

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

MENNONİT KİLİSESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Davut KILIÇ

HAZIRLAYAN
Hatice KELEŞ

ELÂZİĞ- 2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

MENNONİT KİLİSESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Davut KILIÇ

HAZIRLAYAN
Hatice KELEŞ

Jürimiz, 24/01/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu doktora tezini oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Mustafa Ünal (Jüri Bşk)
2. Prof. Dr. Davut KILIÇ (Danışman)
3. Prof. Dr. Sami KILIÇ
4. Prof. Dr. İsmail ERDOĞAN
5. Yrd. Doç. Dr. A. Kadir KUMRİK

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

Mennonit Kilisesi Üzerine Bir Araştırma

Hatice Keleş

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Dinler Tarihi Bilim Dalı

ELAZIĞ- 2017, Sayfa: XIV+ 236

Bu Araştırmanın konusu, Mennonit Kilisesi'nin ortaya çıkışı, dini öğretileri, uygulamaları, ibadetleri, gelenekleri, bayramları, okulları ve misyonerlik faaliyetleri ile kilise kurucusunun hayatı, çalışmaları ve fikirlerinin yayılmasıdır. Araştırmanın amacı, 16. yüzyılda ortaya çıkan ve Anabaptist bir hareket olan Mennonit Kilisesi'nin oluşumundan 21. yüzyıla kadar geçirdiği evreler hakkında bilgi vermektir.

İnançlarını rahat bir şekilde yaşama fırsatını, sadece Amerika'da yakalayan Mennonit Kilisesi mensuplarının, buradaki yaşamlarını yerinde gözlemleyebilmek, kendilerine bağlı kilise ve üniversitelerinden kaynak temin edebilmek için imkanlarımız ölçüsünde kısa süreliğine de olsa ABD'ye gidilmiştir.

Araştırmada kullanmış olduğumuz başlıca kaynaklar, Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olan Menno Simons'un eserleriyle birlikte, Mennonit tarihini ve inancını anlatan 1871'li yıllardan 2015 yılına kadar basılmış olan İngilizce eserlerdir. Bu kaynaklardaki bilgiler deskriptif yöntemle incelenmiştir. Bunun dışında tarihi ve fenomenolojik metotlar da kullanılmıştır. Ayrıca Anabaptist bir mezhep olan Mennonit Kilisesi'nin, Katolik Kilisesi ve Protestan hareketin fikirlerine karşı çıkması sebebiyle, bu mezhepler ile olan benzer ve farklı yanlarını ortaya koymak açısından, karşılaştırma metodundan da yararlanılmıştır.

Mennonit Kilisesi, 16. yüzyılda Avrupa'nın The Low Countries adı altındaki Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve çevresini kapsayan ülkelerde ortaya çıkan bir Hristiyan mezhebidir. Ortaya çıkış tarihi ve sebebi, Reform hareketi zamanı olan bu mezhep, ileri sürdüğü fikirleriyle Katolik ve Protestan mezheplerinden ayrılmaktadır.

III

Mennonit Kilisesi, bu farklılığından dolayı, Katolik Kilisesi ve Protestan hareket tarafından, Anabaptistler olarak adlandırılmıştır.

Mennonit Kilisesi'nin, Anabaptist bir hareket olması sebebiyle, öncelikle Anabaptist hareketin ortaya çıkmasında etkili olan fikirlerin ve hareketlerin The Low Countries'deki dini, sosyal ve siyasi durumları incelenmiştir. Daha sonra Mennonit Kilisesi'nin meydana gelişi, yayılışı ve yayılışında Mennonitlerin maruz kaldıkları baskı ve işkencelere değinilmiştir. Ayrıca Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olan Menno Simons'un hayatı ve neden bir Katolik papazı iken Katolik Kilisesi'nden dönüş yaptığı ve bu dönüşünde etkilendiği Protestan harekete neden katılmadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece Menno Simons'un inanç esaslarını oluştururken ortaya koyduğu kaynak ve düşünceler incelenmiştir. Bundan sonra Mennonitliğin yayılması ve Mennonitlerin diğer ülkelere olan göçlerine yer verilmiştir. Son olarak da Mennonitlerin inanç esasları, öğretileri, uygulamaları, gelenekleri, bayramları, ibadetleri, okulları, misyonerlik faaliyetleri, Avrupa ve Amerika'da yaşayan günümüz Mennonitleri hakkında detaylı olarak bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelime: Din, Tarih, Dinler Tarihi, Kilise, 16. Yüzyıl Reformu, Anabaptist, Mennonit Kilisesi, Menno Simons, Vaftiz, Ekmek Şarap Ayini, Ayak Yıkama, Misyonerlik.

ABSTRACT

Doctorate Thesis

A Study on the Mennonite Church

Hatice Keleş

The University of Firat

The Institute of Social Sciences

The Department of Philosophical and Religious Sciences

History of Religious Sciences

Elazig- 2017, Pages: XIV+ 236

The topic of this research includes emergence of the Mennonite Church, confession and rules of this faith, services, practices of worships, customs, holidays, schools and missionary activities, and the life of this church's founder and his works. The purpose of this study is to investigate stages of the Mennonite Church development until 21st century, which is an Anabaptist movement, started in the 16th century.

The United States of America was visited to investigate the Mennonite Church members' lives, and search for resources from the practicing Mennonite Churches and their universities, in which country Mennonites only found the opportunity to practice their religion freely.

The sources were used in this study including Menno Simon's publications and English language based publications that describe the history and the religion practices of the Mennonites, that were published from 1871 to 2015. These publications were investigated with the descriptive method. Beside this, phenomenological methods were used. Further, the comparison method was also utilized to show the similarities and the differences between Mennonite Church and Catholics with Protestants because these two churches were against to the ideas of the Mennonite Church.

The Mennonite Church emerged as a Christian denomination in the 16th century in the Low Countries consisting of Netherlands, Belgium, and Luxembourg around of these countries. The reason for emergence of the Mennonite Church as a reform movement time is that the ideas of this church show differences from Catholic and Protestant denomination. Because of these differences, the Mennonite Church was called as Anabaptists by the Catholic and the Protestant Churches.

Given that, the Mennonite Church is an Anabaptists movement, firstly the movements and the ideas, which were caused this church to be developed, was examined in the situations of the Low Countries' religion, social and political structures. After this, the emergence of Mennonite Church, and the tortures and pressures, that were happened to Mennonites, were investigated during the development of this church. Moreover, the life of Menno Simons, why he converted to Mennonite when he was a Catholic priest, and why he did not participate in the Protestant movement although he was affected before, were explained. Thus, the ideas and the sources that Menno Simons revealed while establishing the principles of faith were examined. Thereafter, the spread and the migration of the Mennonites to other countries were included. Finally, the foundations of the Mennonites' beliefs, teachings, practices, traditions, holidays, worships, schools, missionary activities, and today's Mennonites living in Europe and America were explained in detail.

Key Words: Religion, History, History of Religions, Church, The Reform of the 16th Century, Anabaptist, The Mennonite Church, Menno Simons, Baptist, The Lord's Supper, Foot Washing, Missionary.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
ÖNSÖZ	XII
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı.....	1
3. Araştırmanın Metodu.....	1
4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	1
5. Kaynakların Değerlendirilmesi.....	2
5.1. Menno Simons'un Eserleri.....	3
5.2. Menno Simons, His Life, Labors, and Teachings.....	7
5.3. The Mennonites, Brief History	8
5.4. Mennonites of America.....	8
5.5. An Introduction to Mennonite History	8
5.6. Dutch Anabaptism, Origin, Spread, Life And Thought (1450- 1600).....	9
5.7. The Dutch Anabaptists, The Stone Lectures Delivered at the Princeton Theological Seminary 1918- 1919.....	9
5.8. Confession of Faith in a Mennonite Perspective	10
5.9. Practices, Mennonite Worship and Witness	10
5.10. Spiritual and Anabaptist Writers.....	10
5.11. Anabaptism Revisited	11
5.12. A Companion to the Eucharist in the Reformation.....	11

VII

5.13. A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700.....	11
5.14. Through Fire and Water, an Overview of Mennonite History.....	12
5.15. Baptism, Brotherhood and Belief in Reformation Germany, Anabaptism and Lutheranism, 1525- 1585.	12
5.16. Becoming Anabaptist, The Origin and Significance of Sixteenth-Century Anabaptism	12
5.17. Marpeck, A Life O Dissent And Conformity	13
5.18. Profiles of Anabaptist Women, Sixteenth- Century Reforming Pioneer...	13
5.19. Albert Hardenberg als Theologe Profil eines Bucer- Schülers	13
5.20. David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543	14
5.21. Pierre Bayle’s Reformation: Consicence and Criticism on the Eve of the Englightenment.	14
5.22. Mennonite Historical Atlas	14
5.23. The Waterloo Mennonites: A Community in Paradox	15
5.24. John Smyth’s Congregation, English Separatism, Mennonite Influence, and The Elect Nation Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 32....	15
5.25. Renaissance and Reformation.	15
2.26. Mennonites in Early Modern Poland and Prusia	15
2.27. Mennonite Church History.....	16
2.28. History of the Mennonite Brethren in Christ Church	16
5.29. The History of the General Conference of the Mennonites of North America.....	16
5.30. Land, Piety, Peoplehood: The Establishment of Mennonite Communities in America, 1683- 1790	17
5.31. Mennonite Handbook of Information	17
5.32. What Mennonites Believe	17

VIII

5.33. Mennonite Articles of Faith, as Set Forth in Public Confession of the Church.....	18
5.34. MennoFolk, Mennonite and Amish Folk Tradition.....	18
5.35. Discipling in the Church: Recovering a Ministry of the Gospel.....	18
5.36. Vision, Doctrine, War: Mennonite Identity and Organization in America, 1890- 1930.	19

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MENNONİTLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI VE MENNONİT KİLİSESİ'NİN OLUŞUMU	20
1.1. The Low Countries'in XVI. Yüzyıldaki Dini, Sosyal ve Siyasi Durumu	20
1.1.1. Köylü Savaşı	26
1.1.2. Anabaptistlerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sebepler.....	29
1.1.3. Anabaptist Hareket.....	34
1.2. Menno Simons'un Hayatı ve Anabaptist Oluşu.....	41
1.2.1. Menno Simons'un Katolik Kilisesi'nden Ayrılışı	44
1.2.2. Papazlığa Atanması ve İşbirliği Oluşturma Çabası.....	51
1.2.3. Menno Simons'un Faaliyetleri ve Karşısına Çıkan Zorluklar	54
1.2.4. Menno Simons'un Görüşlerini Yayımak İçin Yaptığı Seyahatler	56
1.3. Menno Simons'un Diğer Reformculardan Farklı Olan Görüşleri.....	72
1.3.1. Vaftiz.....	73
1.3.2. Ekmek Şarap Ayini	75
1.3.3. İsa'nın İnkarnasyonu.....	76
1.3.4. Rasyonalizme Karşı Tutumu.....	79
1.3.5. Kilise Disiplini	80
1.4. Mennonit Kilisesi'nin Resmi Olarak Kuruluşu ve Mennonitliğin Yayılması	82

IX

1.4.1. Hollanda Mennonitlerinin Ayakta Kalma Çabaları	82
1.4.2. Mennonit Kilisesi'nin Resmi Olarak Kuruluşu	87
1.4.3. Avrupa'da Yayılması	92
1.4.3.1. İsviçre'de Yayılması.....	923
1.4.3.2. Prusya'ya Göç	97
1.4.3.3. Avusturya Macaristan'da Yayılması	101
1.4.3.4. İngiltere'de Yayılması	102
1.4.3.5. Galiçya'ya Yayılması	103
1.4.3.6. Fransa, Alsas ve Loraine'de Yayılması	104
1.4.4. Rusya'ya Yayılması	105
1.4.5. Amerika'ya Yayılması	113

İKİNCİ BÖLÜM

2. MENNONİTLİĞİN İNANÇ ESASLARI, ÖĞRETİLERİ, UYGULAMALARI VE GÜNÜMÜZ MENNONİTLERİ..... 124

2.1. İnanç Esasları..... 128

2.1.1. Teslis	128
2.1.2. İsa Mesih	130
2.1.3. Kutsal Ruh.....	132
2.1.4. Kutsal Kitap'ın Yanılmazlığı ve Otoritesi	133

2.2. Öğretileri..... 134

2.2.1. Yaratılış	134
2.2.2. Kader	135
2.2.3. Günah	136
2.2.4. Kurtuluş.....	137
2.2.5. Tövbe	138
2.2.6. Kilise Misyonu	139

2.2.7. Tanrı'nın Egemenliği	140
2.2.8. Aforoz	140
2.3. Sakramentleri.....	141
2.3.1. Vaftiz.....	141
2.3.2. Ekmek Şarap Ayini	143
2.3.3. Ayak Yıkama	145
2.4. Mennonit Cemaat ve Kilise Yapısı	147
2.4.1. İsa Mesih'in Kilisesi	147
2.4.2. Papazlık ve Liderlik	148
2.4.3. Kilise Yönetimi	149
2.4.4. Kilise Düzeni ve Birliği	152
2.4.5. Hristiyan Yaşamı ve Yardım.....	153
2.4.6. Hristiyan Maneviyatı- Ruhaniliği	154
2.4.7. Hakikat ve Yeminden Sakınma.....	155
2.4.8. Barış, Adalet ve Direnmemek.....	156
2.4.9. Kilisenin Toplum ve Devlet ile Olan İlişkisi	156
2.4.10.Hristiyan Yöneticiliği.....	158
2.5. Mennonit Gelenekleri	159
2.5.1. Adetler ve Bayramlar	159
2.5.2. İbadetler	166
2.5.3. Evlilik, Aile ve Bekârlık	172
2.5.4. Cenaze ve Defin	176
2.6. Amerika'daki Mennonitlerin Bugünkü Durumu	178
2.6.1. Mennonit Okulları ve Eğitim	184
2.6.1.1. Üniversite Öncesi Mennonit Okulları	184
2.6.1.2. Mennonit Üniversiteleri.....	196

2.6.2. Misyonerlik ve Evanjeliklik.....	206
2.7. Avrupa'daki Mennonitlerin Bugünkü Durumu	214
SONUÇ	216
KAYNAKLAR	219
EKLER	235
Ek 1. Orjinallik Raporu	235
ÖZGEÇMİŞ	236

ÖNSÖZ

16. yüzyılda ortaya çıkan reform hareketi ile birlikte Martin Luther'in fikirleri birçok kişiyi etkilemiştir. Katolik Kilisesi'nde reform yapılması gerektiğini öne süren kişiler sayesinde de birçok hareket ortaya çıkmıştır. Ancak Luther'in fikirlerine karşı çıkan gruplar da olmuştur. İşte bunlardan birisi de hem Katolik hem de Protestan kilisesini kabul etmeyen bir hareket olarak karşımıza çıkan Anabaptizm'dir. Anabaptistler öncelikle bebek vaftizinin İncil'de geçmediğini ve ekmek şarap ayininin, İsa'nın gerçekten etini ve kanını içermediğini sadece Rabbin son akşam yemeği hatırasına kutlanan bir anma ayini olduğunu ileri sürmektedir. Bu fikirleri ortaya atan ilk kişiler Andreas Karlstadt ve Thomas Müntzer'dir. Bu kişiler tarihte, Anabaptist liderler olarak yerini almıştır. Bu iki Anabaptist lider her ne kadar Kutsal Kitap'ta bebek vaftizinin olmadığını, yetişkin vaftizinin yer aldığını ileri sürse de kendileri vaftiz olmamıştır. Başta Luther'den ve Sakramentaryan hareketten etkilenen Menno Simons isimindeki Katolik papaz, Katoliklikten dönüş yapmakla kalmamış, yetişkin vaftizini de olmuştur. Menno Simons, bu davranışıyla Hristiyanları gerçek Kutsal Kitap'ın yaşantısına çağırmayı ve insanlara Kutsal Kitap ile ilgili gerçekleri öğretmeyi amaçlamıştır. Düşüncesini yaptığı seyahatlerle ve yazdığı kitaplarla insanlara anlatmayı hedefleyen Menno Simons, doğal olarak hareketin liderliğini de üstlenmiştir. Bugün Mennonit hareketi, Anabaptist hareketin kurucusu olarak bilinmektedir. Türkiye'de Anabaptist hareketle ilgili literatür eksikliği ve hareketin kurucusu durumunda olan Menno Simons hakkında derli toplu bir çalışmanın olmayışı, bizi Anabaptistliğin kökeni olarak bilinen Mennonit Kilisesi'ni incelemeye yöneltmiştir.

Tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde tezin amacı, konusu, metodu ve tezde kullanılan önemli kaynaklar üzerine kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde, ilk olarak Menno Simons'un yetiştiği çevrenin daha iyi anlaşılabilmesi için özet halinde Hollanda, Lüksemburg, Belçika ve bu ülkelerin çevrelerini kapsayan bölgede dini, sosyal ve siyasi hayatın nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur. Böylece Menno Simons'un, Mennonit Kilisesi'ni kurmadan önce doğup büyüdüğü ve Katolik bir papaz olarak göreve başladığı yerlerde ne gibi dini, sosyal ve siyasi koşulların olduğu görülmüştür. Menno Simons'un Mennonit Kilisesi'ni kurma amacını ve çevresindeki takibat ve katliamların Mennonit Kilisesi üzerindeki

XIII

etkisi belirlenmiştir. Daha sonra Mennonitliğin ortaya çıkışı ve kilisenin kuruluşu hakkında bilgi verilmiştir. Bunun için de ilk önce Menno Simons'un hayatı ve Katolik Kilisesi'nden ayrılış sebebi anlatılmıştır. Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonra Luther'den etkilenmesine rağmen Protestan olmayıp da kendi yolundan gitme nedenleri de açıklanmıştır. Bundan sonra Menno Simons'un Kutsal Kitap'a dayanarak neden Katolik Kilisesi'nden ayrıldığını, Katolik ve diğer kiliselerden farklı olan görüşleri kendi yazdığı kitaplardan hareketle ortaya konulmuş ve Mennonit Kilisesi'nin kuruluşundan sonra Mennonitlerin cemaat ve kilise yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ise Mennonitlerin inanç esasları, öğretileri, sakramentleri, gelenek ve bayramları, okulları ve misyonerlik faaliyetleri hakkında yaptığımız incelemede, Mennonitlerin temel inançlarının, Teslis, İsa Mesih, Kutsal Ruh ve Kutsal Kitap'ın yanılmazlığı ve otoritesi olduğu görülmüştür. Buradan vardığımız sonuç ise Mennonitlerin bu esaslar dışında rahip sınıfından herhangi birini kutsallık derecesine çıkarmamaları olmuştur.

Çalışmalarım esnasında hiçbir yardımı esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Davut KILIÇ'a ve kıymetli görüşlerinden büyük ölçüde istifade ettiğim hocam Prof. Dr. Sami KILIÇ'a, ayrıca bu çalışmamda emeği geçenlerin tümüne şükranlarımı sunarım.

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

bkz. : Bakınız

böl. : Bölüm

C. : Cilt

Edit. : Yayına Hazırlayan

GAMEO : Global Anabaptist Mennonite Encyclopedia Online

MCC : The Mennonite Central Committee

s. : Sayfa

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Trans. : Çeviri

vb. : Ve Benzeri

Vol. : Volume

MWC : Mennonite World Center

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu, Mennonit Kilisesi'nin ortaya çıkışı, dini öğretileri, uygulamaları, ibadetleri, gelenekleri, bayramları, okulları, misyonerlik faaliyetleri ile kilise kurucusunun hayatı, çalışmaları, fikirlerinin yayılması ve Avrupa ile Amerika'daki günümüz Mennonitleri hakkında bilgi vermektir.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amacı, daha önce detaylı bir şekilde çalışmalara konu olmamış Anabaptist bir hareket olan Mennonit Kilisesi'ni araştırmaktır. Ülkemizde, Avrupa'da meydana gelen reform hareketi ve bu hareketin sonucu olarak gelişen inançların birkaçının akademik anlamda araştırılmasına rağmen, Anabaptist hareket hakkında herhangi bir çalışmanın yapılmaması, bizi Anabaptist hareketin temel taşı olan ve daha sonra bu temel taştan birçok mezhebin türediği Mennonit Kilisesi'ni araştırmaya yöneltmiştir.

3. Araştırmanın Metodu

Araştırmamızda Menno Simons'un eserleriyle birlikte diğer Mennonit yazarlarının da vermiş olduğu eserler kullanılmıştır. Elde ettiğimiz bu kaynaklardaki bilgiler deskriptif yöntemle inceleme altına alınmıştır. Bunun dışında tarihi ve fenomenolojik metotlar da kullanılmıştır. Ayrıca Anabaptist bir mezhep olan Mennonit Kilisesi'nin, Katolik Kilisesi ve Protestan hareketin fikirlerine karşı çıkması sebebiyle bu mezhepler ile olan benzer ve farklı yanlarını ortaya koymak açısından, karşılaştırma metodundan da yararlanılmıştır.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Mennonit Kilisesi, 16. yüzyılda Avrupa'nın The Low Countries adı altındaki Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve çevresini kapsayan ülkelerde meydana gelen bir Hristiyan mezhebi olarak ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkış tarihi ve sebebi, Reform hareketi zamanı olan bu mezhep, ileri sürdüğü fikirleriyle Katolik ve Protestan mezheplerinden ayrılmaktadır. Mennonit Kilisesi, bu farklılığından dolayı, Katolik Kilisesi ve Protestan hareket tarafından Anabaptistler olarak adlandırılmıştır.

Anabaptistlerin ileri sürdükleri bu fikirlerin Katolik Kilisesi'nin, Protestan hareketin ve devletin fikirlerine aşırı derecede zıt gitmesi sebebiyle, Anabaptist üyeleri takip altına alınmış, Anabaptist liderlerin yakalanması için başlarına ödüller konulmuş, onlara ağır işkence ve zulümler yapılmış ve binlerce Anabaptist öldürülmüştür. Hayatta kalma mücadelesi veren Anabaptistler, başta Amerika olmak üzere Rusya, Fransa gibi ülkelere göç etmeye başlamıştır.

Mennonit Kilisesi'nin, Anabaptist bir hareket olması sebebiyle, öncelikle Anabaptist hareketin ortaya çıkmasında etkili olan hareketlerin, fikirlerin ve The Low Countries'deki dini, sosyal ve siyasi durumların incelenmesine gidilmiştir. Ancak bu dönemde etkili olan Protestan hareketin çıkışı ve yayılması hakkında fazla bilgi vermedik. Çünkü incelenmiş konuların tekrar dile getirilmesine gerek olmadığı fikrindeyiz. Bu açıdan, Anabaptist hareketin ortaya çıkışı ve bu hareketin temel taşı olan Mennonit Kilisesi'nin meydana gelişi, yayılışı ve yayılışında Mennonitlerin maruz kaldığı zorlukların incelenmesi ön plana alınmıştır. Ayrıca Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olan Menno Simons'un hayatı ve neden bir Katolik papazı iken Katolik Kilisesi'nden dönüş yaptığı ve bu dönüşünde, etkilendiği Protestan harekete neden katılmadığı açıklanmıştır. Böylece Mennonitlerin, İncil'e bakış açıları gösterilmiştir. Bundan sonra Mennonitliğin yayılması ve Mennonitlerin diğer ülkelere olan göçlerine değinilmiştir. Daha sonra Menno Simons'un inanç esaslarını oluştururken ortaya koyduğu kaynak ve düşüncelere yer verilmiştir. Son olarak da Mennonitlerin inanç esasları, öğretileri, uygulamaları, gelenekleri, bayramları, ibadetleri, okulları, misyonerlik faaliyetleri, Avrupa ve Amerika'da yaşayan günümüz Mennonitleri hakkında bilgi verilmiştir.

5. Kaynakların Değerlendirilmesi

Tezimizde yer alan kaynaklar, birçok yabancı yazarın da temel olarak yararlandığı kaynaklardır. Bunun dışında, özellikle Mennonit düşüncesinin temel kaynağı olan Mennonit Kilisesi'nin kurucusu Menno Simons'un eserleri, belli başlı kaynaklarımız arasındadır. Menno Simons, neden Katolik Kilisesi'nden ayrıldığını ve diğer mezheplere bağlanmadığını, bu eserlerinde detaylı bir şekilde ele almıştır. Ayrıca Menno Simons'un eserleri üzerine, Mennonit olan ve olmayan yazarlar tarafından, ilk dönem kaleme alınan eserler de araştırmamızda kaynak olarak kullanılmıştır. Bunun

dışında, günümüzde Amerika'da kurulmuş olan Mennonit üniversiteleri ve diğer üniversite öğretim üyeleri tarafından yazılan kitap ve makaleler de çalışmamızın kaynaklarını oluşturur.

Çalışmamızın yazım aşamasında Amerika'ya olan seyahatimde, Iowa Üniversitesi ve Indiana Üniversitesi kütüphanelerinden oldukça faydalandım. Daha da önemlisi bölgede yer alan Iowa First Mennonite Kilisesi'ni ziyaret ettim. Amerika'da kaldığım zaman içerisinde sık sık ziyaret ettiğim bu kilisede, Mennonitleri daha yakından tanıma fırsatı buldum. Kilise papazı Max Villatoro'dan aldığım bilgiler ve katıldığım kilise etkinlikleri, ayrıca Mennonitlerin yoğun olarak yaşadığı Kanola ilçesine giderek bu kısa zaman zarfında müşahade ettiğim günlük yaşam tarzları ve sosyal hayatları çalışmamıza oldukça ufuk vermiştir.

5.1. Menno Simons'un Eserleri

Menno Simons, eserlerini Hollanda dilinde kaleme almıştır. Menno, eserlerini seyahatleri sırasında yaşadığı bölgelerin lehçelerine uygun bir şekilde düzenleyerek tekrar bastırmıştır. Daha sonra bu eserlerini Almanca olarak çevirmiştir. Bu yüzden, Menno Simons'un çeşitli yazılarında ve yayınlarında dilsel niteliklerin bulunması, araştırmacıların, Menno'nun yazılarını akademik yayına hazırlamasında önemli bir rol oynamıştır.¹ Menno'nun eserleri, Almancadan Hollandaca ve İngilizceye çevrilmiştir. Almancadan İngilizceye çevrilen eserler, kiliseler tarafından daha çok kabul görmüştür.²

Araştırmacıların kanaatlerine göre, Menno'nun en erken yazılarının nerede, ne zaman ve kim tarafından basıldığını belirlemek zordur. Jan Claesz'in bastırıldığı kitapların Menno'nun en erken yazılarından bazıları olduğu düşünülmektedir. 1539- 40 yıllarında yayınlanan, Vakıf- Kitabın kopyası ise İngiltere Müzesi'nde bulunmaktadır.³

¹ Stayer, James M., "Davidite vs. Mennonite", **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986, s. 149; H. W. Meihuizen, "A New Edition of Menno Simons' Writings", **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986, s. 190- 192.

² Funk, John F., Brother, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. III- IV.

³ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Dipple, Geoffrey, "The Spiritualist Anabaptists", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700, Volume 6, Brill Academic Publishing, Leiden, Boston, 2007, s. 283- 284; Stayer, James M., "The Anabaptists and The Sects", **The New Cambridge Modern History: The Reformation, 1520- 1559**, C. II, Cambridge, England, 1990, s. 140- 142.

Muhtemelen Menno'nun diğer kitapları, Doğu Friesland'de yaşarken burada basılmıştır. Mennonitler için basım yapan Emden'den Nicolaes Biestkens, Menno'nun yazılarını araştırmış ve onları yayınlamıştır. 1542- 1551 yılları arasında ise Menno'nun hiçbir yazısının basılmadığı tahmin edilmektedir. 1551 yılından sonra Menno ve Anabaptistler, Lübeck'de bir yazıcı tutmuştur. Bu yazıcının ismi, sadece BL olarak geçmekte ve Menno'nun uzun süre yazıcılığını yaptığı bilinmektedir. Günümüzde, Menno'nun yazıcısı olan BL'nin tam ismi hala tespit edilememiştir. 1561 yılında Menno'nun ölümünden sonra bile yazıcısının onun çalışmalarına devam etmiş olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü 1562 yılında Vakıf –Kitabın Hollanda baskısı ortaya çıkmıştır. 1616 yılında da kitabın 1539- 40 yıllarında neşredilmiş hali korunarak yeniden yayınlanmıştır.⁴

Vakıf-Kitap, 1575 yılında Almancaya tercüme edilmiştir. İlk büyük koleksiyon, 1600–1601 yılında Hollanda'da Sommarie kitabı ortaya çıkmıştır. Bu kitabı, 1646 yılında Opera Ofte Groot Sommarie takip etmiştir. 1681 yılında da Opera Omnia Theologica ortaya çıkmıştır. 1871 yılında, Menno Simons'un bütün eserleri ilk defa bir kapak altında birleştirilerek, İngilizce dilinde Amerika'da yayınlanmıştır. Ardından 1876 yılında da bu eserlerin Almancası bulunmuştur. Menno'nun eserlerinin en geniş yeni bir sürümü, İngilizce olarak 1956 yılında yayınlanmıştır. Bu yayın onun eserlerinin herhangi bir dilde yayınlanmış olan tam bir sürümü olmuştur.⁵

Menno'nun çok kapsamlı bilimsel bibliyografisi, ilk defa 1914 yılında Karel Vos tarafından yazılmıştır. Bu eserin temeli, arşiv araştırmalarına dayanmaktadır. W.J. Kühler, 1932 yılında 16. yüzyıl boyunca Hollandalı Mennonitlerin kendi tarihlerini, kendi bulgularına göre yayınlamıştır. Almanca olarak yayınlanan Menno'nun erken bibliyografisi, 1846 yılında C. Harder ve 1848 yılında B.C. Roosen tarafından yazılmıştır. Ancak bu eserler daha sonra ortaya çıkmıştır. Menno'nun ve onun takipçilerinin görüşlerinin teolojik bir yorumunun konu edildiği son Almanca bibliyografisi, 1936 yılında Cornelius Krahn tarafından yazılmıştır. 1916 yılında Amerika'da İngilizce bibliyografisinin en geniş halini John Horsch sunmuştur.⁶

⁴ Bkz. Keyser, Marja, "Dating The Four Editions", **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to their History and Ideas**, Leiden, Holland, 1986, s. 184- 185.

⁵ H. W. Meihuizen, **a.g.böl.**, s. 188.

⁶ Hershberger, Guy F., "Introduction", **The Recovery of the Anabaptist Vision**, Paris, 1957, s. 1- 10.

Menno, yazılarından bazılarını Witmarsum'da iken hazırlamaya başlamıştır. Bunlardan biri "The Spiritual Resurrection" (Van de Geestlijke Verrijsenisse) 1536 yılında yayınlanmıştır. Bu kitabı "The New Birth" (De Nieuwe Creatuere) takip eder ki o da 1537 yılında basılmıştır. Daha sonra "The Meditations on The Twenty-Fifth Psalm" (Christelycke Lerinhen op den 25. Psalm) adlı kitabı da 1538 yılında yayınlanmıştır. En önemli eserlerinden biri, The Foundation Book (Dat Fundament des Christelycken Leers) 1539- 40 yılında basılmıştır. Bu yazıların içeriğinde, Menno'nun İsa Mesih'te kurtuluşu bulduğunu, okuyucularının İsa'yı kabul etmelerini ve onun öğrencileri olmalarını istediği anlatılmaktadır.⁷

Menno Simons'un eserleri, basım tarihlerine göre şunlardır:

Kitaplar:

- 1535: *The Blasphemy of Jan Van Leyden*
- 1536: *The Spiritual Resurrection*
- 1537: *Meditation on The Twenty-Fifth Psalm*
- 1537: *The New Birth*
- 1539: *Christian Baptism*
- 1539- 40: *Foundation of Christian Doctrine*
- 1539: *Why I Do Not Cease Teaching and Writing*
- 1541: *The True Christian Faith*
- 1541: *A Kind Admonition on Church Discipline*
- 1544: *Brief Confession on The Incarnation*
- 1550: *A Clear Account of Excommunication*
- 1550: *Confession of The Triune God*
- 1552: *Confession of The Distressed Christians*
- 1552: *A Pathetic Supplication to All Magistrates*
- 1552: *Brief Defense to All Theologians*
- 1552: *Reply to False Accusations*
- 1554: *The Cross of The Saints*

⁷ Keyser, Marja, "The Fresenburg Pres", **The Dutch Dissenters: A Critiical Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Holland, 1986, s. 184- 187; H. W. Meihuizen, **a.g.böl.**, s. 187- 190.

- 1554: *Reply to Gellius Faber*
- 1554: *The Incarnation of Our Lord*
- 1556: *Reply to Martin Micron*
- 1556: *Epistle to Martin Micron*
- 1557: *The Nurture of Children*
- 1557: *Meditations and Prayers for Mealtime*
- 1558: *Instruction on Excommunication*
- 1560: *Reply to Syllis and Lemke*

Mektuplar ve diğer yazılar:

- 1542: *Sharp Reply to David Joris*
- 1545: *Admonition to The Amsterdam Melchiorites*
- 1546: *Earnest Epistle to The Davidians*
- 1549: *Comforting Letter to a Widow*
- 1549: *Exhortation to a Church in Prussia*
- 1550: *Doctrinal Letter to The Church in Groningen*
- 1553: *Sincere Appeal to Leonard Bouwen's Wife*
- 1555: *Instruction on Discipline to The Church at Franeker*
- 1556: *Encouragement to Christian Believers*
- 1556: *Instruction on Discipline to The Church at Emden*
- 1557: *Letter of Consolation to a Sick Saint*
- 1558: *Personal Note to Rein Edes and The Brethren in Waterhorne*
- 1558: *Pastoral Letter to The Amsterdam Church*
- 1558: *Final Instruction on Marital Avoidance.*⁸

Menno Simons'un bu eserleri, bir kapak altında toplanmıştır. Bu kitap: **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, Published by John Funk & Brother, 1871.

⁸ Horsch, John, **Menno Simons, His Life, Labors and Teachings**, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pa., 1916, s. 300- 301; Robles, Yolanda J., "Menno Simons (1496- 1561), **The Encyclopedia of Christian Literature**, C.I., Maryland, America, 2010, s. 565- 566.

Eser, 1871 yılında Kongre Kanunu'na göre kabul edilmiştir ve Washington'da Kongre Kütüphanesi ofisinde bulunmaktadır. Eserin önsözü iki sayfadan oluşup, yayıncılar tarafından yazılmıştır. Önsözde bu eserin onur ve şerefle basıldığından bahsedilmektedir. Menno Simons'un yazılarından önce ve sonra yayıncılara ait notlar bulunmaktadır. Ayrıca eserin ilk önce 1681 yılında Hollanda ve Amsterdam'da, John Van Veen tarafından Hollandaca yayınlandığı, daha sonra eserin İngilizce çevirisini I. Daniel Rupp'un yaptığı, Elias Barr ve meslektaşları tarafından da 1863 yılında Lancaster Pensilvanya'da yayınlandığı belirtilir. Şimdiki çevirinin de Hollandacadan neşredilen orjinal halinden özenle karşılaştırılarak kontrol edildiğinden bahseder. Eserin başında, Menno Simons tarafından yazılmış olan kendisinin Katolik Kilisesi'nden dönüşü hakkındaki yazısı bulunur. Bu yazısına başlamadan önce Menno, Okuyucuya, başlığı altında, kandırıldıklarını ileri süren fikirlerine kısaca değinir. Menno Simons yazılarına, Sevgili Okuyucum, Sevgili Efendiler, Arkadaşlar, Kardeşler, Sevgili Kız Kardeşlerim vb. şekillerde hitap ederek başlar. Menno Simons, her yazısının başında bir önsöz yazmıştır.

Menno Simons'un eserleri, Anabaptist düşüncenin ve Mennonitliğin ne anlama geldiğini, diğer Hristiyan görüşlerinden ne sebeplerle ayrıldığını ve Kutsal Kitap'ın, onlara göre nasıl yorumlanması gerektiğini ifade etmesi bakımından çalışmamıza ışık tutmuştur.

Çalışmamıza yön veren Menno Simons üzerine yapılan diğer eserlerden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

5.2. Menno Simons, His Life, Labors, and Teachings, John Horsch, Printed by Mennonite Publishing House Scottdale, Pennsylvania, 1916.

John Horsch'un eseri, 324 sayfa olup, eserin son sayfalarında iki sayfalık harita ve son sayfasında bulunan bir sayfalık yazı bulunmaktadır. Bu yazının başlığı, Herald Publishing House tarafından eklenen, A Short History of Christianity olup, ikinci bir başlığı da Excerpts From Reviews'dir. Bu başlık altında, kitabın içeriği ve yazarı hakkında birçok şehirden yazarların övgüleri mevcuttur. Kitabın, Mennonit tarihini çok güzel bir şekilde, baştan ele aldığı hakkında notlar bulunmatadır.

Eserin önsözü yazar tarafından yazılmıştır. Eser, toplam on dokuz bölümden oluşur. Bu eser, Menno Simons'un Katolik Kilisesi'nden dönüşü ve vaftiz oluşu, Mennonitliği yayma konusundaki gayretleri, seyahatleri, ölümü, Mennonit inançları, öğretileri, bayramları ve gelenekleri hakkındaki bilgilerle çalışmamızın en önemli kaynakları arasında yer almıştır.

5.3. The Mennonites, Brief History, C. Henry Smith, Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1920.

Eserin yazarı, Bluffton Koleji'nde Tarih Profesörü'dür. Eser 340 sayfadan oluşur. Önsöz, yazar tarafından 25 Nisan 1919 tarihinde Bluffton, Ohio'da yazılmıştır. Eser, genel olarak Avrupa ve Amerika şeklinde iki bölümden oluşmaktadır. Yazarın ilk bölümde, Anabaptistliğin doğuşu, gelişimi, yayılması hakkında verdiği bilgi konunun anlaşılmasında, Menno Simons'un hayatını, seyahatlerini ve faaliyetlerini geniş bir şekilde anlatan bölüm ise Mennonitliğin kuruluşu ve yayılması hakkında çalışmamıza ufuk vermiştir. Ayrıca Mennonitlerin diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya olan göçleri ve bu ülkelerdeki ilk yerleşim yerlerini kurmaları hakkında verilen bilgiler, çalışmamıza yön vermiştir.

5.4. Mennonites of America, C. Henry Smith, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pennsylvania, 1909.

Eser, 484 sayfadan ve on sekiz başlıktan oluşur. Anabaptistliğin ortaya çıkışı hakkında bilgi edindiğimiz eser, Menno Simons ve Mennonitlerin inançlarını korumak için gösterdikleri çabalar hakkında bize yön vermiştir. Bununla birlikte, Mennonitlerin Avrupa ve Amerika'ya olan göçleri, bu göçlerden sonraki yerleşim yerleri ve buralarda sürdürdükleri geleneklerini anlatan bölümler ile eser, çalışmamızın önemli kaynakları arasında yer almıştır.

5.5. An Introduction to Mennonite History, Cornelius J. Dyck, Herald Press, Third Edition, Scottdale, Pennsylvania, 1993.

Bu kitap, 451 sayfadan oluşan bir eserdir. Söz konusu eser, Anabaptizme katkısı bulunan liderlerin hayatlarından kısaca bahsetmesi, reformdan önceki kilisenin durumunu belirtmesi, Anabaptizmin kökeni hakkında bilgi verip Anabaptistliğin yaygın

olduğu şehirler üzerinden Anabaptistliğe değinmesi, Mennonitlerin yayıldığı ülkeleri detaylı bir şekilde ifade etmesi ile oldukça faydalı olmuştur. Mennonitlerin Amerika'ya olan göçlerini, oraya nasıl yerleştiklerini ve Amerika'daki Mennonitlerin yaşamlarını anlatması bakımından çalışmamıza önemli bir katkı sağlamıştır.

5.6. Dutch Anabaptism, Origin, Spread, Life And Thought (1450- 1600),
Cornelius Krahn, Martinus Nijhoff, The Hague, 1968.

Bu kitap V+ 303 sayfadan oluşur. Kitap, Cornelius Krahn tarafından yazılmıştır. Cornelius Krahn Rusya doğumlu olup Berlin, Bonn, Amsterdam ve Heidelberg'de kilise tarihi çalışmıştır. 1936 yılında Menno Simons ve kilisenin Anabaptist görüşü alanında teoloji doktorasını tamamlamıştır. Daha sonra Amerika'ya yerleşmiş ve North Newton, Kansas Bethel Koleji'nde Mennonit Tarihi öğretmiştir.

Cornelius Krahn'ın yazmış olduğu bu kitap, Hollanda Anabaptizmi hakkında başka yerde bulunamayacak gelişmeleri içeren bir monograf olması açısından çalışmamızın vazgeçilmez kaynakları arasındadır. The Low Countries'in orta çağdaki dini, sosyal, siyasi durumunu, Hollanda Anabaptizminin kökenini, fikirlerini ve yayılmasını incelemiştir. Bu şekilde Anabaptizmin etkilendiği hareketleri kökenleriyle anlatmış olması, çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır. Krahn'ın, sadece Hollanda Anabaptizmini bütün yönleriyle incelemekle kalmayıp, Wittenberg, Zürih, Strasburg, Antwerp, Emden, Cologne ve Münster şehirlerinin de etkilendiği Hollanda hareketini de incelemesi, Mennonitliğin yayıldığı yerler hakkında bilgi edinmemiz açısından oldukça faydalı olmuştur. Eser, 1450 ve 1600 yılları arasında Anabaptizmin etkilendiği siyasal, sosyal ve dini olaylar açısından çalışmamıza ışık tutmuştur.

**5.7. The Dutch Anabaptists, the Stone Lectures Delivered at the Princeton
Theological Seminary 1918- 1919,** Henry Elias Dosker, The Judson Press,
Philadelphia, 1921.

Henry Elias Dosker, Kentaki Louisville'de Presbiteryan Teoloji Bölümü'nde Kilise Tarihi Profesörü'dür. Kitabın önsözü E. Y. Mullins tarafından yazılmıştır.

Kitabın tanıtım kısmı ise Henry Elias Dosker tarafından yazılmıştır. Kitap, X+ 310 sayfa ve altı bölümden oluşmaktadır. Kitaptan öncelikle Hollanda'nın dini, sosyal ve siyasi durumu hakkında bilgi edindik. Daha sonra radikal Anabaptistler ve onların

fikirleri, Hollanda Anabaptizminin teolojik görüşleri, Mennonitlerin yayılması ve bu sırada yaşadıkları zorluklar hakkındaki bölümlerden faydalandık. Ayrıca bu kitap, Mennonit inancı, öğretisi, uygulamaları, bayramları ve gelenekleri konularında çalışmamıza yön vermiştir.

5.8. Confession of Faith in a Mennonite Perspective, General Board of the General Conference Mennonite Church and The Mennonite Church General Board, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1995.

Eser, 111 sayfadan oluşmaktadır. Bu eser, General Board of The General Conference Mennonite Church and The Mennonite Church General Board tarafından basılmış olup, yine aynı kuruluş tarafından alınan kararları içermektedir. Bu kararlar, Mennonitlerin inanç esaslarını, öğretilerini, sakramentlerini, uygulamalarını ve sosyal alanda bir Hristiyan olmanın anlamını konu almaktadır. Bununla birlikte kilise ve devlet arasındaki ilişkinin ve barış, adalet ve ısrar etmeme hususlarında Mennonitlerin fikirlerinden bahsetmiştir. Kitap bütün bu konuları anlatırken, öncelikle Kutsal Kitap'ta yer alan pasajlara göre konuyu kanıtla dökmüş ve daha sonra bu konuyu açıklamaya gitmiştir. Bu açıdan kitap, Mennonitlerin inanç esasları, öğretileri, sakramentleri, uygulamaları ile kilise devlet ve halk arasındaki sosyal, siyasi ve dini ilişkinin nasıl olması gerektiği hususunda çalışmamıza katkıda bulunmuştur.

5.9. Practices, Mennonite Worship and Witness, John D. Roth, Herald Press, New International Version, Scottdale, Pennsylvania, 2009.

John D. Roth, Goshen Koleji Tarih Profesörü'dür. Yazar aynı zamanda The Mennonite Quarterly Review'de editör ve Mennonit Tarihi Kütüphanesi'nin yöneticisidir. Bu açıdan kitap, kaynaklarımız arasında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Kitap, 225 sayfadan oluşmaktadır. Eser, Mennonit uygulamalarını, ibadetlerini, bayramlarını ve geleneklerini detaylı bir şekilde ele alarak çalışmamıza önemli ölçüde ışık tutmuştur.

5.10. Spiritual and Anabaptist Writers, Edit. George H. Williams and Angel M. Mergal, The Library of Christian Classics, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 2006.

Kitap, 421 sayfadan oluşmaktadır. Eserin önsözü, John Baillie, John T. McNeill ve Henry P. Van Duren tarafından yazılmıştır. Bu önsöz, genel editörlerin önsözü şeklinde başlıklandırılmıştır. Sadece önsöz başlığı altında, John T. McNeill ve Henry P. Van Dusen tarafından, ikinci bir önsöz yazılmıştır. Kitap, Hristiyanlık tarihinin reform döneminde adından söz ettirmiş olan bazı liderlerin yazdığı eserlerin derlemesini anlatması bakımından çalışmamıza oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca bu derlemelerden, reform döneminin dini, sosyal durumu ve reform hareketlerini anlatan bölümlerinden yararlandık.

5.11. Anabaptism Revisited, Essays on Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1992.

Eser, 209 sayfadan oluşmaktadır. Eser, Mennonit Çalışmaları Enstitüsü'nün katkılarıyla hazırlanmış olması bakımından, yazarlar tarafından övgü ile bahsedilmektedir. Eser, Anabaptistliğin ortaya çıkışındaki etmenleri, gelişmesini, yayılmasını ve Anabaptist liderlerin dini, sosyal ve siyasi görüşlerini içeren bölümleriyle, araştırmamıza önemli bir kaynak olmuştur.

5.12. A Companion to the Eucharist in the Reformation, Edit. Lee Palmer Wandel, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1800, Volume 46, Kean University, 2014.

Kitap XX+ 518 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın tanıtım kısmı, Lee Palmer Wandel tarafından yazılmıştır. Kitap, birçok yazarın eserlerinden oluşan altı bölümlük bir eserdir. Bu bölümleri yazan yazarların, kitabın ilk kısımlarında birer paragraflık notları bulunmaktadır. Eserden teoloji, ayinlerle ilgili uygulamalar, vaftiz, ayin sanatı, ekmek şarap ayininin anlamı üzerine önemli bilgiler elde ettik. Bu konular ile eser, reform hareketi zamanının farklı hareketlere mensup liderlerinin görüşlerini içermesi bakımından da önemli kaynaklarımız arasına girmiştir.

5.13. A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition,

A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.

Kitap XXVIII+ 574 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın önsözü, Mennonitlere ait olan Goshen Koleji Profesörü John D. Roth tarafından kaleme alınmıştır. Kitabın tanıtım kısmı da James M. Stayer tarafından yazılmıştır. Kitap, on üç yazarın kaleme aldığı bölümlerden meydana getirilmiştir. Eser, Anabaptistliğin etkilendiği hareketler, ortaya çıkışı, yayılması hakkındaki bilgilerle çalışmamıza yön vermiştir. Bununla birlikte, Mennonitliğin ortaya çıkışı, yayılışı, dini öğretileri ile ilgili konuları ihtiva ettiği için çalışmamızda önemli bir yere sahiptir.

5.14. Through Fire and Water, an Overview of Mennonite History, Haryy Loewen and Steven Nolt with Carol Duerksen and Elweed Yoder, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, 1996.

Eser, 349 sayfadan oluşmaktadır. Eser, İsa Mesih ve Kutsal Ruh'un yanılmazlığı ve onların kurduğu kilisenin güvenilirliğini belirten, Kutsal Kitap pasajlarıyla başlamaktadır. Eserin, Anabaptistlerin ve Mennonitlerin inançları hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için vazgeçilmez bir kaynak olduğu belirtilmektedir.

Eser, Amerika'daki Mennonitlerin yaşam tarzları, inançları, gelenekleri, bayramları, uygulamaları ve kilise ibadetleri konusunda çalışmamıza ışık tutmuştur.

5.15. Baptism, Brotherhood and Belief in Reformation Germany, Anabaptism and Lutheranism, 1525- 1585, Kat Hill, Oxford University Press, United Kingdom, 2015.

Eser, 265 sayfadan oluşan monografik bir çalışma olup, merkez Almanya Anabaptistliği hakkında bilgi vermiştir. Eserden Anabaptistliğin ortaya çıkışı ve özellikle köylü savaşı konusunda faydalandık. Eser, Anabaptistliğin temel taşı olan tekrar vaftiz konusu, İsa'nın son akşam yemeği, ekmek şarap ayini ve Hristiyan kardeşliği hakkında araştırmamıza yön vermiştir.

5.16. Becoming Anabaptist, The Origin and Significance of Sixteenth-Century Anabaptism, Denny J. Weaver, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1987.

Eserin yazarı Denny J. Weaver, Bluffton (Ohio) Koleji'nde Din Profösörü'dür. Teoloji, etik ve Mennonit, Protestan, Katolik Tarihi alanlarında çalışmıştır. Ayrıca Ohio, Bluffton'daki İlk Mennonite Kilisesi'nde pazar okulunda eğitim vermiştir. Yazar, çalışmalarında The Mennonite Historical Library of Bluffton Koleji'nden yararlandığını belirtir.

Eser, Anabaptistliğin etkilendiği hareketlerden yola çıkarak Anabaptistliğin kökeni, anlamı, yayılması, reform, Menno Simons ve çağdaşlarının Anabaptistlik görüşleri, Mennonitlerin gelenekleri, bayramları hakkındaki bölümleriyle çalışmamıza oldukça faydalı olmuştur.

5.17. Marpeck, A Life O Dissent And Conformity, Walter Klaassen, William Klassen, Studies in Anabaptist and Mennonite History No. 44, Herald Press, Waterloo, Ontario, Scottdale, Pennsylvania, 2008.

Eser, 423 sayfadan oluşur. Bibliyografik bir çalışma olan bu eser, teolojik ve tarihi açıdan reforma ve Anabaptistliğin doğuşuna tanık olan Anabaptist lider Pilgram Marpeck'in hayatı, teolojik görüşleri ve reforma katkısı hakkında yazıldığından önemli bir kaynaktır. Ayrıca Marpeck'in Hristiyan bir düşünür olarak kabul edilmesi de esere ayrı bir değer verir. Bu yüzden Marpeck'in Anabaptismin kuruluş ve gelişme dönemlerine tanıklık etmesi, eseri kaynak olarak kullanmamızı kaçınılmaz kılmıştır. Eser, Anabaptistliğin doğuşu, gelişmesi, yayılması konularında faydalı olduğu gibi vaftiz ve diğer sakramentler hakkında verilen bilgiler de araştırmamıza ışık tutmuştur.

5.18. Profiles of Anabaptist Women, Sixteenth- Century Reforming Pioneer, C. Arnold Snyder and Linda A. Huebert Hecht, Canada, 1996.

Kitap, 436 sayfadan oluşur. Kitap, Anabaptist kadınların hayatından ve bazı Anabaptist kadınların şehit olmasından bahsetmektedir. Eserden Mennonit kadınlarının giyim tarzları ve yaşamları hakkında yararlandık. Bununla birlikte eser, kilise uygulamaları ve Anabaptist öğretileri konularında çalışmamıza katkı sağlamıştır.

5.19. Albert Hardenberg als Theologe Profil eines Bucer- Schülers, Janse Wim, Leiden, New York, Köln, 1994.

Albert Hardenberg, 16. yüzyıl Hollanda reformcularından biridir. Kitap, Hardenberg'in biyografisidir. Hollanda'nın dini, sosyal ve siyasi durumu, Hollanda reformunun kökeni, gelişmesi ve yayılması konusunda kitaptan önemli bilgiler elde ettik.

5.20. David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543, Gary K. Waite, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, Canada, 1990.

Eser, Anabaptist lider David Joris'in hayatı, Anabaptist oluşu, görüştüğü reform liderleri ve teolojisi hakkında bilgi verir.

Eserden, Hollanda reform hareketleri ve Hollanda Anabaptist hareketi konularında yararlandık. Özellikle Menno Simons'un Joris ile olan görüşmeleri ve farklı düşüncelerini içeren kısımları araştırmamıza önemli katkı sağlamıştır.

5.21. Pierre Bayle's Reformation: Consicience and Criticism on the Eve of the Englightenment, Barbara Sher Tinsley, Susquehanna, University Press London, Danvers, Massachusetts, 2001.

Barbara Sher Tinsley, 16. yüzyıl reformu, Fransız reformu, İtalyan Rönesansı, Erasmus ve Hümanizm konularında çalışmalar yapmıştır.

Eser, 16. yüzyılda Hollanda'nın dini, sosyal, siyasal ve kültürel durumu hakkında bilgi vermesiyle araştırmamıza katkı sağladı. Ayrıca eserden, Anabaptistliğin etkilendiği hareketler ve fikirler hakkındaki bölümlerden de faydalandık.

5.22. Mennonite Historical Atlas, William Schroeder, Huebert Helmut, Christian Press, 2. Baskı, Winnipeg, Canada, 1996.

Eser, 183 sayfadan oluşur. Eser, Avrupa'daki reform hareketinden bahsederek başlar. Daha sonra Mennonitlerin Avrupa'daki yayılmasını konu edinir. Bundan sonra Mennonitlerin Rusya, Kanada ve Amerika'ya olan göçleri ve buralardaki yerleşim yerlerini anlatmasıyla çalışmamıza katkı sağlamıştır. Eser, özellikle Menno Simons'un Mennonitliği yayma çabası, Rusya, Kanada ve Amerika'ya göç eden Mennonitlerin yerleşimleri sırasında karşılaştıkları zorluklar ve inançlarını korumak için verdikleri mücadeleler hakkındaki bölümleri çalışmamıza yön vermiştir.

5.23. The Waterloo Mennonites: A Community in Paradox, Joseph Winfield Fretz, Waterloo Ontario, Canada, 1989.

Eser, yazarın bizzat Waterloo şehrinde yaşayan Mennonitlerin dini, sosyal hayatlarını gözlemleyerek ve onları dinleyerek oluşturduğu bir çalışmadır. Mennonitlerin inançları, dini uygulamaları, gelenekleri, bayramları, aile ve sosyal hayatları hakkında bilgi edindiğimiz bu eser, çalışmamıza ışık tutmuştur.

5.24. John Smyth's Congregation, English Separatism, Mennonite Influence, and The Elect Nation Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 32, James Robert Coggins, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1991.

Eser, 239 sayfadan oluşur. Smyth'in teolojik görüşleriyle Hollanda Mennonitlerinin görüşlerinin benzer ve farklı yönlerine yer vermesiyle çalışmamıza faydalı olmuştur. Aynı zamanda Mennonit tarihi, Mennonitlerin vaftizi, evlilik gelenekleri, adetleri ve bayramları konularında da eserden faydalandık.

5.25. Renaissance and Reformation, William R. Estep, William B. Eerdmans Publishing, Michigan, 1986.

Eser, 331 sayfadan oluşur. Eserin tanıtım kısmında, Rönesans ve Reform çağı gelişmelerini aydınlatması bakımından akademik alanda önemli bir yeri olduğu vurgulanır. Eser, Reform çağı sırasında, Mennonitliğin etkilendiği hareketlerden ve liderlerden bilgi vermesi yönünden çalışmamıza faydalı oldu. Özellikle Luther, Zwingli, Erasmus gibi liderlerin görüşleriyle, Mennonitliğin görüşlerinin karşılaştırılması, çalışmamıza yön vermiştir.

2.26. Mennonites in Early Modern Poland and Prusia, Peter J. Klassen, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2009.

Peter J. Klassen, bu eseri için Almanya ve Polonya arşivlerinden, California State Üniversitesi'nden, German Academic Exchange Council'inden ve Tübingen Üniversitesi, Stanford Üniversitesi, Harvard Üniveritesi'nden faydalandığını belirtmektedir.

Eser, Reform çağında heretik ilan edilen Mennonitliğin yayılması sırasında, Mennonitlerin yaşadığı zulüm, baskı, takibat, işkence ve idamları konu almasıyla çalışmamıza oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca eser, Mennonitlerin, Avrupa ülkelerine ve Rusya'ya olan göçlerini, buralardaki yerleşim yerlerini, kurdukları kolonileri, buraların otoriteleri tarafından yaşadıkları kolaylıkları ve zorlukları içermesiyle araştırmamıza katkı sağlamıştır.

2.27. Mennonite Church History, J. S. Hartzler, Daniel Kauffman, Mennonite Book and Tract Society, Scottdale, Pennsylvania, 1905.

Eser, Mennonit Kilisesi'nin Amerika'da kuruluşunu, Mennonitlerin öğretilerini, uygulamalarını, geleneklerini, bayramlarını, dini, ailevi ve sosyal hayatlarını konu alması bakımından çalışmamıza ışık tutmuş, bununla birlikte Avrupa ve Rusya Mennonitlerinin göçlerini konu alan bölümleri de oldukça faydalı olmuştur.

2.28. History of the Mennonite Brethren in Christ Church, Jasper Abraham Huffman, The Bethel Publishing Company, New Carlisle Ohio, 1920.

Eser, 279 sayfadan oluşur. Eserin yazılmaya başladığı tarih 27 Mayıs 1915 olarak belirtilir. Eser, Mennonit kilise tarihi, Amerika'daki Mennonitlerin dini ve sosyal hayatını ilk elden yazması bakımından övgü almıştır. Amerika'ya göç eden Mennonitlerin ilk yerleşim yerleri olan Ontario, Michigan, Indiana, Pennsylvania'daki Mennonitler ile geniş çaplı görüşmeler yapılmıştır. Bununla birlikte eserin her bir bölümü farklı öğretim üyeleri ile birlikte oluşturulmuştur. Bu yüzden bu eser, gelecek nesiller için güven teşkil eden bir çalışma olarak kabul edilmektedir.

Eser, Amerika'ya göç eden Mennonitlerin yerleşkeleri, yaşam tarzları, gelenekleri, bayramlarını nasıl kutladıklarını anlatan bölümleriyle araştırmamıza yön vermiştir.

5.29. The History of The General Conference of The Mennonites of North America, H. P. Krehbiel, Pastor of The First Mennonite Church, Canton, Ohio, 1898.

Eser, 236 sayfadan oluşur. Eserin yazarı, Ohio'nun Canton ilçesinde bulunan İlk Mennonit Kilisesi'nin papazıdır. Eser, Mennonit toplumunun Amerika'da kuruluşu sırasında düzenlenen konferanslardan ve bu konferanslarda alınan kararlardan bahseder.

Eser, Mennonit kıdemlileri tarafından, Mennonitlerin dini inançları, Amerika'daki yaşam tarzları, uygulamaları, gelenekleri, bayramları gibi Amerika'da nasıl yaşamaları gerektiğine dair aldıkları kararları içerdiğinden dolayı araştırmamız için vazgeçilmez bir kaynaktır. Çünkü Mennonitlerin, belli aralıklarla veya gerektiği üzere düzenledikleri konferanslar ve bu konferanslarda alınan kararlar, Mennonitler için kanundur. Biz de bu eserden, Mennonitlerin öğretileri hakkında aldıkları kararları, Amerika'da yaşarken sosyal ve siyasi açıdan nasıl bir düzen kurdukları hakkında bilgi edindik.

5.30. Land, Piety, Peoplehood: The Establishment of Mennonite Communities in America, 1683- 1790, Richard K. MacMaster, The Mennonite Experience in America Volume I., Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Kitchener, Ontario, 1985.

Eser, 342 sayfadan oluşur. Amerika'ya göç eden Mennonitlerin burada yerleşim çabalarından bahseder. Eser, Mennonitlerin, zulümden kaçmaları sebebiyle, yeni yerleşim yerlerindeki dil, kültürel, sosyal ve siyasi farklılıklardan dolayı yaşadıkları zorluklardan bahsetmesi açısından çalışmamıza ışık tutmuştur.

5.31. Mennonite Handbook of Information, L. J. Heatwole, Mennonite General Conference Through its Historical Committee, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pennsylvania, 1925.

Eser, 187 sayfadan oluşur. Eserin önsözü, S. F. Coffman tarafından yazılmıştır. Mennonit piskopos ve papazların hazırladığı bu eser, Mennonitlerin kim olduklarını anlatan tanıtım yazısıyla araştırmamıza katkı sağlamıştır. Daha sonra Menno Simons'un hayatını ve çalışmalarını, Mennonitlerin dini uygulamalarını, öğretilerini, geleneklerini, bayramlarını, ailevi ve sosyal hayatını anlatan bölümler de çalışmamıza ışık tutmuştur.

5.32. What Mennonites Believe, John Christian Wenger, Herald Press, Waterloo, Ontario, Scottdale, Pennsylvania, 1991.

Eser, 91 sayfadan oluşur. Eserin önsözünü, Michale A. King yazmıştır. King bu eserin, Mennonitlerin inanç şekillerinin nasıl olduğunu göstermesi bakımından önemli bir kaynak olduğunu ifade eder.

Eser, Mennonitlerle diğer Hristiyanların ortak yönlerini görmemiz bakımından faydalı oldu. Mennonitlerin inanç şekillerini, Hristiyan öğretilerine ve inançlarına göre nasıl yaşadıklarını anlatan bölümleriyle, araştırmamız için vazgeçilmez bir kaynak görevi görmüştür.

5.33. Mennonite Articles of Faith, As Set Forth in Public Confession of The Church, Cornelis Ris, Pastor of The Mennonite Church at Hoorn, Holland, Translate: Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1904.

Cornelis Ris, Hollanda'nın Frisian Mennonit cemaatinin önde gelen papazlarından biridir. Ris, eserlerini bizzat Mennonit toplumunun yaşam tarzını gözlemleyerek ve Mennonit makalelerinden faydalanarak hazırlamıştır. Bu yüzden bu eser, Mennonitlerin dini öğreti ve uygulamaları hakkında çalışma yapan araştırmacıların vazgeçilmez bir kaynağıdır.

Eser, Mennonit üyelerine ve çocuklarına faydalı olması için hazırlanmıştır. Eserin, Teslis, Kutsal Ruh, İsa Mesih, inkarnasyon, günah, ayak yıkama ve İsa'nın son akşam yemeği gibi Mennonit inanç ve uygulamalarını içeren kısımları araştırmamıza ışık tutmuştur.

5.34. MennoFolk, Mennonite and Amish Folk Tradition, Ervin Beck, Studies in Anabaptist and Mennonite History No. 43, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 2004.

Eser, 231 sayfadan oluşur. Eser, Mennonit gelenekleri, bayramları, kıyafetleri, evlilik ve aile düzenleri gibi konularda araştırmamıza yön vermiştir.

5.35. Discipling in The Church: Recovering a Ministry of The Gospel, Marlin Jeschke, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Kitchener, Ontario, 1988.

Yazar, eseri Mennonit toplumunun kilise uygulamalarının doğru ve anlamlı bir şekilde yerine getirilmesine yardımcı olmak için yazdığını ifade eder.

Eser, günah işleyen Hristiyan'ın durumu, Tanrı'ya bağlı kalma, görünen kilise, kilise kuralları, Mennonitlerin kilise ve toplum ile nasıl uyumlu bir şekilde yaşaması gerektiği, gelenekleri, evlilik, bekârlık, aile hayatı ve evanjelizm gibi konularda çalışmamıza faydalı olmuştur.

5.36. Vision, Doctrine, War: Mennonite Identity and Organization in America, 1890- 1930, Mennonite Experience in America, Volume 3, James C. Juhnke, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1989.

Eser, 393 sayfadan oluşur. Yazar eserde, Mennonit Kilise Arşivleri, Goshen Koleji, Mennonite Central Committe, Mennonite World Conference, Bethel Koleji Arşivleri ve General Conference Mennonite Kilisesi arşivlerini kaynak olarak kullanmıştır. Bu açıdan eser, Mennonitler için önem arzeder.

Eser, Mennonitlerin Amerika'ya göç ettikten sonra Amerika'da kendi inanç ve geleneklerini sürdürmek için verdikleri mücadeleler, savaş sırasındaki durumları, savaşa karşı bakış açıları, tarımsal gelişmeleri, ekonomik, sosyal konuları hakkında araştırmamıza ışık tutmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MENNONİTLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI VE MENNONİT KİLİSESİ'NİN OLUŞUMU

16. yüzyılda Avrupa'da meydana gelen ve batı dünyasında önemli değişikliklerin yaşanmasına sebep olan reform hareketinin ortaya çıkış nedenleri ruhsal, sosyal, ekonomik ve siyasi olarak değerlendirilebilir. Ancak reform hareketinin ana sebebi ve bütün reform liderlerinin ortak fikri, kilisede yeniliğe gidilmesi gerektiğidir.⁹ Özellikle kilisenin düzeltilmesi gerektiğini öne süren ve reform hareketlerinden biri olan Mennonit Kilisesi'nin ortaya çıkışını hazırlayan sebepler aşağıda verilmiştir.

1.1. The Low Countries'in XVI. Yüzyıldaki Dini, Sosyal ve Siyasi Durumu

Reform hareketinin yayıldığı bölgeler, bugünkü Hollanda, Belçika ve Lüksemburg olarak adlandırılan ülkeler olup orta çağ zamanında bu ülkeler, The Low Countries* olarak kayıt altına alınmıştır. The Low Countries olarak adlandırılan bu bölgeler, Almanya Aşağı Ren bölgesi, Vestfalya, Oldenburg, doğu Friesland, Schleswig- Holstein başta olmak üzere daha birçok bölgeyi kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, The Low Countries olarak bilinen bu bölgeler, Polonya, Avrupa Rusyası ve Almanya'nın üzerinden Ural dağlarına uzanarak, kuzey- batıya doğru Kuzey Denize uzanan geniş ovaları kapsamaktadır.¹⁰ Ayrıca The Low Countries, 16. yüzyıldaki ticari yolların önemli bir kavşak noktasıdır. Ren, Meuse ve Scheldt haliçleri, Antwerp ve Amsterdam limanlarının ana iskelesidir. Atlantik ve Akdeniz ticari rotası bu limanlar sayesinde sağlanmaktadır. Bu yüzden V. Charles'ın, babasından devraldığı bu bölgelerde, ticari açıdan gelir sağlamak amacıyla The Low Countries'i kurduğu ve bu ismi verdiği belirtilmektedir.¹¹

⁹ Dyck, Cornelius, J., **An Introduction to Mennonite History: A Popular History of the Anabaptists and The Mennonites**, Herald Press, Third Edition, Scottdale, Pennsylvania, 1993, s. 15.

¹⁰ Krahn, Cornelius, **Dutch Anabaptism, Origin, Spread, Life and Thought, (1450- 1600)**, The Hague, Netherlands, 1968, s. 1.

¹¹ Spaans, Jake, "Reform in the Low Countries", **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004, s. 118.

*Low kelimesi, aşağı, düşük anlamlarına gelir. İmparator V. Charles, yukarıda sayılan ülkelerin ticaretlerini geliştirmek için bu ülkeleri tek isim altında toplamıştır. Bu ülkelerin gelişmemişliğini ifade etmek amacıyla The Low kelimesini kullanmıştır.

16. yüzyılda Avrupa toplum, kral soylu ile ruhban sınıfı ve köylüler olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Yönetim tarzı ise Feodalite'dir. Ancak Feodalite, Haçlı seferleri sırasında, büyük bir darbe alarak otoritesini kaybetmeye başlamıştır. Feodalite'nin otoritesini kaybetmesiyle birlikte, başta The Low Countries olmak üzere, her yerde bağımsız şehir dönemi meydana gelmiştir. Bu şehirlere her kim özgürlük ve ayrıcalık verirse, şehir onun hâkimiyeti altına girmiştir. Böylece toplumda, dördüncü sınıfı oluşturan, burjuvazi sınıfı meydana gelmiştir. Bu şehirlerde yaşayanların uğraşı alanları en çok ticaret ve mal üretimidir. Mal üretiminin şehirlerarası bağının güçlü olması sayesinde, şehir yönetimlerinin birbirlerini tanınması mümkün olmuştur. Ticaretin gelişmesiyle birlikte, tüccarlar ve ustalar ülkenin vergi ve kanunlarıyla rahatsız edilmiştir. Soylu ve ruhban sınıfının vergiden muaf olması, zengin bir şekilde üretim yapıyor olması, kilise yönetimini ve orta sınıfı oldukça rahatsız etmiştir. Bu sınıfların zorunlu satışı ve vergisi halk üzerinde sıkıntılı anların yaşanmasına sebep olmuştur. Bunun dışında halkın karşılaştığı en önemli problem ise Kilise'nin evlilik, vaftiz, defin gibi uygulamaları zorla yaptırmasıdır. Halkın bu durumdan memnun olmadığını bilen V. Charles, 1528 yılında, Papa III. Callixtus'un özel uyarısıyla, Kilise'ye karşı gelenlere şiddetli ceza uygulanacağı ve vergi ödenmesi gerektiği kararını almıştır.¹²

Orta çağın dini yaşam şekli, din adamları ve laikler sınıfının oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Burada önemli olan konu, Protestanlık hareketinin dış etkenlerden mi geldiği, yoksa yerli halkın kendisinin başlattığı bir hareket mi olduğudur. Sorunun kabul gören genel cevabı, bu hareketin The Low Countries'in kökeninden ortaya çıktığı şeklindedir. Yani, The Low Countries'de Protestan hareketinin, çeşitli düşünce okullarının etkisiyle gelişerek ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu sebeple, genel kabul edilen görüşe göre, The Low Countries'de, çeşitli Protestan mezheplerin ortaya çıkış yeri, yine bu topraklardır. Yine bu çağda, karanlık bir rengi temsil eden kiliselerin, aydınlığa kavuşmasının da Hollanda Reformu ile olduğu öne sürülür. Ruhban sınıfının, keşişlerin, rahibelerin yozlaşması ve halkın inancının arasına batıl inançların girmesi, reform hareketini kaçınılmaz bir hale getirdiği ifade edilmiştir. Bu açıdan

¹² Dosker, Henry Elias, **The Dutch Anabaptists**, The Stone Lectures Delivered at the Princeton Theological Seminary 1918- 1919, The Judson Press, Philadelphia, 1921, s. 21.

Reform hareketi, şiddetli soğuk kış mevsiminin ardından güneşli bir bahar gününe benzetilmiştir.¹³

Toplumun, Hristiyan olmalarındaki başarısızlıkları olarak adlandırılan konu, rahip sınıfının bekâr kalması kuralıdır. Roma Katolik Kilisesi 11. ve 12. yüzyılda, rahip sınıfının bekâr kalması gerektiğine dair bir karar almıştır. Ancak rahip sınıfının bekâr kalması kuralı, The Low Countries’de ve özellikle Friesland’da uygulanmayan bir kural haline gelmiştir. Rahip sınıfının özellikle kendi hizmetçileriyle ilişkileri olduğu, herkes tarafından bilinmektedir. Bu durum özellikle halk tarafından kınanmıştır. Bekârlık şartı, The Low Countries’de zorunlu olarak uygulanmak istenmiş, ancak bu bölgenin rahipleri, bu kuralı hiç önemsememiştir. Friesland’da üç yüz elli rahip bulunmaktaydı ve bu rahiplerin yüzde atmış ya kanuni yollardan evliydi ya da evlilik dışı bir hayat yaşıyordu. Zamanla yasal olarak evli olan rahiplere nazaran, evlilik dışı ilişkileri olanlar, zina yapanlar olarak görülmüştür. Bu durum, sadece Friesland’da değil, tüm The Low Countries’de mevcuttu, ancak Friesland’da daha çok yaygındı. Mesela, Erasmus, Rudolf Agricola, Utrecht’li Lambertus Hortensius isimli kişiler hep rahip çocuklarıydı. Anabaptist karşıtı olan Cornelis Adriaansdz da Adriaan Corneliszoon isimli bir papazın oğluydu. Birer Anabaptist olan Obbe¹⁴ ve Dirk Philips¹⁵ kardeşler de bir papazın oğullarıydı. Asilzadelerin arasındaki durum ise papazlarınkinden daha kötüydü. Mesela, Utrecht piskoposu olan Burgundyli Philip, Philip The Good’un gayri meşru oğluydu. Yine Burgundyli Philip ve Utrecht’in başdiyakozu olarak görev yapan Frederik Schenk Van Toutenburg, asilzade olarak bilinen sınıfın içinde bulunduğu yasak ilişkilerin sadece birer örnekleriydi. Bu şekilde, kilisenin yüksek mertebelerinde

¹³ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁴ Obbe Philips, Leeuwarden’de Katolik bir rahibin gayrimeşru oğlu olup, çok iyi tanınan Dirk Philips’in kardeşidir. O Hollanda’nın tanınmış Anabaptist bir lideridir. Babası ona çok dikkatli bir eğitim vermiştir. Melchior Hoffman ile tanıştıktan sonra Anabaptistlik onda derin bir etki bırakmış ve Matthijsz Van Haarlem’in de Leeuwarden’e gelmesiyle vaftiz olmak için bir an bile tereddüt etmemiştir. Daha sonra Menno ve takipçilerine destek olmuş, peygamber olduğunu iddia edenlere ve devrimcilere karşı çalışmıştır. Bkz. J. H. Langenwalter, **Christ’s Headship of the Church According to Anabaptist Leaders Whose Followers Became Mennonites**, Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1922, s. 82-84.

¹⁵ Dirk Philips, Hollandalı bir papazın oğlu olup, Obbe Philips’in kardeşidir. O bir Fransiken keşişi olmuştur. Menno’dan çok şey öğrenmiş olup, Luther’in yazılarına pek aşına değildir. 1533 yılının sonlarında Anabaptist kardeşliğine katılmıştır. 1534’de Friesland’ın Leeuwarden şehrinde vaftiz olmuştur. 1537 yılında olağanüstü Anabaptist liderlerden biri seçilmiştir. 1554’de Wismar’daki yedi kidedimden biridir. Menno ve Obbe gibi Münsterite doktrinlerine karşıdır. Bkz. Piet Visser, **a.g.e.**, s. 1, 303- 311.

bulunan kişilerin de yasak ilişki içinde olduğu bilinmekteydi. Rahip sınıfının zinaya bulaşması, kiliseye karşı olan tutumları kötü hale getirmiştir. Bekârlık kuralını ihlal eden kimseler, heryerde hakarete uğramaktaydı.¹⁶

Halk, bu zamanın din adamlarını ahlaksız olarak görmüştür. Bu yüzden rahip sınıfının bu çirkin davranışını örtbas etmek için rahip sınıfının evliliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak kilise ve kurumları saygısını hızlı bir şekilde yitirmeye devam etmiştir. Hatta bu yüzden en erken 1329 yılında, Frankfurt vatandaşlarının kiliseye karşı ayaklandığı belirtilir. Çünkü halk, bekârlık kuralına uyulması gerektiğini düşünmektedir. Elbette ayaklanma çıkarıcılar, yirmi sekiz yıl boyunca vaftizden, ekmek şarap ayininden, evlilik seramonisinden ve defin işlemlerinden mahrum bırakılarak, aforoz edilmiştir. Bu ceza onların hor görüldüğünü göstermektedir. Ayaklanma çıkarmaktan pişman olanların geri dönüş yapmaları da maskaralık ve dalga konusu olmuştur. Bu yüzden Flanders ve Hollanda'da artık yerleşmiş inançların kırılması için bir girişimde bulunulmamıştır. Ancak bu durum kiliseye mensup olan sıradan insanların, bizzat kilise tarafından zarar görmeye başlamasıyla değişmiştir. Toplumun idrakı yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu uyanışa en çok katkısı olan şey de matbaanın kullanılması olmuştur. Böylece herkes okumayı ve çalışmayı can atarak öğrenmek istemiştir.¹⁷ Bu dönem, sadece mal ticaretinin kolaylıkla geliştiği ve yayıldığı bir dönem değildir. Bu dönem aynı zamanda kitap alışverişinin, fikirlerin ve dedikoduların kolaylıkla yayılabildiği bir dönemdir.¹⁸

Kitap basımının artışı, mektupların canlanmasına ve reformun kaçınılmaz olmasına vesile olmuştur. Böylece kütüphanelerde bulunan dökümanlarda ağır bir şekilde hiciv yazılarına da yer verilmiştir. Hiciv yazıları sayesinde insanların sanat, şiir gibi birçok konuda, fikirlerini ifade ettikleri görülmüştür. Hümanizmin gelişmesiyle birlikte insanlar, konuşmaktan çekinmemiştir. Böylece reform hareketi, yeni bir hareket olarak insanları etkilemeyi başarmıştır.¹⁹ Bu etkiyle reform hareketleri dini, sosyal, ekonomik ve politik şartlar altında Batı Avrupa'da yerini almaya başlamıştır. Bu konuda, özellikle Protestan Reformu'nun etkisi büyüktür. İncil çalışmaları da

¹⁶ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s.15.

¹⁷ Dosker, Henry Elias, **a.g.e.**, s. 22.

¹⁸ Spaans, Jake, **a.g.böl.**, s. 119.

¹⁹ Dosker, Henry Elias, **a.g.e.**, s. 23.

Hümanizmin, yani sosyal hicvin, İsa'nın son akşam yemeğinin istismarının, anti-klerikalizmin, toplum arasındaki derin manevi duyguların tatminsizliğinin ve özellikle dünyanın sonunun yakın olduğuna dair inanışların etkisi dikkat çekicidir.²⁰

Kilisenin yüzyıllar boyunca uyguladığı, yedi önemli sakrament vardır. Bu yedi sakramentin arasında, özellikle en önemli olarak uyguladıkları ve her Hristiyan için hayati önem taşıyan sakramentler, vaftiz ve ekmek şarap ayinidir. Bu iki sakrament, kurtuluş için gerekli olan ana sakramentler olarak kabul edilir. Vaftiz, Hristiyan teolojisinde asli günahtan kurtulmak, kişisel olarak yeniden doğmayı sağlamak ve Tanrı'nın çocuklarından birisi olmak için yapılır. Ekmek şarap ayini de ilk Hristiyanların, İsa Mesih'in ölümünün ardından ekmek ve şarabı her akşam, düzenli olarak, akşam yemeklerinin bir parçası haline getirdikleri bir uygulamadır. Şimdi ise kutsanmış ekmek ve şarap, şükran gününde uygulanan bir ibadet haline gelmiştir. Böylece, İsa'nın son akşam yemeği, ekmek şarap ayini veya şükran günü ayini halini aldığı belirtilir.²¹

Katolikliğe göre ekmek şarap ayini, gerçekten İsa'nın etinin ve kanının bir parçası olarak kabul ediliyordu. Bu ayinin amacı işlenilen günahlardan kurtulmaktı. Ekmek şarap ayininin, günahların itirafından önce ve yılda en az dört kere yapılmasına dikkat edilmesi gerekirken, ayin sadece Pazar sabahı ayinlerinde uygulanmaya başlandı. Bu açıdan bakıldığı zaman Hollanda'da reform hareketinin ortaya çıkmasındaki nihai sebep olarak sakramentlerin öneminin ve anlamının yerine getirilmemesi gösterilmiştir.²² Reform hareketinin çıkış noktası da Hristiyan inancına heretikliğin girdiğini göstermektir. Protestanlara göre, heretik olarak kabul edilen uygulamalardan birisi ekmek şarap ayinidir.²³ Çünkü 1215 yılında düzenlenen, 14. Lateran Konsili'nde, İsa'nın kendini kurban etmesi olayında, onun kurban ettiği eti ve kanının gerçekten ekmek ve şarap haline gelerek, inananlara sunulduğu kabul edilmekteydi. Etin ekmeğe ve kanın da şaraba dönüşmesi olayında, mucizevi bir gücün meydana geldiğine inanılmaktaydı. Bu inanç sebebiyle aynı konsil, her Hristiyan'ın yılda en az bir kere

²⁰ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 33.

²¹ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 11, 44- 45.

²² Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 12.

²³ Kolb, Robert, "Martin Luther and The German Nation", **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, Ma., USA, 2004, s. 46.

ekmek şarap ayinine katılması gerektiği kararını almıştır.²⁴ Ancak bazı reformcular, İsa'nın "Bu benim vücudumdur" sözünün gerçek anlamda, ekmeğin İsa'nın vücudu olmadığını, bu ifadenin sembolik ve hatıra anlamlı olduğunu ileri sürmüştür.²⁵

Reformcuların bazıları, sakramentlerin anlamı konusunda, yanılgıya düşüldüğüne dair görüşlerini yaymaya devam etmiştir. Bu yüzden bazıları, devamlı bir şekilde yaşamları konusunda ve sakramentlerin anlamı konusunda sorular sormaya başlamıştır. Özellikle reformun başlangıç zamanlarında bu sorular dikkat çekmektedir. Bu sorulardan en önemlileri, Katolikler için çok büyük bir önem arz eden, ekmeğin şarap ayini ve vaftiz hakkındadır. Ekmek şarap ayininin değiştirildiği ve vaftizin ne anlama geldiği konusunda spekülasyonlar yayılmıştır. Orta çağ boyunca ekmeğin şarap ayininin ruhun gıdası olduğu anlamından ziyade, mucizevi bir kaynağa sahip olduğu görüşü sebebiyle, birçok efsane ortaya çıkmıştır. Efsanelerin çoğu İsa'nın kutsaması olarak algılanmıştır. Bu efsaneler kör, topal ve hasta olanların bir günde iyileşmesi şeklinde anlatılan hikâyelerdir. Mesela, 1345 yılında, Amsterdam mucizesi olarak adlandırılan bir hikâyeden bahsedilir. Bu hikâyeye göre, hasta bir insan ekmeğin şarap ayininden sonra yediğini çıkardı. Bu çıkardıklarını ateşe attı ve sanki bu yiyecekleri hiç yememiş gibi buldu. Bu şekilde anlatılan hikâyeler yüzünden, ekmeğin şarap ayininin gerçek anlamı, arka planda kalmıştır. Bunun arkasındaki sebep de rahiplerin mucize gerçekleştirebildiğine inanılmasıdır. Mucize kültürü, Hristiyanlar için bir nevi besin kaynağı haline gelmiştir.²⁶

Reform zamanının, en umutsuz halde olan grubu köylü sınıfıdır. Çünkü lordlara bağlı bir yaşam sürdürmektedirler. Kira ve vergi gibi yaşam şartlarının arttırılması sebebiyle, ekonomik açıdan oldukça zor şartlarda yaşamaya başlamışlardır. Bu durum, köylü sınıfının kiliseye başkaldırmasına sebep olmuştur. Yani reformun gerçek amacı dışında olan bir sebepten dolayı, köylü sınıfının reforma katıldığı ifade edilir. Edebiyatın da yasaklanması ile halk, lordlar ve kilise tarafından baskı altına alınmıştır. Bu yüzden halk, soylu ve rahip sınıfından nefret etmeye başlamıştır. Bu nefretin farkında olan soylu sınıfı ve rahip sınıfı, halka ceza vermek amacıyla küçük

²⁴ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 45.

²⁵ Kolb, Robert, **a.g.böl.** s. 48.

²⁶ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 12.

balıkçılık ve küçük avcılığı onlara yasaklamıştır. Yasaklamalarla kalınmamış, köylünün ödemeye gücünün yetmeyeceği miktarda, vergi istenmiştir. Ağır vergiler yüzünden halk, gittikçe fakirleşmiştir. Bu şartlar altında, işte tam bu dönemin reform zamanı olduğu ve fırtınanın sesinin uzaktan duyulduğu ifade edilir. 1502 yılının başlarında piskoposluğa karşı komplo düzenlenmiştir. Yani Almanya’da gizli bir topluluk oluşmuştur. Bu topluluk, kendilerine “Mary” ismini vermiştir. Çektikleri zulüm ve acıya hitaben kendilerini Tanrı’nın annesi olarak görmüşlerdir. Ren ilinde de kendilerine A League of the Shoes ismini veren başka bir köylü sınıfının oluşturduğu bir topluluk kurulmuştur. Baden ve Wurttemberg’de ise kendilerini Der Arme Conrad diye çağıran bir köylü topluluğu daha oluşmuştur. Bu topluluklar, gelecekte vergi ödemeyeceklerine, kilisenin gücünü sınırlayacaklarına, lordlar adına çalışmalarını bozacaklarına dair yemin etmiştir. Tam bu zamanlarda ortaya çıkan Thomas Müntzer’in başarılı çalışmalarının neden başarıya ulaştığının anlaşıldığı belirtilir. 1521 yılında, Wittenberg’de Zwickau Fanatizm adında bir hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareketin bebek vaftizini reddetmesiyle kilise için değerli olan vaftizin, kilisenin ellerinden alınmaya yüz tutmasıyla karşılaşıldığı ifade edilir. Thomas Müntzer, eğitilmiş, duygusal, hevesli ve atılgan bir kişidir.²⁷ Thomas Müntzer, başlarda Luther takipçisidir. Ancak herkesin İncil’i okuyup, fikirlerini beyan ettiği bu dönemde, birçok kişi Luther yanlısı olarak başladığı yola, Anabaptist olarak devam etmiştir. Bunlardan birisi Thomas Müntzer ve Andreas Karlstadt’dır.²⁸

1.1.1. Köylü Savaşı

1524 yılının yaz mevsiminde patlak veren Köylü Savaşı, İsviçre Konfederasyonu ile sınır ve Ren nehrinin yanındaki Black Ormanı’nın güney saçaklarında meydana gelmiş olup, bu savaş merkez ve güney Almanya’nın tamamı ve Avusturyalıların bulunduğu arazileri kapsamaktadır.²⁹

Köylü savaşı, Almanya’da feodal yönetim tarzıyla yönetilen toplumun, ağır yaşam şartlarından dolayı, yönetime isyan etmesi sonucu meydana gelen, sosyal bir

²⁷ Dosker, Henry Elias, **a.g.e.**, s. 24- 25.

²⁸ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **Through Fire and Water, An Overview of Mennonite History**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1996, s. 69.

²⁹ Scott, Tom, “The Peasant’ War”, **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004, s. 56.

ihtilaldır. Bu ihtilalin, halkın yüz yıldır biriken gerginliğinin sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilir. Bu savaş aynı zamanda, halk dayanışmasının bir örneğini teşkil eder. Bu savaş, sistemin kendilerine olan baskısına isyan eden köylülerin, işçilerin, esnafın, madencilerin ve hatta paralı askerlerin yönetime karşı çıkardıkları başkaldırıdır. Kilisenin de yönetimle birlikte, isyan edenlere karşı savaştığı bu ihtilalde, Evanjelik reformcular da isyan edenlerle birlikte hareket etmiştir. Halkın bu savaşı çıkarmasındaki etkenlerden birisi de Martin Luther'in Wittenberg bildirgesidir. Yine de asıl sebebin yüz yıldır halkın çektiği acıların, en sonunda patlak vermesi olarak nitelendirilir.³⁰ Çünkü feodal yönetimle yönetilen Avrupa'da, piramidin en tepesinde kral olmak üzere daha sonra soylular, din adamları, sonradan ortaya çıkan şehirlerde ticaret ve bankercilik yapan yeni sınıf ve en dipte yer alan köylü sınıfından oluşan bir yapı vardır. Bu yapıda en dışlanan kesim, köylülerdir. Bu yüzden köylüler, eşit dini ve sosyal haklara sahip olmak için bu isyanı başlatmıştır.³¹

Halkın maruz kaldığı sıkıntıların sonucu olarak gösterilen reform, toplumda gerekli olan değişiklikler için bir başlangıç niteliği taşır. Çünkü köylüler, yüzyıllardır lordların ve otoritenin baskısı altında ezilmiştir. Adalet isteyen köylüler, reform sayesinde, bu isteklerini soylulara bildirmiştir. Bu istekler, Twelve Articles³² adlı yazılarında Kutsal Kitap'a uygun bir dille ifade edilmiştir. Bununla birlikte köylüler, Kutsal Kitap ile ilgili olmayan her makalenin geri alınmasını istemiştir. Ancak,

³⁰ Miller, Douglas, **Armies of the German Peasant's War 1524- 1526**, Osprey Publishing, Oxford, 2003, s. 3.

³¹ Klaassen, Walter; Klassen Wiliam, **Marpeck, A Life of Dissent And Conformity**, Studies in Anabaptist and Mennonite History No: 44, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 2008, s. 31- 32.

³² 1. Her belediye uygunsuz davranışı sebebiyle bir papazı görevinden alma ve seçme hakkına sahip olmalıdır. Papaz İncil'i basit ve anlaşılabilir şekilde anlatmalı ve vaazına İncil'de olmayan şeyleri eklememelidir. 2. Papazlara vergiden ödeme yapılmalıdır. 3. Köylüler basit köylü olarak küçümsenmemeli, oldukları gibi kabul edilmeli ve özgür olmamalıdır. 4. Kuşlar ve balıklar insanların av oyunları değildir. Çünkü Tanrı insanı yarattığında havadaki kuşları, sudaki balıkları ona vermiştir. 5. Asilzadeler ormanları mülk edinmiştir. Fakirler, birşeye ihtiyaç duyduğunda iki katına satın almak zorundadır. Orman belediyelere ait olmalı ve eşit bir şekilde herkes ihtiyacını alabilmelidir. 6. Köylüden aşırı derecede hizmet etmesi istenmektedir. Sadece Tanrı'ya doğru bir şekilde hizmet etmek gerekir. 7. Soylular köylüden fazla hizmet ve fazla vergi istemeyecek. Köylüler sadece uygun zamanlarda ve gerektiği zamanlarda soylulara hizmet edecek. 8. Değerinin üzerinde kiralama yapılmayacak. 9. Sürekli yeni kanunlar çıkmaktadır. Keyfi cezalar verilmektedir. Tarafsız yargılama olmalıdır. 10. Çayır ve arazilerin çoğu belediyeye aittir. Çayır ve araziler ortaklaşa kullanılmalıdır. 11. Dullar ve yetimlerden miras vergisi alınmamalıdır. Dullar ve yetimler Tanrı'nın emrine karşı gelerek soyulmamalıdır. 12. Buradaki maddeler Tanrı'nın sözüne ters düşüyorsa bu durum Kutsal Kitap'a göre bize açıklanmalıdır. O zaman biz de o maddeden vaz geçeriz. Bkz. Peter Blicke, **Nochmals zur Entstehung der Zwölf Artikel, Bauer, Reich, Reformation**, Festschrift für Günther Franz zum 80, Geburtstag, Stuttgart, 1982, s. 286- 308.

soyluların da birer Hristiyan olduğunu anlayan köylüler, onların herhangi bir değişime gitmeyeceklerini farketmiştir. Böylece bir grup köylü, kalelere ve manastırlara saldırmıştır. Köylüler artık lordlara karşı kanlı isyanlarını başlatmıştır. Köylülerin reform hareketinden etkilenerek, isyan başlattığı öne sürülmüştür. Ancak bu isyanda Luther, papa ve kiliseye karşı olan mesajlarının yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Luther, özgürlük ifadesinin İsa'da iç özgürlük olması gerektiğini, bahsettiği özgürlüğün, ekonomik, sosyal ve politik özgürlük olmadığını iddia etmiştir. Ayrıca Luther, köylülerin otoritelere karşı legal ve ahlaken isyan etme haklarının olmadığını belirtmiştir. Luther'e göre isyancılar, Tanrı'nın emrine karşı geldikleri için kanunlar tarafından cezalandırılmalıdır. Bu ifadelerle Luther, Köylü Savaşı konusunda, soylulardan yana olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Ancak soyluların Luther'in desteğine ihtiyacı olmamıştır. İyi silahlanmış soylular, yüz binlerce köylüyü katletmiştir. Kaçmak isteyen köylüler de yakalanıp işkenceye uğramış ve öldürülmüştür. Meydana gelen bu katliamdan, hiçbir soylu pişmanlık duymamıştır. Ayrıca Luther de köylülerin, bedenen ve ruhen bu katliamı hak ettiklerini ifade etmiştir. Bazı tarihçilere göre, Luther'in Köylü Savaşı'nda, soyluların tarafını desteklemesinin çeşitli nedenleri olabilir. Bunlardan birincisi, Luther'in savaşın sorumluluğunu üstüne almak istememiş olması, ikincisi köylülerin isyanının reformun önüne geçebileceği endişesi, üçüncüsü ise kendi reform çabalarının, sosyal ve ekonomik değişimlerden etkilenerek boşa çıkabileceği korkusudur. Bazı tarihçilere göre de Luther'in soylular tarafında yer almasının sebebi, kendi reformu için soylulara ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktaydı.³³

Reform yanlısı liderlerden biri olan Andreas Karlstadt, Luther'in meslektaşı ve arkadaşı olup Luther'i, İsa'nın yolundan gitmemekle eleştirmiştir. Luther ile İsa'nın yaşamını takip etmenin önemi konusunda, vaazlarında daha dikkatli davranması gerektiği hakkında tartışmıştır. Karlstadt, yemin etmeyi reddetmiş, ekmek şarap ayininin bir sakrament olmadığını, anma ayini olduğunu ileri sürmüştür. İnsanların eşitliğini savunan ve bir doktor olan Karlstadt, kendini doktor olarak çağırana İsa'nın kilisesinde herkesin eşit olduğunu söyleyerek, kendisine doktor denmemesini istemiştir. Thomas Müntzer de Karlstadt'a göre daha reform yanlısı olan bir liderdir. Eşitliği

³³ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 69- 72.

savunan Müntzer ve taraftarları da daha alt sınıftan olan kimseler olup özgürlüğü ve eşitliği savunmuş ve din adamları sınıfına karşı çıkmışlardır. Soylu kesime karşı olan Müntzer, köylü sınıfından geniş bir ordu kurmuştur. Soylu sınıfına karşı savaştan bu ordu, 15 Mayıs 1525 tarihinde Köylü Savaşı'nın yapıldığı şehirlerden biri olan Frankenhausen şehrinde yenilgiye uğramıştır. Binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Thomas Müntzer yakalanmış, işkenceye uğramış ve birkaç gün sonra idam edilmiştir.³⁴

Sonuç olarak, köylüler bu savaşta kötü bir şekilde mağlup olmuştur. Köylülerin, savaşta ağır bir şekilde mağlup olmaları, Luther'in soylular tarafında olması ve Luther'in onlara karşı olan tutumu sebebiyle, 1525 yılına kadar Luther yanlısı olan birçok kişi, Luther ve onun fikirlerinden vazgeçmiştir. Böylece toplum, yeni bir İncil inancı arayışına girmiştir. Öyle ki, bu yeni İncil inancı, hayatın manevi yönünden sosyal ve ekonomik yönüne kadar onlara reform getirmelidir. Bu yüzden birçok kişinin yöneldiği hareket, Radikal Reform Hareketi olmuştur. İnsanların özellikle en çok dinlemeye ve kabul etmeye başladığı hareket ise Anabaptizm'dir. Anabaptizm, bu şekilde en erken 1525 yılında kendini göstermiş ve hızlı bir şekilde tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Bazı Anabaptistler de dâhil olmak üzere radikal vaizler, Köylü Savaşı'nın yenilgisini kendi mesajları için avantaj olarak kullanmıştır. Bu vaizler, Hristiyan uygulamaları, bütün insanların eşitliği, toplum ve kişinin mal paylaşımı ve hayat boyu İsa'nın izinden gidilmesi gerektiği konularında konuşma yapmıştır. Bu yüzden birçok kişi, Anabaptistliği kabul etmiştir. Başlarda Luther'den etkilenen Thomas Müntzer ve Andreas Karlstadt, Anabaptistlikten etkilenen ve Luther'in fikirlerinden uzaklaşan önemli liderlerdir. Ancak bu liderler, Anabaptist olmamalarına rağmen Luther ve diğer reformcular, onları Anabaptist olarak kabul etmiştir. Luther için Anabaptistler, kılık değiştirmiş şeytanlar olup asla güvenilmemesi gereken kimselerdir.³⁵

1.1.2. Anabaptistlerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Sebepler

16. yüzyılda Batı dünyasında meydana gelen en büyük dini hareket, Reform hareketidir. Reform hareketinin en önemli özelliği, Hristiyanlığın içinde Luteranizm, Kalvinizm ve Zwinglian adındaki dini hareketlerin kendini göstermesidir. Reform hareketinin bir parçası olmasına rağmen, bu hareketlere ek olarak dördüncü bir reform

³⁴ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 30- 31.

³⁵ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 69- 72.

hareketi de³⁶ Lutheran, Kalvinizm ve Zwinglian reform dini hareketlerinden ayrılan Radikal Reform hareketidir. Doktrinlerdeki farklı görüşleri sebebiyle³⁷ Radikal Reform hareketi, üç ana topluluktan oluşur. Bu üç ana topluluk, Anabaptistler, Spiritualistler ve Evanjelic Rasyonalistler'dir. Bugünkü mezhepler, kendilerinin direkt veya dolaylı yollardan bu üç ana topluluktan geldiklerini iddia eder. Mennonitler, Amişler ve Hutterite mezhebi, ilk topluluk olan Anabaptistlere bağlıdır. Bu mezhepler, vaftiz meselesi ile ön plana çıkmaktadır.³⁸

Anabaptistlerin, Spiritualist hareketten etkilendiğini öne süren araştırmacılar vardır. Çünkü bu iki hareketin ortak noktaları mevcuttur. Anabaptistler ile Spiritualistler arasındaki ortak nokta, Ruh ile ilgili olan görüşleridir.³⁹ Her üç topluluğun kristolojideki ortak noktası ise İsa'nın son akşam yemeği inancıdır. Spiritualistlerin ve Anabaptistlerin en belirgin ortak özellikleri, ekmek şarap ayinini, mistik veya fiziksel olarak kabul etmeleri, devlet ve kiliseye karşı direnmeleridir. Bu dirençte papa ve yöneticilere karşı olan reformistlere sol kanat denilmiştir. Bu kanat kral, prens, papa ve şehir meclisinin yaptığı haksızlığa karşı gelen bir topluluktur.⁴⁰ Kilise nüfuzu ise sağ kanadı oluşturmuştur. Reformistler bu durumda kiliseden ayrıldıkları için politik açıdan solcu, kilise ise sağcı olarak tarihteki yerini alacaktır.⁴¹

Radikal Reformu oluşturan Anabaptistlerin, Spiritualistlerin ve Evanjelic Rasyonalistlerin kiliseden eklesiyastik ve egemenlik bakımından ayrıldığı öne sürülmektedir. Ayrıca Hristiyan toplumu ile politik açıdan da bağlarını koparmış olmaktadır.⁴² Bu şekilde eklesiyastik olarak gelenekleri bozmaktadırlar. İncil'i herkesin yorumlayabileceği ve diğerlerinin görüşlerine karşı hoşgörülü olunması gerektiğine dair fikriyle de radikal grubun Evanjelic Hümanist kanadı olmuşlardır.⁴³

³⁶ Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **Spiritual and Anabaptist Writers**, Louisville, Kentucky, 2006, s. 19.

³⁷ Goertz, Hans- Jürgen, "Radical Religiosity in The German Reformation", **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions To European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004, s. 70.

³⁸ Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **a.g.e.**, s. 20.

³⁹ Goertz, Hans- Jürgen, **a.g.böl.**, s. 74.

⁴⁰ Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **a.g.e.**, s. 21.

⁴¹ Dosker, Henry Elias, **a.g.e.**, s. 28.

⁴² Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **a.g.e.**, s. 22.

⁴³ Harris, Mark W., **Historical Dictionary of Unitarian Universalism**, Lanham, Maryland, Oxford, 2004, s. 386.

Radikal Reform hareketi kendilerinin, apostolik bir geçmişe ve apokaliptik bir geleceğe dayandıklarını öne sürerek, kendilerini 16. yüzyıl Almanya Anabaptistleri olarak tanımlarlar.⁴⁴

Radikal Reform hareketi, çeşitli dini görüşlere ayrılmıştır. Anabaptistlerin ortak özelliği yetişkin vaftizini kabul etmeleridir. Bu yüzden onlar, Anabaptist karşıtları tarafından dini ve sosyal açıdan zarar getiren, heretik ve tehlikeli devrimciler olarak görülmektedir. Anabaptist hareketin zirve yaptığı şehir ise Münster'dir. Bu yüzden bu şehir Münster Krallığı olarak anılmıştır. Ancak Münster Krallığı, hazin bir sonla bitmiştir. Bununla birlikte, Münster Krallığı'nın sona ermesine rağmen Anabaptist hareket varlığını devam ettirmiştir.⁴⁵

Reform liderlerinden bazıları, sakramentlerin İsa tarafından belirlenen ayinler olduğunu, bu ayinlerin sadece ekmek şarap ayini ve vaftiz olduğunu iddia etmiştir.⁴⁶ Bu reform liderlerinin kurduğu hareket, Sakramentaryan olarak adlandırılır. 1526 yılında, The Low Countries'in temsilcileri, sakramentlerin sembolik anlamlarına dair görüşlerini paylaşmıştır.⁴⁷

Sakramentaryanlar, vaftizi teolojilerinin ana teması olarak kabul etmezler. Vaftiz, yeni bir doğumu temsil etmemektedir. Onlara göre vaftiz, Tanrı'nın temizleyiciliğinin bir sembolüdür, inanç itirafıdır ve kiliseye katılımı temsil eder. Sakramentaryanlar için dış vaftizden iç vaftiz daha önemlidir. Ekmek şarap ayinini, sembolik olarak kabul etmelerinin yayılmasıyla birlikte, Doğu Friesland'da Sakramentaryanizmin resmi olarak kurulması sağlanmıştır. Bundan sonra Andreas Karlstadt ve Melchior Hofmann buraya vardıklarında, kendi görüşlerini yayacak uygun bir ortam bulmuşlardır.⁴⁸

⁴⁴ Schaff, Philip, **History of the Christian Church**, Volume VIII, Modern Christianity, The Swiss Reformation, Third Edition, Dallas, 2002, s. 48- 49.

⁴⁵ Stayer, James M. "Anabaptist", **Encyclopedia The Renaissance and The Reformation**, Newyork, 2004, s. 15.

⁴⁶ Spinks, Bryan D., **The Cambridge Dictionary of Christian Theology**, Cambridge University, Newyork, 2011, s. 453.

⁴⁷ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 39.

⁴⁸ Bernard, David K., **A History of Christian Doctrine, The Reformation to the Holiness Movement A. D. 1500- 1900**, Vol. 2, Word Aflame Press, Hazelwood, America, 1996, s. 81; Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 40.

Wittenberg Üniversitesi teoloji profesörü olan Andreas Karlstadt, dini uygulamalarda reform yapmaya başlamıştır. Özellikle ekmek şarap ayini üzerine yaptığı reform dikkat çekici olmuştur. Karlstadt, cemaat üyelerini bir masanın etrafında toplamış ve ekmek şarap ayinini uygulamalı olarak göstermiştir. Sıradan bir ekmek parçasını törene katılanların ellerine koymuştur.⁴⁹ Ekmeğin gerçekten İsa'nın eti olduğu ve şarabın da gerçekten İsa'nın kanı olduğu inancını reddetmiştir. Ancak Luther, Karlstadt'a karşı cephe almış ve bu görüşlerin yayılmasını engellemeye çalışmıştır. Yine de bu görüşler, Aşağı Ren bölgesinde, Hollanda'da, İsviçre'de ve Strasburg'da yayılmıştır. Böylece Karlstadt, bu görüşleriyle birçok reformisti etkilemiştir.⁵⁰ Bu uygulama, The Low Countries'in Sakramentaryan uygulamasının ilk defa kullanılmasıdır.⁵¹ 1526 yılında Menno Simons, Luther'in kitaplarının yanı sıra bu görüşlerin yazıldığı kitapları da okuyarak etkilenmiştir.⁵²

1528 yılında bu ve diğer görüşler inanç ikrarı olarak sunulmuştur.⁵³ Bununla birlikte Sakramentaryanlar, Tanrı'nın Krallığı'nı sağlayacak şeylerin, kişi, yer, ilahiler, mumlar, kutsal günler olmadığını ileri sürmüştür. Tanrı'nın Krallığı'nın, doğruluk, barış Kutsal Ruh'ta mutluluk ile zaten onlarla birlikte olduğu görüşü yayılmıştır. Sakramentaryan liderler, Tanrı'nın Krallığı beklentisi içine girmiştir. Ancak birçok Sakramentaryan lider, çeşitli illerde idam edilmiştir. Buna rağmen Sakramentaryan Hareketi, 1525 ile 1530 yılları arasında büyüme göstermiştir. Kasaba ve köylere kadar ilerlemiştir. Böylece 1530 yılında reform hareketi insanların ortak hareketi haline gelmiştir.⁵⁴

Ekmek şarap ayini, bir kişinin kurtuluşu için gerekli görülen bir uygulamadır. Bununla birlikte reformun ortaya çıkmasıyla bu ayin asla terkedilmemiştir. Sadece bu ayinin anlamı ve önemi üzerinde tekrardan düşünülmüştür. Ekmek aslında İsa'nın gerçek eti, şarap da gerçek kanı değildi. Yani ekmeğin ve şarabın İsa'nın gerçek eti ve

⁴⁹ Hill, Kat, **Baptism, Brotherhood and Belief in Reformation Germany**, Oxford University Press, Newyork, 2015, s. 47.

⁵⁰ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 53.

⁵¹ Bernard, David K., **a.g.e.**, s. 81; Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 40.

⁵² Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 33.

⁵³ Bernard, David K., **a.g.e.**, s. 81; Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 40.

⁵⁴ Isaak, Helmut, "The Struggle for an Evangelical Town", **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to Their History and Ideas**, Edit., Horst, Irvin Buckwalter, Leiden, Netherlands, 1986, s. 74.

kanına dönüştüğü inancı reddedilmiştir. Bu reddiye, daha sonra 1545- 1563 yılları arasında düzenlenen Trent Konsili'yle resmileşti. Böylece kilisenin bir heretik uygulamadan temizlendiği belirtilmiştir.⁵⁵

Gerçek anlamından uzaklaşıldığı düşünülen diğer bir sakrament de vaftizdir. Vaftiz konusunda ilk adımı atan kişi Karlstadt olmuştur. Karlstadt ve meslektaşları bebek vaftizinin uygulamasına devam etmeme kararı aldığı gibi Luther'in kader anlayışını da reddetmiştir. Ona göre, ekmek şarap ayini, kilise, vaftiz gibi uygulamaları sadece İncil'e göre uygulamak gerekiyordu. Bu yüzden bebek vaftizi uygulamasını bırakarak, bu uygulamanın bir sakrament olmadığını iddia etmiştir. Gerçek vaftizin, yetişkin vaftizi olduğunu savunmuştur.⁵⁶

Katolik Kilisesi, bu inanılmaz ve şok edici haberi aldığı zaman bu fikirleri heretik olarak ilan etmiştir. Bu heretikliğin sorumlusu olarak da Hristiyan Hümanizmini göstermiştir.⁵⁷ Çünkü Hümanizm, iyi birer Hristiyan olmayı ve bu yolda sadece Kutsal Kitap'a göre hareket edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Hümanizmin önde gelen savunucularından biri olan Desiderius Erasmus'un kitapları, The Low Countries'de yankı yapmış Zwingli'yi, Bucer'i,⁵⁸ Spritualistleri ve özellikle Anabaptistleri etkilemiştir. Erasmus, Kutsal Kitap'a geri dönüş yapılması için çağrıda bulunmuştur. Gerçek Hristiyanlığın Pavlus ve Petrus tarafından öğretildiğini ve kendilerinin de eski zamanlara geri dönmeleri gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁹

Hollandalı bilim adamları, Hollanda Reformu'nun Almanya'da meydana gelen reform olmadığını iddia eder. Yani Hollanda Reformu'nun, kendi halkının oluşturduğu bir hareket olduğu ileri sürülmektedir. Bu konuda Hollandalı bilim adamları, Hollanda reformunun diğer reformlardan etkilendiğini, ancak Hollanda'da birçok ilklerin

⁵⁵ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 47.

⁵⁶ Weaver, J. Denny, **Becoming Anabaptist: The Origin and Significance of Sixteenth- Century Anabaptism**, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1987, s. 30.

⁵⁷ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 47.

⁵⁸ Martin Bucer (1491- 1551), Güney Almanya Reform Kilisesi'nin lideridir. Strasburg, Avrupa ve İngiltere'de çalışmaları vardır. 1549 yılında Cambridge'de profesör olmuştur. İngiliz kilise Reformuna büyük katkıları vardır. Anabaptistlere karşı zulüm yapılmasını desteklememiştir. Anabaptistlerle barışçıl bir şekilde tartışan bir liderdir. Anabaptistleri inançlarından geri döndürmenin farklı yolları olduğunu ileri sürmüştür. Bu şekilde bazı Anabaptistlerin geri dönüş yapmasını sağladığı belirtilir. Bkz. Peter Matheson, "Martin Bucer and The Old Church" **Martin Bucer Reforming Church and Community**, Edit. D. F. Wright, Cambridge University Press, 1994, s. 1; Martin Greschat, "The Relation Between Church and Civil Community in Bucer's Reforming Work", **Martin Bucer Reforming Church and Community**, Edit. D. F. Wright, Cambridge University Press, 1994, s. 26, 28.

⁵⁹ Spaans, Jake, **a.g.böl.**, s. 118- 120; Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 27.

meydana geldiğini belirtir. Hollanda Mennonit tarihçisi W. J. Kühler, Hollanda Anabaptizminin Erasmus, Sakramentaryanizm ve Brothers of The Common Life hareketlerine dayandığını ileri sürmektedir. Brothers of The Common Life hareketi, Anabaptizm ile birçok yönden paralellik göstermektedir. Ancak direkt bir tarihsel bağlantıları yoktur. Sakramentaryanlar, 1530 yılından daha önce kendilerini Anabaptist olarak göstermiştir. Bu şekilde Hollanda'ya Anabaptisliğin başlangıcı 1530 yılından önce geldiği ileri sürülür.⁶⁰

Sakramentaryanlar, bütün Hristiyan kardeşlerinin İsa'nın İncilini okuyabilme özgürlüğünü verdiklerini ileri sürmüştür. O zamana kadar kendilerine yakışmayan bir hayat sürdürdüklerini, bundan sonra evanjelik öğretilere göre bir hayat sürdürmek istediklerini, bir insanın İsa'ya hizmet ederek yaşam sürmelerine izin verilmesi gerektiğini söylemişlerdir.⁶¹ Bazı araştırmacılar, bütün bu görüşlerin Menno Simons'un fikirleriyle örtüşmesi sebebiyle, Menno Simons'un Sakramentaryan hareketten etkilendiğini öne sürmektedir.⁶²

1.1.3. Anabaptist Hareket

Anabaptism, 16. yüzyılda ortaya çıkmış dini, sosyal, ekonomik ve politik açıdan, Batı Avrupa Hristiyanlığını kökten etkileyen bir harekettir. Anabaptist hareketin temsilcileri, dünyanın sonunun yakın olduğuna, sosyal huzursuzluğun varlığına, hümanizme, ekmeğe şarap ayini kullanılarak sömürdüklerine inanan ve bu inancı ifade eden ve Protestan Reformu'ndan ayrıлып, kendilerini İncil çalışmalarına veren şahsiyetlerdir. Anabaptist, kelime olarak “yetişkin vaftizi” anlamına gelmektedir. Şöyle ki, Ana kelimesinin anlamı, “tekrar” demektir. Ana kelimesinin, Baptist kelimesi ile birleşiminden oluşan yeni kelime de Anabaptist'dir. Bu yüzden Anabaptist, “tekrar vaftiz” eden anlamına gelir. Anabaptistlerin en belirgin özelliği, bebek vaftizini reddederek, yetişkin vaftizini savunmalarıdır. İlk yetişkin vaftizi, 21 Ocak 1525 tarihinde Zürih'te gerçekleşmiştir. Bu yüzden Zürih'te, yeniden vaftiz edenlere, “re-

⁶⁰ Dyck, Cornelius, J., a.g.e., s. 45.

⁶¹ Karlstadt, Andreas Rudolff- Bodenstein Von; Furcha, Edward J., **The Essential Carlstadt: Fifteen Tracts Classics of the Radical Reformation**, Waterloo, Ontario, Scottdale, Pennsylvania, 1995, s. 131.

⁶² Krahn, Cornelius, a.g.e., s. 69.

baptized” anlamına gelen Anabaptist demişlerdir.⁶³ Anabaptistler, bebek vaftizini reddettiklerinden dolayı yetişkinlik çağına ulaşan çocuklarını tekrar vaftiz etmiştir.⁶⁴

Anabaptist hareketin ortaya çıkış tarihi, 1525 yılının Ocak ayı olup merkezi, İsviçre’nin Zürih şehridir. Anabaptist hareketin ortaya çıkışında en etkili rolü oynayan kişi Conrad Grebel’dir.⁶⁵ İlk yetişkin vaftizini uygulayan kişi de Conrad Grebel olmuştur.⁶⁶ Ancak Anabaptist fikrini öne süren kişi, Thomas Müntzer’dir. Müntzer, reformun ortaya çıkışından sonra bebek vaftizini reddetmesiyle birçok kişiyi etkilemiştir. Bununla birlikte Thomas Müntzer, yeniden vaftiz olmamıştır.⁶⁷

Anabaptist hareket, Hollanda, İsviçre, Almanya ve Moravya şehirlerinde yayılmıştır. Hollanda Anabaptizmi, diğer Anabaptist hareketlerden çok kısa bir süre sonra meydana gelmiştir. 1530 yılında Jan Volkertz Trypmaker, Emden’den Hollanda’ya inanç ikrarını ve vaftizi getiren kişi olarak bilinmektedir. Trypmaker, Anabaptist reformcusu olan Melchior Hoffman ile irtibatlı bir şekilde Hollanda’ya gelmiştir. Amsterdam’da geniş bir kitleye başarılı vaazlar veren Trypmaker, aynı şekilde Friesland’da da başarılı olmuştur. Daha sonra güney Limburg’da da başarılı vaazlar vermeye devam etmiştir. Buralarda küçük arkadaş topluluklarıyla beraber inanç ikrarını oluşturmuş ve vaftizler yapmıştır. Bu hareket, Hollanda’da çok hızlı bir şekilde yayılmıştır.⁶⁸

1530 yılından önce bile birçok reform taraftarı, İncil’i temel alarak çalışmalarını geliştirmeye devam etmiştir. Trypmaker’ın vaazları da bu çevrede gerçekleşmiştir. Anabaptist kilisenin, kardeşliğin ve sonsuz yaşamın bir simgesi olarak inanç ikrarı belirlenmiş ve vaftiz uygulamaları yapılmıştır. Bu çalışmaların meyvesi kısa

⁶³ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 33

⁶⁴ Waardenburg, Jacques, “Reform”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.34, İstanbul, 2007, s. 532.

⁶⁵ Snyder, C. Arnold, “Swiss Anabaptism: The Beginnings, 1523- 1525”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill’s Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007, s. 45.

⁶⁶ Estep, William, R., **Renaissance and Reformation**, William B. Eerdmans Publishing, Michigan, 1986, s. 184.

⁶⁷ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 29- 30.

⁶⁸ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 45.

zamanda alınarak üye sayısı artmıştır.⁶⁹ Bu üyelerin arasında Obbe Philips, Friesland'ın Leeuwarden şehrinde geniş bir cemaatin lideri olarak kendisini ön plana çıkarmıştır.⁷⁰

Reform liderleri, II. Edvard'ın yönetimi sırasında rahat hareket etme imkânı bulmuştur. Bu yüzden Melchior Hofmann, Doğu Friesland'ın Emden şehrinde başlattığı hareketi ile Kuzey Anabaptizminin babası konumuna gelmiştir.⁷¹

Melchior Hoffman, Strasburg'dan Emden'e 1530 yılında gelmiştir. Buraya geliş sebebi, gördüğü vizyonların etkisi ile apokaliptik mesajı insanlara duyurmaktır. Hoffman'ın apokaliptik mesajı, Emden'de hemen olumlu bir cevap bulmuş ve böylece Hoffman birçok kişiyi vaftiz etmiştir. Meydana gelen sel yüzünden insanlar yoksullaşmış, hasat azalmış, savaş yüzünden nakliye gemileri engellenmiş ve açlık baş göstermiştir. Bunun gibi başka sebeplerle birlikte insanlar umutlarını Anabaptizme bağlamıştır. Anabaptizmle birlikte dertlerin son bulacağını ümit etmişlerdir. Bu yüzden Hoffman'ın, Emden'e gelişiyle birlikte Hoffman'ın elçileri de özellikle Hollanda'da yaygın bir çalışma içerisine girmiştir. Yayılan bu harekete Melchiorites (Münster Hareketi) denilmektedir. Hoffman'ın mesajı, barış taraftarı olduklarını ileri sürüyordu ancak huzuru kapsamıyordu. Çünkü İsa Mesih'in dönüşü ile birlikte, İsa Mesih'in kendi ordusunu kuracağına ve tanrısız insanları yok edeceğine inanılıyordu. Hoffman'ın bu mesajı hızlı bir şekilde yayılmıştır. Hoffman'ın Strasburg'a dönüşüyle birlikte bu düşünce yayılmaya devam etmiştir. Hollanda yetkilileri de Münster şehrinde oluşan bu yeni harekete karşı sempati duymaya başlamıştır.⁷²

Hoffman, 1531 yılında Haarlemli bir fırıncı olan Jan Matthijsz'ı⁷³ vaftiz etmiştir. Matthijsz, Hoffman'ın hapse atıldığı ve Melchiorite Hareketi'nin başında

⁶⁹ Waite, Gary K., **David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543**, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, Canada, 1990, s. 25.

⁷⁰ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 70, 153- 154.

⁷¹ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 79.

⁷² Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 46.

⁷³ Jan Matthijsz Van Haarlem, Kuzey Hollanda'nın Hollanda ilinin Anabaptist lideridir. Haarlem Melchior Hoffman tarafından vaftiz edilmiştir. Fakat daha sonra Hoffman'ın yolundan ayrılmıştır. Hoffman'ın iki yıl boyunca vaftiz etme yaşağını kabul etmemiştir. Hoffman'ın kendisini Tanrı tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu ileri sürmesini ve şiddet kullanarak krallığını kurmaya çalışmasını kabul etmemiştir. Gerrit Boeckbinder ve Jan Van Leyden önemli takipçisidir. Münster Anabaptist lideri olarak bilinmektedir. 1534 yılında Münster'de Tanrı Krallığını kurmaya çalışmıştır. Hollanda dini isyanını başlatmış ve bu isyan sırasında yetkililer tarafından öldürülmüştür. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 6, 73, 119- 133, 212.

bulunmadığı zamanlarda, Melchiorite Anabaptist Hareketin liderliğini üstlenmiştir. Matthijsz, Hoffman'ın peygamber olduğunu ve kendisinin Kutsal Ruh ile dolduğunu iddia etmiştir. Daha önce Hoffman'ın kendisinin Enoh (vahye tanık olan kişi) olduğunu ileri sürmesi gibi Matthijsz da kendisinin Enoh rolünü üstlendiğini iddia etmiştir.⁷⁴

Melchior Hoffman'ın eski düzenin sonunun geldiğine dair vaazlarını duyan Jan Van Leyden⁷⁵ Bernhard Rothmann'ın, Münster'de bebek vaftizine karşı olduklarını ifade ettiği vaazını dinlemiştir. Leyden, burada Matthijsz tarafından vaftiz edilmiştir. Matthijsz, Jan Van Leyden'i apostolik haberci olarak Gerrit Boekbinder ile birlikte, Briel, Rotterdam, Amsterdam ve diğer şehirlere göndermiştir. Artık Melchiorite Hareketi, fikirlerini yaymada otoritelere karşı kılıç ve şiddet kullanma yanlısı olan bir hareket haline gelmiştir. Münster şehrinin otoritesinin de zayıf olmasıyla, bu şehri ele geçirmişlerdir.⁷⁶ Şiddetin ve zulmün doruğa çıktığı zamanlarda Münster'den Jan Van Leyden ön plana çıkmıştır. 1534 yılında Leyden, tüm kontrolü eline alarak Münster'de Yeni Kudüs Krallığını ilan etmiştir. Kendisini de yeni Kral David gibi göstermiştir. Daha önce Melchior Hoffman'ın kendisini Enoh ve Matthijsz'ın da Enoh gibi göstermesine benzetilen bu olayda, Leyden'in kibre kapıldığı belirtilmektedir. 1534 yılının sonlarına doğru Leyden, muhteşem halk festivalleri düzenlemiş, İsa'nın son akşam yemeğinin benzerini gerçekleştirmiş ve komşu şehirlere yirmi sekiz temsilcisini göndermiştir.⁷⁷ Bununla birlikte aynı yıl Münster Konsili toplanmıştır. Bu konsilde başpapazlık, ekmeğe şarap ayını, yetişkin vaftizi, hükümet ve radikal reform planı konuları görüşülmüştür. Bu arada yetişkin vaftizinin uygulanıyor olması önemli bir

⁷⁴ Weaver, J. Denny, **a.g.e.**, 1987, s. 83.

⁷⁵ Jan Van Leyden, Jan Beukelszoon olarak da bilinmektedir. Almanya Westphalia'ya bağlı Münster'in Anabaptist lideridir. 1509 yılında Güney Hollanda'nın Hollanda ilinin Leiden köyünde doğmuş, 1536 yılında ölmüştür. 1533 yılında Oca Matthijsz Van Haarlem tarafından vaftiz edilerek Anabaptistlere katılmıştır. Münster Anabaptist hareketin lideri olan Leyden, burada Yeni bir Kudüs kurmuştur. Obbe Philips ve Menno Simons Leyden'den etkilenen Anabaptist liderlerden biridir. Bkz. Edit. Translate, George B. Von Der Lippe, Victoria M. Reck- Mallezewen, **A History of the Münster Anabaptists**, Newyork, 2008, s. 7- 8, 40- 77.

⁷⁶ Weaver, J. D., **a.g.e.**, s. 83- 85.

⁷⁷ Dosker, H. E., **a.g.e.**, s. 77- 79.

durumdur. Bu konsilden sonraki birkaç gün içinde üç yüz kişinin vaftiz edildiği kaydedilmektedir.⁷⁸

V. Charles ve Brüksel'deki imparatorluk hükümeti, Anabaptistliğin büyümesini ve Katoliklikte meydana gelen hızlı düşüşü araştırmıştır. Bu konuda ileri sürülen çeşitli iddialara göre, en başta 1521 yılında reforma karşı çıkmıştır. 10 Haziran 1535 tarihinde de sadece Anabaptistliğe karşı bir muhalefet söz konusudur. Ancak bu muhalefet aşırı derecede şiddet içeren bir önlem almaya yönelik olmuştur. Buna göre, her kim, Katolikliğe geri dönmeyi reddederse, diğerlerini tekrar vaftiz ederse, peygamber, havari veya piskopos olduğu iddiasında bulunursa, ateşte yakılarak öldürülecektir. Her kim de tekrar vaftiz olduktan sonra Katolikliğe geri dönüş yapmazsa veya Anabaptistleri saklarsa başı kesilerek öldürülecektir. Eğer bu sayılanları yapan kimseler kadın olursa, boğularak öldürülecektir. Otoritenin bu tehdidi, bütün illere ve yerel otoritelere duyurulmuştur. Frisyan'ın baş sulh hâkiminin, Anabaptistleri lanet bir mezhep olarak ilan etmesi üzerine, hükümet onların üzerinde şiddetli bir şekilde işkence yapılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine diğer illerin otoriteleri, gönüllü olarak bu kararı uygulamaya koymuştur. Bununla birlikte Anabaptist üyesi olan veya Anabaptistleri destekleyen başkomutanlıklara da sabotaj düzenlenmiştir. Böylelikle Anabaptistler, özellikle imparatorluk topraklarında bulunanlar, ağır işkenceye maruz kalmıştır. Hollanda illerinde, Zeeland'da ve Güney Hollanda'da bu işkenceler aşırı derecede yapılmıştır. Özellikle 1524 yılında Friesland'da, 1527 yılında Utrecht'de, 1528'de Overijssel'de, 1536'da Groningen'de, 1537'de Drenthe'de ve 1543 yılında da Gelderland'da uygulanan işkenceler had safhaya ulaşmıştır.⁷⁹

Reform hareketine katılan birçok rahip ve taraftar, otoriteler tarafından çeşitli işkencelere maruz kalarak idam edilmiştir.⁸⁰ İşkence sırasında fikir bakımından temel farklılıkları bulunan, Anabaptist mezhepler arasından ayakta kalmayı başaran büyük mezheplerin dışında, bazı tutucu mezhepler yok olmuştur.⁸¹ Devrimci Anabaptistlerden

⁷⁸ Stayer, James, M., "Reublin and Brotli, The Revolutionary Beginnings of Swiss Anabaptism", **The Origin And Characteristics of Anabaptism**, Edit. Publisher, Marc Lienhard, International Archives of The History of Ideas, 87, Martinus Nijhoff, The Hague, 1977, s. 92.

⁷⁹ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 120- 122.

⁸⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 33.

⁸¹ Rothkegel, Martin, "Anabaptism in Moravia and Silesia", **Brill's Companions to the Christian Tradition**, Volume 6, Leiden, Boston, 2007, s. 163- 164; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 44.

bazıları, devlet ve kilise kurallarını kabul etmelerine rağmen şiddet yanlısı oldukları için ömürleri uzun sürmemiştir. Münster'de eyalet kilisesi kurulduğu sırada, insanlar kılıç zoruyla yetişkin vaftizi olmaya zorlanmıştır. Ancak Jan Van Leyden gibi yetişkin vaftizinin gerekmediğini öne süren liderler de vardır.⁸²

Jan Van Leyden, Anabaptist fikirlerini uygulamada şiddet kullanan birisi olmakla birlikte, diğer Anabaptist görüşlerden farklı olarak kilise ve devlet birliğini savunarak, kilisenin bütün sivil vatandaşları koruması altına alması gerektiğini ileri sürmüştür. 20 Ocak 1536 tarihinde Melchiorite Hareketi, Münster'de ordusu ile hareket etmesi üzerine bu harekete katılan kişiler, etleri parçalanarak, dilleri kopartılarak ve kalplerine sıcak hançerler geçirilerek öldürülmüştür. Böylece Melchiorite Hareketi, devlet tarafından korkunç bir şekilde yok edilmiştir. Bu olay Münster hezimetini olarak bilinir.⁸³ Devlet ve Katolik Kilisesi'nin yanı sıra, Jan Van Leyden ve Melchioritlerin kılıç zoruyla fikirlerini yaymaya çalışmalarının yanlış olduğunu bütün Anabaptistler kabul etmektedir.⁸⁴

Bütün bu olaylar, Menno Simons'un Anabaptist olmasını sağlamıştır. Melchiorite Hareketi (Münster Hareketi)'nin yıkılmasıyla birlikte de Menno Simons'un dönemi başlamıştır. Bu sırada, Hollanda'da Mennonit hareketi henüz kurulmamıştır. Melchiorite Hareketinin, Hoffman'dan sonra ilk lideri David Joris'dir.⁸⁵ Daha sonra Menno'nun, Friesland'da rahiplik yapan, eski bir Fransiskan ve Melchiorite liderlerinden biri olan Dirk Philips'e katıldığı ifade edilir. Bu yüzden Menno Simons'un Melchiorite hareketi lideri olduğunu ileri süren araştırmacılar olmuştur. Melchiorite Hareketi'nin yıkılmasından sonra kalan Melchiorite inananları, Menno'ya sığınmıştır. Ayrıca Menno'nun zamanı, Obbenitler ile Melchioritlerin yükseliş devrinin son bulduğu ana denk gelmektedir. Bu sebeple araştırmacıların Menno Simons'u, Melchiorite

⁸² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 41

⁸³ Weaver, J. D., **a.g.e.**, s. 90- 91, 105.

⁸⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 42

⁸⁵ David Joris, Hollandalı bir Anabaptisttir. David Joristliğin kurucusu olup, mistik ve ruhsal bir peygamber olarak bilinmektedir. Ona çeşitli isimler verilmiştir. Onun kurduğu harekete Davidianlar veya David Joristlik denmiştir. En dikkat çeken isimlerinden biri Yahudi Kralı David'dir. Obbe Philips tarafından vaftiz edilerek Anabaptistlere katılmıştır. Hükümete karşı bir parti kurmuştur. Fantastik vizyonları ve mistik görüşleri vardır. Kendini bir peygamber ve reformcu olarak görmüştür. Birçok takipçisi olmuştur. Menno, onu sahte peygamberlik konusunda uyarmıştır. Bkz. Gary K. Waite, **David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543**, Waterloo, Ontario, Canada, 1990, s. 49- 65.

Hareketi'nin liderlerinden zannetmesi doğaldır. Bu liderler Hoffman'ın aksine, Tanrı'nın Krallığının getirilmesini şiddetle reddetmiştir. Ancak bu hareket, şiddet ve terör yanlısı olarak kendini ifade etmiştir. Şiddet yanlısı olan liderler arasında, Menno Simons yer almamaktadır. Bu sebeple Menno Simons'un Anabaptist bir lider olduğu kabul edilmekte, ancak Melchiorite Hareketi'nin liderlerinden birisi olmadığı belirtilmektedir. Menno Simons hakkında, bu hareketin lideri olduğunu öne sürenlerin, onu kötülemek adına söyledikleri ifade edilir. Buna ek olarak Menno Simons, bu hareketin liderlerinin yanlış yolda olduklarını, Jan Van Leyden'in İsa Mesih karşıtı olduğunu, David Joris'in davranışlarının İsa'nın isteğine uymadığını, vaazları ve yazılarıyla ifade etmiştir. Bu sırada Obbe Philips, kendi inançlarından dolayı şüpheye düşmüş ve Melchiorite Hareketi'nin liderlik konumundan vazgeçerek Lutheran Kilisesi'ne katılmıştır. Bu olayların sonucunda, on bir yıldır Papa'nın otoritesine olan bağlılığını bırakan Menno Simons, 1536 yılında Anabaptist hareketin lideri olarak kabul edilmiştir.⁸⁶

Hollanda Anabaptistlerinin çoğu, Menno Simons'un ismini benimseyerek Mennonites ismi ile anılmıştır.⁸⁷ Bu yüzden yozlaşmış mezheplerin reformcusu olarak Menno Simons gösterilmektedir. Bu zamanda, binlerce Anabaptist taraftarı insan ve önde gelen liderler, Katolik Kilisesi tarafından şiddete maruz kalmıştır. Katolik Kilisesi, Anabaptistlere karşı eşi benzeri yaşanmamış idamlar gerçekleştirmiştir.⁸⁸ Swiss Brethren ve Hutterites mezhepleri de bu şiddete maruz kalan Anabaptistlerdir.⁸⁹

Anabaptistler, şiddete maruz kalmalarına rağmen, kilise kurallarını düzeltebilmek için daima hukuki yollara başvurmaya çalışmıştır. Fakat duruma göre, bu yöntemleri de ihlal eden hareketler olmuştur. Ancak Hollanda Mennonitleri ve Hutteritler özellikle barış yolunu tercih etmiştir. Anabaptistler, savaş karşıtı bir hareket olduğunu belirtmiştir. Kendilerine uygulanan zulme karşı uyguladıkları barış sistemi,

⁸⁶ Weaver, J. D., **a.g.e.**, s. 93- 99.

⁸⁷ Anderson, James, M., **Daily Life During The Reformation**, Greenwood Publishing Group, Santa Barbara, California, 2011, s. 52.

⁸⁸ Weaver, J. D., **a.g.e.**, s. 105; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 42.

⁸⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 43.

hayatta kalabilmek adına verilmekteydi. Teolojik gerçekler ve ahlaki yönden uyguladıkları katı sistemle de hayatta kalma şanslarını arttırmışlardır.⁹⁰

Menno Simons'un fikirleri, İsviçre Kardeşliği, Güney Almanya, Hollanda Kardeşliği ve Kuzey Almanya hareketlerinin fikirleriyle benzerlik gösterir. Bu yüzden bu hareketlerin kurucusunun Menno Simons olduğu ileri sürülür. Ancak sanıldığıının aksine Menno Simons, bu hareketlerin kurucusu değildir. Menno, güneye hiç gitmemiştir. Menno'nun Güney Almanya ve İsviçre'ye yazdığı mektular da pek anlaşılır değildir.⁹¹ Her ne kadar Menno Simons bizzat bu hareketlerin kurucu olmasa da bu hareketlerin hepsi Mennonitliğin birer kolu olarak kabul edilmektedir.

1.2. Menno Simons'un Hayatı ve Anabaptist Oluşu

Menno Simons, Hollanda'nın Friesland ilinin, Witmarsum adındaki küçük bir köyünde doğmuştur. Her ne kadar doğduğu ay ve gün tam olarak bilinmese de 1496 yılında doğduğu kesinlik kazanmıştır.⁹² Çünkü bazı tarihçilerin onun 1505 yılında doğduğuna dair olan savları üzerine, Menno Simons hakkında yazılmış olan "Martyrs Mirror", "The Bloody Theatre", "The Decline of Tyrans" ve "Annals" adlı eserlerde, Menno Simons'un 1561 yılında 66 yaşında iken öldüğü ispatlanmıştır. Bu durumda onun doğum yılı 1496 yılına denk gelmektedir. Fakat hangi ayda ve günde doğduğu hala bilinmemektedir.⁹³

Menno Simons'un babasının ilk adı Simons olduğu için Friesland geleneklerine göre, oğulun da adı Menno Simons olarak konulmuştur. Menno Simons'un annesinin ve babasının Witmarsum'da süt çiftçiliği ile uğraştığı belirtilir. Menno Simons'un çocukluk ve gençlik yılları hakkında ise herhangi bir bilgi mevcut değildir. Onun yirmi sekiz yaşına kadarki yaşamı karanlıkta kalmaktadır. Menno Simons'un kendisi de yazdığı eserlerde çocukluk ve gençlik yıllarına dair hiçbir bilgi

⁹⁰ Klaassen, Walter; Klassen William, **a.g.e.**, s. 354.

⁹¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 43

⁹² Snyder, C. Arnold; Agnes, Linda; Hecht Huebert, **Profiles of Anabaptist Women: Sixteenth-Century Reforming Pioneers**, Canada, 1996, s. 203.

⁹³ Funk, John F. and Brothers, "An Account of The Severe Persecutions of Menno Simons, and a Description of The Place Where He Last Preached The Gospel, Died and Was Buried" **The Complete Work of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 2.

vermemiş olup, sadece yirmi sekiz yaşına kadar rahiplikle ilgili herhangi bir uğraşta bulunmadığını ifade etmiştir.⁹⁴

Menno Simons, yirmi sekiz yaşında iken yani, 1524 yılında babasının köyü olan ve Witmarsum yakınlarındaki Friesland iline bağlı bulunan Pingjum'da ilk rahiplik görevini üstlenmiştir. Burada kendisi ile aynı yaşta olan iki rahip ile birlikte kilisede ayinleri yürütmüştür. Daha sonra Menno, İncil'i önemsemediğini ve iki yıl boyunca Kutsal Yazılar'ı okumadan, dini konuları bırakarak, hiçbir şey hakkında düşünmeden sadece eğlence, oyun ve kumar ile bu iki yılı geçirdiğini ifade etmektedir.⁹⁵

Menno Simons, 1527- 1530 yılları arasında Friesland'ın Pingjum ilçesinde rahiplik görevini yaparken, Groningen yakınlarında bulunan Aduard Manastırı'nda bir müddet eğitim görmüştür. Menno, kırsal bir bölge rahibi olarak görev yapan Albert Hardenberg⁹⁶ ile burada tanışmıştır. Fakat Menno Simons ile Albert Hardenberg'in ne vesile ile bir araya geldiği ve Menno'nun bu manastırdan mezun olup olmadığı hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Albert Hardenberg ile yapılan görüşmelerde, onun Menno Simons hakkında saygısızca konuştuğundan bahsedilir. Albert Hardenberg, Menno Simons'un eğitimi bile olmadan İncil'i eline almakla ve onu Frizler, Belçikalılar, Hollandalılar, Saksonlar, bütün Almanya, Fransa, İngiltere ve etraftaki tüm ülkelere ve bu ülkelerin gelecek kuşaklarına zarar vermekle suçlamıştır. Mennonitler, Hardenberg'in Menno Simons'a karşı olan bu suçlamalarını, Menno'nun başarılı bir Anabaptist olmasının kıskanıldığının bir göstergesi olduğunu düşünmektedir.⁹⁷

Latinceyi çok iyi bilen Menno'nun, Latinceyi bildiği kadar çok iyi olmasa da Yunancayı da iyi bildiği ifade edilir. Ayrıca Menno'nun eğitimi sırasında bazı Latin

⁹⁴ Snyder, C. Arnold; Agnes, Linda; Hecht Huebert, **a.g.e.**, s. 202- 204.

⁹⁵ Simon, Menno, "The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 3; Weaver, Denny, J., **a.g.e.**, s. 96.

⁹⁶ Protestan bir teolog olan Albert Hardenberg, 1510'da Hollanda'nın Overijssel ilinde doğmuştur. Groningen, Louvain ve Belgium şehirlerinin yakınlarında bulunan Aduard Manastırında eğitim görmüştür. Köln başpiskoposu olarak 1544 yılında Hermann Von Wied'e reforma yardım etmek için Wittenberg'e gitmiştir. Bu sırada Menno Simons da bu bölgede çalışmalarını yürütmektedir. Emden şehrinde de Menno Simons ile görüştüğü bilinmektedir. Menno Simons'un çalışmaları hakkında Vardian yazısını yazmıştır. 1567 yılına kadar bakanlık görevi yapan Hardenberg, 18 Mayıs 1574 yılında ölmüştür. Menno Simons'un o zamandaki Hristiyanlara ve gelecek olan Hristiyan kuşaklara ve kiliseye, düşünceleri ile zarar verdiğini söylemektedir. Bkz. Janse, Wim, **Albert Hardenberg als Theologe Profil eines Bucer- Schülers**, Leiden, New York, Köln, 1994, s.5- 8, 14, 19- 21, 101, 175, 352.

⁹⁷ Janse, Wim, **a.g.e.**, s. 344- 352; P. Henry, Das Leben Johann, **Archive for Reformation History**, 55- 56. Ciltler, Verlagshaus Gerd Mohn, 1964, s. 189, 234, 266.

Babaları'nın ondan haberdar olduğu bilinmektedir. Menno, eğitiminin ikinci yılında İncil'i, eğitim gören rahipler gibi okumaya ihtiyaç duymamıştır. Çünkü Menno, zaten İncil'in büyük bir bölümünü bilmektedir.⁹⁸

Menno, hayatının sonuna kadar Almanya taraflarında yaşamıştır. Çalışmalarını Doğu Friesland, Cologne, Holstein, Kuzey Almanya gibi birçok yerde yürütmüştür. Menno, Groningen'de Witmarsumlu olan Gertrude ile evlenmiştir. Menno'nun destekçisi olan Reyn Edes de Menno'nun kız kardeşi Margaret ile evlenmiştir. Menno'nun mektuplarının dağıtımını yapanlardan biri de Reyn Edes'tir. 1543 yılının kış başlangıcında Menno Simons ve ailesi Doğu Friesland'a gitmiştir.⁹⁹

1546 yılında Menno, karısının hastalığından ve küçük çocuklarının da tehlike altında yaşamasından dolayı parasal sıkıntı çekmiştir. Aynı yılın sonunda Menno ve ailesi Lübeck iline gitmiştir. Buradan da Menno, kuzeybatı Almanya'daki Holstein iline geçmiştir. Menno'nun ailesi, onun hayatının sonuna kadar burada kalmış, daha sonra Oldesloe yakınlarındaki Wüstenfelde'ye taşınmışlardır.¹⁰⁰

Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonra Hristiyanları, gerçek Hristiyan yapmak iddiasıyla birçok seyahat yapan ve aynı zamanda tutuklanmaktan kaçarak yaşayan Menno, ömrünün son zamanlarında otoriteler tarafından sakat bırakılmıştır. Onun en son portreleri, onun koltuk değneği kullandığını göstermektedir. Menno'nun eşinin ne zaman öldüğü bilinmemektedir. Fakat Menno'dan önce öldüğü kesindir. Menno'nun en az iki kızı bir oğlu bulunmaktadır. Oğlu muhtemelen babasından önce vefat etmiştir. Kızlarından birisi, tarihçi Pieter Jans Twisck'e Menno'nun hayatı hakkında bilgi vermiştir. Mevcut olan tüm bilgilere göre Menno, Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan 25 yıl sonra 31 Ocak 1561 tarihinde Wüstenfelde'de ölmüştür. Cenazesi kendi bahçesine gömülmüştür. Otuz Yıl Savaşları sırasında, Anabaptistlerin yerleşim yerlerinin yok edilmesi sebebiyle bugün Menno'nun mezarının yeri tam olarak bilinmemektedir. 1906 yılında halk tarafından Menno'nun mezarının işareti olması için tahmini olarak gerçek mezarının bulunduğu alana bir taş dikilmiştir. Bugün burası "Menno Alanı" olarak

⁹⁸ Wedel, Cornelius H., **Scetches from Church History for Mennonite Schools**, Newton, Kansas, 1920, s. 66- 70.

⁹⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 78.

¹⁰⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 82- 83.

bilinir. Bu alan Menno'nun kendisi tarafından dikilen Menno Linden'den uzak değildir. Aynen kendi kitaplarında basıldığı gibi Menno Evi ise hala ayakta durmaktadır.¹⁰¹

1.2.1. Menno Simons'un Katolik Kilisesi'nden Ayrılışı

Menno Simons, 16. yüzyılda The Low Countries olarak bilinen Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ülkelerinin, Anabaptist liderlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak Menno Simons, Anabaptist hareketin ilk yıllarında Mennonitliğin kurucusu olarak bilinmemektedir. Menno Simons'un bir Anabaptist olarak faaliyetlerine başlamasından birkaç yıl sonra Menno, bu hareketin varlığını devam ettirmesiyle birlikte, bir lider olarak kabul görmüştür. Aslında Menno'nun, bin yıldır barış ve huzur görmemiş Hristiyanlık tarihi içinde, devrimci Anabaptist liderlerin ve onları takip eden geniş ölçüdeki destekçilerinin başarılı faaliyetlerini gördükten sonra kendisini Mennonit hareketinin lideri olarak görmeye başladığı ifade edilir. O, barışçıl Anabaptist İncil'ini ortaya atmış ve Münsterite hareketinin baskıcı tutumuna karşı üstünlük sağlamıştır. Günümüzde ona tabi olanlara Mennonites (Mennisten) denilmektedir.¹⁰² Mennonite ismi, 1540'lı yıllarda Menno Simons'un ismine dayandırılarak verilmiştir. Onun destekçilerine ilk önce Menist, sonra Mennist, daha sonra Mennonist ve en son günümüze kadar gelmiş olan Mennonite ismi verilmiştir.¹⁰³

Menno Simons, Witmarsum yakınlarındaki Pingjum'da görev yaparken rahiplik görevinin kutsallığına inanmamış, kendisi ile birlikte rahiplik yapan iki arkadaşıyla beraber kendisini içkiye, kumara ve eğlenceye vermiştir. Fakat Menno'nun bu eğlencesi sadece iki yıl sürmüştür. Daha sonra Menno, sakramental olan ekmek şarap ayini konusunun aklına takıldığını ve bu inanç konusunda Luther'den etkilendiğini ifade etmektedir. Bundan sonra Menno, ekmek şarap ayini sırasında, İsa'nın etinin ve kanının gerçekten ekmek ve şaraba dönüştüğünden şüphe duymaya başlamıştır. Ancak kendisi, bu düşüncelerin şeytandan kaynaklandığını varsayarak bol

¹⁰¹ Simon, Menno, "An Account of The Severe Persecutions", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 2; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 219- 221.

¹⁰² Jonas, William Glenn, "The Baptist River", **The Baptist River: Essays on Many Tributaries of a Diverse Tradition**, Mercer University Press, Macon, Georgia, 2006, s. 8- 10; Kraybill, Donald B., **Concise Encyclopedia of Amish, Brethren, Hutterites and Mennonites**, Baltimore Maryland, 2010, s. 140- 141.

¹⁰³ Fretz, Joseph, Winfield, **The Waterloo Mennonites: A Community in Paradox**, Waterloo Ontario, Canada, 1989, s. 11.

bol günah çıkarmış, tövbe etmiş ve düzelmek için dua etmiştir.¹⁰⁴ Menno'nun bu düşüncelerinde, bu dönem Hollanda'da yeni bir hareket olan Sakramentistlerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü Sakramentistler, İsa'nın son akşam yemeğinde, İsa Mesih'in bulunduğunu inkâr etmektedir. Kilise ayinlerinde sunulan ekmek ve şarabın İsa'nın gerçek eti ve kanı olduğunu kabul etmezler. Roma Katolik Kilisesi'nin uygulamalarının geçerli olmadığına inanırlar. Bu fikirleri ileri süren ve halka açıklayan ilk kişi de Cornelis Hoen'dir. 1520 yılında Hollanda'da kurulan Sakramentistler küçük çaplı ülkelerde, Sakramentistliği Katolikliğin yerine getirmek için çabalamıştır. Onlar, Luther veya Reform taraftarları olmamakla birlikte, İncil Hristiyanlığına dönüşü ileri sürmüşlerdir. Sakramentistlerin düşünceleri de Melchior Hoffman'a esin kaynağı olmuştur. 1530'da Hoffman'ın evanjelistleri (İncil'i vaaz eden kimse), küçük çaplı ülkelerde onun fikirlerini yaymaya çalışmıştır.¹⁰⁵

Menno Simons'un İsa'nın sofrası hakkında kuşkuya düştüğü sıralarda, Zwingli, Switzerland'da Hoen'in fikirlerini etrafa yaymakla meşguldür. Etrafta yayılan bu tür fikirler, Menno'nun zihnini daha çok meşgul etmeye başlamıştır. İki yıl boyunca şüphe içinde huzursuz olan Menno, en sonunda aklına takılan sorular için Kutsal Kitap'ı araştırmaya karar vermiştir. İncil'i araştırmaya başlayan Menno, aldatıldığını anlaması için çok fazla araştırma yapmasına gerek kalmadığını şu sözleriyle ifade eder:

“Yeni Antlaşma'yı enine boyuna dikkatlice inceleyerek çözdüm. Kandırıldığımızı anlamam için çok fazla derine inmem gerekmemişti. Kutsal ekmek bölümünden rahatsız olan vicdanım, daha önce de geçtiği gibi, yakında büyük oranda hiçbir insan yardımı veya tavsiyesi olmadan rahatladı. İtikatta Luther tarafından teşvik edilmeme rağmen, insanlık otoritesi sonsuz ölüme bağlanamaz. Tanrı'nın lütfu ve ışığına rağmen, günlük İncil'i incelemeye devam ettim ve evanjelik bir vaiz olarak bazı şeyleri fark ettim.”¹⁰⁶

Menno, Sakramentistlerin öne sürdüğü gibi İsa'nın sofrasının gerçekte sembolik olması konusunun, İncil'de de geçtiğini ifade eder. Şimdiye kadar İncil'i kullanmaktan sakınan ve İncil ile kilise arasında kalan Menno, Katolik Kilisesi'nden

¹⁰⁴ Simon, Menno, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma”, **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3.

¹⁰⁵ Waite, Gary K., **a.g.e.**, s. 26- 28; Duce, Alastair, Duke, **Reformation and Revolt in The Low Countries**, London, 2003, s. 20- 22.

¹⁰⁶ Simon, Menno, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma,” **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3.

farklı olarak, Luther ve Zwingli'nin İncil'i yorumlama biçimini örnek almıştır. Özellikle Luther'den birçok şey öğrendiğini söylemektedir. Luther'den öğrendiği en önemli şeyin, Katolik Kilisesi'nin uyguladığı şiddet, eğer İncil'de var ise bu onların sonsuz hayatı elde edemeyecek olmaları olduğunu belirtmiştir. Böylece yavaş yavaş Menno için tek otorite ve vaazlarının tek kaynağı İncil olmuştur. Bundan sonra Menno, evanjelik bir vaiz olarak tanınmaya başlamıştır. Ancak evanjelik bir vaiz olarak tanındıktan sonra muhalifleri tarafından çeşitli suçlamalara maruz kalmıştır. Bu suçlamalar arasında Menno'yu en çok rahatsız eden “dünya onu sevdi o da dünyayı” cümlesi olmuştur. Kısacası Menno, kendi inancını oluşturma yolunda, ilk önceleri Sakramentistlerden ve Luther'den etkilenmiş ve İncili kilise otoritesinin üstüne yerleştirmeye çalışmıştır.¹⁰⁷

İlk başlarda Luther'in takipçilerinden olan papaz Melchior Hoffman, Baltık Bölgeleri'ne uzun süreli seyahatlere çıkmıştır. Strasburg'da Anabaptistlerle görüşmüş ve 1530 yılında burada vaftiz olmuştur. Aynı yılda Sakramentistlerin iyi çalıştığı yerler olan Emden ve Doğu Friesland'da inananların vaftizini yani yetişkin vaftizini tanıtmıştır. Fakat kendisi, Pilgram Marpeck'in¹⁰⁸ temsilcisi veya İsviçre Kardeşler Hareketi'nin takipçilerinden biri değildir. Hoffman'ın takipçilerini birleştiren merkez nokta, İsa'nın sofrasının sembolik anlamı olup, inananları ve yetişkin vaftizini savunanları, reformcuları ve Sakramentistleri bir araya getirmesidir. Takibat altındaki azınlıkların ve az gelişmiş ülkelerden olan Sakramentistlerin sığındıkları Doğu Friesland'ın Emden şehrinde, Melchior Hoffman'ın yetişkin vaftizini desteklediği ve birçok kişiyi vaftiz ettiği bilinse de yetişkin vaftizinin diğer Anabaptist liderlerde olduğu kadar Hoffman için çok fazla önem taşımadığı ifade edilir.¹⁰⁹ Hoffman'ın bir

¹⁰⁷ Pettegree, Andrew, **The Reformation: Critical Concepts in Historical Studies**, II. Cilt, Routledge, 2004, s. 140- 145; Menno, Simons, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of the Church of Roma, 1554.” **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3.

¹⁰⁸ Pilgram Marpeck, Güney Almanya Anabaptist lideri ve yazarıdır. Aslen Avusturya'nın Tryol yerlilerindedir. 1530- 1556 yılları arasında Alman Anabaptislerinin en önemli kişileri arasındadır. Fakat Hutterian Kardeşler hareketinde ismi geçmemektedir. Yargıç olarak görev yapan Marpeck, muhtemelen misyonerlerden etkilenerek Anabaptist olmuştur. Innsbruck'ta Anabaptistleri yargılamayı reddettiği için otorite tarafından görevine son verilmiştir. Marpeck, yetişkin vaftizini şiddetle savunan Anabaptistlerden biridir. Bkz. Rempel, John D., “Anabaptist Theologies of The Eucharist”, **Brill's Companions to the Christian Tradition, A Companion to The Eucharist in The Reformation**, Volume 46, Kean University, 2014, s. 128- 131.

¹⁰⁹ Tinsley, Barbara Sher, **Pierre Bayle's Reformation: Consicience and Criticism on The Eve of the Englightenment**, Danvers, Massachusetts, 2001, s. 107- 112.

takipçisi olan ve onun tarafından vaftiz edilen Jan Volkerts Trypmaker,¹¹⁰ Emden’de Sicke Freeks Snijder’ı vaftiz etmiştir. Friesland’ın Almanil merkezi olan Leeuwarden’de daha sonra tekrar vaftiz olduğu için otoriteler tarafından öldürülmüştür. Leeuwarden yakınlarında yaşayan Menno, bu olayı duymuş ve ikinci bir vaftiz olma fikri, çok yeni olmasa da ona ilginç gelmiş, bu konu üzerinde düşünmeye ve araştırmaya başlamıştır. Özellikle bu konu hakkında İncil’i derinlemesine taramasına rağmen, bebek vaftizi hakkında İncil’de herhangi bir bilgi bulamamıştır. Bu yüzden kendi çağdaşları olan kilise babaları Luther, Martin Bucer ve Bullinger’e¹¹¹ bebek vaftizi hakkında bilgi almaya gitmiştir.¹¹² Menno, Luther, Bucer ve Bullinger ile konuşmalarını şöyle anlatmaktadır:

“Bundan sonra bebek vaftizinin temelini öğrenme isteği ile Luther’e danışmaya gittim. O, bana çocukların kendi inançları üzerine vaftiz edildiğini anlattı. Bunun Tanrı’nın sözüne göre yapılmadığını fark ettim. Daha sonra Bucer’e danıştım. O bana bebekleri Tanrı’nın yoluna götürmede daha dikkatli olmak ve onları alıştırmaya vesile olmak için bebeklerin vaftiz edildiğini söyledi. Bu doktrinin de temelsiz olduğunu fark ettim. Bundan sonra Bullinger’e danıştım. O bana vaadi, antlaşmayı ve İsa’nın sünnetinin kutlanmasını anlattı. Bunun Kitab-ı Mukaddes ile doğrulanmadığını fark ettim. Böylece yazarların kendi aralarındaki görüş farklılıklarını ve hepsinin kendi görüşlerini takip ettiklerini gözlemledim. Bebek vaftizi hakkında aldatıldığımıza ikna oldum.” Bu kişilerin yazılarını da inceleyen Menno, bebek vaftizi hakkında öne sürülen

¹¹⁰ Jan Volkerts Trypmaker, Hoffman’ın önemli takipçilerinden biridir. Otoriteler tarafından takibata uğrayan Hoffman, Emden şehriden ayrılmak zorunda kalınca, yerine Trypmaker’ı bırakmıştır. Bir Anabaptist olarak civar şehirlere birçok misyoner göndermiştir. Amsterdam’da öldürülmüştür. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 99- 152.

¹¹¹ Heinrich Bullinger, İsviçre’nin Zürih ilinde Reform Kilisesi’nin başrahibidir. Bullinger’in ilk teması İsviçre Kardeşler Hareketi olmuştur. Daha sonra Zwingli’nin reform planlarını geliştirmiştir. Luther taraftarlarına karşı Zwingli’yi savunmuştur. Ancak Zwingli’den bağımsız bir ilahiyatçı olarak görülür. Ekmek ve şarabı İsa Mesih’in ruhsal varlığının kavramı olarak kabul etmektedir. Bullinger’in etkisi İsviçre’nin de ötesinde İtalya, Hollanda, Fransa, İngiltere, Çek, Transilvanya, Macaristan ve Polonya’ya kadar yayılmıştır. Bkz. Euler, Carrie, “Huldrych Zwingli and Heinrich Bullinger”, **Brill’s Companions to The Christian Tradition, A Companion to The Eucharist in The Reformation**, Volume 46, Kean University, 2014, s. 65- 74.

¹¹² Bkz. Greschat, Martin, **Martin Bucer A Reformer and His Times**, Beck, Munich, 1990, s. 32, 93, 135, 191, 171, 265; Robles, Yolanda J. **a.g.böl.**, s. 565- 566; Grayson Calter, “Johann Heinrich Bullinger (1504 -1575)”, **The Encyclopedia of Christian Literature**, I. Cilt, Maryland, America, 2010, s. 230-231; Weaver, J. D., **a.g.e.**, s. 96.

çeşitli fikirleri araştırmıştır. Fakat onların da sadece kendi fikirlerini ileri sürdüğünü görmüştür.¹¹³

Menno, bebek vaftizi konusunda bütün Hristiyanların aldatıldığını ileri sürmektedir. Bu konu hakkında İncil’de kesin bir delil bulamayan Menno, inananların vaftizinin yani yetişkin vaftizinin gerçek Hristiyan uygulaması olduğuna inanmıştır. Diğer reformculara danıştıktan sonra onların cevaplarından tatmin olmayan Menno, 1531 yılında da bebek vaftizinin değil, inananların vaftizinin, gerçekten İncil kaynaklı olduğuna ikna olmuştur.¹¹⁴ Ancak, yine de bu Menno’nun Katolik Kilisesi’nden ayrılması için yeterli delil oluşturmamaktadır. Bu yüzden memleketi olan Witmarsum’daki kiliseden rahiplik teklifi almasına rağmen oraya gitmemiş, 1536 yılında Anabaptistlere katılana kadar olduğu yerde kalmayı tercih etmiştir. Bu sırada Melchior Hoffman’ın kehanet vizyonları ve İsa’nın geleceği hakkında konuşurken, yetkililer tarafından takibe alınması sebebiyle Hoffman, inananlara 1531- 1533 yılları arasında iki yıl boyunca vaftiz yapmayı bırakmayı emretmiştir. Fakat bu önlem, 1533 yılının mayıs ayında Strasburg’da Hoffman’ın hapse atılmasına engel olamamıştır. Küçük çaplı ülkelerin Anabaptist hareketi, Hoffman’ın vaftizi bırakma uygulamasını ise kabul etmemiştir. Daha sonra Hoffmanite, Binyılcı öğretisinden yararlanan insanların etkisi altına girecektir. Hoffman tarafından vaftiz edilen Jan Matthijsz Van Haarlem ve Haarlem tarafından vaftiz edilen Jan Van Leyden daha sonra önemli Anabaptist liderlerden birisi olacaklardır. Bu kişiler Barışçı İncil Anabaptist hareketinin farklı versiyonlarını ileri sürmelerine rağmen, her vatandaşın milenyumda İsa’ya yardım etmesini ummaktadır. Menno da bu kişilerin fikirlerinden ve faaliyetlerinden etkilenmiş olup kendi bağımsız düşüncelerini açıklayana kadar Hoffman’ın takipçilerinden birisi olmuştur.¹¹⁵

Hoffman, faaliyetlerine Strasburg’da başlamıştı. Hoffman ve takipçileri Münster, Amsterdam ve diğer yerlerde görüşlerini yaymaya çalışmışlardı. 1532 gibi erken bir tarihte, Witmarsum çevresindeki bazı kişiler vaftiz edilmişti. 1534- 35 yıllarında da Münster’de özellikle yeni bir Kudüs kurma girişiminde bulunulmuştu.

¹¹³ Simons, Menno, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma”, **The Complete Works of Menno Simons**, s. 4.

¹¹⁴ McGrath, William R., “The Anabaptists: neither Catholics nor Protestants”, **The Sword and Trumpet**, Hartville, Ohio, America, 1964, s. 3- 15.

¹¹⁵ Tinsley, Barbara Sher, **a.g.e.**, s. 107- 120.

Çünkü bu Anabaptist hareketin geleceği için önemli bir oluşum olacaktı. Menno Simons, Katolik Kilisesi'nin reforma ihtiyaç duyduğunu kabul ettiği gibi aynı zamanda Melchiorite hareketinin (Münsterite hareketi) de amacını, yani Yeni Kudüs kurma girişimini anladığını ifade etmektedir. Bu yüzden kendisi de reform için hazırlıklara başlamış ve o gün Hristiyan prensipleri ve uygulamaları olarak kabul görmeyen bazı uygulamaları kabul etmiştir. Özel olarak kürsüsünden halka bütün kötülükleri kınadığını açıklamıştır. 1534 yılında Melchiorite hareketinin liderleriyle tartışmıştır. Bu tartıştığı liderler arasında, Bolsward yakınlarındaki Olde-Klooster'de silahlı bir direnişi organize eden Jan Van Geelen¹¹⁶ olduğu bilinmektedir. Devlete karşı gelen bu grup, 7 Nisan 1535 tarihinde isyan etmiş ve Bolsward'da otoriteler tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu hareketin savunucularından bazıları kaçmış ve bazıları da öldürülmüştür. Tutuklanan hareketin liderleri ise işkence ile öldürülmüştür. Bu olayda hayatını kaybeden kişiler arasında, Melchiorite hareketinin liderlerinden Jan Van Geelen, Menno Simons'un kardeşi Peter Simons ve onun bazı takipçileri dikkat çekmektedir. Böylece Yeni Kudüs kurma girişimi, 25 Temmuz 1535 tarihinde trajik bir şekilde son bulmuştur. Bu olay Menno'nun hayatında bir dönüm noktası oluşturmuştur.¹¹⁷

Şimdiye kadar tam olarak bir hareket sergilemeyen Menno için bu trajik olay, iç yaşamında derin izler bırakmış ve Menno'nun son kararını vermesini sağlamıştır. Çünkü Anabaptist hareketin barış günlerinde, önemli görüşlerin farkına daha varamamıştı. Menno, bu güzel insanlar için ne yapmış olduğunu düşündüğünü ve bu insanların kanlarının daha sıcakken kendisinin rahat bir şekilde duramayacağını fark ettiğini belirtmektedir. Her ne kadar yanılgi içinde olsalar da bu kişilerin inançları uğruna, nasıl can verdiklerini görmüştür. Bu olaydan sonra şunları yazmıştır: “Maktülün kanı, hatayla dökülmesine rağmen, katlanamayacağım şekilde beni kahretti. Ruhumun kalanını bulamazdım. Nefsime, günah dolu yaşamıma, ikiyüzlü doktrinime ve

¹¹⁶ Jan Van Geelen, Jan Van Leyden'in bir taraftarıdır. Aynı zamanda eski bir asker olup, aslen Deventerlidir. 1534 yılının başlarında Münster'e gitmiş ve Kraliçe Divara'nın kapıcısı olmuştur. Hollanda'da devim başlatmak için çok çaba harcamış ve Amsterdam şehrine saldırı planlamıştır. Saldırı için silah alımı yapmıştır. Fakat birçok devrimci evde kalmayı tercih edince saldırı başarısız olmuştur. 10 Mayıs 1535 tarihinde çıkan fırtına sebebiyle yıkılan Amsterdam belediye binasının altında kalarak ölmüştür. Yakalanan kişiler ise idam edilmiştir. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 149- 208.

¹¹⁷ Tinsley, Barbara Sher, **a.g.e.**, s. 103- 105; Visser Piet, “Mennonites and Doopsgezinden in The Netherlands, 1535- 1700,” **A Companion to Anabaptists and Spiritualist, 1521- 1700**, Brill's Companions to Christian Tradition, Volume 6, Edit: John D. Roth, James M. Stayer, Leiden, Boston, 2007, s. 301- 303; Klötzer, Ralf, “The Melchorites and Münster”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Leiden, Hollanda, 2007, s. 220.

putperestliğime geri döndüm. Bunun için tanrısız olan günlük yaşamıma devam ettim. Yanılgı içinde olmalarına rağmen bu istekli çocukların yaşamlarını ve mallarını, doktrinleri ve inançları için verdiklerini gördüm.” Fakat Menno Simons, bundan sonra da yine kendi rahat hayatına devam ettiğini ve İsa'nın haçından kaçtığını yazmıştır. Daha sonra her ne kadar vicdanından kaçmaya çalıştıysa da kendi vicdanının ve düşüncelerinin Menno'yu rahat bırakmadığından ve buna daha fazla katlanamayacağından bahseder. Tanrı'nın sözü yolunda daha fazla yaşayamayacağını ifade etmiş ve şunları yazmıştır:

“...ve onların bu iğrençliklerini keşfedenlerden biri de bendim. Ve kendim henüz bu pislikleri bilerek yaşayan ve kalan yaşamımdan memnun olan biri değilim. Sadece İsa'nın haçı olmadan rahatça yaşamayı istedim.”¹¹⁸

Yine Menno, kitabında, kalbinin titrediğini, sürekli iç geçirerek ve gözyaşı dökerek İsa'ya dua ettiğini, günahlarından af dileğini, Tanrı'nın lütfuna sığındığını, İsa'nın merhametli kıpkırmızı kanı ile kalbinin temizleneceğini umduğunu söylemektedir. Tanrı'nın güzel ismiyle, saf kutsal sözleriyle ve yüceliğiyle gerçeği herkesin bilmesi gerektiğine inanmıştır.¹¹⁹

Nisan 1535 Bolsward yenilgisinden (Münster Yenilgisi) sonra dokuz ay geçmiş ve Menno, kendi kürsüsünden kendi deyişiyle, “gerçek tövbe kelimesini” vaaz etmiştir. Buna göre, dar yolda bulunan insanları işaret ederek, tüm günahları, kötülükleri, zinayı, yanlış ibadeti kınadığını, gerçek ibadeti ve İsa'nın sofrasını İsa Mesih'in doktrinine göre, Tanrı'nın lütfuyla sunduğunu açıklamıştır. Evanjelik gerçek ve İsa'nın haçı için uğraş veren Melchiorites hareketinin feci bir şekilde son bulduğu günler, artık Menno için gerçek bir anlam oluşturmaktadır. Bu yüzden Menno, çobansız olan sürünün liderliğini üstlenme cesaretini kendinde bulmuştur.¹²⁰

Menno'nun kendi kürsüsünden yaptığı bu konuşma daha sonra yapacağı birçok vaazın ilkinin oluşturmaktadır. Münster'de Yeni Kudüs'ün İkinci Davut'u olarak rol yapan ve inanmayan olarak görülen Jan Van Leyden hakkında, “Jan Van Leyden'in Küfrü” başlıklı bir yazı yazmıştır. 1627 yılına kadar basılmayan kitapçık, Münster'de

¹¹⁸ Simons, Menno, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma”, **The Complete Works of Menno Simons**, s. 4- 5.

¹¹⁹ Simon, Menno, “Exhortation to All in Authority”, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 87.

¹²⁰ Simon, Menno, “The Cross of Christ”, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 198- 199.

Yeni Kudüs kurma girişiminin başarısız olmasından sonra yazılmıştır.¹²¹ Böylece Menno Simons, Münster yenilgisinden sonra Ocak 1536 tarihinde Roma Kilisesi'nden ayrılmıştır. Menno Simons'un 1536 yılında Katoliklikten ayrılmasına kadar geçen zamandaki bütün bu olayların Menno'nun etrafında gelişmiş olması, onun Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonraki hareketlerinde dikkatli olmasını sağlamıştır.¹²²

Bir görüşe göre, yetişkin vaftizinin gerçek vaftiz ve kurtuluş yolu olduğunu ileri süren Menno'nun nerede ve ne zaman vaftiz edildiği bilinmemektedir. Witmarsum'da halka gerçek vaftizi ve İsa'nın sofrasını vaaz ederken, vaftiz olmuş olmasının mümkün olduğu, fakat Witmarsum'dan ayrılana kadar onun inanç itirafı yaparken vaftiz olmadığı düşünülmektedir. Çünkü Witmarsum gibi küçük ve Katolik rahiplerin vaaz verdiği bir yerde, ikinci bir vaftiz olayı olmuş olsaydı, bunun yetkililerin gözünden asla kaçmayacağı belirtilmektedir. Böylece, 30 Ocak 1536 tarihinde, Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonra onun vaftiz olmuş olmasının daha gerçekçi görüldüğü ama kimin tarafından vaftiz edildiğinin bilinmediği ifade edilir. Diğer bir görüşe göre de Menno'nun, 1536 yılında Obbe Philips tarafından vaftiz edildiği belirtilmektedir.¹²³ En fazla kabul gören başka bir görüşe göre de Menno, 1539 yılında Quirinus Peters tarafından vaftiz edilmiştir.¹²⁴

1.2.2. Papazlığa Atanması ve İş Birliği Oluşturma Çabası

1536 yılında Katoliklikten Anabaptistliğe dönen Menno Simons, yine aynı yılda güvenlik açısından uygun olmayan Witmarsum'dan ayrılmıştır. Nereden geldikleri bilinmeyen Herman ve Gerrit Janz isimlerindeki iki kişi Menno Simons'a kalacak yer bulmuştur. Fakat bu iki kişi tekrar vaftiz olmadıkları bilindiği halde sırf Menno Simons'a kalacak yer vermelerinden dolayı Friesland'da tutuklanmış ve idam edilmiştir.¹²⁵ Bu olaydan sonra Menno Simons, 1536 yılının sonlarına doğru Friesland'ın doğusundaki Groningen'e gitmiştir. Obbe Philips, burada Menno'yu İncil

¹²¹ Simon, Menno, "Testimony Against John Van Leyden", *The Complete Works of Menno Simons*, Elkhart, Indiana, 1871, s. 429; Dipple, Geoffrey, *a.g.böl.*, s. 286- 287.

¹²² Schroeder, William; Huebert, Helmut T., *Mennonite Historical Atlas*, Winnipeg, Canada, 1996, s. 113- 114.

¹²³ Horsch, John, *a.g.e.*, s. 31.

¹²⁴ Horsch, John, *a.g.e.*, s. 58.

¹²⁵ Horsch, John, *a.g.e.*, s. 32.

vekili olarak papaz ilan etmiştir. Bundan sonra Menno, bir papaz olarak kendisini Tanrı'nın vaadine adar.¹²⁶

Menno Simons'un yanına, içinde buldukları durumdan dolayı ne yapacaklarını bilmeyen yedi sekiz kişi gelmiş ve Menno'dan yardım istemiştir. Menno, insanların içine düştükleri çıkmazın sebebini sahte öğretilere ve Münsteritlere bağlamaktadır. Ayrıca insanların bu hale gelmelerinin kaynağını Katolik mezhebinin hataları olarak görmekle birlikte, bu duruma Luther, Zwingli, Melchiorite ve Anabaptist mezheplerin yol açtığını iddia etmekte ve bu insanları çobansız koyunlara benzetmektedir.¹²⁷

Luther, Zwinglian ve vaizleri, zulüm ve işkence başlayınca orayı terk etmiştir. Melchioritlerin (Münsteritlerin) de durumu Luther ve Zwinglianlarınkinden farklı değildir. Zulümden kaçan bu insanlar, sahte dindar olarak görülmektedir. Bu kimselerin birçoğu Melchioritlerin etkisiyle milli kiliseden ayrılmıştır. Fakat her ne kadar Melchioritlerin etkisinde kalsalar da tamamen Melchiorite doktrinlerini onaylamamışlardır. Menno da bu insanların yaşadıkları zorlukları ve hayatlarının tehlikede olduğunu anlamıştır. Bu insanların, onlara yardım etmesi için Menno'ya yalvarmaları üzerine Menno, kendini toparlayarak ve Tanrı'ya sığınarak onlara yardım etmeye ve bu sayede sınırlarını zorlayarak Tanrı'nın kutsallığını tamir etmeye karar vermiştir. Burada Menno, şu pasajları örnek alır:¹²⁸

“..... yeryüzünde aranızdan iki kişi, dileyebilecekleri herhangi bir şey için anlaşılırsa, göklerdeki Babam dileklerini yerine getirir. Nerede iki ya da üç kişi benim adımla toplanırsa, ben de orada, aralarındayım.”¹²⁹

Obbenitler arasında da Obbe Philips'den başka Menno'nun etkisi görülmektedir. Hatta Menno, Obbenite mezhebinin sözcüsü konumuna gelmiş ve kendisi de bunun doğru olduğunu kabul etmiştir.¹³⁰ Bu durum Obbenitlerin Kutsal Kitap'tan gelecek olan her doğru sözü kabul ettiklerinin göstergesi olarak nitelendirilir.

¹²⁶ Smith, C. Henry, **The Mennonites, A Brief History of Their Origin and Later Development in Both Europe and America**, Berne, Indiana, 1920, s. 46.

¹²⁷ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 171- 173.

¹²⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 33- 34.

¹²⁹ Kutsal Kitap, Matta 18: 19- 20, Kitabı Mukaddes Şirketi, Ohan Matbaası, 3. Basım, İstanbul, Mart, 2003, s. 1220.

¹³⁰ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, 102- 103.

Bu şekilde Menno Simons'un Kutsal Kitap'ın gerçek bilgisini, gerçekten anladığı ve yazılarına aktardığı düşünülmektedir.¹³¹

Menno Simons, kendini günahlarından arınmış olarak hissettiklerini, ruhu, itikadı, doktrini ve diğer konuları paylaştığı¹³² *The Meditation on The Twenty- Fifth Psalm* adlı eserini rahipliğe atandıktan sonra yazmıştır. Bu kitap bize Menno Simons'un içinde yaşadığı halini ve gayretlerini göstermektedir. Ayrıca bu kitap, Menno'nun milli kiliseden ayrılışından az bir zaman sonra yazılmıştır. Çünkü kitabın Menno'nun papaz olduktan sonra yazıldığı düşünülmektedir. Kitabın yazım tarihi bu yüzden 1536 yılının sonları veya 1537 yılının başları olduğu belirtilir.¹³³ Bu kitabında Menno Simons, gençliğinde yaptığı hatalarından dolayı pişmanlığını dile getirmektedir. Bir daha bu şekilde günaha düşmeyeceğini belirtir. Her ne kadar günaha düşse bile Tanrı'nın kutsallığından ve lütfundan asla şüphe duymadığını yazmıştır.¹³⁴ Yine Menno Simons, gerçeği bulmak için bütün kalbiyle çabaladığını ve ona karşı bu çabası içindeyken kılıç çekmenin gereksiz olduğunu söylemektedir. Ayrıca Kutsal Kitap'ın kendisini asla aldatmayacağını ve her kim gerçeklerle karşısına çıkarsa onu kabul edeceğini ifade eder.¹³⁵ Gerçeği farklı yönleriyle göstereceğini, İsa Mesih'in doktrini, vaftizi, Kutsal akşam yemeğini gerçekleriyle anlatacağını ve insanları sahte Hristiyanlıktan kurtaracağını ifade etmiştir.¹³⁶

Foundation of The Christian Doctrine adlı kitabının ilk yayınında da Menno Simons, gerçeği halk önünde ve her kim olursa olsun diğer ilahiyatçılarla tartışabileceğini, bu konuda da kendilerine düşmanca muamele yapılmamasını istediğini belirtir. Menno Simons, Melchiorite ve diğerlerinin görüşlerinin geçersiz olduğunu iddia eder. Bu yüzden Menno, Hristiyan kardeşlerinin sahte umutlara güvenmemelerini, Tanrı'nın onlara barış ve özgürlük vereceği inancında olmalarını istemiştir.¹³⁷ Menno, vaizlerin ve Kutsal Kitap'ın anlattıklarının farklı olduğunu ve gerçek vaiz olan

¹³¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 35.

¹³² Simon, Menno, "A Pleasing Meditation and Devout Contemplation on The Twenty- Fifth Psalm", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 214.

¹³³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 35.

¹³⁴ Simon, Menno, "A Pleasing Meditation and Devout Contemplation on The Twenty- Fifth Psalm", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 215.

¹³⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 35.

¹³⁶ Simon, Menno, "A Pleasing Meditation and Devout Contemplation on The Twenty- Fifth Psalm", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 214.

¹³⁷ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 38.

Tanrı'nın sözünün nasıl vaaz edilmesi gerektiğini, Kutsal Kitap'ın gösterdiğini söylemektedir. İsa Mesih'in gerçek vaizlere hâkim olduğunu ileri sürer. İsa Mesih'in vaizlere, herhangi bir kişinin, konsillerin veya geleneklerin emirlerini vaaz etmelerini değil, İncil'i vaaz etmelerini emrettiğini, "Size buyurduğum herşeye uymayı onlara öğretin."¹³⁸ pasajına dayanarak ifade eder. Bu yüzden Menno, okuyucularına Tanrı'nın gerçek hizmetçilerini, eski ve Yeni Ahit'i yani Tanrı'nın sözüne dikkatle bakmayı ve onun sözüne riayet etmelerini tavsiye etmiştir.¹³⁹

Menno, Katolik ve Lutheran fikirlerinden farklı görüşlere sahiptir. Menno'ya göre, İsa'nın kanından başka herhangi bir kan günahlara keffaret olamaz.¹⁴⁰ Çünkü Menno'ya göre onlar, kendi doktrin ve sakramentlerini ifade ederler. Menno, onları Tanrı'nın yargılamasına bıraktığını belirtir.¹⁴¹

1.2.3. Menno Simons'un Faaliyetleri ve Karşısına Çıkan Zorluklar

Menno Simons, gerçek bir Hristiyan gibi yaşamının önemine vurgu yapmıştır. Gerçek bir Hristiyan gibi yaşamının tek yolunun Kutsal Kitap'takine uygun olarak, gerçek Hristiyan itikadına inanmak ve onu uygulamak olduğunu öne sürer. Bu şekilde İsa'nın lütfuna nail olacaklarını ifade eder. Bu yolda karşılarına çıkan hapis cezaları, nefret edilme, fakirlik, acı çekme ve yakılma ile karşılaşsalar bile İsa'nın şahitliği altında bu zorluklara katlanılması ve korku duyulmamasını istemiştir. Çünkü gerçek Hristiyan imanının, bunu gerektirdiğini ileri sürer.¹⁴²

Menno Simons, kendilerine işkence yapan insanların onları ahlaksızlık ve inatçılıkla suçlamalarını, adaletsizlik olarak değerlendirdiğini belirtir. Menno Simons kendilerinin milli kiliseden ayrılışlarını, tamamen Tanrı'nın emri olarak değerlendirmektedir. Ayrıca tüm dünyanın da kendileri gibi doğru yolu bulmalarını istediklerini belirtilir.¹⁴³ Bu yüzden Menno, kendisini dinleyenlere korku duymamalarını, İsa'nın onlara önderlik ettiğini ve kendilerine kalkan olacağını ifade

¹³⁸ Kutsal Kitap, Matta 28: 20, s. 1241.

¹³⁹ Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 57.

¹⁴⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 38.

¹⁴¹ Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 57.

¹⁴² Simon, Menno, "The True Christian Faith", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 158.

¹⁴³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 48.

eder. İsa'nın kendilerini mükâfatlandıracağını, bütün bu zulümlerin küçük bir şey olduğunu bu korku, zulüm, işkence, hapis ve idamlara katlanması gerektiğini ve şeytana uymamalarını tavsiye etmiştir.¹⁴⁴ Bununla birlikte, şeytanın hâkimiyetini Tanrı'nın yardımıyla yeneceğini düşünmektedir.¹⁴⁵ Bu yüzden kendilerinin Tanrı'nın sözüne uymaları gerektiğini, lanetleme, günah ve ölümü düşünerek kendilerine yapılanlara takılıp, Tanrı'nın gazabına uğramamalarını istemiştir. Yapmaları gereken şeyin, İsa Mesih'in imanına güvenip sadece kutsal sonsuz yaşamı düşünüp, İsa'nın sesini işitmeleri ve onun isteğine uymaları olduğunu belirtir.¹⁴⁶ Menno, insanların günahlarından kurtulacağını, karanlıkların aydınlanacağını, gerçek tövbe, vaat, vaftiz, İsa'nın son akşam yemeği, disiplin, aşk, itaat ile uygun yaşama sahip olacaklarını, kutsal Hristiyan kilisesi ve İsa'nın bedeni ile bir olacaklarını ifade etmiştir. Menno, tek amacının diğerleriyle birlikte cennetin mirasçısı olmak olduğu ve kendisine karşı zor kullanmanın gereksiz olduğunu belirtmektedir. Menno amacının gerçeği öğrenmek veya gerçeğin ona öğretilmesi olduğunu, fakat bunun yerine sahte doktrinlerin zulümlerle gerçeği örttüğünü ileri sürer. Amacının Tanrı'nın krallığını genişletmek, gerçeği ortaya çıkarmak ve öğretmek, başıboş koyunlara doğru yolu göstermek, İsa'nın doktrinlerini öğretmede rehber olmak, diğerleriyle birlikte cennete gitmek ve bu yolda birçok ruhu barışa kavuşturmak olduğunu belirtir.¹⁴⁷ İnsanları sahte doktrinlerden kurtarmak ve gerçeği göstermek için çabaladığını ifade etmektedir.¹⁴⁸

Menno'ya göre gerçek Hristiyan, dünyayı gören değil, tüm dünyaya doğruluğu öğreten Hristiyan'dır. Bu doğruluğa da Tanrı'nın gücü, ruhu ve ona iman ile ulaşılabilir. Bununla birlikte İsa'nın kutsal İncil'ine ve havarilerine bağlı kalınmalı ki o, tekrar bulutların üstünden geri dönünceye kadar, onun gerçek disiplini tüm dünyaya öğretilmelidir.¹⁴⁹ Kendisinin de inatçı, kibirli, kötü huylu, insanları küçümseyen dar görüşlü kimselere hizmet etmediğini, sadece tarafsız bir şekilde Hristiyan düşüncesine

¹⁴⁴ Simon, Menno, "A Fundamental Doctrine From The Word of The Lord", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 177.

¹⁴⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁴⁶ Simon, Menno, "A Fundamental Doctrine or An Account of Excommunication, Ban, Exclusion or Separation from The Church of Christ", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 261.

¹⁴⁷ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁴⁸ Simon, Menno, "A Reply to A Publication of Gellius Faber", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 105.

¹⁴⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s.50.

göre hizmet ettiğini belirtmektedir. Bu yüzden Kutsal Ruh'un rehberliğinde saf aşk ile İsa'nın kutsallığını kabul ederek, saf akıllarla yaşadığını ve yaşanması gerektiğini ifade eder. Yazdığı yazılarla da Hristiyanlığa hizmet etmeye çalıştığını ve tüm Hristiyanlara gerçekleri göstermek istediğini anlatır.¹⁵⁰ Ayrıca Menno, Kutsal Kitap'a ve İsa'nın vaadlerine dayanarak hiçbir ücret, miras gibi maddi şeyler istemeden, insanları doğru yola çağırdığını bu konuda da herhangi bir taraftar tutmadığını ileri sürer.¹⁵¹

1.2.4. Menno Simons'un Görüşlerini Yaymak İçin Yaptığı Seyahatler

Menno Simons'un papalığın emri altında on bir yıl boyunca çalışmasından sonra Anabaptist hareketin liderlerinden biri olarak harekete geçtiği yıl 1536'dır. Anabaptistliğe geçişinde etkili olan liderlerden biri, Friesland bölgesinin eski Fransiskan keşişi olan Dirk Philips'dir.¹⁵² Menno'nun, 1536 yılında Katolik Kilisesi'nden dönmesinden kısa bir süre sonra Doğu Friesland'ın Alman ilinde kaldığı bilinmektedir. Burası Oldersum'da Ulrich Von Dornum'a¹⁵³ ait dini mültecilerin kaldıkları bir yerdir. Menno'nun da Dornum'un arazisine sığınan kişilerden biri olduğu söylenmektedir. Ancak Menno'nun Dornum'daki yaşamı boyunca Ulrich Von Dornum ile karşılaştığı ve evinde misafir olarak kaldığı şüphelidir. Çünkü Dornum, 1536 baharında ölmüştür. Bu şekilde bakıldığında Menno, Dornum'un evinde kalmış olsun veya olmasın onun Witmarsum'dan Oldersum'a doğru bir seyahati söz konusudur.¹⁵⁴ Menno'nun burada bulunmasını, 1540 yılında Kampen'de idam edilecek olan Peter Jans Blanckenham'ın Oldersum şehrinde, Menno tarafından vaftiz edildiğini açıklamasıyla öğrenilmektedir. Daha sonra da Menno'nun, Batı Friesland'a veya Groningen'e döndüğü tahmin edilmektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Simon, Menno, "A Fundamental Doctrine or An Account of Excommunication, Ban, Exclusion, or Separation From The Church of Christ", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 244.

¹⁵¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 51.

¹⁵² Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 47.

¹⁵³ Ulrich Von Dornum, Emden Friesland, Almanya yakınlarında bulunan Oldersum kalesinin sahibi olup, agresif bir reform destekçisidir. Dornum'un geniş arazileri Menno ve Melchior Rinck gibi reformcular ve onları destekleyen göçmenler için sığınak olmuştur. Dornum ilk önce Luther'in fikirlerinden etkilenmiştir. Fakat daha sonra İsviçre ve Strasburg reformcularına yönelmiştir. 1465 yılında doğan Dornum, 1536 yılında ölmüştür. Menno'nun ilk defa Oldersum'a geldiği yıl Dornum'un öldüğü yıl olduğundan dolayı iki reformcunun karşılaşp karşılaşmadığı tam kesinlik kazanmamıştır. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 89- 100, 176

¹⁵⁴ Weaver, J. D., "Anabaptism", **Evangelical Dictionary of Theology**, Baker Academic, United States of America, V. Baskı, 2007, s.56.

¹⁵⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 53.

Menno'nun papazlık görevini yaptığı sıralarda anlaştığı en dikkate değer iki insan bulunur. Bunlar Obbe ve Dirk Philips kardeşlerdir.¹⁵⁶ Menno, Anabaptist birliğini sağlamak için The Low Countries'den Vistula Delta'sına kadar birçok seyahat yapmıştır. Bu seyahatleri sırasında Obbe Philips, Menno Simons'un yanına gelerek kendi misyonunun doğruluğundan şüphe duyduğunu belirtmiştir. Obbe, bu sırada dini arayış içine girmiştir. Bu arayış içerisinde Obbe'nin, Lutheran kilisesine katılmış olabileceği ifade edilir. Ancak Obbe'nin Melchiorite hareketinden ayrıldığı kesindir. Obbe'nin Melchiorite hareketinin liderliğinden ayrılmasıyla Menno, bu hareketin liderlik rolünü üstlenmiştir. Fakat bu liderlikte karşısına David Joris çıkmıştır. Çünkü David Joris, Melchiorite hareketinin lideri olmak istemiştir. Aslında David Joris ile Menno Simons'un karşı karşıya gelmesindeki asıl mesele liderlik açısından değil, David Joris'in kendisini yeni İsa Mesih David olarak göstermesinden kaynaklanmıştır. İkisi arasındaki fikir ayrılığı, Menno'nun, Melchioritler arasında David Joris ve takipçilerini çökmüş mezhep olarak nitelendirmesiyle devam etmiştir. David Joris'in su ile vaftiz yerine, ruhsal bakımdan ateş ile vaftizi öne sürmesiyle birlikte, Melchiorite geleneğinde iki farklı vaftiz ortaya çıkmıştır. Menno ise su ile vaftizi terketmemiştir. Bu sebeple Menno, Hoffmann'ın mirasçısı olarak görülmüştür.¹⁵⁷ Ancak Melchiorite hareketi varlığını sürdüren bir hareket olmamıştır.¹⁵⁸

1539 yılında Menno Simons, 16 Nisan 1545 tarihinde Amsterdam'da yakılarak öldürülecek olan Quirinus Peters tarafından vaftiz edilmiştir. Menno Simons'un da vaftiz ettiği Anabaptist sayısı oldukça fazladır.¹⁵⁹ Menno, 8 Ocak 1539 tarihinde Doğu Friesland'a gitmiştir. Burada Tyaard Renicx'in evinde konaklamış ve onu vaftiz etmiştir.¹⁶⁰ Ancak aynı yılda, Menno Simons'a yardımcı olduğu ve onu koruduğu gerekçesiyle Tyaard Renicx, Leeuwarden'de idam edilmiştir.¹⁶¹

14 Haziran 1540 tarihinde tövbe eden Peter Jansz'ı, Oldersum'da Menno'nun vaftiz ettiği bilinir. Bu da Menno'nun Katolik Kilisesi'nden ayrılışından kısa bir süre sonra seyahatlerine ve vaftiz etmeye devam ettiğini göstermektedir. Yakın bir zaman

¹⁵⁶ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 104- 105.

¹⁵⁷ Wenger, J. C., "Melchiorites", **Evangelical Dictionary of Theology**, Baker Academic, United States of America, V. Edition, 2007, s. 756.

¹⁵⁸ Weaver, J. Denny, **a.g.e.**, s. 99- 101.

¹⁵⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 58.

¹⁶⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁶¹ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 175.

sonra da Menno, Doğu Friesland'da tanınan biri olacaktır. 19 Mayıs 1541 tarihinde Leeuwarden resmî belge kayıtlarına göre, Menno'nun başlıca Anabaptist liderlerden birisi olarak Friesland iline yılda bir veya iki kez gelerek, burada birçok çalışma yaptığı ve bu çalışmaların sayesinde birçok taraftar kazandığı kaydedilmiştir.¹⁶²

Hollanda'da seyahatleri sırasında çalışmalarına devam eden Menno, ilk kitabı olan *The Foundation of The Christian Doctrine* adlı en önemli eserini 1539 veya 1540 yılında bastırmıştır. Sadece iki kopyası bulunan kitabı Menno, 1554 yılında *A Foundation and Plain Instruction of The Saving Doctrine of Jesus Christ* adı altında genişleterek yayınlamıştır. Bu kitap, 1616 yılında hiç değiştirilmeden tekrar basılmıştır. Ayrıca Hollandaca, Almanca ve İngilizce dillerine çevrilmiştir.¹⁶³ Diğer önemli kitabı da 1539 yılında yazmış olduğu *Christian Baptism*'dir. *Of The True Christian Faith and its Power* adlı eseri de 1541 yılında fark edilmiştir. Fakat 1556 yılında basılmıştır.¹⁶⁴

1541 yılında Obbe Philips, Brethren hareketinden ayrılmıştır. Fakat Menno bu harekete desteğini sürdürmüştür. Bu yüzden Brethren hareketinin ömrü bir müddet daha devam etmiştir. Ancak Menno, Brethren hareketinin lideri olmamıştır. Zaten Obbe Philips bir lider olarak etkisini yitirdiği için Brethren oluşumundan vazgeçmiştir. Ayrıca onun takipçilerinin oldukça az olduğu Menno tarafından ileri sürülmektedir.¹⁶⁵

1541 yılının mayıs ayında, Doğu Friesland'da bulunan Menno ve savunucuları, imparatorluk müşaviri tarafından Hollanda'nın kral naibi ve aynı zamanda Macaristan eski kraliçesi Mary'ye önemli bir mektup yazmıştır. Bu mektup Brüksel'de kraliyet arşivinde saklanmaktadır. Müşavirin bu mektubuna göre, eski bir rahip olan Anabaptist lider Menno, masum insanları yanlış yönlendirdiği için idama mahkûm edilmiştir. İdamdan kaçan Menno, birkaç yıl boyunca kaçak hayatı yaşamıştır. Yetkililer Menno'ya büyük bir miktar para teklif etmişler, fakat bu girişimlerinden bir sonuç alamamışlardır. O yüzden Leeuwarden otoritesi, 19 Mayıs 1541 tarihli bir mektubu Kraliçe'ye göndermiştir. Mektupta, Anabaptistlerden Menno Simons'un yetkililere teslimi halinde, onlara merhamet gösterileceğini içeren ifadelerle, Kraliçe'den yetki genişliği istenmiştir. Kraliçenin cevabı, aynı yılın 31 Mayıs tarihli mektupla, pişman

¹⁶² Schroeder, William; Huebert Helmut, **Mennonite Historical Atlas**, II. Edition, Christian Press, Winnipeg, Canada, 2001, s. 113.

¹⁶³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 58- 59.

¹⁶⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁶⁵ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 104- 105.

olan ve otoritelere teslim olan Anabaptistlere, özgürlüklerinin verileceği şeklindedir. Fakat her ne kadar Anabaptistler, inançlarından vazgeçtiklerini söyleyip, teslim olsalar da Alman kanunlarına göre onların cezası idamdır. Nitekim 1527 yılında Bavyera dükünün, pişman olup teslim olanların yakılmaları emrini verdiği unutulmamıştır. Menno Simons, 1541 yılında da Amsterdam'a giderek orada çalışmalarını sürdürmüştür. Ayrıca burada *A Loving Admonition* adlı eserini kaleme almıştır. Hükümetin takibine karşılık Menno, çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir. 1542 yılında Menno, Leeuwarden'den çok fazla uzak olmayan bir bölgede vaazlarına devam etmiştir.¹⁶⁶

Menno'nun fikirlerini yaymada yaşadığı zorlukları ve zulmü kanıtlamak amacıyla, 1542 yılında imparator V. Charles'ın yayınladığı ferman, kanıt olarak gösterilir.¹⁶⁷

Kral'ın fermanına göre, Friesland'ın Witmarsum ilinde eski papaz olan Menno Simons'un sahte öğretilerle insanları kandırdığı, sahte öğretilerini öğretmek için seyahatler yaptığı ve kitaplar yazdığı belirtilir. Ayrıca her kim Menno Simons'a kalacak yer, yiyecek ve finansal yardım yaparsa veya onun Minne adı altında veya başka isim altında kitap basmasına gelecekte de izin verirse, malına el konulacağı ve putperestlik suçuyla cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Buna ek olarak her kim Menno Simons ile konuşur, onun görüşlerine destek verir ve kitaplarını alırsa onların da şiddetli cezaya çaptırılacağı belirtilmiştir. Ancak her kim de Menno'yu yakalayıp Friesland yetkililerine teslim eder veya yakalanması için otoritelere yardım ederse, Friesland hazinesinden yüz altın ödül kazanacaktır. Bununla birlikte, kutsal kiliseye karşı gelip de Anabaptist olan putperestlerin, tövbe etmeleri durumunda onların bağışlanacağı da duyurulmuştur. Kral'ın bu fermanı 13 Aralık'ta kabul edilmiş olup, Aralık'ın 14'ünde de halka açıklanmıştır.¹⁶⁸

Bu sebeple Menno Simons, Doğu Friesland'da farklı yerlerde saklanarak yaşamak zorunda kalmıştır. Zaman zaman Groningen, bazen de Friesland'a gitmiştir. Bu sıralarda Oldenburg Kontu Enno'nun ölümüyle yönetim, eşi Oldenburglu

¹⁶⁶ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 53- 58.

¹⁶⁷ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 180- 181.

¹⁶⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 56- 58.

Anna'nın¹⁶⁹ eline geçmiştir. Kont Enno, reform yanlısı olanların ki bunlara Anabaptistler de dâhildir, ülkeyi terk etmesini istemiştir. Ülkede kalan reform yanlılarına da ağır işkenceler uygulamıştır. Eşi Anna ise reform yanlısı olanlara karşı hoşgörü ile yaklaşmaktadır. Anna'nın yönetimi sırasında onun ılıman yönetimi ile Menno Simons, Dirk Philips, David Joris ve diğerleri sınırlı da olsa kendi işlerini yürütebilecek bir zaman dilimi kazanmıştır. Bununla birlikte bu liderler kendi aralarında dini fikirlerini tartışma fırsatı da bulmuştur. Aynı zamanda Menno, The Low Countries'in farklı yerlerine seyahat etmiştir.¹⁷⁰

7 Aralık 1542 tarihinde, çeşitli yerlerde vaaz veren ve vaftiz yapan Menno'nun yakalanması için Leeuwarden yetkilileri yüz kişiyi görevlendirmiştir. Bu olay Menno'nun kısa bir süre için gizlice Friesland iline döndüğünü gösterir. Bu süre zarfında da Menno, Hollanda'da kısa bir süreliğine kalacak bir ev bulmuştur.¹⁷¹

Menno Simons, Hollanda'dan 1543 yılında ayrılmıştır. Almanya İmparatorluğu o zamanlar birçok devletten oluşmaktadır. Bu devletlerin iç hukuklarına prens karışmamaktadır. Fakat imparator, direkt olarak bu devletlerin iç işlerine karışma yetkisine sahiptir. Bu sırada hüküm süren imparator, koyu bir Katolik olan V. Charles'tır. Fakat Alman kurallarına ve imparatorun çabalarına rağmen Luther ve Zwingli'nin fikirleri ve reform hareketinin önüne geçilememiştir.¹⁷²

Menno Simons, 1543'de Amsterdam'a ve Kuzey Hollanda'ya geçmiştir. Amsterdam'da, 19 Ocak 1544 tarihinde idam edilecek olan Lukas Lamberts ve kitap satıcılığı yapan Jan Claeszoon adlı iki kişiyi vaftiz etmiştir. İncil vekilliği yapan Claeszoon, Amsterdam'da yapılan toplantıya ev sahipliği yapan ve aynı zamanda Menno Simons'un eserlerinin dağıtımını üstlenen kişidir. Amsterdam'da Menno'nun vaazını dinleyenler arasında 6 Ağustos 1552 tarihinde yakılarak öldürülecek olan Claes

¹⁶⁹ Anna Von Oldenburg- Delmenhorst, 1501 yılında doğan Kontes Anna, Oldenburg Kontu XIV. Johann'ın kızı ve Doğu Friesland'ın Kontu II. Enno'nun eşi. Anna, eşinin ölümünden sonra Kral naibi olmuş ve Doğu Friesland'ı yönetmiştir. Mennonit Anabaptistliği savunan Anna, onlar için elinden geleni yapmış, fakat Kral'ın emriyle reformcuları sınır dışı etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 91- 245.

¹⁷⁰ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 176- 177.

¹⁷¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 54- 55.

¹⁷² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 77.

Gerbrands da bulunmaktadır.¹⁷³ Claes'in, 1544 yılında Antwerp'de Menno Simons'un o ana kadar yazmış olduğu eserlerinin 600 kopyasına sahip olduğu kaydedilir.¹⁷⁴

Menno Simons, aralıklarla Witmarsum'a dönüş yapmaktadır. Menno, Witmarsum'dan ayrıldıktan sonra Doğu Friesland'a doğru yönelmiştir. Bu zamanda John a Lasco,¹⁷⁵ Kontes Anna Oldenburg yönetimi altında bulunan Doğu Friesland'ın müfettişi olmuştur.¹⁷⁶ Bundan sonra Menno Simons'un görüşleri, artık açık bir şekilde etrafta daha bilinir hale gelir. O, bu tehlikeli hayatı boyunca, tüm dünyaya ün, bebek vaftizi, kolay yaşam, stres ve yoksulluk konularında vaaz vermiştir. O, bir gecede evini mahalli bir kiliseye dönüştürmüştür. Doğu Friesland sınırlarının karşısında Groningen'de bir yıl kullanacağı bir sığınak bulmuştur. Burada gayretli ve dindar bazı kimselerle tanışmıştır. Onları İsa'ya geri kazanmak için çaba sarf etmiştir. Böylece Menno, yer altı evanjelist gönüllüsü gibi çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalara ek olarak insanların maneviyatlarını güçlendirmek için rehberlik etmiş ve Protestan inançlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalanlar için Tanrı'nın sözünü anlatan kitapçıklar hazırlamıştır.¹⁷⁷

Menno, insanlar tarafından bilinir hale gelince, kendini Tanrı'nın sözünü okumaya ve kendi eserlerini yazmaya vermiştir. Bu sırada Menno, Anabaptistler arasında sadık bir lider olarak kabul edilmeye başlamıştır. Bir gün, altı- sekiz kişi Menno ile tek bir ruh, tek bir kalp olmak için onun yanına gelmiş, haçın ve İncil'in tanıklığı altında diğer mezheplerden ayrıldıklarını ve diğer mezhepler tarafından nefret edilen kişiler olduklarını anlatmıştır. Onların, bu dindar ruhlarıyla aynı fikre ve ruha

¹⁷³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 58- 59.

¹⁷⁴ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 115.

¹⁷⁵ John a Lasco, önemli bir reform lideri olup, 1499 yılında Polan, Lask'da doğmuştur. 1514- 1517 yılları arasında Roma'da, 1524'de Basel'de çalışmıştır. Erasmus'un bir öğrencisi olup, son kütüphaneyi satın almıştır. 1527 yılında Gnesen'de papaz oldu. 1538'de de Hollanda'ya gidip reformculara katıldı. 1542'de Doğu Friesland'ın yöneticisi Kontes Anna'nın isteği üzerine Emden'e bu bölgenin lideri olarak gitti. Burada Kalvinist bir sistem uyguladı. 1548'de görevinden ayrılmak zorunda kaldı ve Londra'ya gitti. 1553'de o ve cemaati yeni Katolik Kraliçe Kanlı Mary'den kaçmak zorunda kaldı. Warnemünde'ye geldi fakat burada Rostock, Lübeck ve Hamburg gibi yerlerde Luther tarafından baskıya maruz kaldı ve Frankfurt'a gitti. 8 Ocak 1560 tarihinde ölene kadar Protestan Reform lideri olarak Polan'a döndü. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 177- 189.

¹⁷⁶ Chalmers, Alexander, **The General Biographical Dictionary: Containing an Historical and Critical Account of The Lives and Writings of the Most Eminent Persons in Every Nation, Particularly The British and Irish; from The Earliest Accounts to the Present Time**, C. I, Londra, 1812, s. 292- 293.

¹⁷⁷ Simon, Menno, "The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of the Church of Roma", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 5, 7; Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 26.

sahip olan Menno'dan dua istedikleri, Menno'nun bu aç ve zavallı ruhların acı çekmesinden etkilendiği ve Tanrı'dan aldığı yetenek sayesinde onlarla ilgilendiği belirtilir.¹⁷⁸

Menno ve Anabaptist heyet bir dönem için bu durum karşısında dua etmeyi kabul etmiştir. Daha sonra insanların Menno'dan dua istemeleri ve bu acı dolu yakarmaları, Menno için Tanrı'dan gelen bir işaret ve çağrı olarak algılanmıştır. Onlar Menno'ya tekrar geldiklerinde Menno, ruhen ve bedenen Tanrı'ya teslim olmuş halde ve artık onlara rehber olabilecek kapasitede bulunmaktadır. Bu zamanda o, Tanrı adına öğretmeye ve vaftiz etmeye, Tanrı'nın kutsal şehrinin ve tapınağını tekrar inşa etmek için uğraşmaya başlamıştır.¹⁷⁹

İmparator'un bütün Anabaptistlere karşı kin beslediği belirtilmektedir. Bu yüzden 1529 yılında Alman devlet temsilcilerinin aldığı karardan beri, bütün Anabaptistler mahkemeye çıkmasına bile gerek kalmadan idama mahkûm edilmiştir.¹⁸⁰ Ancak bu yöneticilerin hepsinin Anabaptistlere karşı tutumu aynı değildir. Hollanda'ya karşılık Almanya, Anabaptistlere karşı daha az şiddet uygulamıştır. Hollanda'ya bağlı olan Batı Friesland imparator temsilcileri ise Menno Simons'un yakalanması için başına ödül koymuştur.¹⁸¹

Menno'nun çalışmaları, özellikle kendi memleketi olan Friesland'da başarılı olmuştur. Menno'nun çalışmalarının, Hollanda Almanyasından ziyade Sakson bölgesinin Low Almanya'sında daha etkili olduğu belirtilmektedir.¹⁸² Doğu Friesland'da Katolik inancı güvenilmez bir hal almış olmasına rağmen, henüz yeni kilise kurulmamıştır. 1543 yılında Menno, ılımlı bir yönetim sergilediği belirtilen Kontes Anna'nın idare ettiği Doğu Friesland'a dönmüştür. Polonyalı ve Zwinglian taraftarı olan John a Lasco, yeni bir teklif ile Menno Simons'u Emden'de görüşmeye çağırmıştır. 1544 yılının ocak ayında gerçekleşen bu toplantı üç gün sürmüş olup,

¹⁷⁸ Simon, Menno, "The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma," **The Complete Works of Menno Simons**, s. 5- 6.

¹⁷⁹ Simon, Menno, "A Fundamental and Clear Confession of The Poor, Afflicted Christians," **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871.s. 259.

¹⁸⁰ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 207.

¹⁸¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁸² Joris David; Waite, Gary, K., **The Anabaptist Writings of David Joris, 1535- 1543 Classics of The Radical Reformation**, Herald Press, Waterloo, Ontario, 1994, s.19.

toplantıya birçok papaz katılmış ve toplantı Emden ilinin yasalarına uygun olarak gerçekleştirilmiştir.¹⁸³

Toplantıda ele alınan konular, İsa'nın inkarnasyonu, asli günah, takdis ve papazların görevleridir. Menno'nun inancına göre, bütün insanlık Âdem'in işlediği günahı doğuştan üstlenmiştir, fakat İsa, ikinci Âdem olarak asli günahın kefarecini ödemiş ve İsa'dan sonra doğan tüm bebekler günahsız olarak dünyaya gelmektedir. Toplantıda vaftiz, inkarnasyon ve papazların seçim meselesi konularında bir anlaşmaya varılamamasına rağmen diğer papazlar, Menno Simons'dan kendi inancını yazılı olarak onlara ve resmi otoritelere göndermesini istemiştir. Bunun üzerine Menno, İsa'nın inkarnasyonu ve papazların görevlerini konu alan *Brief and Clear Confession and Scriptural Instruction*, adlı kitabını yazmıştır. Martin Micron,¹⁸⁴ bu kitabı Menno Simons'un izni olmadan yayınlamıştır. Ayrıca Menno'nun öğretilerini Ortodoks olarak gösterdiği için Menno'nun tepkisini çekmiştir. Bununla birlikte David Joris'i de Menno ile aynı fikirlere sahip olmakla suçlamıştır. Toplantıda, a Lasco, Menno ile teolojik bir tartışmaya girmiştir. Bu tartışmanın amacı, Reform Kilisesi için Menno ve onun takipçilerini kendi görüşlerine geri kazanmaktır. Bu tartışmanın diğer amacı da hiç olmazsa genel olarak a Lasco'nun görüşlerine en yakın olanı kabul ettirmektir. Fakat tartışmada a Lasco, kendi fikirlerinde ısrar eden Menno ve onun takipçilerinin görüşlerini arkadaşça bir tavır ile reddetmiştir. Toplantıdan sonra Menno, inkarnasyonla ilgili kutsal bir ilan ve açık bir itiraf içeren "In a Seclude Placeé" başlıklı kısa bir yazı hazırlamaya söz vermiştir. Ancak 1544 yılında a Lasco, Menno'nun haberi ve izni olmadan bu yazıyı yayınlamış ve Menno'ya karşı kullanmıştır.¹⁸⁵

John a Lasco, devlet kilise temsilcisi olarak Menno'ya karşı hareket etmiştir. Menno'ya karşı birçok yayın yapmıştır. Bu yüzden Menno ile karşılıklı mektuplaşmaları olmuştur. Bu mektuplardan birisinde Menno, a Lasco'dan kendisine

¹⁸³ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 47.

¹⁸⁴ Marten Micronius, reform süreci boyunca Bullinger'in görüşlerinden etkilenmiştir. 1550'de Londra'daki cemaatin papazı olmuştur. Kraliçe Mary'nin yönetimi altında yaşamak, o ve takipçilerine zor geldiği için 1553'de Danimarka, Wismar, Lübeck ve Hamburg'a yönelmiştir. Gittiği her yerde Lutherçiler tarafından reddedilmiştir. 1554'de Norden'e papaz olmuştur. 12 Eylül 1559 tarihinde de ölmüştür. Menno Simons ile Wismar'da karşılaşmıştır. Wismar'da Mennonitler bir grup mülteciye kapılarını açmıştı. 6 Şubat 1554 tarihinde Menno ile bir tartışma yapmış olan Micronius, sonunda sürgün edilmiştir. Micronius sürgün edildikten sonra Wismar'a sığınan Menno ve Anabaptistleri hükümete şikâyet etmiştir. Bu yüzden Menno, Wismar'ı terk etmek zorunda kalmıştı. Bkz. Krahn Cornelius, "Micronius, Marten (1552- 1559)", **GAMEO**, 1957, s. 1.

¹⁸⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 79- 80.

karşı olan tutumundan vazgeçmesi için istekte bulunmuş, ancak a Lasco bu isteği geri çevirmiş ve onu Hristiyanlıkla ilgisi olmayan işler yapmakla suçlamıştır. Bu yüzden Menno, birkaç ay ortalarda görünmemiştir.¹⁸⁶

1544 yılının mayıs ayında Menno, Aşağı Ren bölgesine gitmiştir. Bu bölge Cologne ve Bonn bölgesidir. John a Lasco, 26 Temmuz 1544'de Menno'nun Cologne'nin piskoposluğuna bağlı olduğunu ve onun fikirlerinde çok yanılıcı olduğunu yazmıştır. Bu bölge Evanjelik ve Sakramentalist hareketler için çok uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu yüzden Menno, bu bölgede birçok başarılar elde etmiş ve Anabaptist liderler olan Zyllis¹⁸⁷ ve Lemke¹⁸⁸ ile iş birliği yapmıştır. Ama bu bölgede idam edilmiş olan Matthias Servaes,¹⁸⁹ Menno Simons'un üzerinde durduğu ilkeleri ne pahasına olursa olsun kabul etmemiştir. Bu karşı çıkışlar, Menno'nun bu bölgede yaptığı çalışmalarının, başarı derecesinin göstergesi olarak kabul edilir. Menno, Cologne piskoposluğuna bağlı yerlerde çalışmalarını sürdürmüştür. Burada Cologne Başpiskoposu Herman Von Wied¹⁹⁰ de Katolik Kilisesi'nin kötülüğünü anlamış ve yeni kilisenin kurulması gerektiğine ikna olmuştur. Fakat yeni bir kilise kurmanın, o kadar kolay olmayacağını bilmektedir. Çünkü Katolikler, Luther ve Zwinglian yanlılarına bile katlanamazken, diğer Anabaptistlerin takibini asla bırakmayacaklardır. Bu yüzden

¹⁸⁶ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, 188.

¹⁸⁷ Zyllis, aynı zamanda Zelis Jacobs olarak da bilinir. Almanya Eifel'de Monschau yerlisi olan Zylis, Mennonite büyüklerindedir. Basit bir adam, kömürcü, güçlü bir havari, evanjelist ve kilise lideri olup, papazları yetiştiren kimsedir. 1557'de Hollandalı kıdemliler Leenaert Bouwens, Dirk Philips ve Menno Simons yasak olan bazı kuralları uygulamaya başlamıştır. Zylis, Lemken ve diğer kıdemliler genellikle Kıdemli Alman Mennonitleri olarak adlandırılmışlardır. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 187, 235- 237.

¹⁸⁸ Lemke veya Lemken, Lemmeken olarak da bilinir. Büyük Anabaptist Alman cemaatinin kıdemlilerinden biridir. Memleketi Upper Gelre'dir. Jülich'in liderliğini üstlenmiştir. Kendi evinde yasaklanmış olan Anabaptist toplantıları düzenlemiştir. Baskı sonucu Jülüş'i terk etmiş ve Illikhoven'de Menno'nun kaldığı evde kalmıştır. Vaftiz etme ve vaaz vermede çok aktif olan Lemke'nin birçok takipçisi olmuştur. Zylis, Herman Van Tielt ve Menno ile iki gün süren evlilik yaşağı hakkında tartışmışlardır. Diğerleri gittikten sonra Menno ile ikili bir görüşme yapmıştır. Menno'nun görüşlerini kabul etmesine rağmen kendi sahip olduğu nüfuzu kaybetmek istemediği için kabul etmek istememiştir. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 184- 185, 235- 237.

¹⁸⁹ Matthias Servaes Von Ottenheim, Anabaptist Almanya yakınlarındaki Mayen bölgesinde 1536 yılında doğmuş, 1565 yılında öldürülmüştür. Hollanda Anabaptist papazlarından biridir. Kilise ve çeşitli yerlerde birçok vaaz vermiştir. Bkz. Hege, Otto, "Matthias Servaes Von Ottenheim (1536- 1565)", **GAMEO**, 1957, s. 1.

¹⁹⁰ Herman Von Wied, 14 Ocak 1477'de doğan Wied, Katolik başpiskoposu olup, Almanya Kologne'nin seçmenidir. Reformcular hakkında diğer piskoposlardan farklı düşünceleri olup, reformculara hoşgörülü yaklaşılabilceğini savunmuştur. Genel Katolik Kilisesi'nin uygulamalarına ve İmparator V. Charles'in politikasına karşıdır. Heretiklerin idam cezalarını da reddetmiştir. 1542'de piskoposlukta reform için Martin Bucer'i mahkemeye çağırmıştır. Menno Simons'un görüşlerine de hoşgörülü yaklaşılabilceğini savunmuştur. Bu yüzden piskoposluk görevinden alınmıştır. Menno'nun, onun için çok iyi konuştuğu ifade edilir. Bkz. Cornelius Krahn, **a.g.e.**, s. 35- 37, 71.

Menno da bu şehirde iki yıl boyunca kaçak hayatı yaşamıştır. Menno Simons'un nerelere gittiği, daha çok onun savunuculuğunu yapan ve daha sonra öldürülen arkadaşlarından öğrenilmektedir.¹⁹¹

1545'de Kontes Anna'nın kararnamesi yayınlanmıştır. Bu kararnameye göre, Batenburg takipçileri¹⁹² ve David Jorisliğin veya Davidianların takipçileri, ülkeyi terk etmezlerse, boyunları vurulacaktır. Ayrıca Mennonitler, başkomiser tarafından takibata alınmış ve teslim olmamaları halinde ülkeyi terk etmeleri istenmiştir. Bu kararnamede, Mennisten terimi, ilk defa Menno'nun takipçileri için kullanılmıştır.¹⁹³

1545 yılında Menno tarafından eğitim gören, şehit Metken Vrancken, onun bu yılda Fischerswert'e de gittiğini belirtir. Yine 1545 yılında Lyske Snyer, Menno Simons'un Illekhoven ilinin yakınlarındaki çayırılıkta, Menno'nun vaaz verdiğini anlatır. Bu yılda Menno, Lemke denilen kişinin evinde kiracı olarak kalmıştır.¹⁹⁴ Lyske Snyers'in vaftiz ediliş şekli ayrıntılarıyla bildirilmektedir. O, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına başına su serpilerek, Theunis Von Hastenrath tarafından vaftiz edilmiştir. Snyers, Menno Simons, Adam Pastor¹⁹⁵ ve Gillis Van Aken'e¹⁹⁶ iman ikrarını anlatmıştır. Ona iman ikrarı hakkında sorulduğu zaman da Menno'nun görüşleriyle aynı olduğunu ifade etmiştir. Bu zamanda Menno, Visschersweert yakınlarındaki bir çayırılıkta vaazlarına devam etmektedir. Daha sonra Menno, Visschersweert'de inananlardan oluşan bir topluluk kurmuştur. Bu topluluğu kurduktan sonra Maas nehrinden Roermond'a feribotla geçmiştir.¹⁹⁷

¹⁹¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁹² Jan Van Batenburg, 1495 yılında doğmuştur. Münsterite Anabaptist bir grubun lideri olarak bilinmektedir. Kendisini peygamber Eliyahu olarak görmüştür. Tanrı'nın Krallığını kurmak için kılıç kullanmak gerektiğini söylemiş, 1538 yılında idam edilmiştir. Takipçilerine Battenbuergler denilir. Bkz. Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 107- 134.

¹⁹³ Tinsley, Barbara Sher, **a.g.e.**, s. 266, 336.

¹⁹⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁹⁵ Adam Pastor, gerçek ismi Roelof (Rudolph) Martens (Martin) olup, Westphalia'ya bağlı Dorpen'de doğmuştur. Aschendorf'da Katolik bir papazdır. 1533'de muhtemelen Münster'de Anabaptistlere katılmıştır. Daha sonra Münsteritelerin etkisinden kurtulmuş ve barışçıl Anabaptistlere katılmıştır. 1543-1545 yılları arasında Menno Simons tarafından kıdemli ünvanını almıştır. 1560- 1570 yılları arasında ölmüştür. Takipçilerine Adamites denilmektedir. Bkz. J. D. Cornelius, **a.g.e.**, s. 107- 142.

¹⁹⁶ Gillis Van Aken, 1500 yılında Jülich'de doğmuştur. Burası şimdi Limburg'un Hollanda ili diye geçmektedir. Rahip olan Aken, 1531 yılında zaten bir Anabaptist olup, çeşitli yerlerde vaaz vermiştir. Uzun bir süre Menno Simons'un yanında kalmış ve Anabaptistlerin başpiskoposu olmuştur. Birçok kişiyi vaftiz eden önemli kişilerden biridir. 10 Temmuz 1557 tarihinde sağ eli kesilmiş, vücudu kırılmış ve idam edilmiştir. Bkz. J. H. Langenwalter, **a.g.e.**, s. 84- 85.

¹⁹⁷ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 184.

Menno'nun aktiviteleri, Cologne'nin Başpiskoposu Herman Von Wied'in piskoposluk yıllarının son yılına rastlar. Hermann, 1546 yılında piskoposluk görevinden vazgeçmiştir. Çünkü Katolik Kilisesi'nde evanjelik reformu savunmaktadır. Cologne bölgesinin aktif bir reformcusu olan ve a Lasco tarafından etkilenen Hardenberg, Menno'nun aktivitelerine engel olmuştur. Bu yüzden Menno, Vischersweert, Illekhoven ve Roermond'dan oluşan Maas nehri bölgesinde çalışmalarına devam etmiştir. Bu bölgede daha sonra öldürülmüş olan birçok kimsenin, 1545 yılında Menno'nun vaazlarını duyduğuna tanıklık ettikleri ifade edilir. Menno, 1546 yılında uygulanan baskı yüzünden, katı Katolik yönetimi altında bulunan bu bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple Menno, çalışmalarını Schleswig- Holstein bölgesinde devam ettirmiştir.¹⁹⁸

David Joris, soylu sınıftan olan takipçilerinin desteğiyle Basil'e yerleşmiştir. Burada rahat bir şekilde yazılarını yazan Joris, Spiritualist Sebastian Castellio'yu ve Menno'nun damadı Nicolaas Meyndertz Van Blesdijk'i etkilemeyi başarmıştır. Böylece, Joris ile Menno ve Mennonitler arasındaki çekişmeyi Blesdijk devam ettirmiştir. 1546 yılında Lübeck'de yapılan toplantıda Blesdijk, Menno, Dirk Philips, Gilles Van Aken, Adam Pastor ve Leenaert Bouwens'e karşı durmuştur.¹⁹⁹ Yine aynı yıl Emden'de toplanılmış ve Goch'da biraraya gelerek tartışma sürmüştür.²⁰⁰ Bu şehirlerde düzenli olarak toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda Adam Pastor'un Oğul'un ön varlığı fikri reddedilmiştir. Bu fikrinde ısrar etmesi sebebiyle de aforoz edilmiştir. 1547 yılında da Frans Kuiper, Mennonitlerin inkarnasyon inançları hakkında şüpheye düşmesi sebebiyle aforoz edilmiştir.²⁰¹

1546 sonbaharında Menno, ikinci damadı Nicolas Meyndertz Van Blesdisj tarafından yönetilen David Joristliğin diğer adıyla Davidianların takipçileri ile Lübeck'e yakın bir yerde tartışmaya katılmıştır. David Joris, küçük çaplı ülkelerin Anabaptist hareketinin aşırı derece sol kanadıdır. 1535 yılında Obbe Philips tarafından kıdemli olarak atanmıştı. Joris fikirlerinde, Dirk Philips, Obbe Philips ve Menno Simons gibi barışçıl Anabaptist temsilcileri ile uyum içinde olmamıştır. Joris, kutsala karşıtlığı, kişisel vizyon ve vahiy üzerine çok fazla vurgu yapmış, kilise organizasyonuna ve

¹⁹⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 77- 78.

¹⁹⁹ Dipple, Geoffrey, **a.g.böl.**, s. 284.

²⁰⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 87.

²⁰¹ Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 307.

vaftize gerek olmadığını söylemiştir. Menno ve onun takipçileri ise mistik fanatizme ve bütün devrimci yaklaşımlara karşıdır. Onların kutsal anlayışına ek olarak Menno, zulüm zamanlarında Joris'in kilise organizasyonuna ve vaftize gereksiz olarak bakmasına karşı çıkmıştır. Menno, Dirk Philips, Leenaert Bouwens,²⁰² Gillis Van Aken ve Adam Pastor kıdemlilerinden ve Joris'i aforoz eden gruptan destek görmüştür.²⁰³

Cologne ilinin yönetimini sürdüren Seçmen Herman, bölgede ılıman bir davranış sergilemektedir. 1546 yılının sonlarında İmparator, Smalcaldian denilen yere gelerek Luther yanlısı olan Prens'e karşı savaş açmış ve bu savaşta prensi mağlup etmiştir. Bundan sonra İmparator, seçmen Herman'ı da görevinden almış ve Katolik inancını geri getirmiştir.²⁰⁴

Menno Simons'un arkadaşlarından olan ve onu destekleyen Dirk Philips'in dışında iki kişi daha vardır. Bu kişiler Gillis Van Aken ve Leonard Bouwens'tir.²⁰⁵ Gillis, Menno Simons tarafından vaftiz edildikten sonra onun yakın arkadaşlarından ve meslektaşlarından birisi olmuştur. Kalacak yer gibi birçok konuda Menno'ya yardım etmiş ve onu desteklemiştir. Anabaptist olduktan sonra Gillis Van Aken, Antwerp ve Amsterdam seyahatlerine çıkan Gillis, buralarda daha sonra öldürülecek olan birçok kişiyi vaftiz etmiştir.²⁰⁶

Mennonitlerin sayısının artışında Gillis Van Aken'in misyonerlik çalışmaları oldukça etkili olmuştur. Mennonitlik, Danzing'den Fransa'nın kuzeyi olan Doornik'e kadar yayılmıştır. Mennonitler özellikle sahil kesimlerinde, liman şehirlerinde, ticari ve endüstri şehirlerinde yoğunlaşmıştır.²⁰⁷ Bütün bu çalışmaların sonucu olarak Hollanda ve Kuzey Almanya, papazların görev yaptıkları şekilde bölgelere ayrılmıştır. Dirk Philips Schottland'de yaşamış, Baltık'ta Danzing'de ve Kuzeybatı Almanya'da görev yapmıştır. Hollanda'nın doğusundaki iller ve şehirler de Menno Simons'un bölgesi olarak belirlenmiştir. Çalışmalarını sürdürdüğü bu bölgelerde, vaftiz görevini tek başına

²⁰² Leenaert Bouwens, 1515 yılında Sommelyk'de doğmuş, 1582'de de Hoorn'de ölmüştür. Mennonitlerin aktif vaizlerinden biridir. 1546'da Lübeck'deki konferansa katılmıştır. 1551 yılında Menno tarafından Emden'de kıdemli ünvanını almıştır. Bkz. J. H. Langenwalter, **a.g.e.**, s. 85- 87.

²⁰³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 113, 177.

²⁰⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 82- 83.

²⁰⁵ Dipple, Geoffrey, **a.g.böl.**, s. 284.

²⁰⁶ Krahn. Cornelius, **a.g.e.**, s. 183.

²⁰⁷ Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 309.

üstlenmiş, aynı zamanda farklı bölgelere de seyahatlerini sürdürmüştür. Bu bölgeler modern Rusya, İsveç'in kuzeyi ve Gothland adası olarak bilinmektedir.²⁰⁸

Hollandalı Anabaptistler, Danzing ve Königsberg şehirlerine gittiği zaman Menno da onları takip etmiştir. Danzig'e varan Menno, burada birkaç hafta geçirmiştir. Dirk Philips de kıdemli olarak onlara hizmet etmiştir.²⁰⁹ 1549 Nisan ayında Menno, 1 Haziran'da Leeuwarden'de idam edilecek olan Klaas Jans'ın evinde gece yatıya kalmıştır. Aynı yaz mevsimi boyunca, "Prusya ülkesinde Tanrı'nın çocukları ve seçilmişler" ile birlikte birkaç hafta geçirdiği, 7 Ekim 1549 tarihinde Menno'nun yazdığı ve inananlara gönderdiği mektupta açıkça belirtilmektedir. Böylece az gelişmiş ülkelerin Anabaptist görüşünün, Danzig kadar uzak şehirlere yayıldığı belirtilmektedir. Fakat aynı zamanda Menno'nun rehberliği, öğütleri ve otoritesi ile artan bazı zorlukları gidermesi de gerekmektedir.²¹⁰

1551 yılında papaz olarak atanan Sommelsdykli Leonard Bouwens Hollanda'da vaiz olarak tanınır. Reformun Hollanda'ya yayıldığı zaman, vaizler reform yanlılarına iyi davranmıştır. Bu sebeple Leonard Bouwens'in görev yaptığı Hollanda ilindeki kiliseler, Katolik Kilisesi'nin en fazla işkenceye maruz bıraktığı yerler olarak bilinir. Reform sürecinde bu zulümlere karşı kendisinin etkin bir şekilde rol almak istemesine rağmen Bouwens'in karısı, onu tehlikelere karşı korumak istediğinden Menno Simons'a kiliseyle ilgilenmesini, bu görevi kocasına bırakmamasını istemiştir. Menno Simons da kutsama törenini genişleteceğini fakat onun isteğini yerine getirmeyeceğini belirten bir mektup yazmıştır. Bundan sonra daha aktif bir şekilde çalışan Leonard Bouwens'in 1551 ile 1568 yılları arasında on bin iki yüz elli bir kişiyi vaftiz ettiği bildirilir.²¹¹

Cologne'de bulunan Menno, Smalcaldian savaşından sonra mecburen burayı terk etmiştir. Kendi alanını araştıran bir araştırmacı ve sığınmacı olarak Menno, az gelişmiş ülkelerden Doğu Friesland iline doğru hareket etmiş ve bundan sonra da Mecklenburg'a gitmiştir. Oradan da 1553 yılında Wismar'ın Hanseatic şehrinde bir süre ikamet etmiştir. Bu sırada Zwinglianlar da işkence görmekte olduklarından dolayı birçoğu İngiltere'ye göç etmiştir. Bu göç edenlerin arasında John a Lasco ve Hermes

²⁰⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 86- 87.

²⁰⁹ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 47.

²¹⁰ Krahn, Cornelius, a.g.e., s. 218; Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 47.

²¹¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 84- 86.

Backereel de bulunmaktadır. Londra'ya göç eden bu kişiler, burada V. Edward'ın yumuşak tavrı sayesinde kiliseler kurmayı başarabilmiştir. Fakat V. Edward'ın ölümünden sonra onun kardeşi Mary yönetimi devralmıştır. Mary, Protestanlara karşı olduğu için bütün Protestanlar, İngiltere'den ayrılmak zorunda kalmış ve iki gemi ile denize açılmıştır. 5 Eylül 1553 tarihinde yüz yetmiş kişi, Luther taraftarı olan Danimarka'ya gitmiştir. Fakat Danimarka Kralı Christian, onların Zwinglian olduklarını öğrendiğinde ülkeyi terk etmelerini istemiştir. Tekrar denize açılan bu iki gemiden birisi 21 Aralık'ta donmuş bir şekilde olan Wismar kıyısına varmıştır. Fakat Martin Luther, kendi taraftarlarının yönetimi altında bulunan yerlerde Zwinglianların kesinlikle barındırılmayacağını ilan etmiştir. Bu sebeple Mennonitler, gelen bu gruba yardım etmek için buz tutmuş olan limana çıkmıştır. Fakat bu olay dini bir tartışmaya yol açmıştır. Bu olay üzerine, 6 Şubat 1554 tarihinde a Lasco grubu, onların adamı olarak hizmet etmesi için Emden'den Martin Micron'u davet etmiştir.²¹² Bu sırada Martin Micron, Kraliçe Mary'nin hükümdarlığındaki Tudor İngiltere'sinden sürüldüğü için Wismar'a gelerek, Menno ve onun takipçileri ile görüşmüştür. 1554 yılında Menno, Wismar'da bir toplantı düzenlemiştir. Menno Simons ile Martin Micron arasında meydana gelen toplantı, oldukça ses getirmiştir. Çünkü Martin Micron, Menno'nun inkarnasyon ve vaftiz görüşünü şiddetli bir şekilde reddetmektedir. Bu toplantının diğer sebebi daha önce fikir ayrılıkları yüzünden aforoz edilen Mennonitlerdir. Aralıksız on bir saat süren bu görüşme sırasında Mennonit disiplinleri, vaftiz, yemin, boşanma, papazların görevleri, Mennonit olmayan kimselerle evliliğin yasaklanması, aforoz edilen kimselerle ilişkiler, silah taşıma, papazın sorumlulukları, kilise emirleri hakkında kararlar alınmış ve makale şeklinde yayınlanmıştır. Bu makaleler Wismar Makaleleri olarak adlandırılmaktadır. Görüldüğü gibi Mennonit üyelerinin artışıyla birçok yönetmeliğe ve kurumsallaşmaya gidilmesine ihtiyaç duyulmuştur.²¹³

İkinci toplantıda, sert bir şekilde İsa'nın inkarnasyonu hakkında tartışmışlardır. Bu toplantıların yani, Zwinglian liderleri ve Anabaptistlerin görüşmesi ile Luther yanlısı bölgelerinin hiçbir alakası yoktur. Menno'nun dediğine göre, bu görüşmelerde Hermes, hiçbir kimsenin olmamasını şart koşturmuştu. Ayrıca Hermes, Menno Simons'a asla

²¹² Simon, Menno, "A Reply to A Publication of Gellius Faber" **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3- 5; Simons, Menno, "The Confutation", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 170- 171; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 87- 89.

²¹³ Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 307- 309; Schroeder, William; Huebert, Helmut, T., **a.g.e.**, s. 113.

iharet etmeyeceğine dair söz vermiştir. Wismar yetkilileri, halka açık olmayan bu toplantılara izin vermiş ve hatta Menno Simons'un dediğine göre, onlara doğu bölgeler ve Danimarka'dan daha iyi davranmışlardır. Fakat Lordlar ve Prens, Wismar şehri hakkında kötü düşünmüştür.²¹⁴

Toplantıdan sonra Menno ve Anabaptistler, Micron'un sürgün edilmesine karar vermiştir. Sürgün edilen Micron, Menno ve takipçilerini hükümete şikâyet etmiştir.²¹⁵

Şikâyet üzerine, 11 Kasım 1554 tarihinde Wismar şehir konseyi, bütün Anabaptistlerin şehri terk etmesine karar vermiştir. Menno yaz ayları içerisinde şehirden ayrılmış ve Lübeck'e gitmiştir. 1 Ağustos 1555 tarihinde yayınlanan bir fermana göre, Hanseatic Birliği, Lübeck, Hamburg, Rostock, Stralsund, Wismar ve Lüneburg adlarındaki altı şehirde, Sakramentistlere uygulanan hoşgörü Mennonitlere de sağlanmıştır. Bu sırada Menno ve onun takipçileri Holstein ilinin Oldesloe kasabasına varmıştır. Bu kasabanın çevresinde Bartholomeus Von Ahlefeldt,²¹⁶ kendisinin en büyük çiftliklerinden birinde, Wüstenfelde denilen çöl alanında, zulme uğrayan Anabaptistlere 1543'den beri kapılarını açmıştı. Şikâyet üzerine, Menno son anda burada koruma ve barınak bulmuştur. Bartholomeus Von Ahlefeldt daha önceleri Hollanda'da bulunduğu zamanlarda da Anabaptistleri beğenmiş ve onlardan bir şeyler öğrenmişti. Bu yüzden o her zaman sınır dışı edilen Mennonitlerin koruyucusu olmuştur. Burada kaldığı sürede Menno, yazılarını düzenlemiş ve bu yazılarını

²¹⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 90- 91.

²¹⁵ Simon, Menno, "A Reply to A Publication of Gellius Faber" **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3- 5; Simons, Menno, "The Confutation", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 170-171; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 87- 88.

²¹⁶ Ahlefeldt family, Kuzey Almanya'nın Holstein ilinde eski bir aristokrat aile olup, 1526'dan 1641 yılına kadar Fresenburg bölgesinin sahibidir. 1543 yılında bu bölgenin sahibi olan Bartholomaus Von Ahlefeldt Mennonitlerin burada kalmasına izin vermiştir. Genç yaşta askere giden Ahlefeldt, burada barşçıl Anabaptistlere katılmıştır. Topraklarını Anabaptistlerin sığınması için kullanmıştır. Ama Ahlefeldt'in torunlarından birisi Anabaptistlere yardımdan vazgeçmiştir. Mennonitlerin Lübeck'de İncil ve kendi kitaplarını basmaları için bir matbaaları vardı. 1554 yılında bu matbaa Oldesloe'ye taşındı fakat ismini vermeyen birisi, burayı Danimarka Kralı III. Christian'a şikâyet etti. Böylece yönetim on ton kitaba el koydu. Bu yüzden Ahlefeldt Mennonit yazıcıları için bir ev inşa ettirmiştir. Menno Simons Fresenburg'a taşındığında onun kitapları burada basılmıştır. Kral Christian, Ahlefeldt'i Mennonitlerden uzaklaştırmak için mümkün olan her şeyi yapmış fakat başaramamıştır. Otuz Yıl Savaşları sırasında Mennonitlerin kaldığı bu yer, yerle bir edilmiş, bu yüzden Mennonitler başka yerlere gitmek zorunda kalmıştır. Bkz. Michael Driedger, "Anabaptists and The Early Modern State", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, Volume 6, Edit: John D. Roth, James M, Stayer, Leiden, London, 2007, s. 526.

yayınlanmış, ayrıca birkaç tane yeni kitap yazma ve onları yayınlama fırsatı da bulmuştur.²¹⁷

Mennonitlerin asıl amacı, gerçek Hristiyanlığı kurma ve apostolik bir kilise oluşturmaktır. Onlar çevrelerindeki dünyayı temiz ve saf tutmaya özen göstermişler, çevrelerinde günahattan en ufak bir leke dahi olmaması için çaba sarf etmişlerdir. Bunun için kilisenin dışındaki dünyayı kendilerinden uzak tutmuşlardır. Kilise disiplinine göre sakınma ve yasaklar ile yaşamayı amaçlamışlardır. Fakat kilise disiplinlerinin uygulanması ile ilgili sorular tartışmaya yol açmıştır. Bu yüzden Menno Emden, Francker ve Harlingen’de takipçileriyle birlikte toplantılar düzenlemiştir. Dirk Philips ve Leenaert Botswana kilise disiplininin katı bir uygulamasını uygun görmüştür. Diğerleri ise bu konuda daha hoşgörülü bir tutumu tercih etmiştir. Menno ise iki aşırı uç görüş arasında arabulucuk yapmıştır. Bu anlaşmazlığı düzeltmek için Menno, son yolculuğunu 1557’de doğduğu yer olan Friesland’a yapmıştır. Ama bu çaba boşuna olmuştur. Kilise uygulamalarının aşırı katı tutumu mu yoksa hoşgörülü bir uygulama mı olmalı, konusu en az bir yüzyıl boyunca Hollandalı Mennonitlerin zihinlerini ve kalplerini işgal edecektir. Menno gezisinden döndükten sonra bir arkadaşına şu yazıyı yazmıştır; “Her şeye gücü yeten Tanrı şimdiki gibi iyi bir son yıl bana sunmamış olsaydı, ben çoktan delirmiş olurum. Benim kalbimde kilise aşkından daha fazla hiçbir şeye yer yoktur. Hala kilisenin acısını ve üzüntüsünü görmeli ve yaşamalıyım.”²¹⁸ Bazı raporlar, Menno’nun yaşamının sonuna doğru katı kilise disiplinleri kazandığını belirtmektedir.²¹⁹

Menno’nun arkadaşları ve Aşağı Ren bölgesinden olan meslektaşları olan Zyllis ve Lemke, kilise disiplini sorununu, 1557 yılında Strasburg’da toplandıkları Güney Almanya Anabaptist Geniş Konferansı’nda sunmuştur. Bu konu yine Moravya, İsviçre ve Alsace gibi çeşitli Güney Almanya ülkelerinde, cemaatin elli temsilcisi tarafından sunulmuştur. Bu konferansa, Menno ve Dirk daha çok katı bir tutum yanlısı olduklarını gösteren yazılı bir cevap yollamıştır. O zaman Menno, özellikle İsa Mesih ile ruh arasındaki göksel- tanrısal evliliğin yeryüzündeki kadın erkek evliliğinden daha

²¹⁷ Schroder, William; Huebert Helmut, **a.g.e.**, s. 112- 114; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 217- 218; Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, 121- 122.

²¹⁸ Simon, Menno, “An Explanation of Christian Baptism in The Water From The Word of God”, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 232.

²¹⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 220- 222.

önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu tartışmaların hayatının son günlerinde Menno'yu çok üzdüğü ifade edilir.²²⁰

1.3. Menno Simons'un Diğer Reformculardan Farklı Olan Görüşleri

Menno Simons, kelimenin tam anlamıyla bir Biblisist (İncil üzerine uzmanlaşmış kimse) olmuştur. Menno, geleneklerden dönmüş ve bütün inançlarını ve pratiklerini İncil merkezli hale getirmiştir. Hayatında bir kere İncil'e dönüş yapmış ve Tanrı'nın sözünü almıştır. Bundan sonra bütün eserlerinin temel taşını İncil oluşturmuştur. Onun yazıları İncil'den alıntılarla doludur. Fakat onun İncil'e yaklaşımı diğer reformculardan farklıdır. Bu yaklaşımının tamamı İsa Mesih merkezlidir. Her kitabının ve her küçük kitapçığının ön sayfasında 1. Korintliler'den alınma şu yazı geçmektedir; *“Çünkü hiç kimse atılan temelden, yani İsa Mesih'ten başka bir temel atamaz.”*²²¹ İsa Mesih merkezlik, Menno'nun, İncil'den aldığı teolojisini ve uygulamalarını göstermektedir. Bu da verimli bir Hristiyan yaşamına çok güçlü bir şekilde vurgu yapmıştır. Ama Menno, Hristiyanların bu vurguya göre yaşamadığını ileri sürmektedir. Yine Menno, halkı kendine çekme gücünün yerden veya birey ile tanrısı arasındaki kişisel bir durumdan kaynaklanmadığını, halkı kendine çekme gücünün kaynağı olarak cemaatten ziyade, İsa Mesih'in Kilisesi olduğunu ifade etmektedir. Bu da Menno'nun inancının sadece İsa Mesih merkezli değil, aynı zamanda da kilise merkezli olduğunun kanıtı olarak gösterilir. Onun ilk endişesinin, İsa Mesih'in vücut kazanımı veya İsa Mesih'in gerçek kilisesinin başarısı olduğu ifade edilir. Bu durumu Menno'nun, Koloseliler 1: 18- 24 ve 1. Korintliler 12: 13, 25- 27 pasajlarına göre tekrar tekrar ifade ettiği görülür. Menno'ya göre, kilise üyeliğinin ön koşulunu, İsa Mesih'in haçını taşımaya istekli olmak ve yenilenme- regeneration oluşturmaktadır. Çünkü bu ikisinin birbirinden ayrılması mümkün değildir. Yine Menno'ya göre sağlıklı bir vücut için hareket etmek nasıl normal bir iş ise Menno Simons'un kilisesinde de disiplin öyle doğaldır.²²²

²²⁰ Roth, John D., “Marpeck and The Later Swiss Brethren 1540- 1700”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Leiden, Holland, 2007, s. 371- 373; Fretz, Joseph Winfield, **a.g.e.**, s. 5- 6.

²²¹ Kutsal Kitap, I. Korintliler 3: 11, s. 1448.

²²² Simon, Menno, “Excommunication”, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, İndiana, 1871, s. 259- 260; Simon, Menno, “The Spiritual Resurrection.”, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, İndiana, 1871, s. 232- 233; Gali, Mark, **131 Christians Everyone Should Know**, Nashville, Tennessee, America, 2000, s. 165- 169; William, John Johnson, “Germany, Historical Notices

Menno Simons'un görüşlerinin arkasında Katolik Kilisesi'ndeki deneyimleri de yer alır. Onun deneyimleri reformcular ve Melchioritler ile birlik oluşturmalarını sağlamıştır. O ve Luther, inanç bakımından doğru vaaz vermeyen Katolik Kilisesi'ni reddetmiştir. Fakat aynı zamanda Menno, Luther Kilisesi'ni de reddetmiştir. Çünkü Luther Kilisesi, tek inanç üzerine tek taraflı vurgu yapmaktadır. Diğer taraftan Menno, zor kullanarak, Tanrı Krallığı'nı kurmak isteyen radikal hareketleri de kabul etmemiştir. Bunun yerine, Tanrı için acı çekmeyi ve şehitlik teolojisini geliştirmiştir.²²³

1.3.1. Vaftiz

Anabaptistler, vaftiz konusunda yetişkin vaftizini kabul ederler. Çünkü onlara göre, Kutsal Kitap'ta bebek vaftizine dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Bu sebeple, Hristiyanların uyguladığı bebek vaftizini bir sakrament olarak görmezler. Gerçek sakramentin, Kutsal Kitap'ta geçtiği üzere yetişkin vaftizi olduğunu iddia ederler.²²⁴

Menno Simons'un yetişkin vaftizi ile tanışması, onun ekmek şarap ayini hakkındaki gerçekleri öğrenmek için Leeuwarden'de tekrar vaftiz olan Sicke Snyder'in yanına gitmesi ile başlar. Menno, Snyder'in yanına ekmek şarap ayini hakkında bilgi almak için gitmişken, yetişkin vaftizi ile tanışır ve bu sefer de Kutsal Kitap'ta bebek vaftizi ile ilgili birşeyin olup olmadığını araştırır. Kutsal Kitap'ta bebek vaftizinin geçmediğini gören Menno, böylelikle de eski yazarların kitaplarını araştırmaya başlar. Menno, o ana kadar asli günahtan kurtulmak amacıyla vaftiz edildiklerini öğrettikleri için sadece kendi inayetine dayanarak karar vermek istemez. Bu yüzden vaftiz hakkında bilgi almak için Luther'in yanına gider. Luther kendisine, çocukların kendi imanları için vaftiz edildiklerini söyler. Ancak Menno, bu sözlerin Tanrı'nın sözü ile uygun düşmediğini sezmiştir. Bu cevaptan tatmin olmayan Menno, danışmak için Martin Bucer'in yanına gider. Bucer kendisine, bebeklerin İsa'nın yolundan gitmelerine alışmaları için vaftiz ettiklerini anlatır. Menno, bu fikrin de temelsiz olduğunu düşünür. Daha sonra Menno, Bullinger'in yanına gider. Bullinger de İsa'nın bir sünneti olduğunu

of The Evangelical Mennonites VI.”, **Evangelical Christendom: Its State and Prospects**, The Evangelical Alliance, C. IX. London, 1897, s. 74- 78.

²²³ Simon, Menno, “A Foundation and Plain Instruction”, **The Complete Work of Menno Simons**, s. 111- 112; Buckwalter Horst, Irvin, “Menno Simons: The Road to A Voluntary Church”, **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Holland, 1986, s. 194- 195.

²²⁴ Weaver, J. Denny, **a.g.e.**, s. 30.

ve bir anlaşma olduğunu söyler. Menno, farklı yazarlardan farklı görüşler alması sebebiyle, bu kişilerin Kutsal Kitap'a göre değil de kendi görüşlerine göre cevap verdiklerine inanır. Bundan sonra Menno, bebek vaftizi konusunda kandırıldıklarını kabul eder. Artık vaftiz ve ekmek şarap ayini hakkındaki gerçekleri bildiğini ifade eder. Bu konular hakkında tam bir yıl düşündüğünü söyleyen Menno, Münsterite Hareketi ile karşılaşana kadar huzursuzluk yaşadığını ve acı çektiğini belirtir. Artık Münsterite Hareketi ile birlikte yetişkin vaftizi hakkında tatmin olmaya başlar.²²⁵

Menno Simons, vaftizi kabul eden Anabaptist liderlerden birisidir. Menno, İsa Mesih'in, cennetteki Baba'nın yanına yükselmesinden sonra "gidin bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin"²²⁶, şeklinde geçen pasaja dayanarak vaftizi kabul etmektedir.²²⁷

Anabaptistler, Kutsal Kitap hükümlerine dayalı olarak inşa edilmeyen hiçbir kilisenin ibadet, dini tören ve uygulamalarını kabul etmeyeceklerini ilan eder. Luther'e göre ise Yeni Ahit'te açıkça yasaklanmayan kuralları uygulamada özgürlük tanınmalıdır.²²⁸ Fakat eski ibadetler yaygın bir şekilde yapılmaktadır. Önde gelen reformcular, bebek vaftizini ve diğer uygulamaları kabul etmiştir. Luther yanlıları, cin çıkarma ve şeytan büyüsünü bile kabul etmiştir. Menno Simons ise cin çıkarmayı zavalıca görmekle birlikte, vaftiz ile alakası olmayan ve Kutsal Kitap'ta geçmeyen bebek üzerine soluma, ona tuzlu su serpmeye, onu yağ veya tükürük ile mesh etme gibi uygulamalara karşı çıkmıştır.²²⁹

Menno Simons'a göre bebek vaftizi, apostolik bir uygulama, pratik veya kutsal bir emir niteliği taşımamaktadır. Bebek vaftizi yapanların hiçbir kazanç sağlamadıklarını, hatta Tanrı'nın önünde utanç verici bir duruma düştüklerini söylemektedir. Bebek vaftizini, dünyada daha iyi bir şekilde yaşamak için, Tanrı'nın emirlerine daha iyi uymak için, miras olarak aldıkları günahın temizlenmesi için, İsa Mesih'in ölümü gibi ölüp, dirilmek için ve Kutsal Ruh'a katılmak için yaptıklarını iddia edenlerin birer yalancı, düzenbaz ve şeytan hilesi kimseler olduklarını iddia etmiştir.

²²⁵ Simon, Menno, "Menno Simons's Renunciation of The Church of Rome", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 3- 5.

²²⁶ Kutsal Kitap, **Matta** 28: 19, s. 1241.

²²⁷ Simon, Menno, "An Explanation of Christian Baptism in The Water From The Word Of God", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 196.

²²⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 125.

²²⁹ Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 30.

Kutsal Kitap'ta vaftizin emredildiğini, ancak bebek vaftizi diye bir emrin bulunmadığını ileri sürer. Bu yüzden Menno, yetişkin vaftizinin gerçek vaftiz olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu iddiasına kanıt olarak, Kutsal havarilerin vaftiz olduklarını ve vaftiz olmadan önce iman ikrarı yaptıklarını ve bir bebeğin iman ikrarı yapamayacağını göstermiştir.²³⁰

Nitekim Menno, İsa'nın da otuz yaşına kadar vaftiz olmadığını hatırlatarak İsa'nın açık bir şekilde vaftizin; tövbenin yanında olduğunu ve vaftize inanan herkesin kurtulacağını belirtir. Bu tarz bir uygulamayı bir bebeğin yapamayacağını söyler. Kişinin, günahlarından dolayı affedilmek istiyorsa tövbe edip, vaftiz olması gerektiğini belirtir.²³¹ Bu yüzden Menno, dini uygulamalar hatasız bir şekilde yapılmak isteniyorsa, bunun için tek kaynağın Kutsal Kitap olduğunu ileri sürer.²³²

Menno Simons, asli günah konusunda Martin Luther ile aynı fikri paylaşmaktadır. O da Âdem'den gelen günahı kabul etmektedir. Bütün insanlık Âdem'den kalma asli günahı taşır. Ancak Menno, bu asli günahı bebeklerin vaftizi ile değil, İsa Mesih'in kendini kurban etmesi ile kurtuluşun sağlandığını ileri sürer.²³³

1.3.2. Ekmek Şarap Ayini

Friesland'ın Pingjum köyünde papazlık yapan Menno Simons'un hayatını değiştiren konu ekmek şarap ayini olmuştur. Çünkü Menno Simons, papazlık yaptığı sırada, ekmek şarap ayinini düzenlerken, daima ekmeğin ve şarabın gerçekten İsa'nın eti ve kanı olması konusunun aklına takıldığını ifade eder. Menno Simons, Kutsal Kitap'ı baştan sona tekrar tekrar incelediğini ve burada geçtiği üzere kendilerine öğrettikleri gibi ekmeğin gerçekten İsa Mesih'in eti ve şarabın da gerçekten İsa Mesih'in kanı olmadığını gördüğünü açıklar. Bu konuda tüm Hristiyanlığın kandırıldığını vurgular. Yine de bu konu hakkında eski yazarların kitaplarını araştırmış, Luther, Bucer ve Bullinger ile görüşmüştür. Ancak bu kişilerin verdiği cevaplardan tatmin olmayan Menno, sadece Kutsal Kitap'ta yazılanlara inanmaya karar vermiştir.

²³⁰ Simon, Menno, "An Explanation of Christian Baptism in The Water From The Word Of God", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 203- 223.

²³¹ Roth, John, D., **Practices, Mennonite Worship and Witness**, Herald Press, Scottdale, Pa., 2009, s. 196- 197.

²³² Bender, Harold Stauffer, **The Anabaptist Vision**, Herald Press, Waterloo, Ontario, 1944, s. 15.

²³³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 128.

Şimdiye kadar inandıkları ve uyguladıkları bu ayinlerin sahte ibadetler olduklarını ileri sürmüştür.²³⁴

Menno Simons, Yeni Ahit'te geçtiği üzere ekmek şarap ayinini imanla, sevgiyle, barışla kabul ettiklerini ve uyguladıklarını ifade eder. Her kim inkâr ederse etsin, ekmek şarap ayininin Yeni Ahit'te geçmiş olmasının, bu ayine inanmaları ve bu ayini uygulamaları için yeterli olacağını belirtir. Ancak Menno, bu ayinin, yıllardır kendi duyduklarına göre uygulandığını ve bu uygulayanlar hakkında da 1. Korontlilerden 10: 21 pasajında geçtiği üzere, onların masalarının, İsa'nın masasından ziyade, şeytanın masası olduğunu ilan eder. Yine Yeni Ahit'in 1. Korontliler 11: 23- 25, pasajlarında geçtiği üzere, İsa Mesih ekmeği almış, bölmüş ve alın yiyin dedikten sonra bu ekmek parçası ile kendisini anmalarını istemiştir. Ardından bir kâse şarap alıp içmiş ve oradakilere ikram ettikten sonra kendisinin kanı olduğunu ve kendisini hatırlamalarını istemiştir. Menno Simons'a göre, bu ifadeler yanlış anlaşılmıştır. Ona göre, bu pasajlarda geçen ifade üzerine ekmek şarap ayinindeki ekmek ve şarap görünen, elle tutulur, somut şeyler değildir. Burada İsa Mesih'in kastettiği şeyin, spirutual olduğunu iddia eder. Ekmeğin gerçekten İsa Mesih'in eti olmadığını ve şarabın da gerçekten İsa Mesih'in kanı olmadığını savunur. Burada söz konusu olan ayinin kutlmasının ruhani açıdan olduğunu söyler. Luka 22: 19'da bunların kendisini hatırlamak amacıyla birer anı olduğunun ifade edilmesini kanıt olarak gösterir. Menno'ya göre ekmek şarap ayini, İsa Mesih'i anmak için düzenlenen, manevi bir ayindir.²³⁵

1.3.3. İsa'nın İnkarnasyonu

Teslis, Hristiyanlığın temelini oluşturan bir inanıştır. Reform lideri olsun veya olmasın Hristiyan liderlerin birçoğu Teslis'i kabul etmektedir. Ancak eski bir rahip olan Adam Pastor'un ortaya çıkmasıyla birlikte yeni bir soru yükselir. Pastor, Teslis'i reddetmektedir. İsa'nın tanrılığını kabul etmemiştir. Yine de Pastor, Anabaptist olarak çalışmalarına devam etmiştir. Pastor'un Kristolojik görüşleri, kıdemliler olan Anabaptist Menno ve Dirk tarafından heretik olarak görülür. 1547 yılında Emden

²³⁴ Simon, Menno, "Menno Simons's Renunciation of The Church of Rome", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 3- 5.

²³⁵ Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 40- 41.

konferansında Pastor'un fikirleri tartışılmış, fakat herhangi bir anlaşmaya varılamamıştır. Pastor'un fikirleri üzerine düzenlenen konferanslar, 1547 yılında Goch'da, Aşağı Ren'de ve 1552 yılında Lübeck'de gerçekleşmiştir. Bu konferanslarda herhangi bir anlaşmaya varılamadığı gibi, Pastor bir kerede aforoz edilir. Pastor'un aforoz edilmesindeki sebep, hükümet ile olan ilişkilerde ve kilise disiplinlerinde, diğerlerinden çok farklı fikirler ileri sürmesi olarak gösterilir. O diğerlerinden daha liberaldir. Onun İsa ile ilgili görüşleri, Mennonunkinden fazlasıyla farklıdır. Menno, İsa Mesih'in tanrılığını vurgularken, Pastor, İsa Mesih'in insan olduğunu ileri sürmüştü ve onun kurtarıcı olduğuna inanmıştır. Çünkü Pastor'a göre Tanrı, ona kurtarıcı görevini bahşetmiş ve bu görev için onu mukadder kılmıştır. Ama özünde İsa, ilahi veya Tanrı ile eşit değildir. Menno ise İsa'da eşit derecede insani- ilahi tabiatın mevcut olduğu görüşündedir. Onun insanlığından öte tanrısallığını vurgular. Menno'nun İsa Mesih'in inkarnasyonu anlayışı, Melchior Hoffman'ın fikirlerinden alınmadır. Çünkü Menno, daha önceleri Melchiorite hareketine katılmıştır. Menno'nun bu anlayışı, kendi kiliselerinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Menno'ya göre, inkarnasyonda İsa Mesih, Meryem'in rahminden, onun günahkâr vücudundan herhangi bir günah lekesi dahi almadan kolayca geçmiştir. Menno'nun iddiasına göre sadece bu bile, İsa'nın mükemmel bir kurtarıcı olması için yeterlidir. Bu sayede, onun kurtarıcı görevi işleyebilir ve İsa Mesih'in kilisesi mükemmel olabilir.²³⁶

Menno Simons'a göre İsa Mesih, Âdem'in günahkâr çocuklarının neslinden gelen bir insan değildir. Tanrı, onun için Kutsal Ruh vasıtasıyla bir vücut hazırlamıştır. Meryem de gerçekten onun annesidir. O, Meryem'in karnındaki meyve olarak adlandırılmıştır. İsa Mesih, Âdem'in günahkâr etinden saf olmayan bir şekilde insan gibi doğsaydı, o ölüm ve yargılamada günahkâr olurdu. İsa Mesih, borçlu bir şekilde doğsaydı, kendilerinin borçlarını nasıl ödeyebilirdi, şeklinde ifade etmiştir. Bunun da en Yüce'nin ve onun Kutsal Ruh'unun gücüyle mümkün olduğu ve bu olayın da insan aklının kavrayamayacağı düzeyde olduğu ileri sürülür.²³⁷ Yine Menno, bazı Anabaptistlerin, İsa Mesih'in doğumu kadından olamayacağı için dolayısıyla Meryem'den olmadığını, İsa Mesih'in bedeninin insan bedeni, aklının ve ruhunun ise

²³⁶ Brown, John Newton, **The Life and Times of Menno: The Celebrated Dutch Reformer with an Accurate Portrait**, Pennsylvania, 1853, s. 20 -30; Simon, Menno, "A Reply to A Publication of Gellius Faber", s. 95- 97; McGrath, William R., **a.g.böl.**, s. 12.

²³⁷ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 146.

ilahi olduğunu ileri süren görüşlerini de kabul etmemiştir. Şayet İsa Mesih, Meryem'den insan tabiatını almış olsaydı, yarı insandan fazla bir şey olamazdı. Bu durum insanoğlunun algılayacağı bir durum değildir. Menno'ya göre, ilahi ve insani tabiat İsa Mesih'te birleşmiştir.²³⁸ İsa Mesih'in tanrılığını inkâr edenlere karşı Menno, kızgınlığını ifade ederek bu şekilde fikrini beyan etmiştir. Böyle olmasına rağmen Menno'nun inkarnasyon fikri, diğerleri tarafından İsa Mesih'e saygısızlık olarak görülmüş ve Menno, Ortodoks olmakla suçlanmıştır. Menno, İsa Mesih'in Kutsal Ruh'tan doğduğunu kabul etmemektedir. Kutsal Kitap'ın ifadesine dayanarak, İsa Mesih'in Kutsal Ruh aracılığıyla vücut bulduğunu söylemiştir. Buna göre, Kutsal Ruh'tan doğmak ile Kutsal Ruh aracılığıyla vücut bulmanın birbirinden farklı şeyler olduğunu ileri sürmüştür.²³⁹

Menno Simons'a göre, İsa Mesih bir hizmetçi formunu alsa bile ilahi formunu korumuştur. "Söz" ete bürünmüş ve kendi doğasında ilahi vasfını korumuştur. Ayrıca Menno, Söz'ün ete büründüğünü ve İsa Mesih'in sadece bir adam olduğunu asla ifade etmediğini vurgulamaktadır. Söz'ün ete bürünmesi ve onun ne kadarının değişip ne kadarının değişmediğinin bilinmesinin gizemli bir olay olduğunu belirtmiş ve bu bilgileri üstün dereceli olan havarilerden öğrendiğini ifade etmiştir. Bütün bu gelişmeler kendilerinin kurtuluşu için İsa Mesih'in herşeye yeten gücü ile gerçekleşmiştir. Ona göre, Âdem yeryüzünde yaratılmış bir adamdı. Âdem yeryüzünde yaratılmış bir adam olsa da toprak oldu.²⁴⁰ İsa'nın ifadesine göre, Âdem tozdan yaratılmıştır. Menno'ya göre Söz, her ne kadar et olmaya katlınsa da Söz olma özelliğini kaybetmeyerek ete dönüşmüştür. Bu durum her ne kadar akıl almaz bir yücelikte olsa da Rabb'in bunu bildirmesi, Menno için yeterli görülür. İsa Mesih, Tanrı'nın ta kendisi, gerçek oğul olup başka bir kökeni- doğumu yoktur. İsa Mesih'in doğumu Tanrı'dandır. Bu konu tartışılmayacak kadar gerçektir. O Tanrı'dır ve Tanrı'nın sözüdür. İsa Mesih gerçekten

²³⁸ Simon, Menno, "A Clear Incontrovertible Confession and Demonstration Founded on The Power of The Holy Scriptures", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 164, 169.

²³⁹ Simon, Menno, "A Clear Incontrovertible Confession and Demonstration Founded on The Power of The Holy Scriptures", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 148. Horsch, John, **a.g.e.**, s. 149, 162.

²⁴⁰ Simon, Menno, "A Clear Incontrovertible Confession and Demonstration Founded on the Power of The Holy Scriptures", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 159.

Tanrı ve adam, adam ve Tanrı'dır. İsa Mesih'te iki tabiat vardır. Bu iki tabiat, kutsal tabiat ve insani tabiattır.²⁴¹

Sonuç olarak İsa Mesih, Âdem'den değil de Tanrı'dan doğma olarak, her kim Babası'nın isteklerini yerine getirirse, o kişi cennette ve İsa Mesih'in kardeşi ve kızkardeşi olacaktır. Bu durumda Menno, kendilerini İsa Mesih'in kardeşleri ve çocukları olarak kabul ettiklerini öne sürer. İddiaya göre, Menno bu görüşü, daha Katolik Kilisesi'nden ayrılma aşamasında iken Obbenite hareketinden almıştır. Çünkü Menno'nun yazıları ile bu fikrin uyuşmadığı ileri sürülür.²⁴²

1.3.4. Rasyonalizme Karşı Tutumu

Rasyonalizm, gerçek bilginin sadece akılla elde edilebileceğini savunan bir akımdır. Rasyonalizm, insan aklının doğuştan bilgilere sahip olduğunu ve doğru bilginin duyuşsal algıda değil, düşüncede ve akılda temellendiğini ifade etmektedir.²⁴³

Menno Simons'un Tanrı anlayışı ve İsa'nın kendini kurban etmesi konusunda, birçok yazarın yanlış bilgiye sahip olduğu konu rasyonalizmdir. Yazarların birçoğu, Menno Simons'un, İsa'nın tanrılığı ve kendisini kurban etmesi olayını kabul etmediği fikrine kapılmıştır. Mennonitler, bu yanlış bilginin yazarların birçoğunun, Menno Simons'un yazılarını okumadığından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Menno Simons, İncil'in modern başarısını, insanların dini kardeşliğinin oluşumunu sağlayan şampiyon misali bir rehber olmasına bağlamaktadır. Menno Simons'a göre, doktrinler ve kredo kişiler tarafından veya kongre tarafından kurulmamalıdır. Simons'un, Anabaptistliğin köklerini buna göre kurduğu belirtilir. Menno Simons ve ilk Mennonitler normal bir inanç üzerinde dururlarken, Anabaptist kidemliler olan Adam Pastor, David Joris ve Francis Reines Kuyper, İncil'e dayalı olmayan bir doktrin sergilemişlerdir. Kilise doktrinleri ve prensiplerin önde gelen yorumcusu Menno Simons'dur. Mennonitler o dönemin sonlarında, İncil'den ve Menno Simons'un yazılarından başka bir ikrarı kabul etmemiştir. Fakat bununla beraber Mennonitler, doktrin standartlarını iyi bir şekilde belirlemiştir. Her ne kadar yazıya geçirmeseler de doğru bir ikrarları bulunmaktadır. Günümüzde de birçok muhafazakâr Hristiyan mezheplerinin İncil dışında, yazılı bir

²⁴¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 148.

²⁴² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 150- 151.

²⁴³ Nelson, Alan, "The Rationalist Impulse", **A Companion to Rationalism**, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2005, s. 3- 4.

ikrarları bulunmasa da standart bir doktrinlerinin mevcut olduğunu öne sürerler. Menno Simons da ilk olarak yazılı bir ikrar üzerinde çalışmıştır. Muhafazakâr Mennonitler ise Menno Simons'un yazılarından ve ikrarından ayrılmıştır. Mennonit ikrarının dikkate değer yanı sıra sembolik şeyleri önemsememiş olmasıdır.²⁴⁴

Menno ve takipçileri Hristiyan uygulamalarının, İncil'e dayalı olarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Devlet Kilisesi'nin doktrinlerinin Kutsal Kitap'a dayalı olmadığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, doktrinler ve otorite, kilise otoritesi, papa, kilise babaları, imparator vb. vilayet otoritesi altında olmamalıdır. Otorite sadece Tanrı'nın sözleri ile kurulmalıdır.²⁴⁵

1.3.5. Kilise Disiplini

Mennonitler, kendi kiliselerini kurduktan sonra kilise kurallarını belirlemeye karar vermiştir. Bu yüzden, 1554 yılında Menno ve diğer kademliler, Wismar'da bir konferansta toplanmıştır. Bu konferansta, kilise ibadet kuralları ve Wismar Makaleleri'nde geçen disiplinler üzerinde bir anlaşma sağlanmıştır. Bu makaleler, öncelikle inanan ve inanmayan arasındaki karma evlilik ilişkisi, mahkemeye hitap meselesi ve otoriteye uyma konuları üzerine yazılmış olduğundan konferansta bu konular tartışılmıştır. Aynı zamanda Menno, Gellius Faber'in²⁴⁶ suçlamalarına karşı "*Een Klare Beantwoordinge*" (Hazır Cevaplar) isimli kitabını yayınlamıştır. Faber'e cevap olarak yazılan bu kitap, 1554'de Lübeck'de Anabaptist bir dükkânda yayınlanmıştır. Bu kitap Menno'nun Roma Kilisesi'nden ayrılması hakkında yazdığı en uzun kitabıdır. Ayrıca Menno, bu kitabı Anabaptist papazlara hitaben savunma amaçlı olarak da sunmuştur.²⁴⁷

Menno Simons'a göre kilise, Tanrı'nın vaadini duyan, ona inanan ve ibadetleri doğru bir şekilde yerine getiren kimselerin yeridir. Menno Simons, kiliseyi görünen ve görünmeyen kilise olarak iki şekilde değerlendirir. Görünmez kilise İsa'nın bedenini

²⁴⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 132- 134.

²⁴⁵ Simon, Menno, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 24; Horsch, John, **a.g.e.**, s. 136.

²⁴⁶ Gellius Faber de Bouma, Friesland- Leeuwarden yakınlarındaki Jelsum'da Katolik bir papazdır. Menno ile aynı zamanda yani 1536 yılında reformculara katılmış ve evini cemaate açmıştır. Fakat o, reform kilisesine katılmış ve Norden'de başkan olmuştur. 1538 yılında da Emden'de papaz olmuştur. 1544'de Menno ve Lasco ile bir tartışmaları olmuştur. 2 Haziran 1564 tarihinde ölmüştür. bkz. Krahn Cornelius, **a.g.e.**, s. 56- 179.

²⁴⁷ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 90- 91.

ifade ederken, görünen kilise organize olmuş ve saflıktan yoksun olan bir kilisedir. Görünmez kilise, anlam bakımından o kadar mükemmeldir ki inananlar bile bunu hesaplayacak güçte değildir. Görünen kilise sadece, Tanrı'nın kelimesine göre bütün gerçekleri ortaya koyarak organize edilmelidir.²⁴⁸ Çünkü Menno, görünen kilisede Tanrı'nın sözü anlatılmakta, vaftiz ve ekmek şarap ayininin düzenlenmekte olduğunu belirtir. İmparatorun, zinakarların, suçluların, sarhoşların, paragözlerin ve zorbarların kilise yönetimi üzerinde bir hakları bulunmadığını ifade eder. Kilise, ancak Kutsal Kitap'ın kanunlarına göre yönetilebilir. Çünkü görünen kilise, görünmeyen kiliseyi de içinde barındırmaktadır. Bu yüzden, görünen kilise doktrinlerde, sakramentlerde ve ayinleri uygulamada yararlı olmalıdır. Bu şekilde olan bir kiliseyi hiçkimse yargılayamayacaktır. Çünkü faydalı bir kiliseyi herkes görecektir.²⁴⁹ Fakat Menno, bir kilisenin Tanrı ile tam bir bütünlük içinde olamayacağını kabullenmiştir. Çünkü havarilerin arasında ikiye bölünmüş olanların olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden Menno, kesinlikle saf tutulması gereken kilisenin, ücret almasını kabul etmez. Yalancı erkeklerin oluşturduğu bir kilisenin de kesin saflığı iddia edilemez. Menno, kilisenin birçok faaliyetlerinde azizlerin cemaati olduğuna inanmıştır. Ama yine bu eylemlerde mutlak saflık olduğunu ileri sürmemiştir. Menno, kilise isminin İsa'nın son akşam yemeği sırasında, hiçbir günah kısıntısı olmadan, bizzat İsa Mesih tarafından verildiğini söyler. Bu kilise görünür bir şekilde kötülük veya günahlardan uzaktır.²⁵⁰

Menno, kiliselerin artık saf kiliseler olmadıklarını ifade eder. Onların sahte sakramentlerin ve doktrinlerin, gereksiz yazıların, pervasız hayatların yaşandığı yerler olduğunu ileri sürer. Bu şekilde sakramentlerin de kötüye kullanıldığını ve bu yolda hem vaizlerin hem de onları dinleyenlerin beraber hareket ettiklerini iddia etmiştir.²⁵¹

Menno, İsa Mesih'in son akşam yemeği konusunda da aynen İsa Mesih'in son akşam yemeğinde her ne yaptıysa aynen uygulanması gerektiğini öğretmeye çalıştıklarını ifade eder. Tanrı'nın onları yargılayacağını ve ölüme mahkûm edeceğini iddia etmektedir.²⁵² Ancak bu kişilerin, kendilerinin Tanrı'nın sözüne sahip olduklarından ve İsa Mesih'in yolunda gittiklerinden emin bir şekilde övünmelerinden

²⁴⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 139- 140.

²⁴⁹ Simon, Menno, "Reply To Gellius Faber", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 86.

²⁵⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 140.

²⁵¹ Simon, Menno, "Reply To Gellius Faber", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 89.

²⁵² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 140.

yakınan Menno, onların bu övünmelerini Tanrı korkusuna sahip olmamalarına, para düşkününü olmalarına, doktrinleri hafife almalarına ve sakramentlere putperest gelenekleri karıştırmalarına bağlamaktadır.²⁵³ Bu sebeple Menno, aforozun günaha düşen kimselere ve kiliseye karşı haddi aşanlara ve kiliseden ayrılarak sahte doktrin ortaya atanlara uygulanması gerektiğini savunur. Aforoz, günahkâr kimselere karşı uygulanması gereken bir çözüm değildir.²⁵⁴ Bununla birlikte, kilisenin şeytani güçler, düşmanlık, isyan, şiddet, zulüm ve ahlaksızlık tarafından tehdit altında kalması halinde aforoz kullanılmalıdır. Menno bu fikrine, 1. Korintliler 5: 13 pasajını delil olarak gösterir. Bu pasaja göre, Pavlus şeytani kimselerden uzak durulması gerektiğini belirtmiş ve onların kiliseden uzaklaştırılmasını istemiştir. Günahkâr kimselerin ise tolere edileceğini ifade etmiştir.²⁵⁵

1.4. Mennonit Kilisesi'nin Resmi Olarak Kuruluşu ve Mennonitliğin Yayılması

Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olarak Menno Simons gösterilmektedir. Ancak Menno Simons, Anabaptist hareketin kurucusu değildir. Aslında Menno Simons, zaten var olan Anabaptist hareketi örgütlemiş ve Münster hezimetinden sonra ortada kalan Anabaptistlerin liderliğini üstlenmiştir. Böylece Mennonit Kilisesi meydana gelmiştir.²⁵⁶

1.4.1. Hollanda Mennonitlerinin Ayakta Kalma Çabaları

Anabaptist hareket, Kuzeybatı Almanya ve Hollanda'da 1530 yılının başlarında ortaya çıkmıştır. Hollanda'da Anabaptistliğin yayılmasında en önemli rolü oynayan girişim, Melchior Hoffman'ın takipçilerinden biri olan Jan Trypmaker'ın burada Anabaptist bir topluluk oluşturmasıdır. Anabaptist hareketin baş liderleri olarak gösterilen Dirk Philip, onun kardeşi Obbe Philip, Leonhard Bouwens ve Menno Simons uğradıkları zulme rağmen barışçıl bir davranış sergilemiştir. Bu liderlerin davranış şekilleri sayesinde Anabaptistler, Hollanda'da evanjelik bir üstünlük sağlamıştır. Bu sebeple, Friesland ilinin nüfusunun dörtte biri daha o zamandan Anabaptist olmuştur. Hareket, özellikle kuzey illerde kabul görmüştür. Bu iller başta Hollanda, Zealand,

²⁵³ Simon, Menno, "A Very Humble Supplication of The Poor, Despised Christians", **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 111.

²⁵⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 141- 142.

²⁵⁵ Simon, Menno, "Reply To Gellius Faber", **The Complete Works of Menno Simons**, s. 89.

²⁵⁶ Hartzler, J. S., Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 91.

Overysse, Friesland ve Groningen olmak üzere Flanders ve Brabant illerinde de bazı yerleşim bölgeleridir. Böylece Lutheranlar yüzyılın son yarısına kadar Anabaptist harekette sağlam bir yer edinmemiştir.²⁵⁷

Otoriteler tarafından en şiddetli zulme uğrayan yer İspanya'nın hâkimiyeti altında bulunan Hollanda'dır. Koyu bir Katolik taraftarı olan V. Charles ve onun varisi II. Philip yönetimi zamanında Anabaptistler, en kötü şiddete maruz kalanlardır.²⁵⁸ Sadece Tanrı'ya doğru bir şekilde ibadet etmek istediklerini belirten Anabaptistler, ölümün de en kötüsü ile karşılaşmıştır. Öldürülen kişi sayısı çok fazla olmakla birlikte, tam sayı bilinmemektedir. Örneğin, 1535 yılında sadece Amsterdam'da otuz kişi idam edilmiştir. Duke Alva'nın yönetim yıllarında da yüz on bir kişi Hollanda ve Zeeland'da idam edilmiştir. Bu örneklerin daha da çoğaltılabileceği ve yüzlerce kişinin idam edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Anabaptist olarak ilk idam 1531 yılında, son idam da 1594 yılında gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, Anabaptist ve Mennonit taraftarlarından iki bin beş yüz kişinin idam edildiği kayıtlıdır.²⁵⁹

II. Philip, Katolik yanlısı bir kraldır. Bu yüzden Katolik doktrinlerini korumak için reforma karşı Brüksel'de bir bildirge hazırlamıştır.²⁶⁰ 1569 yılında yayınlanan bu bildirgede, bütün Mennonitlerin mal varlıklarının sayımı yapılarak, bu mallara el konulacağı ve her kim Mennonitlere ihanet eder de onları ele verirse, bu kişilere Mennonitlerin mal varlıklarının üçte birinin verileceği ilan edilmiştir. Ayrıca Mennonit mültecilere barınak sağlayan herkese ağır para cezası verilmesi hatta ölüm cezası istenmektedir. Bununla birlikte Anabaptistlere verilen ceza da idamdır. Kazıkta yakmak ve ağır ateşte yakmak, Anabaptistlere uygulanan idam metodu idi. İdam edilecek kişinin boğazına veya başına barut torbası yerleştirilip patlatma da diğer bir yöntemdi. Kadınlar da bir torbaya koyulup göle veya denize atılarak öldürülmüştür. Hem kadınlar hem de erkekler gerdirilerek, kemikleri kırılarak, kanları akıtılarak öldürülmüştür. Dillerinden ve bacaklarından çivilenme yöntemi de arkadaşlarını ele vermeleri için kullanılmıştır. Anabaptist hareket boyunca binlerce kişi idama mahkûm edilmiş, hapse atılmış veya buldukları bölgelerden başka yerlere kaçmak zorunda bırakılmıştır. Alman göçmenler Almanya'da aşağı Ren, Doğu Friesland'da ve Batı

²⁵⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 61.

²⁵⁸ Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 314- 315.

²⁵⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 61- 62.

²⁶⁰ Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 314- 315.

Prusya'da birçok kilise kurmuştur. Bazı göçmenler ise İngiltere'ye kaçmıştır. Bu zulüm, Orangeli William'ın kuzey illerin başsavcısı olana kadar sürmüştür. Daha sonra 1578 yılında, Mennonitlere sınırlı bir hoşgörü sağlanacaktır.²⁶¹

Anabaptistlere uygulanan bu işkence ve idamlar sebebiyle sivil çatışma ortaya çıkmıştır. Bu sivil çatışmada, reform yanlıları kuzey bölgesindeki önemli şehirleri ele geçirmiştir. Bu çatışma, Mennonitler için önemli faydalar sağlamıştır.²⁶² Şöyle ki, 1575 yılında kuzey illerde meydana gelen çatışmalar sırasında, reformculara yardım etmesi için Mennonitlerden yardım istenmiştir. Ancak Mennonitler, savaş karşıtı oldukları için silahlı yardım yerine, yardım servisi yapmayı teklif etmiştir. Mennonitler silahlanmayı desteklememişler, fakat savaşa araç ve para yardımı yapmayı kabul etmişlerdir. Bu sebeple, 1578 yılında Prens Williams yayınladığı kararname ile Mennonitlere hoşgörü ortamı sağlamıştır. Buna göre, Waterlander Mennonitleri, geniş bir para yardımı almış ve cemaat oluşturma fırsatı yakalamıştır. William'ın varisi olan Maurice, babasının uygulamış olduğu hoşgörü politikasını devam ettirmiştir. Hatta ondan sonra gelen varisler de aynı politikayı takip etmişlerdir.²⁶³

Prens William'ın Doopgezinde'de yaptığı bu hoşgörünün ardından aynı yıl onlara Amsterdam'da halkın içinde rahatça dolaşma imkânı sağlamıştır. Aslında bu karar, izinden ziyade onlara özgürlük hakkının tanınması idi. Böylelikle Mennonitler daha da büyüme ve organize olma fırsatı yakalayacaktır.²⁶⁴

1578 yılında Mennonitlere gösterilen hoşgörü, dini anlamda tamamen özgürlüğü içermemektedir. Bu hoşgörü, sadece ölüm korkusu olmaksızın ibadetlerini yapabilme serbestliğidir. Mennonitlerin dini özgürlükleri hala sınırlı olsa da bazı Alman illerinde kilise kurabilmişlerdir. Fakat 1602 yılında Sneek'in hâkimi, halka açık ibadet yapılmasını yasaklamıştır. Leeuwarden ilinde iş kurmaları yasaklanmış ve üç papazın şehri terk etmesi kararı çıkmıştır. Mennonitlere her yerde devlet kilisesi vergisi vermeleri zorunlu kılınmış, tam vatandaşlık hakları ellerinden alınmış, evlilikleri dahi kendileri tarafından yapılmıştır. Kısacası yüzyılın sonuna kadar Mennonitlerin dini ve vatandaşlık hakları olmamıştır.²⁶⁵

²⁶¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 62- 65.

²⁶² Visser, Piet, **a.g.böl.**, s. 315.

²⁶³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 65.

²⁶⁴ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 148- 149.

²⁶⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 66.

Mennonitler, bütün bu zorluklara rağmen doktrin ve pratikleri hakkındaki tartışmaları sürdürmüştür. Birincisi, Mennonitlikte bireycilik esastır. Bireycilik ile İncil yorumlanmıştır. İbadetler de kişinin kendi dini imanına göre esas alınmıştır.²⁶⁶ Zulmün ve idamların olduğu ilk zamanlarda, Mennonitlerin cemaat oluşturması mümkün olmadığı için bu gibi problemler ilk başlarda patlak vermemiştir. İkinci olarak, erken Anabaptist harekette olduğu gibi sonraki Mennonitlerde de ayrıcalıklı olma isteği baş göstermiştir. Böylece gerçek bir Hristiyanın, bu zulüm dolu dünyadan ayrı bir dünyası olması gerektiği fikri ortaya atılmıştır. Üçüncü olarak, ayrıcalıklı olma isteği ile birlikte taşralı olma ve bölgecilik anlayışı çıkmış ve her grup diğer grubun fikirlerine ve pratiklerine kuşkuyla bir gözle bakmıştır. Papazların birbirlerinin fikirlerine olan şüpheleri ve yaptıkları tartışmaların sonucu olarak kilise disiplini üzerine farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu farklılık özellikle aforozun kullanımı hakkında olmuştur. Evlilikten sakınma, inkarnasyon ve vaftiz konuları da farklı görüşlerin odak noktalarından biridir.²⁶⁷ Örneğin Friesland ilinin Flander bölgesinden gelen bazı Flaman ve Frizye göçmenleri de bulunmaktadır. Bu göçmenler Mennonitliği kabul eden bir topluluktur. Bu iki göçmen topluluk, kültürel açıdan farklı bir dini tutum sergilemektedir. Frizyeliler daha içine kapanık ve kıyafet bakımından sade elbiseler tercih eden ancak ev dekorasyonuna ve mobilyaya özen gösteren bir toplum iken, Flamanlar, Frizyelilerin tam tersi olarak daha coşkulu ve şamatacı bir yapıya sahiptir. Ev eşyalarına az önem verirken, elbiselerinde şıklığa ve moda uygunluğa dikkat ederler.²⁶⁸ Flamanlar, Frizyelilerden kültürel bakımdan birçok şey öğrenmiştir. Dini özgürlük ve pratiklere karşı isteklidirler. Eski Frizyeliler gibi bazı Flamanlar dini açıdan muhafazakâr bir tutum sergilemiştir. Bu muhafazakâr tutum, bugünkü Amerikan Amişlerinin dini tutumuna benzetilmektedir. Dini özgürlük bakımından aforozun kullanımını serbest bırakmışlardır. Bu yüzden aforoz etmekten kaçınmışlardır. Evlilik konusunda uç noktalara varan fikirleri vardır.²⁶⁹ Özellikle bazı uygulamalardan kaçınma fikri, diğer liderlere göre, daha az ölçüde Menno Simons tarafından desteklenmiştir. Sosyal ve iş ilişkileri, dini anlayış gibi konularda, Menno Simons'un fikirlerini örnek almışlardır. Bu durum daha tutucu mezhepler arasında evliliklere de yansımıştır. Eski Flamanlar,

²⁶⁶ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 151- 152.

²⁶⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 67.

²⁶⁸ Weaver, J. Denny, **a.g.e.**, s. 108.

²⁶⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 67.

sadece uzaktan gelen yaşlılar için ayak yıkama ibadetini uygulamıştır. Vaftizde daldırma uygulaması yapmışlar ve duaları da sessiz olmuştur. Yani ibadet uygulamaları İncil'in kelimesi kelimesine uygulanması olmuştur. Bazıları da akşamları İsa'nın akşam yemeği geleneğini sürdürmüştür.²⁷⁰

Frizyelilerin kiliselerini kuran kişi Leonard Bouwens'dir. Bu kilise Frizyeliler ve Flamanlar arasında Waterlandians'da kurulmuştur. Burada oluşan topluluğa New Congration denilmiştir. Yine bu topluluk Hollanda'da Doopsgezinde Gemeende (Mennonit Kilisesi) olarak da bilinir.²⁷¹

Hollanda'nın güney kesimine, Waterland denildiği için buralı kimselere Waterlandliler denilmektedir. Waterlandliler ibadet uygulamalarında serbest fikre sahip olan insanlardır. Aforoz uygulamasından son derece kaçınmışlar ve imani itirafname düzenlememişlerdir. Waterlandli ve Flaman göçmenler arasında olanlar, Frizyeliler ile üst Almanlardır. Frizyeliler, Flaman göçmenlerin pratiklerini takip etmemişlerdir. Waterlandlilerin dini politikalarını benimsemişlerdir. Üst Almanlar ise Hollanda'ya gitmişlerdir. Yıllarca birbirlerinin ibadetlerini reddetmişler ve birbirlerine karşı aforozu kullanmışlardır. Akriba evliliğini yasaklamışlar, yeniden vaftiz olmayı sadece, gruplar arası geçişte uygulamışlardır. Grup ayrılıkları sadece Hollanda kiliseleriyle sınırlı kalmamış, kuzey Almanya cemaatlerine kadar yayılmıştır. Kuzey Almanya cemaatlerinin birçoğunu da Hollandalı göçmenler kurmuştur. Muhafazakâr olan kesimlere genellikle "İyi Mennonitler" denmiştir. Liberaller ise açık ve kaba olarak nitelendirilmiştir.²⁷²

Reform Devlet Kilisesi, Kalvinizmin Hollanda'da Katolik Kilisesi'nin yerini alması üzerine, Anabaptistlere karşı zulümleri uygulama girişimini üstlenmiştir. Mennonitler, Reform Devlet Kilisesi'nin Katolik kilisesi gibi hareket etmesinden dolayı hoşnut değildir. Birçok ilde en çok taraftar bulan hareket, kendi kilise meclisini kurmuştur. Batı Friesland'da Kalvinistler, Kalvinizmin güçlü bir konuma geçmesi sebebiyle²⁷³ çocuklarını vaftiz ettikleri için Mennonitleri sürgüne göndermek istemişlerdir. Kilise Meclisi de Mennonitlerin vaftiz etme haklarını ellerinden almak için uğraşmıştır. Böylece 1604 yılında genç papazların atanması yasaklanmıştır. Ertesi

²⁷⁰ Weaver, J. Denny, **a.g.e.**, s. 107- 109; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 67- 68.

²⁷¹ Dosker. H. Elias, **a.g.e.**, s. 127.

²⁷² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 68- 69.

²⁷³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 65.

yıl yine kilise meclisi, Mennonitlerin kurmuş oldukları kilise evlerini kapatma girişiminde bulunmuştur. 17. yüzyılda Reform Kilisesi, Mennonit inancını yok etmek istemiştir. Fakat başhakimin hoşgörü politikası sayesinde bu çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁷⁴

1560 yılında Frizyeliler ile Flamanlar, göçmenlere karşı birlikte yardım hareketinde bulunmuşlar, bazı doktrinlerde ortak karar almışlardı. Fakat 17. yüzyılın ilk yarısında cemaat bölünmeye başlamıştır. 1639 yılında yetmiş dört Frizyeli, Üst Alman ve Flaman kiliseleri bir birlik olmuştur. 1647 yılında da kırk bir Waterlandli, kilise birliği kurmuştur. 1649 yılında ise otuz iki Flamanlı ve üst Alman cemaati birlik olmuştur. Eski Flamanlar ile eski Frizler doktrinal ve pratik olarak diğer cemaatlerle birleşmeyi reddetmiştir. Bütün bu birleşme hareketleri, bu zamanda ortaya çıkan socinianism (Teslisi reddeden hareket)²⁷⁵ akımı sebebiyle gerçekleşmiştir.²⁷⁶

1.4.2. Mennonit Kilisesi'nin Resmi Olarak Kuruluşu

Mennonitler, 1539 yılına kadar organize olamamıştır. Şehrin içinde kilise kurmaları yasaklandığı için 1550 yılına kadar Danzing şehrinin dışında cemaat halinde şekillenmeye başlamışlardır. Her ne kadar devletin izni ile olmasa da 1550'den sonra Danzing'de kilise kurulabilmiş²⁷⁷ ve Menno'nun meslektaşı Dirk Philips, Danzing Mennonite Kilisesi'nin ilk kıdemlisi seçilmiştir. Menno, özellikle Dirk Philips ile fikirlerinin aynı olduğunu ama Adam Pastor ile fikirlerinin aynı olmadığını, bu yüzden hatalı olanın kendisi olmadığını belirtmiştir.²⁷⁸

İlk inanç itirafını, ortak bir platform altında birleştirme çabası ile Waterlandli olan Lubbert Gerrits ve Hans de Ries 17. yüzyılın ikinci yarısının başında yazmıştır. 1630 yılında Olive Branch İtirafnamesi üst Alman ve Frizyeli cemaatlerin birliğinde önemli rol oynamıştır. 1632 yılında ünlü Dordrecht makalesi, barış konferansında düzenlenmiştir. Bu konferans daha sonra Güney Almanya, İsviçre ve Amerika tarafından kabul edilmiştir. 1639 yılında Batı Friesland Kilisesi için Piter Jans Twisk'in

²⁷⁴ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 209- 210.

²⁷⁵ Bkz. Mortimer Sarah, **Reason and Religion in The English Revolution, The Challenge of Socinianism**, Cambridge Studies in Early Modern British History, Cambridge University Press, 2010, s. 170.

²⁷⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 69.

²⁷⁷ Fretz, Joseph Winfield, **a.g.e.**, s. 13.

²⁷⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 197- 198, 272.

öncülüğünde pratik kurallar belirlenmiştir. Bu kurallar, günlük sosyal ve dini kuralları kapsamaktadır. Bu kurallar şöyle belirlenmiştir. İkinci evlilik halinde çocukları zor durumda bırakmaktan kaçınılmalıdır. Genç kişiler, evliliklerinde özgürlüklerine fazla düşkün olmamalı ve evlenmeden önce ailelerinden izin istemelidir. Evlenmek için gerekli olan masraflar da insanların evliliğe karşı olan teşvikini azaltmaktadır. Meyhane işletmekten de uzak durulmalıdır. İşte çalışırken dürüst olunmalıdır. Tütün kullanmak da hoşgörü ile karşılanmamaktadır. Evleri, gemileri ve elbiseleri süslemek gereksiz olarak görülmüştür. Kişi bir yerden bir yere taşınırken yanında tavsiye mektubu da bulundurmalıdır.²⁷⁹

Hükümete karşı yapılan isyan sonucunda, bu dünyada Tanrı'nın devletini kurma fikri konusunda anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Bu konuda çalışmalara başlayan Anabaptistler olmuştur. Ancak birçok Anabaptist, hâkimlik yapılmasını hoş karşılamamıştır. Onlara göre, Hristiyanları yargılayabilecek hiçbir insan olamaz ve kamu ofisi kurulamaz. Ancak Menno Simons, onlardan farklı bir görüşe sahiptir. Menno, hâkim olmanın bir sakıncası olmadığını belirtir. Bununla birlikte, Tanrı'nın çocuklarına yaraşır bir şekilde onları bu konuda uyarmıştır. Bu konuda John Smyth ve Thomas Helwys'in imani ilanında hâkimlerin dini konulara karışamayacağı ancak hırsızlık, zina, adam öldürme gibi konularda yetkisinin olacağını ifade eder. Dini konuların Hristiyan dinine bırakılmasını ve politikal konulardan ayrılması gerektiğini öne sürer.²⁸⁰ Bundan sonra *Short Confession*²⁸¹ (Kısa İkrar) adlı ikrarı imzalayan Smyth, bu ikrarı kabul eden gruba liderlik yapmıştır. Bu grup, Mennonitlerle birlikte ibadetlerini yerine getirmiştir.²⁸²

²⁷⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 69- 70.

²⁸⁰ Dosker. H. Elias, **a.g.e.**, s. 211- 212.

²⁸¹ Short Confession, Kırk maddeden oluşan bir ikrardır. Bu ikrar şöyledir: 1. Tanrı 2. Teslis 3. Teslis 4. Yaratılış, Düşüş, Kefaret 5. Özgür İrade 6. Asli Günah 7. Kader 8. İnkarnasyon 9. İsa'nın Üçlü Görevi 10. Kanun 11. Peygamberlik Görevi 12. Rahiplik Görevi 13. İsa'ya İtaat 14. Krallık Görevi 15. Diriliş 16. Yükseliş ve Yüceltme 17. Göklerdeki İsa'nın Rahiplik Görevi 18. Krallık Görevi 19. Ruh'tan Sonra İsa'yı Bilmek 20. Kurtarıcı İncancı 21. Savunma 22. Yeni Doğum 23. Hayır İşleri 24. Kilise 25. Papazlık 26. Papazlık ve Rahip Sınıfından Olmayan 27. Papazların Daveti 28. Papazlığa Atanma Töreni 29. Gerçek Doktrin 30. Sakramentler 31. Dış Vaftiz 32. İç Vaftiz 33. Ekmek Şarap Ayini 34. Manevi Ekmek Şarap Ayini 35. Kilise Disiplini 36. Sakınma 37. Yönetim 38. Yemin 39. Evlilik 40. Son Şeyler Bkz. James Robert, Coggins, **John Smyth's Congregation, English Separatism, Mennonite Influence, and The Elect Nation Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 32**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1991, s. 85- 87.

²⁸² Coggins, James Robert, **a.g.e.**, s. 108.

1619 yılında Hollanda Rhynsburs'da Collegians adlı yeni bir hareket baş gösterir. Bu yeni hareket ibadetleri uygulama sırasında mezhep farklılığını gözetmemektedir. Onlara göre bütün mezhepler, bağlantılı bir şekilde hareket etmelidir. Onlar Mennonitler gibi savaş ve küfür karşıtıdır.²⁸³

Spiritualistlerin etkisi Kuzey Avrupa Anabaptistlerine ve Waterlandlilere kadar yayılmıştır. Amsterdam'da bir kilise olarak bilinen United Flemish Mennonite cemaati Spiritualistlerin etkisi ile çöküş sürecine girmiştir. Bu çöküş sürecinde Amsterdam papazı olan Galenus Abrahamsz de Haan'ın, Collegiantlara katılması ile diğer liderlerin de bu hareketten etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Collegiants hareketi artan ünü sayesinde, Mennonit kilisesini kendi toplantılarında kullanmak için Mennonitlerden izin almıştır.²⁸⁴

Mennonitlerin o sıralar papaz yetiştirmek için özel bir okulları mevcut değildir. Bu yüzden papazların birçoğu Collegiansların toplantılarına katılmıştır. Böylelikle Mennonitler, bu yeni hareketin liberal vaizlerinden Mennonitlikte olmayan öğretileri dinleyip etkilenmiştir. Bu öğretiler, 1664 yılında Amsterdam'da Flaman kilisesini de tesiri altına almıştır. Böylece tüm bölgede Mennonitler hızlı bir şekilde bölünmeye başlamıştır.²⁸⁵ Sadece bununla da kalmamış Frizyelilerin de bu hareketten etkilenmesi sonucunda Mennonit liderler, kendi kiliseleri ve diğer kiliseler arasında kesin bir çizgi çizmiştir. Mennonitler kendi kiliselerinin, Ruh'un bir hediyesi olan apostolik bir kilise olduğunu, diğer kiliselerin apostolik olmadığını iddia etmiştir.²⁸⁶

1672 yılında Mennonitler, Hollanda'da dini ve sivil konumda özgürlüklerini kazanmıştır. Ancak İngiltere, Almanya, İsviçre'de Mennonitler aynı hakları elde edememiştir. Bununla birlikte sulh hâkimleri hala Mennonitler hakkındaki olumsuz düşüncelerinden vazgeçmemiştir. Çünkü Mennonitlerin kilise üyeliğini ve yemini reddetmeleri hala büyük bir olay şeklinde ele alınmaktadır.²⁸⁷

17. yüzyılın sonlarında, papazlar, görevlerinin başlarına cemaatin seçimi ile gelmektedir. Görevlerini yaparken onlara herhangi bir ödeme yapılmadığı gibi görevlerine başlamadan önce özel bir hazırlık döneminden de geçmemektedirler. 1680

²⁸³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 70.

²⁸⁴ Dipple, Geoffrey, **a.g.böl.**, s. 289- 290.

²⁸⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 70- 71.

²⁸⁶ Dipple, Geoffrey, **a.g.böl.**, s. 291- 291.

²⁸⁷ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 219.

yılında Amsterdam'da hem hekim hem de papaz olan Galenus Abrahams da Haan, bir grup genç papaza eğitim vermiştir. Amsterdam cemaati, diğer kiliselerin de papaz eğitime amaçlı okullar kurmasını teşvik etmek istemiş olsa da 1735 yılına kadar bu okullar açılmamıştır. Papazların eğitimsiz olmaları sebebiyle, 18. yüzyılın başlarında dini seminerler düzenlenmiştir. Şehirlerden işlerinde profesyonel olan adamlar ve özellikle hekimler seçilmiştir. Collegiantslar, kiliselerde gerçek papaz yetiştirmek amacıyla bir süreliğine eğitim okulları olarak kullanılmıştır. Bu zamanda papazları eğitmek için diğer kiliseler seminer vermeye devam etmiştir.²⁸⁸

Socinianizm, Kalvinistlik, bebek vaftizi ve teslis karşıtı olan bir hareket olarak baş göstermiştir. 16. yüzyılın son yarısında Poland'da ortaya çıkmıştır. 17. yüzyıl boyunca da Hollanda da yayılmıştır. Reform Kilisesi, Kalvinist görüşü desteklemiş ve Socinianizm karşıtı bir tavır almıştır. Bu hareket bazı Mennonit papazları etkisi altına almıştır.²⁸⁹ Socinianizm'e karşı olan Reform Kilisesi, bazı Mennonitlerin de bu hareketten etkilenmesini fırsat bilerek, 1719 yılında bütün Mennonit vaizlerin vaazlarını erteleme kararı almıştır. Bununla da kalınmamış, bütün Mennonitlerin reform rahip sınıfının teslis inancı, çocukların bebekken öldükleri zaman sonsuza kadar kutsanmış mı olacağı ya da sonsuza kadar cezalandırılacağı mı, ölümden sonraki cezayı dünyadaki bedeninin mi yoksa yeni bir bedeninin mi azap çekeceği soruları hakkında bir soruşturma yapılması talep edilmiştir. 1738 yılında otuz sekiz kiliseye delege gönderilmiş ve mahkeme yapılmıştır. Mahkemeye göre, birkaç yıl boyunca vaaz vermeleri yasaklanmıştır. Napolyonik akım Mennonitler için büyük fırsat olmuştur. Bu akımın başarılı olmasıyla yeni bir cumhuriyet kurulmuştur. Meclis üyeleri arasında Mennonit mensubu kimseler de bulunmuştur. Meclis üyesi olan Mennonitler kanunların değiştirilmesi hususunda oy vermiştir. Bu sayede bu yeni cumhuriyette insanlara dini üyelik konusunda ayrıcalık tanınmıştır. Böylelikle Mennonitler de diğer confessional gruplar gibi kişisel haklara sahip olmuştur.²⁹⁰

18. yüzyıl başlarında genel olarak sayıları 200.000'i bulan Mennonitler, ağır bir kayıp vererek yüzyılın sonunda sayıları 40.000 kişiye düşmüştür. Mennonitlerin sayısındaki bu düşüşün nedenleri şöyle gösterilmektedir: Zenginlerin dış ailelerle ittifak

²⁸⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 75.

²⁸⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 70.

²⁹⁰ Driedger, Michael, **a.g.böl.**, s. 537.

kurması, çağın getirdiği liberallik sebebiyle babalarının inançlarını küçümsemeleri, cemaatte yaşanan bölünmelerin kiliselerin dağılmasına yol açması, Mennonitlerin politik yaşama kapalı olmasının birçok Mennonitin devlet kilisesine geçmesine neden olması ve özellikle eğitimsiz papazların liderlikte yetersiz kalmasıdır.²⁹¹

Hollanda'da Mennonitlerin sayısı 65.000 civarına ulaşmıştır. Fakat Mennonitler 130 cemaate ayrılmıştır. Hollandalı Mennonitler, doktrinlerini belirlerken, önceki Anabaptistlerin ve Menno Simons'un temel öğretilerini, doktrinlerine katmamıştır. Onlar kilise ve devletin birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürmekte ve yemini kabul etmemiştir. Ayrıca bebek vaftizinin geçerli olmadığı fikrini sürdürmüşlerdir.²⁹² Bununla birlikte Mennonitler, devletin ve vilayetlerin onlara davranış şekillerinden rahatsızlık duymuştur. Çünkü Mennonitliğin kardeşlik kavramı gittikçe zayıflamıştır. Devletin ve diğer kiliselerin onlara karşı uyguladıkları yok etme çabaları da Mennonitleri daha da huzursuz etmiştir. Ancak 18. yüzyılın sonlarında liberalizmin de büyümesiyle meydana gelen dini hoşgörü sayesinde Mennonitler rahat nefes alabilmiştir.²⁹³

Nihayet 1795 yılına gelindiğinde, Mennonitlere tam bir dinsel eşitlik verilmiş ve Mennonitler resmi olarak kilise kurma hakkı kazanmıştır. Buna rağmen devlet ve rahip sınıfı, Mennonitlerin işlerinde zorluk çıkarmıştır. Özellikle savaş karşıtı olan Mennonitler, vilayetlerin ve milli devletin savaş içinde olduğu durumlarda, savaşa katılmama özgürlüğüne sahip olmuştur. Bu yüzden Mennonitler, İngiltere ile savaşta 500.000 gulden, Fransa ile olan savaşta da 400.000 gulden ödemiştir. Mennonitler, Napolyonik çağda Hollanda hükümetinin verdiği izinle askerlikten muaf tutulmuştur. Fakat Hollanda, 1810 yılında Fransa imparatorluğu ile birleştiği zaman Napolyon, onların bu askerlik muafiyetini kaldırmıştır. Mennonitlerin birçoğunun askerlik fikrine olan karşıtlıkları daha da büyümüştür. Ancak savaştan sonra Mennonitler, hiçbir zorluk çekmeden çiftçilik hayatlarını tekrar elde etmiştir. Bununla birlikte, hükümete karşı dayanıklı olmayan Hollandalı Mennonitler yok edilmiştir. 1853 yılında R.I. Smit ve R.I.

²⁹¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 75.

²⁹² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 81.

²⁹³ Dosker, H. Elias., **a.g.e.**, s. 264.

Symensma adlı kişilerin liderliğinde küçük bir Mennonit grubu askerliğe karşı direnmiş ve daha sonra Amerika'nın Indiana vilayetinin Elkhart şehrine göç etmiştir.²⁹⁴

Amerika'ya göç eden Mennonitler zengin olmuştur. Şehirdeki zengin tüccarlar arasına girmişlerdir. Bu tüccarların aynı zamanda çalışkan ve dürüst oldukları ifade edilir. İşlerinde her türlü malzemeyi en iyi kalitede kullanmalarına rağmen giydikleri elbiseler gösterişten uzak olmuştur. Süs ve takıları gereksiz bularak kullanmamışlardır. Toka ve düğmelerin de sade olanlarını kullanmışlardır. Günlük yaşamları da oldukça sadedir.²⁹⁵

1900'lü yıllara gelindiği zaman Hollanda'da yaşayan Mennonitler, Güney Almanya, Rusya ve Amerika'da yaşayan Mennonitlere nazaran daha rahat bir hayat sürdürmeye başlamıştır. Şehirlere istedikleri gibi geniş bir şekilde yerleşmişler ve etkili bir toplum hayatı sürdürmüşlerdir. Hatta yirmi sekiz üyeden oluşan anayasa mahkemesinin dört üyesi ve yirmi yedi üyeden oluşan danıştayın da üç üyesi Mennonit cemaatine bağlı kimseler olmuştur. Hollanda bankasının başkanı da Mennonit cemaatine mensup idi. Yüz üyesi bulunan bilim akademisinin de on bir üyesi bu cemaatten olmuştur. Hollanda Mennonitleri, Avrupa ve Amerika Mennonitleri gibi toplumdan uzak bir hayat sürmemişlerdir. Ancak Hollandalı Mennonitlerin ilahiyat fakültesi Amsterdam Üniversitesine bağlı bulunmaktadır. Rusya Mennonitleri gibi kendilerine ait bir okulları ve kendi ölümlerini gömecekleri kendilerine ait mezarlıkları bulunmamaktadır. Hollandalı Mennonitler, İnanç İtirafı da dahil olmak üzere kilise literatürünü düzenlemiştir. Amsterdam'daki kilise, Mennonit literatürü ile ilgili değerli kaynaklara sahiptir. Daha sonra bu kaynaklar kütüphane kataloğuna da aktarılmıştır. 1920 yılında Hollanda'daki Mennonit nüfusu 65.000 olup, yüz otuz cemaatleri vardır.

²⁹⁶

1.4.3. Avrupa'da Yayılması

Anabaptist hareket, etkili liderlerin faaliyetleri altında, İsviçre'de ortaya çıkmış, Avrupa'da ve Rusya'da gelişmeye devam etmiştir. 1535 yılından sonra Anabaptist hareketin liderliğini üstlenen kişi Menno Simons olmuştur. Menno Simons, Almanya ve Hollanda'da faaliyetlerini sürdürmüştür. Menno Simons'un verimli

²⁹⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 73- 74.

²⁹⁵ Dyck, J., Cornelius, **a.g.e.**, s. 154- 159; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 74.

²⁹⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 81- 82.

çalışmaları sonucunda, Menno Simons'un adı Avrupa'nın gitmediği bölgelerinde bile anılmış ve birçok kişi Mennonitliği kabul etmiştir. Böylece Avrupa'da Anabaptist harekete katılan kişiler Mennonit olarak adlandırılmıştır.²⁹⁷

1.4.3.1. İsviçre'de Yayılması

Anabaptizm, 1525 yılının ocak ayında, İsviçre'nin Zürih ilinde ortaya çıkmıştır. Anabaptizm'in ortaya çıkmasında en etkili rolü oynayan kişi Conrad Grebel'dir.²⁹⁸ İlk yetişkin vaftizini uygulayan kişi de Conrad Grebel olmuştur.²⁹⁹ Ancak Reform'un ortaya çıkışından sonra bebek vaftizini reddetmesiyle Anabaptistlik fikrini ortaya atan ilk kişi Thomas Müntzer'dir. Müntzer, İsa Mesih'in milenyum krallığı, sosyal eşitlik, dünya kuralları ve sakin yaşam hakkında verdiği vaazlarla birçok kişiyi etkilemiştir. Müntzer'in bu fikirleri fanatiklik olarak kabul edilmiştir. Conrad Grebel ile birlikte, İsveç Anabaptizm'inin diğer önemli lideri Balthasar Hübmayer'dir. Bu kişilerin dışında birer aristokrat, meclis üyesi ve cemaatin karar verme yetkisine sahip olan diğer önemli şahsiyetler, Melchior Rinck, Johannes Hut, Johannes Denk, Ludwig Hatzer, Felix Manz, Wilhelm Roublin, Johannes Brodlin ve George von chur Blaurock'dır.³⁰⁰

İsviçre, Anabaptist hareketin asıl doğduğu yerdir. Fakat Mennonit tabiri İsviçre Taufer (Taufgesinnte) tabirleri arasında kullanılmamıştır. Buna rağmen kendilerini Bağlı- Evanjelist olarak isimlendirmiş olup, Mennonitliğin bir parçası olarak kabul ederler. Bu yüzden bazı yazarlar, onlar için sadece Mennonit tabirini kullanmıştır. Bu hareket, 16. yüzyılın ortalarından itibaren Bern, Zürih, Basel ve Solothurn kuzey eyaletlerinde yerini almıştır. Mennonitlerin, Avrupa genelinde en çok şiddete ve zulme maruz kaldıkları yer İsviçre'dir. Mennonitler, gemilerde köle olarak çalıştırılmış, müebbet hapis ve idam cezası almıştır. Bern ve Zürih gibi bazı eyaletler, Mennonitlerin ibadetlerini yapmalarını yasaklamış ve onlara ağır cezalar vererek, devlet kilisesine dönüş yapmalarını sağlamaya çalışmıştır.³⁰¹

²⁹⁷ Hartzler, J. S., Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 90- 91.

²⁹⁸ Snyder, C. Arnold, "Swiss Anabaptism: The Beginnings, 1523- 1525", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, s. 45.

²⁹⁹ Estep, William, R., **a.g.e.**, s. 184.

³⁰⁰ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 29- 30.

³⁰¹ Stayer, James M., "Swiss- South German Anabaptism, 1526- 1540", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to the Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on the Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007, s. 84.

Devlet kilisesi, onların Anabaptist fikirden vazgeçmelerini ve bebeklerini vaftiz etmelerini emretmiştir. Bu emirleri yerine getirmeyenler sürgüne gönderilmiş, Fransa ve Venedik'e köle olarak satılmış veya idam edilmiştir. Bu yüzden birçok Mennonit Güney Almanya, Alsace ve Moravya'ya kaçmıştır. Fakat bazı İsviçreli Mennonitler, bir müddet sonra kendi evlerine geri dönmüştür.³⁰² Bununla birlikte Mennonitler, Frizya, Groningen, Doğu Frizya, Gelderland, Hollanda, Brabant illerinde ve birer liman şehri olan Bremen, Hamburg, Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund şehirlerine kadar yayılmıştır. Tanrı korkusu taşıyarak, sessiz çalışkan birer vatandaş olmak için bir nevi kardeşlik birliği şeklinde birbirlerine yardım etmişlerdir. Bu yüzden birbirlerine Brethren *Kardeşler* demişlerdir.³⁰³

Devlet kilisesi, iki yüz yıl boyunca Mennonitlere işkence etmiştir. Mennonitler, hapis cezasının yanı sıra kızgın demirlerle dağlanmış ve sürgüne gönderilmiştir. Ayrıca bütün mallarına da el konulmuştur. Hollandalı Mennonitler, İsviçreli Mennonit kardeşlerine finansal açıdan yardım yollamıştır. Fakat Bern hükümeti, bu yardımlara engel olmaya çalışmış ve sahip oldukları herşeyi bırakarak, Bern'i terk etmelerini istemiştir. Bu yüzden İsviçreli Mennonitlerin bazıları Güney Almanya eyaletlerine göç etmek zorunda kalmıştır.³⁰⁴

1650 yılında İsviçreli Mennonitlerinin, Otuz Yıl savaşları sebebiyle çiftlikleri yakılmış, evleri yıkılmış ve işlerini kaybetmişlerdir. Bu sırada devlet ve devlet kilisesi yeniden Anabaptistlere karşı zulüm uygulamasına başlamıştır. Mennonitler, kaybettikleri yaşam tarzını yeniden kurmak yerine, Ren vadisinin aşağısında olan Palatinate ve Alsace'ye göç etmiştir. İsviçre'den Palatinate'ye 700 Mennonit'in göç ettiği kaydedilmektedir.³⁰⁵

İsviçreli Mennonitlerden bazıları, Hollanda'ya göç etmiştir. Hollandalı Mennonitler de göç eden kardeşlerine kucak açmıştır. Göç etmeyen Mennonitler, 1688 yılında devletin savaşta olması sebebiyle askere çağrılmıştır. Fakat Mennonitler, savaş karşıtı oldukları için askere katılmak istememiştir. Savaşa katılmak istemeyişleri sebebiyle, Mennonit olduklarını saklayanların kimlikleri açığa çıkmıştır. Böylece, 1690 yılında Eyalet Konsili, Mennonit çocuklarının, devlet kilisesine geri dönmedikleri

³⁰² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 84.

³⁰³ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 40- 41.

³⁰⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 85- 86.

³⁰⁵ Loewen, Henry; Nolt Steven, **a.g.e.**, s. 151- 152.

sürece ailelerinin miraslarından men edilmesi kararını almıştır. 1695’de temel kanuna göre, dini görüşler kullanılarak savaştan kaçınılamayacağı ilan edilmiştir.³⁰⁶

17. yüzyılda İsviçre ve Güney Almanya Mennonitleri zor zamanlar geçirmiştir. Ancak Mennonitler, isyan etmek yerine, kendi fikirlerini ahlaki bir seviyede yaşamaya çalışmış ve aynı zamanda hayırseverlik işlerine devam etmiştir. Sivil otoriteler ve devlet kilisesi, Mennonitleri caydırmak için vergilerini arttırmış ve hapis cezasına çarptırmak ile tehdit etmiştir. Bütün bunlara rağmen, Mennonit itikadı ve öğretileri devam etmiştir. Çünkü onların dünyaya karşı hoşgörülü bir tavır sergilemesi sebebiyle, Mennonit cemaatinin inançlı kaldığı ve böylece toplumlarının genişlediği görülmektedir.³⁰⁷

Bern otoritesi, Hollanda Devleti ile olan yazışmalardan sonra 1711 yılında Mennonitlerin İsviçre’yi, Hollanda’yı ve Prusya’yı terk etmesini istemiştir. Hapishanedekiler de kefaretle serbest bırakılabilecektir. Bunun için onlara birkaç ay mühlet verilmiştir.³⁰⁸

Hollanda Mennonitleri, Bern’den göç eden İsviçre Kardeşleri hareketine mensup olanlar için finansal ve yerleşim yerleri açısından yardım etmiştir.³⁰⁹ Mennonitler, kendi vatanlarından hiç kimsenin onları ayrılmaya mecbur bırakmaya hakları olmadığını ileri sürmüştür. Yine 1711 yılında, sürgün edilenlerin çoğunun Amiş (1693 yılında İsviçre’de ortaya çıkan Anabaptist bir topluluktur.)³¹⁰ oldukları öne sürülmektedir. Üç yüz kırk kişi, Basel’den Amsterdam’a dört gemi ile ayrılmıştır. O anda Mennonitlerin gidecekleri yer Amerika, Prusya ve Hollanda’dır. Daha önceden zaten Amerika’nın Pensilvanya şehrine yerleşen kardeşleri bulunmaktadır. Prusya kralı da İsviçre Mennonitlerine hoşgörü ile yaklaşmıştır. Hatta onları İsviçre’de ziyaret etmiş ve Doğu Prusya’ya yerleşebileceklerini söylemiştir. Bütün bu gelişmelerin sonucunda, Mennonitlerin bir kısmı Hollanda Groningen yakınlarına, küçük bir grup da doğu Prusya’ya yerleşmiştir.³¹¹

³⁰⁶ Dyck, J., Cornelius, **a.g.e.**, s. 152; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 89.

³⁰⁷ Loewen, Henry; Nolt Steven, **a.g.e.**, s. 152- 153.

³⁰⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 91.

³⁰⁹ Roth, John, D., **a.g.böl.**, s. 377.

³¹⁰ Bkz. Hostetler, John A., **The Amish**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1995, s. 5.

³¹¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 92- 93.

Mennonitlerin birçoğu da Amerika'nın kuzey bölgelerine göç etmiştir. Özellikle daha önce Kuzey Karolina'da kurulmuş olan İsviçre yerleşim yerleri, Mennonitlerin umut ışığı olmuştur. Bu sırada Bern hükümetinin hoşgörülü tavrı sayesinde, İsviçre'de kalan Hollandalı Mennonitler, güvenli bir biçimde yaşamaya devam etmiştir. Fakat Palatinate İsviçreli bir grup, Mennonitlerin bedava bir şekilde kendi ülkelerinde yaşamalarını istememiştir. Eğer onlara yaşama hakkı verilecekse, kendi ülkelerine sadık kalmalarını ve savaşa asker olarak katılmayacaklarsa, savunmada onlara yardım etmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Böylece bir grup Mennonit, Ren nehrini geçerek Bern şehrine gelmiştir. Bu gruptan yirmi yedisi hastalıktan ve zayıflıktan Manheim'de, otuz kişi de Nimwegen'de kalmıştır.³¹²

1800 yılına gelindiğinde, Bern hükümeti ve devlet kilisesi, bütün Mennonitlerin ve onların tüm kollarının yok edilmesi kararı almıştır. Çünkü yıllarca süren ceza, işkence, hapis ve sürgün kararlarının etkili olmadığını görmüşlerdir. Ancak Mennonitler, alınan her türlü kararda daha sonra ailelerine, evlerine ve inançlarına geri dönmeyi başarmıştır.³¹³

1810 yılında Mennonitler, kendi vaftizlerini ve evliliklerini yapabilmek için istekte bulunmuştur. Fakat otoriteler bu isteği kabul etmemiştir. Bu red cevabıyla birlikte bütün Mennonit çocuklarının, 1798 yılından beri vaftiz edilmediği kaydedilir. Vaftiz yetkisi, sadece devlet kilisesinin elindedir. Ancak daha sonra devlet otoriteleri isterlerse, reform kilisesinde Mennonitlerin kendilerini tekrar vaftiz edebileceklerini ve evliliklerini kendi inançlarına göre yapabileceklerini ilan etmiştir. Bu kararı kabul etmeyen Mennonitlerin çocuklarının, polis zoruyla reform kilisesinde vaftiz ettirildiği kaydedilmektedir.³¹⁴

1815 yılında Bern eyaletinde Mennonitler, dini ve vatandaşlık yönünden tam hakka kavuşmuştur. Yemin yerine el sıkışma ve askerlik yapma yerine para ödemeyi kabul etmişlerdir. Yıllarca yaşadıkları takibat, zulüm ve mal varlıklarına el konulmasının üzerine, yüklü miktarda para ödemek zorunda kalmaları, onların yaşam şartlarını daha da zorlaştırmıştır.³¹⁵ Böylece İsviçre hükümeti, Mennonitlere dini bakımdan özgürlük tanımış ve isteyenlerin de göç etmelerine izin vermiştir. 1815 ile

³¹² Roth, D. Roth, **a.g.böl.**, s. 377; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 90.

³¹³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 89.

³¹⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 94.

³¹⁵ Leowen, Henry; Nolt Steven, **a.g.e.**, s. 150.

1820 yılları arasında savaş sebebiyle yaşam şartları gittikçe zorlaşan Mennonitler, toprak sözünün verilmesiyle, Amerika'nın Ohio, Wayne, Putna, Allen ve Indiana şehirlerine göç etmiştir.³¹⁶

Göç etmeyen Mennonitler sadece Bern şehrinde kalanlardır. Bern'de yaşayan Mennonitler, zulüm ve takibat altına alınmıştır. Birçoğu hapsedilmiş, bazıları da denize köle olarak gönderilmiş ve bazıları da idam edilmiştir. Mennonitlerin yerini bildiren kişilere de ödül verilmiştir. Mennonit olarak doğan çocuklar, gayri meşru sayılarak, kanun önünde hiçbir hakları olmamıştır. Bu yüzden ailelerinden kalan mal varlığının mirasçısı sayılmamışlardır. Bu şartlar altında Mennonitler, kendilerine kucak açan Güney Almanya ve Prusya'ya göç etmiştir.³¹⁷ Bazı Mennonitlerin devlet kilisesine geri dönüş yapmaları ve bazılarının da Amerika'ya olan göçleri ile birlikte İsviçre'deki Mennonitlerin sayısı 500'e düşmüştür.³¹⁸

Hollandalı Mennonitler, Amerika'ya olan göçlerinde İsviçreli Mennonitlere oldukça yardımcı olmuştur. Göç eden İsviçreli Mennonit sayısının artması üzerine, Hollandalı Mennonitler, onlardan seyahatlerinde ve isteklerinde ölçülü davranmalarını istemiştir. Yine de her şekilde Hollandalı Mennonitler, İsviçreli Mennonitlere yardım etmiş ve onların Kuzey Amerika'ya yerleşmelerini sağlamıştır.³¹⁹

1.4.3.2. Prusya'ya Göç

16. yüzyılda politik açıdan herhangi bir yere sahip olmayan Prusya, Vistula nehrinin doğusunda olan bir dükalıktır. Polonya Krallığı'na bağlı olan ve 1525 yılında Lutheran olan doğu Prusya, dini inançları yüzünden göç etmek zorunda kalan insanlar için bir sığınak olmuştur.³²⁰

V. Charles ve oğlu II. Philip, Mennonitleri ve Anabaptistleri birer heretik olarak görmüştür. Bu sebeple onlardan kurtulmak için onlara karşı şiddetli bir işkenceye başlamıştır. V. Charles ve oğlu II. Philip'in Hollanda'da Mennonitlere karşı uygulamış olduğu zulmün şiddetli bir şekilde devam etmesi yüzünden Mennonitler, göç etmek

³¹⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 95- 96.

³¹⁷ Dyck, J., Cornelius, **a.g.e.**, s. 152.

³¹⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 98.

³¹⁹ Loewen, Henry; Nolt Steven, **a.g.e.**, s. 162.

³²⁰ Friesen, J., "Theological Developments among Mennonites in Poland in The Sixteenth and Seventeenth Centuries", **Anabaptism Revisited, Essays On Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992, s. 115.

zorunda kalmıştır. Göç edenler genellikle Güney Hollandalı Mennonitlerdir.³²¹ Hollandalı Mennonitler, Polonya Kralı'nın da izni ile ilk olarak Danzing ve Elbing yakınlarına, daha sonra gelen Mennonit grupları da Marienwerder, Graudenz Schwetz, Culm ve Thorn bölgelerine yerleşmiştir. Bu bölgelere yerleşen Mennonitler Alman, Moravyan ve İsviçreli Mennonitlerdir. 1530 yılında gerçekleşen ilk göçün ardından Polonya'nın göstermiş olduğu hoşgörü sayesinde, takip eden yıllarda birçok kişi buraya yerleşmiştir. Bu yerleşenlerin arasına Avusturyalı Mennonitler de katılmıştır.³²²

Menno Simons, Doğu Prusya'daki kiliseleri sık sık ziyaret etmiştir. Menno, 1549 yılında Cologne'den ayrılmak zorunda kalınca, Wismar'a gelmiş ve Prusya Kilisesi'ne bir mektup yazmıştır. Dirk Philips de Danzing'e yerleşen ilk kıdemlilerdendir.³²³ Ancak bu yıllarda, Mennonitlerin şehirlere yerleşmesine izin verilmemiştir. Bu yüzden Mennonitler, Danzing ve Elbing şehirlerinin etrafına yerleşim yerleri kurmuştur. Mennonitler, ikinci dünya savaşına kadar burayı mesken etmiştir.³²⁴ Buraya yerleşen Mennonitler, kendi tarımsal faaliyetlerini ve çiftliklerini kurmuştur.³²⁵

Frizyeli ve Flamanlılar da Hollandalı Mennonit kolonilerini simgelemiştir. Frizyeliler köylere yerleşip çiftçilik yaparken, Flamanlar kasabalara yerleşmiştir. Göç edene kadar fakir ve zor bir hayat yaşayan Mennonitler, göçten sonra refaha kavuşmuş ve zengin olmuştur. Hatta onların bu refahı yerli halkın dikkatini olumsuz yönde çekmiştir. Bu yüzden Elbing halkı, 1550 yılında Mennonitleri Polonya Kral'ına şikâyet etmiştir. Halkın gösterdiği gerekçeye göre, Mennonitler onların geçimlerine engel olmaktadır. Bu yüzden Kral, onları sürgün etmek istemiştir. Mennonitlerin bir kısmı giderken, çoğu Kasaba Konseyi'nin savunmasıyla sürgünden kurtulmuştur. Bu olaylar daha sonra tekrar etmiş olmasına rağmen, papaz grubunun protestosu sayesinde ertelenmiştir. Yine Marienburg ve Danzing'de buna benzer bir olay meydana gelmiştir. Fakat Prens, Mennonitlerin tembel ve içkici olmadıklarını görmüştür. Ayrıca onların bölgenin endüstrisine olan büyük katkılarını fark etmiştir. Flamanların başarılı

³²¹ Klassen, Peter, J., **Mennonites in Early Modern Poland and Prussia**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2009, s. 21.

³²² Friesen, J., **a.g.böl.**, s. 115- 116.

³²³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 104.

³²⁴ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 122.

³²⁵ Klassen, Peter, J., **a.g.e.**, s. 25.

tüccarlıkları ve Frizyelilerin de çiftçiliklerinin bölgeye katkısı, onların sürgün edilmesine engel olmuştur.³²⁶

1623 yılında Mennonitler, Dük Frederick tarafından özel bir davet almıştır. Bu daveti kabul eden Mennonitler, Friedrichstadt bölgesine yerleşmiştir. Bu bölge cemaatlerin yaşaması için oldukça uygun bir bölgedir.³²⁷ Marienburg Landtag bölgesi Kral III. John Sobieski tarafından, 1678 yılında Mennonitlerin yaşamlarını güven altına alan bir ilan vermiştir.³²⁸ Böylece, 1698 yılına kadar Frizyeli, Flaman ve Yüksek Alman Mennonitleri tek bir cemaat haline gelmiştir. Mennonitler, bu bölgede kendi toplantı evini ve mezarlığını, yetimler, dullar ve gelirsiz kimseler için de iki tane ev inşa etmiştir. Daha sonra birçok kişinin, Lutheran üyesi olan kişilerle evlenmesi ciddi problemlere yol açmıştır. Bunun üzerine Mennonitler bu kişileri de Mennonit olarak kabul etmiştir. Ancak kraliyet görevlileri böyle evlilik yapan kişilerin, devlet kilisesine bağlı olduğunu açıklayınca, Mennonitlerin sayısında hızlı bir düşüş yaşanmıştır.³²⁹

1732 yılında da II. August aynı şekilde Mennonitlerin özel yaşamlarını koruyan bir tüzük hazırlamıştır. Önceki krallar da aynı şekilde Mennonitlerin ibadet etme özgürlüklerine, halk evlerine, kendilerine ait okul ve öğretmen edinmelerine, vaftiz olmalarına ve kendilerine ait mezarlıklara ölülerini gömmelerine izni vermişti. Ayrıca askere gitmeye de zorlamamışlardı. Fakat bu yıllar arasında devlet görevlileri, Mennonitlerin zenginleşmelerini fırsat bilerek sık sık onlardan zorla para almaya kalkışmıştır.³³⁰ 1740 yılında Muhteşem Frederick, Mennonitlerin herhangi bir tacize uğramadan kendi bölgelerinde dinlerini yaşamalarına olanak sağlamıştır. Daha sonra Mennonitlere, kendi vaazlarını verebilmeleri için toplantı evlerini kurma izni vermiştir. Böylece Mennonitler, birkaç yere toplantı evlerini inşa etmiştir. Mennonitler diğer bir konağı da Frederick caddesine inşa etmiştir.³³¹

Mennonitler, Prusya'da tarımsal alanda çalışmıştır. Tarlaları için deltalardan su çekmişlerdir. Birçok Mennonit el sanatları alanında, imalatta ve ticari alanda başarılı olmuştur. Mennonitler kanlı zulümden uzak durmuş, barış ve dini özgürlük içinde yaşamaya başlamıştır. Mennonitlerin savaş karşıtı olmaları sebebiyle orduya

³²⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 104- 105.

³²⁷ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 159, 162- 163.

³²⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 106, 108.

³²⁹ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 159, 162- 163.

³³⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 107.

³³¹ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 159.

gitmemeleri, sivil görevlerde yer almamaları, savaş vergisi ödememeleri onları ekonomik açıdan avantajlı konuma getirmiştir.³³² 1770 yılında sadece Batı Prusya'da, Mennonit nüfusu 13.000'i bulmuştur. Prusya'daki Mennonit nüfusunun, Hollanda ve Rusya'dan sonra en kalabalık nüfus olduğu belirtilmektedir.³³³

1772 yılında da Muhteşem Frederick, Mennonitleri dini muhalefet olarak görmemiş, onlara hoşgörü ile yaklaşmaya ve onları askerlik görevinden muaf tutmaya devam etmiştir. Fakat askeri otorite, Mennonitlerin hem askerlikten muaf olmalarını hem de zenginleşerek daha fazla arazi sahibi olmalarını, devlet için bir tehdit olarak görmüş ve Kral'a bunu bildirmiştir. Bu yüzden eski sahipler hariç, Mennonitlerin arazi almaları, kralın özel iznine tabi tutulmuştur. Mennonitlerin arazi ölçüsü 80.000 akres (4047 m²)³³⁴ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca askerlik görevi yerine beş bin dolar ödemeleri uygun bulunmuştur.³³⁵

Mennonitler 1780 yılında, kendilerine verilen sözlerin Kral'dan imzalı yazılı belgesini kazanmıştır. Ancak Lutheranlar, Mennonitlerin kazandıkları ayrıcalıkların azaltılması gerektiğini düşünmektedir. Bu sebeple Lutheranlar, Mennonitlerin sahip oldukları mal varlığı ve arazilerin Lutheranlara ait olduğunu ve karma evlilikten doğan çocukların da Mennonit olmayan ebeveynlere verilmesi gerektiğini söyleyerek, Kral II. Frederick William'ı ikna etmiştir. 1789 yılında da Mennonitlerin Prusya'dan sürülmesini istemişlerdir. Bu yüzden devlet ve kilise, Mennonitlerin büyümesini engellemek için kolları sıvamıştır. Böylece onlara ağır vergiler verilmiş ve onların arazi satın almaları kısıtlanmıştır. Mennonitler artık burada bir geleceklerinin olmadığını anlayarak Amerika'ya göç etmeye karar vermiştir.³³⁶

18. yüzyılın önemli gelişmesi Mennonitlerin politik alanda başarılı olmalarıdır. Aynı zamanda kültürel ve ekonomik açıdan da gelişen Mennonitler, altın çağlarını yaşamaktadır. Özgürlüklerini, demokrasi ve millet haklarını kazanan Mennonitler, politikada da etkili olmuşlardır.³³⁷

³³² Bottos, Lorenzo, Canas, **Old Colony Mennonites in Argentina and Bolivia, Nation Making, Religious Conflict and Imagination of the Future**, Religion in The Americas Series, Volume 7, Edit: Henri Gooren, Oakland University, Netherlands, 2008, s. 24- 26.

³³³Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **Mennonite Church History**, Mennonite Book and Tract Society Published, Scottsdale, Pennsylvania, 1905, s. 120.

³³⁴ Bkz. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Acre>

³³⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 111.

³³⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 112.

³³⁷ Driedger, Michael, **a.g.böl.**, s. 535.

Mennonitler, 1869 ve 1892 yıllarında konferans düzenlemiştir. Bu konferansta alınan kararlar yıllıklara kaydedilmiştir. 1903 yılında da güney Almanya konferansında toplanılmıştır. 1914 yılında güney Almanya'daki Mennonit nüfusu 5.000'dir. 1915 yılı sayımına göre, bütün Almanya'daki Mennonit nüfusu 20.000'dir.³³⁸

1.4.3.3. Avusturya Macaristan'da Yayılması

Avusturya Macaristan, Anabaptistlerin takibat, işkence, zulüm ve idama maruz kaldıkları bölgelerdendir. Özellikle 1527 yılında Avusturya Kralı I. Ferdinand, sadece Anabaptistleri değil, bütün mezhepleri heretik ilan etmiştir. Böylece Anabaptistlere karşı zulüm uygulanmıştır. Bu zulme rağmen, 1527 yılında sadece Nikolsburg'da 12.000 Anabaptistin mevcut olduğu kaydedilir. 1528 yılında da Anabaptistler daha kötü zulme maruz kalmıştır. Ancak Anabaptistlerin direnişleri etkili olmuş ve gittikçe büyümüşlerdir.³³⁹

Anabaptistler, uğradıkları zulüm yüzünden İsviçre ve Güney Almanya'dan Tyrol, Avusturya, Styrya, Carinthia ve Moravya'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Moravya'ya göç eden Anabaptistler, Jacop Huter'in, Hutteritler adındaki komünist hareketine katılmıştır.³⁴⁰ Ancak göç eden birçok Anabaptist, burada idam edilmiştir. 1581 yılına kadar toplam iki bin kişinin idam edildiği ifade edilir.³⁴¹

Hutteritler daha sonra Anabaptist harekete katılmıştır. Yetişkin vaftizini, sivil direnişi, yemin inkârını, hâkimliği reddetmeyi, İsa'nın son akşam yemeğini ve Anabaptist doktrinleri kabul etmişlerdir. Ayrıca savaş vergisi ödemeyi kabul etmemişlerdir. Hutteritler, Mennonitlerle İsviçre ve Güney Almanya'da uzun süreli bir irtibat halinde olup, önemli kongrelerde bir araya gelmektedir. Fakat Mennonit ismini kabul etmemektedirler.³⁴²

³³⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 135.

³³⁹ Dyck, J., Cornelius, **a.g.e.**, s. 71, 82.

³⁴⁰ Hostetler, John, A., **Hutterite Society**, The Johns Hopkins University Press Baltimore London, 1974, s. 12.

³⁴¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 139.

³⁴² Huffman, Jasper Abraham, **History of The Mennonite Brethren in Christ Church**, The Bethel Publishing Company, New Carlisle Ohio, 1920, s. 22.

1.4.3.4. İngiltere’de Yayılması

16. yüzyılda Avrupa’nın sınırları şimdi olduğu gibi net olmadığı için milletler arası sınırları geçmek çok kolaydır. Bu sebeple Mennonitler, 17. yüzyılın ortalarına kadar, kuzey Avrupa’da geniş bir alana yayılabilmektedir.³⁴³

Mennonitlerin yetiştirmiş oldukları misyonerler, etkisi küçümsenmeyecek kişilerdir. Bu misyonerlerin, kilise, devlet ve cemaatin birbirinden ayrılmasında ve dini doktrinlerin belirlenmesinde, önemli etkileri olmuştur. Faaliyetlerini ilk olarak İsviçre ve Hollanda’da gerçekleştirmişlerdir. İspanya zulmü sırasında da birçok kişi İngiltere Channel’e göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç eden Mennonitler arasında, zengin Hollandalı tüccarlar da bulunmaktadır. Bu tüccarlar, kendi ticari bağlantılarını ve dini doktrinlerini İngiltere’de de sürdürmüştür. 16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyılın başlarında meydana gelen bu gelişmeler sırasında, İngiliz İnanç İtirafı da şekillenmiştir. Bu inanç itirafı ile Anabaptist öğretiler arasındaki farklılıkların kabul edilmemesi gerektiği anlaşılmıştır.³⁴⁴

İngiltere’ye göç eden Hollandalı göçmen ve esnaflar, özellikle Norwich şehrine yerleşmiştir. Bu şehir, Katolik Kilisesi’nden ayrılma taraftarı olan hareketlerin merkezi haline gelmiştir. 1580 yılında Robert Brown, bu şehirde bağımsız bir topluluk kurmuştur. Brownists adındaki topluluk, Mennonitler ile yakın bağlantı kurma fırsatı yakalamıştır. 1602 yılında da John Smythe, Gainsboro’da birkaç üyeden oluşan bir topluluk kurmuştur. Daha sonra bu topluluk, İngiltere ve Amerika’da önemli bir yere sahip olacaktır.³⁴⁵ Bu sırada İngiltere’de henüz yetişkin vaftizi ile ilgili bir uygulama veya iddia bulunmamaktadır. Ayrıca İngiliz göçmenleri de bir birlik halinde değildir. Bebek vaftizini kabul etmeyip, yetişkin vaftizini savunan ilk kişi Smythe olmuştur. Smythe, 1609 yılında, bu ibadetin önemini vurgulamak adına kendini vaftiz etmiştir. Smythe, Mennonit Kilisesi’ne katılmak için başvuruda bulunmuş, fakat Mennonitler onu kabul etmede tereddüt yaşamıştır. Mennonit Kilisesi’ne resmi bir şekilde kayıt olamadan da ölmüştür. Onun takipçileri bir evde kalmıştır.³⁴⁶ Mennonitlere ait olan bu

³⁴³ Dyck, J., Cornelius, **a.g.e.**, s. 114.

³⁴⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 78- 79.

³⁴⁵ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 293- 294.

³⁴⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 79.

evde Amsterdam'da kaldıkları süre boyunca Mennonitlerle iyi bir arkadaşlık kurmuşlardır.³⁴⁷

1612 yılında John Murton, burada bir cemaat oluşturmuştur. Amsterdam Mennonitleri ile iletişimi kesmeyen Murton, onlarla bir birlik oluşturmak istemiştir. Fakat yemin, hâkimlik ve askerlik görevi konularında Murton, Amsterdam Mennonitleriyle aynı fikri paylaşmamaktadır. Yine de birlik oluşturmak için uzlaşma çabalarına gitmiştir. Ancak Mennonitler, kendi şehirlerinde güçlü ve etkili bir konuma geldikleri için Murton ve kurduğu cemaatle birleşmeyi kabul etmemiştir. Bundan sonra İngiliz ve Avrupalı Mennonitler, kendi yollarını takip etmeye karar vermiştir. Güneydoğu İngiltere, Baptist mezhebini kabul etmiştir. Diğer bir kesim de bağımsız ve cemaat kilise yönetimini kurmuştur.³⁴⁸ Murton'un İngiltere'de kurduğu ilk kilisenin adı da General Baptist Kilisesi'dir. Mennonite kilisesi ise modern Baptist mezheplerinin anası olarak kabul edilir.³⁴⁹

1.4.3.5. Galiçya'ya Yayılması

18. yüzyılın son yarısında, Anabaptistlere karşı hoşgörülü olan bölge Galiçya'dır. Galiçya İmparatoru Joseph, Anabaptistlere karşı herhangi bir karşıtlığı olmayan bir kimsedir. Ayrıca Anabaptistlerin ne kadar çalışkan bir topluluk olduğunu öğrenmiştir. Bu sebeple İmparator Joseph, çalışkan Alman yerleşimcilerini davet etmiştir. Bu davete yüz elli koloni olumlu cevap vermiştir. İsveç ve Alman Anabaptist göçmenlerin Galiçya'ya gelişleri, 1781 yılını gösterir. 1784 yılında da İsviçre ve Hesse'den yirmi sekiz Mennonit aile göç etmiştir. Bu göç edenler Einsidel, Falkenstein ve Rosenberg illerine yerleştirilmiştir.³⁵⁰

İmparator Joseph, hoşgörülü bir yaklaşım ile Mennonitlere otuz ile kırk akre ölçüsünde çiftlik arazisi vermiş, alet edavat ve para yardımı yapmış ve on yıl boyunca onlardan vergi almayacağını ilan etmiştir. Ayrıca dini özgürlük ve askeri görevden muaf tutulmalarını da sağlamıştır. Fakat Mennonitler, kendi aralarında anlaşmazlığa

³⁴⁷ Coggins, James Robert, **a.g.e.**, s. 120.

³⁴⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 80.

³⁴⁹ Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pennsylvania, 1909, s. 73.

³⁵⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 145.

düştükleri için refaha kavuşamamıştır. Bu yüzden birkaç yüz kişi, Rusya ve Güney Dakota'ya gitmiştir.³⁵¹

Kalan küçük koloniler ise düzenli bir şekilde büyümüşür. Ayrıca NeuhoF, Horozona ve Kiernica'ya yeni üç koloni yerleşmiştir. Fakat daha iyi bir yaşam arzusu ile tüm nüfusun yarısı Amerika'ya göç etmiştir. Yedi yüz Mennonit, Butterfield, Minnesota'ya yerleşmiştir. Bazı Mennonitler de Kansas'a taşınmıştır. Kalan diğer Mennonitler ise küçük çiftliklerde dağınık bir şekilde yaşamıştır. 1912 yılında Galiçya'daki Mennonit nüfusu toplam 591 olup, bu nüfusun 396'sı vaftiz olmuştur. Yüz kişi Lemberg bölgesinin küçük köylerinde yaşamaktadır. Mennonitlerin yaşadıkları bu küçük köyler şehir merkezine yirmi ila yüz mil uzaklıktadır. Dağınık halde yaşayan Mennonitleri bir araya getiren şey, 1911 yılında Lemberg'de yaptırılan kilise olmuştur. Ayrıca burası, papaz eğitimi için yapılan enstitünün kurulduğu yerdir. 1915- 1916 yıllarında Galiçyalı Mennonitler, savaş yüzünden ciddi bir kayba uğramıştır. Ölen erkeklerin yanısıra Rusya'ya götürülenler de olmuştur.³⁵²

1.4.3.6. Fransa, Alsas ve Loraine'de Yayılması

Fransa, 1648 yılında Vestfalya anlaşması ile Alsas'ı topraklarına katmıştır. Bu gelişme, buraya göç eden Mennonitleri de etkilemiştir. Her ne kadar politik bölünmeler Mennonitleri etkilese de Mennonitler, uyum konusunda ellerinden geleni yaptıklarını belirtir.³⁵³ Mennonitler önce Alsas sonra da Loraine'e göç etmiştir. Bu göçlerinde kendilerine ekilmemiş topraklar verilmiştir. Devlet, bu topraklardan yıllık vergi almıştır. Mennonitler bu toprakları ekmiş, ticaret ve endüstri alanlarında çalışmıştır. Mennonitlerin burada kendi mallarını ürettikleri, kendi aralarında evlilik yaptıkları, kıdemliler tarafından yönetildikleri belirtilir.³⁵⁴

Mennonitler, 17. yüzyılda işkenceden kaçarak XIV. Luis'in koruması altına sığınmıştır. Ancak Fransız ilahiyatçılar, Mennonitlerin dini öğretilerini araştırmış ve Kral'ı onlara karşı kışkırtmıştır. Bu sebeple Kral, Mennonitlerin ülkeye girmesini yasaklamış ve ülkedeki Mennonitlere karşı işkence uygulaması başlatmıştır. Fakat bazı

³⁵¹ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 101- 102.

³⁵² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 145- 146.

³⁵³ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 153.

³⁵⁴ J. M., "Germany, Historical Notices of The Evangelical Mennonite", **Evangelical Christendom, Its State and Prospects**, Volume XIV, London, 1855, s. 378.

soylu kimseler, Mennonitlere kendi arazilerini kiraladıkları için gelir kaybı yaşanmaması açısından, onları himaye altına almıştır. 1728 yılında, Orleans dükünün kral naibi olmasıyla birlikte, Mennonitler burada yaşama hakkına kavuşmuştur. Fakat Mennonitlerin farklı yerleşim yerlerine taşınmaları yasaklanmıştır.³⁵⁵

18. yüzyılda Mennonitler, savaşa katılmamak için ekstra vergi ödemiştir. Mennonitler, iman ikrarlarını düzenlemek adına yaptıkları kongreleri devam ettirmiştir. Bu kongrelerden biri olan Alsas Kongresi'nde alınan kararları, Flemish Mennonitleri kabul etmiştir. Bu kongereden sonra bu bölgede, buna benzer büyük bir tartışma bir daha yaşanmamıştır. Bütün bunlar olurken Mennonitlerin bu bölgelere göçü devam etmiştir.³⁵⁶

Fransız- Prusya savaşları sırasında, savaştan muaf tutulmak isteyen Mennonitlerin bu isteği kabul edilmemiştir. Bu yüzden bazı Mennonitler Amerika'ya göç ederken, bazıları ise burada kalıp, kendi kardeşlerine karşı savaşmıştır. 1820'den 1850 yılında kadar Napolyon savaşlarından sonra birçok aile Amerika'ya göç etmiştir. Geniş bir grup İllinois'ya ve onun Butler ve Fulton ilçelerine, Ohio, Newyork ve Kanada'ya taşınmıştır. Mennonitler, buralarda soylu kimselerin topraklarında kiracı olarak çalışmıştır. Tarımsal kültüre sahip oldukları ve çok çalışkan oldukları için birçok soylu kimse tarafından aranan kimseler olmuşlardır. Ancak savaşlar yüzünden yerleşim yerleri, savaş bölgesi haline gelmiştir. Bu sebeple Mennonitler, savaştan sonra çok küçük bir topluluk haline gelmiştir. 1913 yılındaki yıllık kitapları kayıtlarına göre, Lüksemburg'da çok küçük bir cemaatleri kalmıştır.³⁵⁷

1.4.4. Rusya'ya Yayılması

Mennonitlerin zulümden uzak, rahat ve istedikleri gibi dini özgürlük ve çalışma alanı buldukları yer Rusya olmuştur. Rusya'ya gelen ilk Mennonitler, Alman Mennonitleridir. Mennonitlerin Rusya'ya göçü, 1763 yılında prensipsiz, zalim ve dikkate değer bir politik öngörüşünün olduğu bilinen Muhteşem II. Catherin'in yönetimi sırasında meydana gelmiştir. II. Catherin, yönetimi boyunca imparatorluk sınırlarını Türkiye'ye rağmen Karadeniz ve Hazar denizine kadar genişletmiştir. Bu bölgelerin

³⁵⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 187.

³⁵⁶ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 153.

³⁵⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 188- 190.

yarı vahşi ve göçebe olan Türkler ve Tatarlar tarafından iskân edildiği kaydedilir. Kendisi de bir Alman olan II. Catherine, güney Rusya'yı mazlum Almanlarla doldurmuştur. II. Catherine, 1763 yılında Alman kolonilere ilk davetiyeyi gönderdiği zaman, onlara dini yaşam özgürlüğü ve bedava ulaşım sağlayacağını vaat etmiş ve vaadini de yerine getirmiştir. Bununla da kalmamış kendi okullarını, kiliselerini, yerel yönetimlerini, fabrika ve diğer endüstriler için ödenek vermeyi ve askerlikten muaf olmalarını kabul etmiştir.³⁵⁸ Aynı zamanda 165 akrelik (667731m²) bir çiftlik tarlası vermiş ve dini özgürlükle birlikte ekonomik olarak tam bir düzene girene kadar vergi almamıştır.³⁵⁹

Rusya'ya göç eden Moravyan Mennonitleri de 1763 yılında Saratov sınırı yakınlarında Müslümanlarla sınır bir yere yerleşmiştir. 1786 yılında ise II. Catherine, Batı Prusya Mennonitleri için bir davetiye göndermiştir. Birkaç yıl boyunca II. Catherine, Türkiye'ye ait olan Azak denizi (Kırım) ele geçirmiştir. Taurien'den de beş yüz bin akrelik (2023428211m²) araziye almıştır. II. Catherine'in amacı, bu yerlerde Mennonitlere ait olacak olan çiftlikler oluşturmaktır. Zaten Mennonitler de dini ve ekonomik özgürlük elde edebilecekleri bu fırsatı kaçırmak istememiştir. Fakat Prusya hükümeti, endüstiri açısından birçok gelir elde ettiği Mennonitleri vermek istememiştir. Bu yüzden ilk göçü, fakir Mennonitlerin gerçekleştirmesine izin vermiştir.³⁶⁰

1786 yılında II. Catherine'in, Mennonit göçmenlerine karşı samimi davranmasının sonucu olarak daha birçok Mennonit, Rusya'ya göç etmiştir. Daha önceki uygulamalara benzer bir şekilde Mennonitlere, kendi ilişkilerinde serbestiyet verilmiş ve onlar yerli halktan ve diğer yabancılardan ayrı tutulmuştur. Bu ayrıcalıkla Mennonitler, kendi dinlerini, eğitimlerini ve sosyal yaşamlarını düzenlemiştir. Mennonitler, daha önceden Danzing ve Prusya'da yaşarken çalışkanlıkları ve verimlilikleri ile bilinmektedir. Aynı şekilde Mennonitler, Rusya'da da bu verimliliklerini devam ettirmiştir. Askeri görevlerden muaf tutulmalarıyla birlikte, bira ve sirke mayalama, konyak damıtma ve bunların ticareti ile ilgilenme konularında da ayrıcalık sahibi olmuşlardır. Rusya, bu açıdan Mennonitlere örnek çiftçi gözüyle bakmaktadır. Bazı Mennonitler, Chortitza'da oluşturulan ilk koloni için 1788 yılında

³⁵⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 147- 148.

³⁵⁹ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 213.

³⁶⁰ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 107.

Danzing'den yola çıkmıştır. Toplam olarak elli kişiden oluşan sekiz aile, Dubrovna'ya varmıştır. Rusya'nın Türklerle savaşta olması sebebiyle Dubrovna'da kalmışlardır.³⁶¹ Yine aynı yıl, Prusya'dan iki yüz aile Chortitza'ya doğru yola çıkmıştır. Ancak Türklerle Rusların savaşının devam etmesi üzerine gidecekleri yere bir yıl sonra varmışlardır.³⁶²

1789 yılında Flemiş ve Frizyan Mennonitleri de Chortitza'ya göç etmiştir. Bu göç edenler otuz altı aileden oluşur. Ancak bu aileler Chortitza'daki Mennonitlere katılmamış, kendilerine ayrı bir kilise kurmuştur. Daha sonra buradaki topluluğa eklenen göçmenlerle birlikte, Dubrovna'daki Mennonit nüfusu 228 aileyi bulmuştur. Bundan sonra yeni gelen 400 ailelik koloni ile göçmenler, Chortitza kolonisini büyütülmüştür.³⁶³

Mennonitlerin 1789 yılında Chortitza'ya yerleştirilme sebebi olarak Türklerle olan savaş gösterilse de asıl sebebin, Prens'in Mennonitleri kendine ait bölgeye yerleştirmek istemesi olduğu belirtilir. Mennonitler, Chortitza'ya vardıkları zaman buranın kayalık, verimsiz olduğunu görünce, Prusya'ya geri dönmek istemiştir. Ancak geri dönüşün mümkün olmadığını anlayınca, burayı mesken etmişler ve araziyi ıslah etmişlerdir.³⁶⁴

II. Catherine 1796 yılında ölmüş, yerine oğlu I. Paul geçmiştir. Mennonitler kendilerine tanınan ayrıcalıkların ellerinden alınmasından korkmuşlar ama korkulan olmamış, hatta 1803 yılında 342 aile Prusya'dan Molotschna'ya göç etmiştir.³⁶⁵ Chortitza'ya ilk yerleşenlere, Eski Koloni denilmektedir. Çünkü bu koloni Rusya'ya yerleşen ilk Mennonitlerdir. Rusya'daki ikinci yerleşim yeri The Molotschna olup, tam olarak 1804 yılında kurulmuştur. Bu bölge, Molochnaya nehrinin Azov denizine aktığı yerlerin hepsini kapsamaktadır. Güney Rusya'da olan en geniş kolonidir. Yine bu bölge, bugün Ukrayna olarak bilinen yerdir. Bu yeni koloni, eski koloniden yerleşim konusunda ve çiftçilik konusunda büyük bir yardım almıştır. Ayrıca Molotschna, Chortitza'dan daha verimli topraklara sahip olup şehirlere ve deniz kasabalarına daha yakındır. Bu yüzden ikinci koloninin, tarımsal ve endüstriyel mallarını buralarda satması

³⁶¹ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 169- 172; Ens, Adolf, "The Tie That Binds: Prussian and Russian Mennonites (1788- 1794)", *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 8, 1990, s. 42.

³⁶² Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 107.

³⁶³ Dyck, Cornelius J., **a.g.e.**, s. 169- 172; Ens, Adolf, **a.g.m.**, s. 42.

³⁶⁴ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 215.

³⁶⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 152.

daha kolay olmuştur. Bu yüzden Molotschna Mennonitleri, Chortitza'dan daha zengin bir hayat yaşamıştır.³⁶⁶

Eski koloni Mennonitleri fakir kişilerden oluşurken, Molotschna kolonisi zaten Prusya'dan gelen varlıklı kişilerden oluşmaktadır. I. Paul, annesinin ibadetlerini özgürce yerine getirebilme, askerlikten muaf tutulma, yargı ve sivil alanda zorunlu çalışmadan muaf olma konularında Mennonitlere gösterdiği ayrıcalığı tanımıştır. Yine I. Paul, Mennonitleri endüstri, dokumacılık, içki mayalama gibi iş alanlarında yaptıkları üretimden dolayı, on yıl boyunca vergiden muaf tutmuştur. Bütün bu ayrıcalıkları duyan birçok Prusyalı Mennonit de bu refah ve zengin hayatı yaşamak için Rusya'ya göç etmiştir. Böylece 1803- 1804 yıllarında 300 aile, 1808 yılında 99 aile, 1818 yılında da 215 ve daha fazla aile Rusya'ya göç etmiştir. Mennonit göçlerinin artması sebebiyle yeni gelen Mennonitlere, yeni yerleşim yerleri açılmıştır.³⁶⁷

Mennonitlerin Rusya'da yerleştirildikleri yerler, genel olarak ağacın dahi olmadığı geniş boş arazilerdir. Mennonitler yerleştikleri bu yerlere bolca meyve ağaçları dikmiş ve çiftçilik yapmaya başlamıştır. Ektiklerinin başında gelen nebat ise buğdaydır. 1820 yılında Halbstadt'da elbise ve diğer manifatura yapımına başlamışlardır. Mennonitlerin yaşadıkları köylerin sayısı on sekiz olup nüfusları 2.888'i bulmuştur. Tarım ile uğraşanların yanısıra, iki saatçi, dokuz tornacı, dokuz fiçi yapıcısı, seksen sekiz doğramacı, yirmi altı marangoz, on altı demirci, kırk dokuz dokumacı, bir boyacı, yirmi beş terzi, yirmi ayakkabıcı, birkaç değirmenci, biracı ve daha diğer meslekleri yapanlar da bulunmaktadır. Eski kolonide dört yüz yetmiş altı hane, iki kilise, yirmi iki yel değirmeni, bir su değirmeni, üç buğday değirmeni, iki içki imalathanesi ve bir bira fabrikası vardır. Her iki koloni de ağaçsız olan yerleşim yerlerini çeşitli meyve ağaçlarıyla donatmış olup koyun ve sığır yetiştiriciliği de yapmıştır.³⁶⁸ Her kasabada yirmi ila kırk ev bulunan, birçok kasaba kurulmuştur. Bir köyün yerleşim düzeni basit bir şekilde planlanmıştır. Kilise ve okullarını köy merkezine yakın yere inşa etmişlerdir. Kasabanın sonlarına doğru evler ve evlerin de yanına ambarlar inşa etmişlerdir. Kasabanın etrafı ise tarlalarla çevrilidir. Birçok kişi Mennonitleri, kendi hükümeti olan demokratik bir oluşum diye tanımlamıştır. Çünkü her köy, kendisine bir başkan ve

³⁶⁶ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 215- 216.

³⁶⁷ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 108.

³⁶⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 155- 156.

asistan seçmiştir. Bu seçim çiftçiler tarafından yapılmaktadır. Bu kişilerin görevi, yollar, eğitim ve fakirlik konuları ile ilgilenmektir. Koloni hükümeti denilen bu otorite, kanunlar, ateş ve güvenlikten sorumludur. Kıdemliler ve papazlar da dini konuları yönetmekle görevlidir. Ancak hükümet ve kilise konuları birbirleriyle çok yakından ilgili olduğu için sık sık ciddi problemler ortaya çıkmıştır.³⁶⁹

Zamanla her iki kolonide de zenginler gittikçe zenginleşmiş ve iktidarı ellerinde tutmuş ve fakirler de fakirliklerini korumuştur. Bu durum hem aile hem de sosyal açıdan memnuniyetsizliklere ve bölünmelere yol açmıştır. Liderleri olan Cornies, bu durumu üretimi arttırmakla düzeltmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Sonuç olarak yerleşim dışından arazileri kiralama veya satın alma ortaya çıkmış ve göçler meydana gelmiştir. Son çare olarak Rus hükümetinden yardım istenmiştir. Rus hükümeti artan nüfus dolayısıyla, yerleşim yerlerini daha küçük arazilere bölmeye karar vermiştir. Bu karar her ne kadar biraz sorunu hafifletse de Amerika'ya toplu göçler meydana gelmiştir. Amerika'ya olan toplu göçler neticesinde, Mennonitler ciddi bir sorun yaşamamıştır.³⁷⁰

Rusya'da kalan Mennonitler, çalışkanlıkları sayesinde endüstri alanında gelişim göstermiş ve zenginleşmiştir. Bu zenginlik ve refah yaşam, beraberinde materyalizm ve dünya hayatını getirmiştir. Bu durumun Rusya Mennonitlerinin birçoğunun başına geldiği belirtilir.³⁷¹ Buna ek olarak, Mennonitler arasındaki ilk anlaşmazlık, 1812 ve 1820 yılları arasında baş göstermiştir. Anlaşmazlık konusu ise kilise disiplini ve Mennonitler arasından sulh hâkimi olarak görev yapanların, kendi Mennonit kardeşlerine karşı aşırı sert bir tutum içinde olmaları üzerinedir. İlk bölünmeler tam bu sırada ortaya çıkmış ve küçük topluluk anlamında Kleine Gemeinde diye adlandırılan grup kendini göstermiştir.³⁷² Bu grup fikirleriyle pek rağbet görmemiştir. Kleine Gemeinde, Mennonitler arasındaki ahlaki hoşgörüyü desteklememektedir. Bu sebeple Kleine Gemeinde cemaati, küçük bir topluluk olarak kalmış ve birçoğu Kanada ve Amerika'ya göç etmiştir.³⁷³

³⁶⁹ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 222.

³⁷⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 157- 158.

³⁷¹ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 218.

³⁷² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 162.

³⁷³ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 231.

1836 yılında sadece Molotschna ilinde 10.000 sakin bulunmaktadır. Burada oturan Mennonitlerin çoğu zenginleşmiştir. Yüzyılın ortalarına doğru Volga bölgesinde oturanlar da aynı şekilde zengin hale gelmiştir.³⁷⁴

1847 yılında Rus Mennonitlerin, Kuzey Amerika'ya göçü meydana gelmiştir. Mennonitlerden üç kişi devamlı yerleşim yeri kurmak için önden gitmiştir. Bundan sonra düzenlenen yerleşim planına göre diğer Mennonitler de göç etmiştir. Özellikle Oklahoma, Manitoba ve Kansas şehirlerindeki açık arazilere yerleşim yerleri kurmuşlardır.³⁷⁵

Alman Mennonitler, Güney Rusya'da imparatorluk tarafından özel muamele görmüştür. Mennonitlere kendi yerel yönetim hakkı tanındığı gibi kendi resmi işlemlerini yürütme hakkı da verilmiştir. Bir nevi otokrasi içinde demokrasi ile hayatlarını özgür bir şekilde sürdürmüşlerdir.³⁷⁶ Ayrıca kendi kurumları mevcut olduğu gibi kendilerine ait ceza verme hakkında sahip bir sulh hâkimleri de bulunmaktadır. Suçlular için en çok kullanılan ceza yöntemi kamçılama olmuştur. Yönetim işleri ile okul işleri kilisenin kontrolü altındadır. Kıdemlilerin de idareye yardımcı olmaları istenmiştir. 1850 yılında Kilise Konsili olarak bilinen bir kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu kuruluş, kolonideki en yüksek kilise otoritesi olarak kabul edilmektedir. Rahip olmayan kişiler bu kuruluşun toplantısına asla katılamaz. Kilise konsillerinde, en çok güce sahip olan kimseler ise kıdemlilerdir. 1883 yılında Güney Rusya Mennonit Genel Konferansı eski kilise konsili yönetimine son vermiştir. Okullar ile ilgili meseleler de yerel topluluğa bırakılmıştır.³⁷⁷ Daha önceleri ise okul yönetimini Rusya devleti idare etmekteydi. Mennonitlerin eğitim seviyesi kalitesizdi. Evlerde oluşan sınıflarda okuma, yazma, aritmetik ve Kutsal Kitap öğretiliyordu. Ezberlerini yapmayan öğrencilere fiziksel olarak ceza veriliyordu.³⁷⁸

Okullarda ilk öğretmenlik görevini üstlenen kimseler işçiler ile kıdemlilerdir. Okul ile iş yerleri birbiri ile bağlantılı bir şekilde yürütülmüştür. Öğretmenlerin görevi, öğrencilere ayakkabıcılık, marangozluk gibi meslek kazandırmaktır. Okuma ve yazma öğrenme süresi ise birkaç yılı bulmaktadır. Bunların dışında okulda öğrenilmesi

³⁷⁴ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 108.

³⁷⁵ Melton, J. Gordon, **Melton's Encyclopedia of American Religions**, Gale, Cengage Learning, Eighth Edition, USA, 2009, s. 439.

³⁷⁶ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 218.

³⁷⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 159.

³⁷⁸ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 224.

amaçlanan en önemli şeyler, Almanca ve dini bilgilerdir. Kendini öğretime adayan birkaç öğretmen de olmuştur. Bu öğretmenler sayesinde eğitim seviyesi yükselmiştir.³⁷⁹ Bununla birlikte lisanslı ve eğitilmiş öğretmenler de görev almıştır. Çalışma programları düzenlenmiş ve test kitapları hazırlanmıştır. İlk lise Ohrloff'da kurulmuştur. Burası Mennonit kolonileri için öğretmen eğitme kurumu olmuştur.³⁸⁰ Dersler arasında Rusça dersleri eklenmiştir. İşçi sınıfı için akşam dersleri ve okuma kursları yapılmıştır. Birçok köyde ve ilde yeni okullar açılmış, öğrenim daha kaliteli hale getirilmiştir. Fakir öğrencilere burs imkânı sağlanmış ve okuldan mezun olanlara cemaatte iş imkânları sağlanmıştır. Buna ek olarak öğretmen ve misyoner yetiştiren okullar da açılmıştır.³⁸¹ Bununla birlikte sadece kızlara özel okullar da inşa edilmiş ve böylece kızlar da özgür eğitim almıştır. Kız okullarının öğretmenleri hem erkek hem de bayandan oluşmuştur. 19. yüzyılın sonlarında da genç Mennonitler, Rusya ve Avrupa'daki üniversitelere gönderilmiştir. Mennonitlerin eğitim sisteminden etkilenen Rusya, kendi vatandaşları için Mennonit okullarına benzer eğitim sistemi uygulamıştır.³⁸²

1860 yılına gelindiğinde, Molotschna kolonisi elli köye ulaşırken, Chortitz kolonisi on sekiz ve Bergthal kolonisi de beş köye çıkmıştır. Mennonitlerin nüfusu toplam 30.000 civarında olup, sahip oldukları arazi miktarı yedi yüz bin akredir (2832799495 m²).³⁸³

Mennonit Brethren cemaati, 1860 yılından bu yana sistemli bir şekilde büyümüştür. Molotschna'da yedi yüz dört kiliseleri bulunmaktadır. Chortitz ve Kırım'da da birçok kilise kurulmuştur. Fakat Rusya hükümeti, Mennonitlerin Alman kökenli olmalarından ve kendi ırklarını özenle muhafaza etmelerinden rahatsız olmuştur. Bu sebeple 1870 yılında Rus Çarı, Ruslaştırma programı uygulamıştır. Bu programa göre, Mennonitlerin yerel otoriteleri ellerinden alınmıştır. Almanca konuşma ve Almanca ibadet etme Mennonitlere yasaklanmıştır. Mennonitlere ait bazı okullar ve kiliseler kapatılmıştır. Diğer okullar ise Rus vesayetine geçmiştir. Askeri hizmetten muaf tutulma hakkı kaldırılmıştır. Mennonitlerin özgürlükleri karşılığında toplu miktar ödeme yapmaları istenmiştir. Bu yüzden Mennonitler, diğer Mennonit cemaatlerin

³⁷⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 160.

³⁸⁰ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 226.

³⁸¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 160- 161.

³⁸² Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 227.

³⁸³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 156.

Amerika'da rahat yaşadıklarını bildikleri için Amerika'ya göç etmeye karar vermiştir.³⁸⁴ Böylece 1870 yılında Mennonitlerin Rusya'ya olan göçleri azalmaya başlamıştır.³⁸⁵

İmparatoriçe Catherine ve onun varislerinin Mennonitlere tanıdıkları özel haklar ve özgürlükler bilinmektedir. İmparatorların Mennonitleri askerlikten muaf tutmalarına karşılık olarak Mennonitler, Kırım ve Japon savaşlarında askeri transfer servisinde, yaralıların bakımında, hastane servisinde görev alarak, devlete büyük yardımları olmuştur. Mennonitler beş bin yaralıya evlerini açmıştır. Fakat bu yardımlar sırasında birçok genç Mennonit hayatını kaybetmiştir. Durumun ciddileşmesi üzerine Mennonitler hükümetten özel haklar talep etmiştir. Fakat savaş bakanı, düşman tarafından herhangi bir saldırı söz konusu olduğunda, soruşturma açabileceklerini söylemiştir. Bu cevap karşısında memnun olmayan Mennonitler, göç etmenin tek çözüm olacağını düşünmüştür. İlk olarak Afrika veya Sibirya'ya gitmeyi düşünmüşlerse de³⁸⁶ sonunda Amerika'nın en uygun yer olacağına karar vermişlerdir. Çünkü Amerika, birçok milletin barındığı en iyi sığınak yeri olarak görülmektedir. Rusya devleti Mennonitlerden elde ettiği endüstriyel faydalardan mahrum kalmamak için onlara hastane, trenyolu, fabrika ve orman bölgelerinde imkânlar sunabileceklerini teklif etmiştir. Ancak bu şartlar Mennonitlere çok ağır gelmiştir.³⁸⁷ Ayrıca Mennonitler, bu yerlerin de askeri sisteme bağlı olarak çalıştıklarını bildikleri için ve askeri sistemle herhangi bir bağlantıda olmak istemediklerinden dolayı bu talebi kabul etmemiştir. Rusya hükümeti Mennonitlerin göç etmemesi için onları yıldırıma çalışmıştır. Bunun üzerine Mennonitler de göç etmek için propaganda yapmaya başlamıştır. 1873 yılında on iki kişilik bir grup, Batı Kanada ve Amerika'ya yerleşim yerlerini araştırmaya gitmiştir. Böylece Mennonitler, küçük gruplar halinde göç etmeye başlamıştır. Amerika'da yaşayan Mennonitler, Rusya'dan gelen kardeşleri için ekonomik ve sosyal yardım yaparak, onların göçlerini kolaylaştırmıştır.³⁸⁸

Mennonitler, 1874 yılında Amerika'ya toplu göç etmiştir. Daha sonra Mennonitler Kuban, Cherson, Varşova, Samara, Türkistan ve Sibirya'da da kilise kurmuştur. Bu yılda Amerika ovalarına ve Kanada kırlarına göç eden Mennonit

³⁸⁴ Melton, J. Gordon, **a.g.e.**, s. 439; Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 184, 231- 232; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 168- 182.

³⁸⁵ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 108.

³⁸⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 170- 171.

³⁸⁷ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 108.

³⁸⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 172- 173, 182.

nüfusunun 18.000 olduğu belirtilir.³⁸⁹ Artık 1880 yılında hükümet, Mennonitlerin kendi mal varlıklarıyla birlikte ve vergi ödemedi Amerika'ya göç etmelerine izin vermiştir.³⁹⁰

1910 istatistiklerine göre, Mennonitler yaşadıkları yerlerde çocuklarını rahatça okula gönderebilmiştir. Bu okulların arasında üniversite ve yüksek enstitüler de bulunmaktadır. Okula giden çocuk sayısı 15.000'dir. 1917 yılında meydana gelen devrim sebebiyle Çar, Mennonitlerin diğer insanlarla eşit haklara sahip olmasını sağlamıştır.³⁹¹

1.4.5. Amerika'ya Yayılması

Amerika'ya ilk göç eden kimseler Hollandalı tüccarlar ve kolonilerdir. Buraya göç eden dini gruplar Kalvinist, Katolik, İngiliz Puritanlar, Lutheranlar ve Anabaptistlerdir. Anabaptist olarak nitelendirilen grup ise Mennonitlerdir. Mennonitlerle ilgili bilgilerin, New York şehrinin eski ismi olan New Netherlands koloni kayıtlarında bulunduğu belirtilir. Mennonitlerin göç ettiği ilk zamanlarda, Fransız Cizvit Father Jogues 1643 yılında yazdığı mektubunda, seyahati sırasında Mennonitler hakkında Manhate ismini kullanmıştır. 1657 yılı dökümanlarına göre Mennonistler, Menist, daha sonra ise Menonist olarak adlandırılmıştır.³⁹² Ancak Mennonitlerin Kuzey Amerika'daki ilk yerleşim yerlerinin Germantown olduğu ve Mennonitlerin devlet tarafından resmi olarak "Mennonite" olarak isimlendirildikleri kaydedilmektedir. Ayrıca Mennonitler hakkında resmi olarak bahsedildiği zaman, Kuzey Amerika'da bir grup Mennonite kuruluşu olduğu ve bu Mennonite kuruluşuna ön veya son ek olmadan sadece Mennonite şeklinde belirtildiği kaydedilmiştir. Ayrıca onların müttefiki olan Amiş Mennonitlerinin, ana gövdesi oldukları ifade edilir. Mennonitler hakkındaki bu kayıtlar, kendi üyelerinin toplandığı Eastern District, Indiana- Michigan ve Western District konferanslarında da kayıtlıdır.³⁹³

Mennonitlerin Kuzey Amerika'ya yerleştikleri bilirse bile, kaynak eksikliğinden dolayı ilk defa tam olarak hangi tarihte yerleştikleri bilinmemektedir.

³⁸⁹ Leowen, Harry; Nolt, Steven, **a.g.e.**, s. 184, 231- 232; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 168- 182.

³⁹⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 172- 173.

³⁹¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 179- 182.

³⁹² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 193.

³⁹³ Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 8.

Fakat 1663 yılının Mayıs ayında Aziz Jacob ve kırk bir kişinin, gemiyle Rotterdam'dan Delaware'ye geldiği kayıtlıdır. İki yıl sonra da Hollanda İngiliz savaşı sırasında Hollanda'dan gelenlerin olduğu bilinir.³⁹⁴ Newyork koloni kayıtlarına göre, Hollandalı Anabaptistlerin Amerika'da yerleşim yeri kurabilecek toprakları elde etmesiyle birlikte Mennonitler, New Netherlands'e yerleşmiştir.³⁹⁵

1655 ile 1680 yılları arasında İngiltere'den Kuzeybatı Almanya ve Hollanda'ya birkaç Kuveykır gitmiş ve Mennonit cemaatine katılmıştır. Daha sonra bu Kuveykır Mennonitleri ve onların Mennonit arkadaşları ilk olarak Crefeld'den Pensilvanya'ya göç etmiştir. 1682 yılında Mennonit bir tacir olan Jacob Telner ve beş Mennonit arkadaşı Pensilvanya'dan on sekiz bin akrelik (72843415m²) bir arazi satın almıştır.³⁹⁶

Mennonit göçmenleri, 6 Ekim 1683 tarihinde Filedelfiya'da arazi sahibi olmuştur. Ancak yerleşim yerinin el değmemiş topraklar olması ve fakirlik sebebiyle Mennonitler, zor durumlar yaşamıştır. Bununla birlikte zulmün hala devam etmesi yüzünden birçok kişi buraya Mennonit kardeşlerinin yanına gelmiştir.³⁹⁷ Crefeld'den Filedelfiya'ya göç eden bu Mennonitler, burada ilk defa kalıcı bir yerleşim yeri olarak Germantown'u kurmuştur. Bu Mennonitler arasında Kuveykır Mennonitleri de bulunmaktadır. İlk Mennonit kolonileri makineci ve bez dokumacılarıdır. Küçük arazileri ekip biçseler de daha sonra dokuma endüstrisine geri dönüş yapmışlardır.³⁹⁸ Ayrıca dokuma konusunda izin almak için hükümete dilekçe vermişler, ilk ve en iyi keten dokumacıları olduklarını kanıtlamışlardır. Böylece hükümet, Mennonitlere çamaşır endüstrisi alanında, teşvik amaçlı 100 akrelik (404685m²) arazi vermiştir. Bu gelişme, Mennonit kolonilerinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Daha sonra sayıları elliye geçmeyen aile gruplarının bölgeye göç etmesi devam etmiştir.³⁹⁹

Mennonitler ve Amişler farklı zamanlarda Amerika'ya göç etmiştir. Bu iki mezhebin konuşma lehçeleri farklı olmasına rağmen ortak noktaları uğradıkları işkence ve zulümdür. Kilise uygulamalarının da farklı olmasına rağmen birbirlerinin ibadet

³⁹⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 194.

³⁹⁵ Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, s. 81.

³⁹⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 195.

³⁹⁷ Krehbiel, H. P., **The History of The Mennonite General Conference**, Pastor of The First Mennonite Church, Canton, Ohio, 1898, s. 2.

³⁹⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 196.

³⁹⁹ Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, s. 105.

türlerini anlayınca beraber çalışmaya başlamışlardır. Mennonitler, Amişlerle ilgili olarak birçok noktada bağlantılı olmuştur. Bunun dışında Mennonitlerin merakla ilgilendikleri, kim ve nasıl birer insan olduklarını sorguladıkları diğer birçok Amerikan grupları olduğu belirtilir. Mennonitler tanıştıkları bütün insanlara, kendi hikâyelerini anlatmıştır. Çok geçmeden Mennonitler, kendi hikâyeleri ile diğer grupların hikâyeleri arasında iç içe geçmiş farklı hikâyelerin olduğunun farkına varmıştır. Ancak başarıları ve başarısızlıkları ile mezhepsel bir durumu görememişlerdir. Mennonitler sadece kendi insanlarıyla birlikte, Tanrı'nın yolundan gitmeyi ilke edinmiş bir topluluk olduklarını ifade etmiştir.⁴⁰⁰

Yukarıda gördüğümüz gibi Amerika'ya ilk göç edenler, Hollandalı Mennonitlerin küçük bir grubudur. Daha çok sayıdaki grupları ise Almanlar ve İsviçreli Mennonitler oluşturmaktadır. 1688- 1697 yılları arasında Palatinate savaşları sırasında Fransız ordusu, Palatinate'yi yerle bir etmiştir. Bu zaman zarfında halk, yoksulluk ve acı içinde kalmıştır. Bu sırada İngiltere Kraliçesi Anne, Amerika'ya gönderme sözü ile savaştan acı çeken insanları İngiltere'ye davet etmiştir. Amerika'ya gitme umudu ile sekiz- on bin kişi İngiltere'ye gitmiştir. Fakat İngiliz hükümeti, bu kadar çok Alman'ın bu daveti kabul edeceğini düşünmemiştir. Bu sebeple gelen birçok kişiyi, Almanya'ya dönmeye ikna etmiştir. Bazı kimseler ise İrlanda'ya geçmiştir. Mennonitlerin altı yüz kadarı da daha önce New Bern'de kurulmuş olan İsviçre kolonisinin bulunduğu Graffenreid'e yani Carolinas'a yerleşmiştir. Sonraki yıl, Mennonitlerin bir miktarı Newyork'a sevk edilmiştir. Birkaç aile Pensilvanya'ya yerleşmiştir. Palatine Mennonitleri de Skippack'deki Germantown kolonisine katılmıştır. Zamanla Mennonitlerin nüfusu artmıştır. Mennonitlerin yerleşim yerleri, Skippack'in kuzeyi Montgomery ilçesinin merkez kuzeyi, Buck ilçesinin batısı, Berks'in doğusu ve Lehigh ilçesi, Northampton ilçesinin güneyi ve Chester ilçesinin farklı bölgeleridir.⁴⁰¹ Montgomery ilçesinde Mennonitler, Amerika'daki ikinci kiliselerini kurmuştur. Perkiomen kasabasında da 6166 akrelik (24952916m²) sulak ve verimli bir araziye sahip olmuşlardır.⁴⁰²

⁴⁰⁰ MacMaster, Richard K., **Land, Piety, Peoplehood: The Establishment of Mennonite Communities in America, 1683- 1790**, The Mennonite Experience in America Volume. I., Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, 1985, s. 9- 10.

⁴⁰¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 201- 202.

⁴⁰² Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, s. 119.

Mennonitler, 1688 yılına kadar başlarında bir papaz olmadan söylevlerini kitaptan okumakta idiler. 1688 yılında William Rittenhouse adlı kişinin Germantown'a gelmesiyle birlikte Mennonitler, 1690 yılında cemaatin ilk kıdemlisi olarak William Rittenhouse'ı seçmiştir.⁴⁰³ Kıdemli kişi, topluluğun liderliğini üstlenen kimse olup, vaizlik görevini de yerine getirir. Rittenhouse, aynı zamanda kâğıt yapımcısı olarak da seçilmiştir. William Rittenhouse, 1690 yılında ilk kâğıt imalathanesini Wissahicon'da kurmuştur. Bununla birlikte bölgede dokuma endüstrisini kurmuş ve paçavraları değerlendirmiştir. Mennonitler, atalarının tarihte önemli yerlere geldiğini vurgulamaktadır. Bazı aileler kâğıt yapıcılığı işini üstlenerek iş, bilim ve politikaya öncülük etmiştir. Mesela, büyük torun olan David Rittenhouse, bilim alanında gelişme göstererek astronot olmuş ve Amerikan devrimi sırasında cephane üretimiyle tanınmıştır. Ayrıca Devrim savaşı sırasında da önemli bir meclis üyesi olup George Washington tarafından devletin darphanesinin ilk yöneticisi olmuştur. Thomas Jefferson ve Benjamin Franklin ile yakın arkadaştır. Samuel Pennypacker da eyalet valisidir. Bununla birlikte Mennonitler diyakoza da ihtiyaç duymuştur. Bu yüzden Jan Neuss ilk diyakoz olarak seçilmiştir. Neuss, diyakoz seçilmekle birlikte gümüş işiyle uğraşan kimse olarak da göreve getirilmiştir.⁴⁰⁴

Mennonitler, Pensilvanya'da 1691 yılında vilayetin kanunlarına bağlı olarak ilk defa ayrıcalık hakkı kazanmıştır. Onlara kendi içlerinde yargı ve dokunulmazlık hakkı verilmiştir. Mennonitler için memur olarak çalışmak, hapisane, inşa malzeme deposu ve postane kurmak zordu. Birkaç kişi resmi ofis kurulmasına karşı çıktı ve Mennonitler ayrıcalık haklarını kaybettiler. Çünkü hiçkimse resmi ofis ile sorumlu olmak istememiştir.⁴⁰⁵

Germantown, zamanla Mennonit cemaatinden olmayanların da yerleşim yeri olmaya başlamıştır. Bunlar arasında ilk Dunkard, ilk Alman Reformcuları, Alman Luther yanlıları, Moravyanlar, Alman Metodist Kilise Mensupları, Atlantik tarafları ve daha önce ismi duyulmamış mezhepler vardır. Mennonitler ile Kuveykırılar başlarda aynı ibadeti uygularlarken, yeni mezheplerin bölgeye yerleşmesi ile birlikte ibadet

⁴⁰³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 197.

⁴⁰⁴ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 44; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 199- 200.

⁴⁰⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 198- 199.

biçimleri de farklılaşmıştır. 1702 yılında Germantown'ın otuz mil yukarısında, Skippack çayı civarında ikinci bir Mennonit kolonisi kurulmuştur.⁴⁰⁶

Mennonitler, Amerika'da sadece kendi mensuplarını savunmamışlar, Amerika'daki köleliği de protesto etmişlerdir.⁴⁰⁷ Mennonitler, Kutsal Kitap'a dayanarak aldıkları karara göre, köleliğe karşı olduklarını belirtmiştir. Çünkü kölelik, kibrin bir göstergesi olarak düşünülmüştür.⁴⁰⁸ Bu yüzden Mennonitler, kendi kardeşlerini özgürlüklerine kavuşturmaya çalışmıştır. Bu kişiler, Filedelfiya'ya doksan gemiyle gelen 8.000 Mennonit göçmendir. Bu göçmenler sözleşmeli köle olarak satılmışlardı. Özgürlüklerine kavuşturulan Mennonitler, Germantown ve Filedelfiya'nın kuzeyine kadar olan bölgelere yerleştirilmiştir. Buralarda terzilik, dokumacılık, ayakkabıcılık, halıcılık, çilingirlik, pamuklu, kadife kumaş ve elbise üretimi ile ticaret işleriyle uğraşmışlardır. Böylece Mennonitler, dini yaşamdan ziyade ekonomik yaşamlarını daha da geliştirmiştir.⁴⁰⁹

Palatinate Mennonitlerin ilk yerleşim yeri kuzey Carolina'dır. En geniş Palatine kolonisini İsviçreli Mennonitler oluşturur. Yerleşim yerleri de Pequea deresidir. Şu an Lancaster ilçesi olarak bilinen bu yer, o zamanlar Susquehanna olarak bilinmektedir. Buraya gelen Mennonitler bu yerin ilk beyaz kolonisi olup, Palatinate'den sürgün edilen İsviçrelilerdir.⁴¹⁰ Buraya gelen ilk grup, daha önce gelip de arazi satın alan kişilerden, on bin akrelik (40468564m²) bir araziye beş yüz pund sterline almıştır. Bu bölgedeki araziler oldukça verimli olup, zengin kireçtaşı yatakları bulunmakta, renkli şeker akçaağacı, kuzey Amerika cevizi, siyah ve beyaz ceviz yetişmekte, bol miktarda nehirden alabalık çıkartılmaktadır. Mennonitler bu zenginlik karşısında, Palatinate'de bulunan yoksulluk içindeki akrabalarını ve arkadaşlarını da buraya, yeni evlerine davet etmiştir. 1711 yılında yapılan bu davet ile birçok aile aynı yıl buraya yerleşmiştir. Almanya'da kalanlar ise dini kısıtlamalar ve fakirlik içinde yaşamlarını devam ettirmiştir.⁴¹¹

Amerika'ya göç eden Mennonit sayısı her geçen yıl daha da artmıştır. Lancaster ilçesinin hemen hemen bütün köylerine Mennonitler yerleşmiştir. Bununla

⁴⁰⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 197.

⁴⁰⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 197- 198.

⁴⁰⁸ Krehbiel, H. P., **a.g.e.**, s. 385.

⁴⁰⁹ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 39.

⁴¹⁰ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 81.

⁴¹¹ Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, s. 147- 148.

birlikte farklı yerleşim yerlerinde dağınık bir şekilde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu yüzden yeni gelen Mennonitler de kayıt altına alınmış ve vergi ödemeleri sağlanmıştır. 18. yüzyılda Pensilvanya'ya gelen Mennonit sayısı 100.000 Alman olarak hesap edilir.⁴¹² Mennonitler, hızlı bir şekilde Berks, Lehigh, Bucks, Chester ve Northampton ilçelerine ve Virginia, Ohio ve Indiana illerine yayılmıştır. Bu Mennonitler özellikle eski Mennonitler olarak bilinir. Ohio, Indiana ve Illinois şehirleri Pensilvanya'dan göç almıştır.⁴¹³ Ancak devlet kilisesi, Mennonit inancının yayılmasını engellemek için onların kendilerinden olmayanlarla evliliklerini yasaklamıştır. Bununla birlikte diğer Mennonitler için yeni araziler satın almalarına izin verilmemiştir. Askeri görevlere katılmayı reddettikleri için de ağır vergi ödemeleri şart koşulmuştur.⁴¹⁴

18. yüzyılda, Mennonitlerin yaşadıkları güneydoğu Pensilvanya bölgesine İrlandalı göçmenlerin gelmesiyle, Mennonitler zorunlu olarak Pensilvanya ve Virjinya sınırlarına doğru göç etmiştir. Bu yerlerdeki ilçelerde küçük koloniler halinde yaşamaya başlamışlardır. Lancaster ilçesinde yaşayan Mennonitler, Fransız ve Kızılderili savaşlarından önce York ilçesinde Susquehanna nehrinin karşısına, Cumberland ve Franklin ilçelerindeki Cumberland vadisine, Pensilvanya'ya, Maryland'a ve Washington ilçesine yerleşmiştir. Lancaster Mennonitleri burada birkaç düzinelik bir aileden oluşan bir koloni kurmuştur.⁴¹⁵ Mennonitlerin yerleştikleri Pequea şehri, Kızılderililerin yaşadıkları yerdir. Mennonitler ile Kızılderililer barış içinde yaşamıştır. Fakat daha sonra Kızılderililer batıya doğru taşınmıştır.⁴¹⁶ Bundan sonra Mennonitler, Page ilçesinde asla refah bir hayat sürememiş ve burada hiçbir Mennonit kalmamıştır. Çünkü Fransız ve Kızılderili savaşları patlak vermiş ve Kızılderililer, Page Mennonitlerinin yaşadıkları yerleşim yerlerine saldırarak, birkaç Mennoniti öldürmüştür. Bu sebeple Mennonitler, bu yeri terketmek zorunda kalmıştır.⁴¹⁷ Birkaç aile Pensilvanya'ya geri dönmüş, bazıları kuzey Neck'e yerleşmiş, kendi hayatlarını güvence altına almak için bazı Mennonitler de daha uzak bölgeler olan Rockingham ve Augusta ilçelerine yerleşmiştir. Mennonitler, daha uzak bölgeler olan Linville vadisi,

⁴¹² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 204.

⁴¹³ Huffman, Jasper Abraham, **a.g.e.**, s. 25- 26.

⁴¹⁴ Schmidt, Mary Delores, "Linguistic Transitions Of The Russian- Mennonites in Kansas", Emporia State University, Yüksek Lisans Tezi, Emporia, Kansas, Haziran, 1977, s. 7.

⁴¹⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 211- 212.

⁴¹⁶ Hartzler J. S.; Kauffman, D., **a.g.e.**, s. 198- 199.

⁴¹⁷ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 114.

kuzey dağlar, Singers denilen dar vadi, Harrisonburg, Rockingham'a kadar yerleşim yerleri kurmuştur. Mennonitler özellikle Linville'de geniş bir topluluk oluşturmuştur. Harrisonburg, Virjinya yakınlarında olup, Mennonitlerin buradaki yerleşimleri diğer ilçelere göre daha yeni bir süreç teşkil etmektedir. Aynı şekilde Rockingham da yeni yerleşim yerlerinden birisidir.⁴¹⁸

Koloni savaşları sırasında da Pensilvanya sınırları ve Virjinya sakinleri, Kızılderililer tarafından saldırıya uğramıştır. Bu olaylar sırasında Mennonitlerin evleri, Kızılderililer tarafından baskına uğramış, soyulmuş ve birçok Mennonit öldürülmüştür. Bunun üzerine Hollanda'dan Mennonitlere finansal yardım gelmiştir.⁴¹⁹

Filedelfiya'ya göç eden Mennonitlerin çoğu fakir kimselerdir. Atlantik okyanusunu geçecek kadar paraları olmadığı için gemi kaptanları, onları işçi olarak açık arttırma ile en yüksek fiyatı veren kimselere satmıştır. Yetişkinlerin çalışma süreleri dört beş yıl iken, küçükler yirmi bir yaşına kadar çalışmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte okyanusu geçmek kolay olmamıştır. Havanın en güzel olduğu zamanlarda bile okyanusu geçmek on- on iki haftayı bulduğundan, yolculuk yapan herkes sağ salim karaya çıkamamıştır. Özellikle çocuk ölümleri daha fazla olmuştur. Yapılan yolculukta gemideki iki yüz yirmi Mennonit yolcusundan kırk dördü ölmüştür. Gemi sahiplerinin hırslı olmaları sebebiyle, Mennonit yolculara ekmek bile verilmemiştir. Bu yüzden Mennonitlerin birçoğu gemideki fareleri bile sekiz peni gibi bir fiyata satın alarak yemek zorunda kalmıştır. Bu sebeple ölümlerin birçoğunun açlık yüzünden meydana geldiği belirtilir.⁴²⁰ Ayrıca verilen yemeklerin kurtlanmış olması gibi sağlıksız yiyecekler yüzünden, salgın hastalıklar ortaya çıkmış ve bu hastalıklar sebebiyle birçok kişi ölmüştür.⁴²¹

Palatine'den gelen Anabaptistler arasında Dunkard mezhebine bağlı olan kişiler de bulunmaktadır. Dunkardlar, Skippack ve Pequea yerleşim yerlerinde Mennonitleri takip etmiş ve onlarla barış içinde yaşamıştır. Daha sonra Mennonitlerin inanç sistemine uyum sağlayan Dunkardlar, bu mezhebe geçiş yapmıştır. Fakat eski bir Dunkard olan Conrad Beisel, 1728 yılında mezhepten ayrılmış ve Ephrata'da Yedinci Gün Baptistleri adı altında bir cemaat kurmuştur. Kuzey Amerika'ya gelen bazı ilk

⁴¹⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 211- 212.

⁴¹⁹ Hartzler J. S.; Kauffman, D., **a.g.e.**, s. 198- 199.

⁴²⁰ Smith, C. H., **The Mennonites of America**, s. 171.

⁴²¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 207.

Mennonit yerleşimcileri de bu yeni kurulan cemaate katılmıştır. Count Zinzendorf'un⁴²² Pensilvanya Palatınli tüm yerleşimcileri tek kilise altında birleştirme çabası, Mennonitleri pek etkilememiştir. Fakat bazı Mennonitler, Wesleyan taraftarlığını tercih etmiştir.⁴²³ Bu zamanlarda Mennonitler diğer kiliselerden çok fazla etkilenmemiştir. Ancak ileri yıllarda Reform ve Luther kiliselerine katılanların olduğu belirtilir. Ayrıca misyonerlik işleriyle de uğraşmadıkları için diğer kiliselerden çok az taraftar elde etmişlerdir.⁴²⁴

Yeni yerleşim yerlerinin oluşmasıyla birlikte, 1724 yılına geldiği zaman Mennonitlerin altı papaz ve beş kilisesi mevcuttur. Bundan sonra kilise sayısı hızlı bir artış gösterir. 1770 yılında Pensilvanya'da komünyon ayinine katılan toplam 1500 kişi ve 53 papazı olan kırk iki kilise bulunmaktadır.⁴²⁵

Mennonitler 18. yüzyılın sonlarında Pensilvanya, Maryland ve Virjinya'nın verimli topraklarına yeni yerleşim yerleri kurmuştur. Bu bölgeye gelen ilk Mennonitler ise ana topluluklar olarak anılmıştır.⁴²⁶

1815 yılında İsviçre, Alsatian ve güney Almanya'dan birkaç bin kişilik bir göç dalgası gelmiştir. Bu Mennonitler Newyork, Illinois, Iowa, Canada ve Nebraska şehirlerine yerleşmiştir. Daha önceki yerleşimcilerin kaldıkları ana yerler ise Ohio iline bağlı Wayne, Allen, Ashland ilçeleri ve Indiana iline bağlı olan Adams ilçesidir. Bununla birlikte Mennonitler, Amerika'nın daha birçok yerine dağılmıştır.⁴²⁷

1844 yılında Pensilvanya Mennonit topluluğu, ilk yıllık toplantılarında manevi açıdan derecelerine göre piskopos, papaz ve diyakoz olarak dini liderlerini gruplandırmıştır.⁴²⁸ Yine aynı yıl Illinois'da yaşayan Mennonit topluluğu düzenlediği konferansta ilk papazlarını ve diyakozlarını seçmiştir.⁴²⁹

1860 yılında bütün Mennonitlerin biraraya gelerek kurduğu The General Conference Mennonites, Amerika'daki Mennonitlerin disiplin ve yönetimi hakkında

⁴²² Moravyan mezhebine bağlı bir misyoner olan Kont Zinzendorf, Pensilvanya'da aynı mezhebe bağlı bir topluluk kurmuştur. Bkz. Veronika Torrejon, "Moravians: One Faith Two Worlds" *The Morning Call Gazetesi*, 22 Temmuz 2007, Lehigh Pensilvanya.

⁴²³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 208.

⁴²⁴ Smith, C. H., **The Mennonites of America**, s. 181.

⁴²⁵ Krehbiel, H. P., **a.g.e.**, s. 2- 3.

⁴²⁶ Keim, Albert, N., **Harold S. Bender, 1897- 1962**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1998, s. 20.

⁴²⁷ Huffman, Jasper Abraham, **a.g.e.**, s. 25- 26.

⁴²⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 208.

⁴²⁹ Hartzler J. S.; Kauffman, D., **a.g.e.**, s. 291.

birlik sağlayarak karar aldıkları bir kuruluştur. 1870 ile 1877 yılları arasında Rusya'dan Kanada ve Kuzey Amerika'ya bin aileden daha fazla bir nüfus göç etmiştir. Göç eden bu Mennonitlerin yerleşim yerleri Kansas, Nebraska, The Dakotas ve Manitoba'dır. Sadece Kansas'a yerleşen Mennonit nüfusunun en az beş yüz aile olduğu kaydedilir. Bu göçten sonra on bin kişilik Rus Mennonit akımı daha yaşanmıştır. Rusya'dan göç eden bu Mennonitler The General Conference, The Holdemanites ve diğer cemaatlere katılmıştır.⁴³⁰

1874 ile 1880 yılları arasında Alman ve Rus Mennonitler'i kuzey Amerika'da daha çok Kansas, Dakotas, Minnesota ve Manitoba'ya yerleşmiştir. Devrim savaşından sonra özellikle Kanada'ya göç olmuştur.⁴³¹

19. yüzyılda Mennonitler, daha çok Ohio, İndiana ve Illinois şehirlerine yerleşmiştir.⁴³²

Mennonitler, daima bütün kuruluşlarını resmi bir şekilde kurmuştur. Amerika ve Kanada'daki birliklerini korumak için birçok konferans düzenlemişlerdir. İlk düzenlenen konferans Central Illinois Conference of Mennonites olup, sadece Illinois'de değil McLean, Woodford, Tzewell ve Livingston illerinde de düzenlenmiştir. Bununla birlikte 29 cemaat Central Conference Mennonite Kilise'sine bağlanmıştır.⁴³³

Mennonitler, 19. yüzyıldan sonra yeni kiliseler açmaya devam etmiştir. 1908 yılından sonra Illinois Hopedale yakınlarında Boynton Mennonite Kilisesi, kurulduktan kısa bir süre sonra South Danvers Hessian Mennonite Kilisesi adını alarak büyüme göstermiştir. Yine 1908 yılında Idaho Nampo'da kilise kurulmuş ve pazar okulu açılmıştır. 1910 yılında Illinois Normal'da kilise ve pazar okulu inşa edilmiştir. 1911 yılında ev okulları şeklinde, Teachers Training Class kurulmuştur. Yine 1911 yılında Illinois Tiskilwa'da kilise açılmıştır. 1912 yılında The Christian Endeavor Society inşa edilmiştir. 1913'de Tiskilwa'da The Ladies' Aid Society kurulmuş ve pazar okulu oluşturulmuştur. 1918 yılının temmuz ayında Chicago'da, Mennonite Gospel Mission

⁴³⁰ Heatwole, L. J., **Mennonite Handbook Of Information**, Mennonite General Conference Through its Historical Committee, Mennonite Publishing House, Scottdale, Penna, 1925, s. 122- 123.

⁴³¹ Huffman, Jasper Abraham, **a.g.e.**, s. 25- 26.

⁴³² Keim, Albert, N., **a.g.e.**, s. 20.

⁴³³ Weaver B. William, **History Of The Central Conference Of Mennonites**, Second Publishing, Danver, Illinois, 1927, s. 94- 95.

kurulmuştur. 1919 yılında Iowa Pulaski’de bir kilise daha inşa edilmiştir. 1920’de Indiana Goshen’de The Eighth Street Kilise’si açılmıştır.⁴³⁴

17. yüzyılda kuzey Amerika’ya yerleşen Mennonitler, 20. yüzyılda Kanadalı Mennonitler olarak isimlendirilmektedir. Mennonitlerin hem Kanada’da hem de Amerika’nın her yerinde yerleşkeleri vardır. Mennonitlerin kuzey Amerika’daki yerleşkeleri daha çok Toronto, Manitoba ve Winnipeg şehirleridir. Mennonitlerin bu şehirlere ilk göç ettikleri zamanda, bu yerlerin il yönetimi çok gelişmemiş olduğu için Mennonitler rahat bir şekilde gelişim gösterebilmiştir. Kasabalarda iş kurmuşlar ve kasabalara uzak bölgelerde çiftçilik yapmışlardır. Tamamen zengin bir cemaat haline gelen Mennonitler, daha önce kurmuş oldukları okulları ve kolejleri hala devam ettirmektedir. Mennonitlerin halk okulları, özel okulları, liseleri ve kolejleri yüksek seviyede eğitim vermektedir. Mennonit toplulukları arasında işsizlik diye bir konu yoktur. Sosyal ve iş hayatları refah içinde olan Mennonitler, il seçimlerine bile katılmıştır. Muhafazakâr Mennonitler, toplu şekilde yaşadıkları için oy kazanma amacıyla siyasilerin dikkatini çekmiştir. Mennonitler potansiyel oy veren kişiler olarak görülmüştür. Böylece Mennonitler ile hükümet organları ve politikacılar arasında karşılıklı pozitif ilişkiler kurulmuştur.⁴³⁵

Mennonitler, kendi birliklerini sağlamak için bir toplantı düzenlemeye karar vermiştir. I. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında İsviçre’nin Basel şehrinde düzenlenen toplantıya Alman, İsviçre, Fransa, Hollanda ve Amerika’dan delegeler katılmıştır. Rusya’dan gelmesi gereken delege vize alamadığı için gelememiştir. Bu toplantının sonucunda, 1925 yılında Mennonite World Conference kurulmuştur. Bu konferans II. Dünya Savaşı’ndan sonra daha aktif hale gelmiştir. Konferans, Mennonit kiliselerinin iletişimi, bilgi alışverişi, kuruluşların durumu, eğitim olanakları, teolojik çalışmaları ve yayınları hakkında karar alan bir organizasyondur.⁴³⁶

⁴³⁴ Weaver B. William, **a.g.e.**, s. 99- 117.

⁴³⁵ Urry, James, **Mennonites, Politics and Peoplehood**, University Of Manitoba Press, Winnipeg, Manitoba, Canada, 2006, s. 175- 178.

⁴³⁶ Melton, J. Gordon, **Encyclopedia of American Religions**, 7. Edition, Thomson Gale, USA, 2003, s. 95.

1960 yılında Rusya'dan göç eden Mennonitler, General Mennonite Church'e katılmıştır. Rusya'dan gelen ilk Mennonitler gibi bunlar da Oklahoma, Manitoba ve Kansas'a yerleşmiştir.⁴³⁷

Sonuç olarak Hollanda'nın Friesland ilinde ortaya çıkan Mennonit Kilisesi mensupları Avrupa'da kendi inançlarını rahat bir şekilde yaşayabilecekleri ortamı bulamamıştır. Bu sebeple, Mennonitlerin çoğu Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Amerika'da kendi inançlarına göre yaşama fırsatı yakalayan Mennonitler, Amerika'nın birçok ilinde kendi cemaatlerini kurmuştur. Amerikan devletinin kendi dini yaşamlarına karışmaması ve Mennonitlerin siyasi ve askerî açıdan bir tehdit oluşturmaması, onların cemaat yapısını korumasını sağlamıştır.

⁴³⁷ Melton, J. Gordon, **a.g.e.**, s. 529.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MENNONİTLİĞİN İNANÇ ESASLARI, ÖĞRETİLERİ, UYGULAMALARI VE GÜNÜMÜZ MENNONİTLERİ

Mennonitler, inanç ikrarı konusunda hiçbir zaman tek bir yolda hareket etmemiştir. Bu yüzden, Mennonitlerin dini inançları farklı kaynaklardan toplanarak hazırlanmıştır. Bu kaynaklar, eski kilise liderlerinin yazıları, vilayet kilise ilahiyatçılarının halk tartışmaları, Martry's Mirror ve yapılan konferansların kararlarıdır. En erken Anabaptist kaynağı, 1527 yılında güney Almanya'nın Schlcitheim'de belirlenen yedi makalenin kısaltılmasıdır. Bu ikrarı hazırlayan da Michael Sattler'dır. 16. yüzyılın sonlarında aşırı derecede zulüm altında olmalarına rağmen birkaç ikrar hazırlanabilmiştir. Fakat bu ikrar için yüzlerce kadın ve erkek canlarını feda etmiştir. Menno Simons ve Dirk Philip, kilise doktrini hakkında birçok kez biraraya gelerek kararlar almıştır. Bunlardan biri, 1554 yılında Wismar'da aldıkları kararlardır. Diğeri ise 1557 yılında Strasburg Konferansı'nda görüştükleridir. Bir diğeri de 1568 yılında aynı yerde alınan kararlardır. Bu görüşmelerde alınan kararlar, 1571 yılı Frankenthal görüşmesinin genel tartışma konularına eklenmiş ve bu konular üzerinde tekrar tartışılmıştır.⁴³⁸ Frankenthal görüşmesi aslında üç yüz elli Mennonit'in öldürülmesinin ardından, kendi yollarında yaptıkları hataları görüşmek üzerine toplanmıştır. Mennonitler, on dokuz gün süren toplantıda inanç, mal varlığı, ekonomik, sosyal enstitüler ve hükümete karşı olan yaklaşımları hakkında tartışmıştır.⁴³⁹

1581 yılında The Hans de Ries İkrarı⁴⁴⁰, Mennonitlerin Socinians olmadıklarını kanıtlamak amacıyla, Hollanda'da liberal Waterlander kilisesinde takdim edilmiştir. Hazırlanan bu ikrarlardan birisi, Cologne Görüşü⁴⁴¹ olarak bilinmektedir. Cologne Görüşü, 1591 yılında Frizyeli, Flamanlı ve Ren'deki Yüksek Alman kilise temsilcileri

⁴³⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 320, 323.

⁴³⁹ Hartzler, J. S.; Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 103.

⁴⁴⁰ 1. Tanrı 2. Tanrı'nın Yüceliği 3. Kurtuluş 4. Düşüş 5. Asli Günah 6. İsa Mesih 7. Kutsal Ruh 8. Kilise 9. Sakramentler 10. Kilise Disiplini 11. Hükümet 12. Savaş 13. Yemin 14. Evlilik 15. Heretiklerin Öldürülmesi 16. Ayak Yıkama 17. Hüküm, Bkz. Published Cornelis J. Dyck, "What We Believe, Written by Hans de Ries, Anabaptist Leader of Almaar, Noord- Holland in 1577" Mennonite Quarterly Review 36, Goshen, Indiana, 1962.

⁴⁴¹ 1. Teslis 2. Vaftiz 3. Ekmek Şarap Ayini 4. Kilise Disiplinleri ve Pratikleri 5. Vaizlerin Kiliseden seçilmesi 6. Ayak Yıkama 7. Evlilik 8. Adalet, Bkz. Leonard, Gross, "The First Mennonite Merger: the Consept of Cologne", *Mennonite Yearbook (1990- 91)*, Scottdale, Pennsylvania, 1990, s. 8- 10.

tarafından belirlenmiştir.⁴⁴² Böylelikle Cologne’de daha önce Highland ile Hollanda kiliseleri arasında inanç konusunda meydana gelen anlaşmazlık giderilmiştir.⁴⁴³

Çeşitli Mennonit grupları, 17. yüzyılın ilk çeyreğinde Hollanda’da uzlaşma yoluna gitmiştir. Bu dönemde birçok inanç ikrarı yazılmıştır. Bu ikrarların çoğunluğu Mennonitlerin birleşmesini esas almıştır. 1600 yılında Pieter Janz Twisck tarafından yazılmış olan otuz üç ikrar makalesi ortaya çıkmıştır. Bu makaleler *Martyrs Mirror*’dan kopyalanmıştır. Bu ikrar, Amerikan yayınına gönderilmiş ve kıdemli Peter Burkholder tarafından Virjinya, Winchester’da basılmıştır. 1627 yılında Tobias Govertz ve Hollandalı Flaman ve Frizye kilisesi; Hollanda, Flaman ve Frizyen kiliselerini birleştirmek amacıyla, *The Olive Branch* ikrarını⁴⁴⁴ hazırlamıştır. Bu makalelerin etkisi hemen olmamıştır. Ancak zamanla geniş bir şekilde yayılmıştır. Frizyen ve Yüksen Alman cemaatleri, Mennonitleri birleştirmek ve ortak bir temel inanç oluşturmak amacıyla, *The Jan Cents İkrarı*’nı⁴⁴⁵ hazırlamıştır.⁴⁴⁶

1632 yılında beyan edilen Dort (Dordrecht) ikrarı⁴⁴⁷, en iyi bilinen ikrarlardan bir tanesidir. Bu ikrar, Hollanda’nın dört kentinde yapılmış olan Mennonite Konferansı’dır ve Dort Confession olarak Mennonitlerin tarihi inanç ikrarlarını oluşturur. Bu demec diğer ikrarlara göre, en geniş ölçüde kullanılan ikrardır. Bu ikrar Alsace ve güney Almanya kiliseleri tarafından 1660 yılında tekrar tasdik edilmiştir. Daha sonra bu ikrar, Amerikan Mennonit Kilisesi kolonileri tarafından da kabul edilmiştir.⁴⁴⁸ Dort Confession ikrarı, muhafazakâr doktrinlere ve sıkı bir disiplin

⁴⁴² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 321.

⁴⁴³ Hartzler, J. S.; Kauffman, Daniel, **a.g.e.**, s. 395.

⁴⁴⁴ 1. Vaftiz 2. Ekmek Şarap Ayini 3. Vaizin Görevleri, Diyakoz 4. Ayak Yıkama 5. Evlilik 6. Hakimlerin Görevi 7. Yemin 8. Ayrılma 9. Kaçınma 10. İsa’nın İkinci Gelişi, Ölümünden Diriliş, Yargı, Bkz. Braght, Thieleman J. van., **Martyrs Mirror**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1938, s. 27- 33.

⁴⁴⁵ 1. Vaftiz 2. Ekmek Şarap Ayini 3. Ayak Yıkama 4. Kilise Görevlileri, Diyakoz 5. Evlilik 6. Dünyevi Yönetim 7. Yemin 8. Tövbe, Kaçınma 9. Kiliseden Ayrılmama, Bkz. Braght, Thieleman J. van., **a.g.e.**, s. 36- 38.

⁴⁴⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 320- 321.

⁴⁴⁷ 1. Tanrı ve Herşeyi Yaratması 2. Adem’in Düşüşü 3. İnsanın Onurlandırılması ve İsa’nın Gelişinin Sözü 4. İsa’nın Gelişi ve Sebebi 5. İsa’nın Kanunu, İncil 6. Tövbe 7. Vaftiz 8. İsa’nın Kilisesi 9. Seçme, Vaizlerin Görevi, Diyakoz 10. Ekmek Şarap Ayini 11. Ayak Yıkama 12. Evlilik 13. Dünyevi Otorite Görevi 14. İntikam 15. Yemin 16. Aforoz 17. Kaçınma 18. Ölümünden Dirilme ve Hesap, Bkz. Braght, Thieleman J. van., **a.g.e.**, s. 38-44.

⁴⁴⁸ Huffman, Jasper Abraham, **a.g.e.**, s. 145.

uygulamasına sahiptir. Eski Mennonitler, Amişler ve Merkez Illinois Mennonit Konferansı bu ikrarı kabul etmiştir.⁴⁴⁹

Diğer inanç ikrarları, başka gruplar tarafından benimsenmiştir. Bu ikrarlardan birisi, 1678 yılında Danzing'de papaz George Hansen'in yazdığı Flaman İkrarı olup, birçok cemaat tarafından benimsenmiştir. Bu ikrarda Mennonitler, Clarichen olarak isimlendirilmiştir. Ancak bu ikrardan başka ikrarları kabul eden cemaatler de vardır. 1702 yılında yazılan, The Gerhard Roosen beyanı da Altona ve güney Almanya'da yıllarca uygulanmıştır. 1755 yılında da Eski Flaman İkrarı kabul görmüştür. Bundan sonra eski ikrarlar tekrar gözden geçirilmiş ve hatta yeni ikrarlar hazırlanmıştır. Hollanda'nın Hoorn şehrinde 1766 yılında, liberal Waterlander cemaatlerini ve Frizyelileri birleştirmek amacıyla, ilk defa liberal Cornelis Ris İkrarı yazılmıştır. Hollanda cemaatleri bu ikrarı 1773 yılında, Amsterdam'da kabul etmiştir. Bir müddet sonra Prusyan cemaatleri de bu ikrarı kabul etmiştir. Bu ikrar güney Almanya'da ise çok az kabul görmüştür. Güney Almanya, 1803 yılında İbersheim'de Eski Flaman İkrarını kabul etmiştir.⁴⁵⁰

1847 yılında J. H. Oberholtzer ve bazı papazlar Pensilvanya'da düzenledikleri toplantıda Franconia Konferansı ile olan bağlarını koparmıştır. Daha sonra Iowa ve Illinois'deki İsviçre Mennonit Cemaatine katılmıştır. Bu cemaatte Rus Mennonitleri de bulunmaktadır.⁴⁵¹

1849 yılında C. J. Friedrichstadt papazı Van der Smissen, Almanya'ya yeni bir ikrar getirmiştir. Bu tercüme, 1902 yılında Kuzey Amerika Mennonit Genel Konferansı tarafından kabul edilerek İngilizce'ye çevrilmiştir. Bu ikrar, Mennonit inancını daha liberal bir şekilde kabul eden iki grubun arasında uzlaşma yapılmasına vesile olacaktır.⁴⁵²

1860 yılında The General Conference Mennonite Church kurulmuştur. Bu kuruluş, Mennonit Kilisesi'nin kökleriyle, İsviçre ve Alman Mennonitleri tarafından oluşturulmuştur. Daha sonra bu kuruluşu, Hollanda ve Prusya cemaatleri de katılmıştır.

⁴⁴⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 321.

⁴⁵⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 321.

⁴⁵¹ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 63- 64.

⁴⁵² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 322.

Bu konferansa daha önceden toplanmış olan Ris ve Elbing Konferanslarının kararlarının çoğu eklenmiştir.⁴⁵³

1870 yılından 1877 yılına kadar Rusya'dan Amerika'ya bin beş yüz aileden fazla Mennonit grubu göç etmiştir. Bu Mennonitlerin birçoğu özellikle General Conference Mennonitlerine ve The Holdemanites cemaatine katılarak, onların ikrarını benimsemiştir.⁴⁵⁴

1886 yılında Mennonite Brethren cemaati, Rusya'da Mennonite Brethren Kilisesi'nin tarihini yazmak için John Wieler Peter Martin'i ziyaret etmiştir. Bu ziyaretinde çeşitli tarihi dökümanlar elde etmiş ve yaşlı insanlarla görüşmüştür. Bu görüşmenin ardından Halbstat'da Mennonite yayıncılık evinde, Die Alt- Evangelische Mennonitische Brüderschaft in Russlan (1789- 1910) adlı kitap basılmıştır. 1951 yılında da Kuzey Amerika'da Mennonite Brethren tarihi kimliğini araştırmak için bir konferans düzenlenmiştir.⁴⁵⁵

Bruedergemeinde cemaati, 1873 yılında Rusya'da kabul edilen ikrarı uygulamıştır. Amerikan ve Rusya İsa Mesihte Mennonit Kardeşler, 1880 yılından beri kendi hazırlamış oldukları ikrarı ve disiplinleri yerine getirirler. 1895 Yılında Batı Prusya Konferansı, ikrarını yeniden hazırlamıştır. 1896 yılında da Rus Kiliseleri, ikrarları üzerinde düzeltme yapmıştır. Bu konferanslarda, Mennonit ikrarları ve yaşamları üzerine birçok ortak karar alınmıştır. The General Conference Mennonite Church, 1896 yılında ortak itirafname ve 1941 yılında da yeni bir seminer düzenleyerek, *Statement of Faith*'i (İnanç İkrarı) kabul etmiştir. Birçok cemaate ayrılan Mennonitler, beş yerel konferans düzenlemiştir. Konferansları düzenledikleri yerler, Lancaster, Franconia, Washington Co. Md., Franklin Co. Pa., Eastern A. M. Virjinya'dır. Bu batı konferansları birbirlerine özel bir şekilde bağlanmıştır. Bu şekilde batı vilayetlerdeki cemaatlerin arasında kırılmaların meydana gelmesine engel olunmuştur. Ayrıca 1896 yılında, batı ve doğu kilise liderlerinin birbirleriyle dayanışma içinde olmaları için Batı Konferansına katılan beş temsilci, bir konferans düzenlemiştir. Birleşik Kilise'de

⁴⁵³ General Conference Mennonite Church, **Confession of Faith in a Mennonite Perspective**, Published by Arrangement with The General Board of The General Conference Mennonite Church and The Mennonite Church General Board, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1995, s. 8.

⁴⁵⁴ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 123.

⁴⁵⁵ Toews, Paul, "Differing Historical Imaginations and The Changing Identity of The Mennonite Brethren", **Anabaptism Revisited, Essays On Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992, s. 155.

toplanan bu temsilciler, Albrecht Schiffler, John N. Durr, E. M. Hartman, D. J. Johns ve Daniel Kauffman'dır. İkinci toplantı ise Indiana'nın Elkhart şehrindeki Mennonite Kilisesi'nde düzenlenmiş olup, bu konferansa on yedi kişi katılmıştır. 1897 yılında Ohio'da on altı farklı konferans düzenlenmiştir. The Defenceless Mennonitleri de kendi hazırladıkları ikrarlarını 1917 yılında tekrar gözden geçirmiştir. Genel Konferans, Eski Mennonitleri ve Amiş- Mennonitlerinin 1914 yılında yayınladıkları ikrarı temsil etmektedir. Bu ikrar, kilise liderleri ve mezhep kollarının bütün doktrin ve pratiklerinin incelenmesinden oluşmuştur. Mennonit teolojisi hiçbir zaman felsefe temelli olmamış ve Mennonitler ilahiyatçılar tarafından öne sürülen teolojilerle de ilgilenmemiştir. Mennonitler, kendilerini ve bütün kilise problemlerini Kutsal Kitap'ın ifade tarzı ile yazı ve konuşmalarını düzenlemiştir. Mennonitlerin görüşleri, kutsal yazılara dayalıdır. Bu görüşler İncil'in tercümesine kelimesi kelimesine uyum gösterdiği belirtilir.⁴⁵⁶

Sonuç olarak, Mennonitlerin kabul ettiği iki tane ikrar vardır. Bunlar Peter Janz Twisck ve Cornelis Ris'in yazdıkları ikrarlardır. Bunlar isteme ve seçme hakkının doktrinlerini yansıtır.⁴⁵⁷

2.1. İnanç Esasları

Mennonitler, bir Hristiyan mezhebi olarak kabul edilmektedir. Ancak Mennonitler, kendilerini basitçe, İsa Mesih'in takipçileri olarak gördüklerini ifade ederler. Mennonitler, İsa Mesih'in öğretileri olan Yeni Ahit'e göre yaşam şekillerini ve inançlarını belirlediklerini belirtirler. Bu sebeple, Mennonitlerin inanç esaslarının diğer Hristiyan inançları ile benzerlik gösterdiği ifade edilir. Çünkü aynı İncil'e inandıklarını ve aynı İsa Mesih'i takip ettiklerini belirtirler.⁴⁵⁸

2.1.1. Teslis

Mennonitler de diğer Hristiyan cemaatleri gibi Tanrı'nın tek, ölümsüz, sonsuz, mükemmel ve değişmez olduğuna inanır. Ayrıca Tanrı'nın üç şahısta var olduğunu ve kendisini bu üç şahısta tezahür ettiğini kabul ederler. Bu üç şahıs da Baba, Oğul ve

⁴⁵⁶ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 322; General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 8.

⁴⁵⁷ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 126- 127; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 323.

⁴⁵⁸ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, Revised Edition, Herald Press, Scottdale, Pa., Waterloo, Ontario, 1991, s. 10.

Kutsal Ruh'tur.⁴⁵⁹ Mennonitler, Teslis konusunun mistik bir konu olduğunu ve anlamının zor olduğunu ifade eder. Tanrı Baba, İsa Mesih ve Kutsal Ruh'u kapsayan Tanrı'yı kabul ettiklerini belirtirler. İbadet ettikleri Tanrı'nın, tek Tanrı olduğunu ileri sürerler.⁴⁶⁰

Kutsal Kitap'a dayanılarak ifade edilmektedir ki, cenneti, yeryüzünü, denizi ve bunların içindekilerini yaratan, tek ve sonsuz olan Tanrı'dır. Mennonitlere göre, cennetin tanrısı ve tanrıların tanrısı idrak edilemez. Tanrı'nın tahtı cennettir. Onun ayak iskemlesi de yeryüzüdür. Eliyle çukur yaptı ve içine su doldurdu. Karışla gökyüzünü yaptı. Yeryüzünü toprakla kapladı. Dağları kazık olarak çaktı, tepeleri de bir denge olması için oluşturdu. Tanrı ışıktadır ikamet etmektedir ve ona hiçkimse ulaşamaz.⁴⁶¹

Tanrı, herşeyden önce var olan mükemmel bir varlıktır. Kendi varlığıyla var olan Tanrı, sonsuz ilme, güce ve kutsallığa sahiptir. Yeryüzünün altında ve üstünde kural koyucu odur. Onun gücü herşeye yeter. O kutsaldır, korkunçtur, takdire değerdir ve şahanedir. Onun krallığı, gücü, egemenliği, görkemi, şanı sonsuzdur. Tanrı'nın yaratması mükemmel bir sanat eseridir.⁴⁶² Mennonitler, sadece Tanrı ve Efendi'yi bildiklerini ve ondan başka hiçbir kimseye inanmadıklarını ifade ederler. Yine onlara göre Tanrı, bir ruhtur. O tanrıların tanrısı, efendilerin efendisidir. O tüketen bir ateştir. Korku ve ilham verir, görünmezdir. O, anlatılamaz, anlaşılabilir ve tanımlanamazdır. O, ancak Kutsal Kitap'ın tanımlamasına göre anlaşılabilir. Mennonitler, Kutsal Kitap'a ikrar ederek Tanrı'nın ölümsüz olduğuna, akıl almaz bir Baba olduğuna, onun anlaşılabilir Oğluna ve onun ölümsüz Kutsal Ruh'una inandıklarını ifade ederler. Yine ikrar ederler ki, Baba gerçek bir Baba, Oğul gerçek bir Oğul ve Kutsal Ruh da gerçek bir Kutsal Ruh'tur. Onlar bedensel ve tanımlanabilir değildir. Onlar, ruhani ve tanımlanamazdır. Kutsal Kitap'ta Baba, Söz ve Kutsal Ruh, bu üçü bir tektir, sözünü tasdik ederler. Onlar kutsallıkta, güçte ve çalışmada birdir, birbirlerinden ayrı değildir. Biri olmadan diğeri olamaz, şeklinde inanmaktadırlar. Mennonitler, kutsallığın ve ruhani duyguların insanda ve dünyevi şeylerde olmayacağına inanır. Bu şekilde inanıldığı zaman kişinin gerçekten, peygamberin basit ve derin şahitliğiyle,

⁴⁵⁹ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁶⁰ Roth, John, D., **Practices**, s. 140.

⁴⁶¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 226.

⁴⁶² Ris, Cornelis, **Mennonite Articles of Faith, As Set Forth In Public Confession Of The Church**, Pastor of The Mennonite Church at Hoorn, Holland, Translate: Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1904, s. 1- 2.

evanjelistikliğiyle ve akıl ermez gizem ile memnun olacağı ileri sürülür. Ölümsüz Tanrı hem muhteşem hem de korkunç bir tanrıdır. İsa Mesih Baba'dan doğmuştur.⁴⁶³ İsa Mesih, Tanrı'nın oğlu olarak İsa olduğu zaman insan olmuştur. Bu Tanrı'nın isteğidir. Tanrı İsa'yı göndererek insanların nasıl yaşaması gerektiğini göstermesini istemiştir.⁴⁶⁴ Babanın sıfatları İsa Mesih'te bolca bulunmaktadır. Peygamberler, evanjelistler, havariler onun Tanrı olduğunu güçlü bir şekilde ilan etmiştir.⁴⁶⁵ Tanrı herşeyi önceden bilen olup, iyi ve kötü olabilir. Bu yüzden İsa Mesih'in alınca, önceden üzgün bir adamın ölümcül sonu yazılmıştır. İsa Mesih arabulucudur. Sonsuz ilme sahiptir. İyiliğin, saflığın ve kutsallığın harmanlanmış hali onun doğasında vardır. O günahsızdır ve günahın düşmanıdır.⁴⁶⁶

2.1.2. İsa Mesih

Mennonitler, İsa Mesih'in Tanrı'nın ilk ve tek oğlu olduğuna inanırlar. O akıl almaz ve ölümsüz söz olup, herşey onun vasıtasıyla yaratılmıştır. Herşey yaratılmadan önce ilk o doğmuştu. O, kutsal ve bir bakireden ortaya çıkmıştır. Günahsız olan İsa Mesih, haçta ölümlü, onun akan kanı insanların günahlarına kefarettir. Daha sonra ölümden kalkarak cennete yükselmiştir. İsa Mesih'in kendilerine şefaate edeceğine inanırlar.⁴⁶⁷ Onunla görünmez Tanrı açığa çıkmıştır. İsa Mesih başta akıl almaz, kutsal, ölümsüz bir Tanrı'ydı ve Tanrı ile birlikteydi. Daha sonra saf ve temiz Meryem'den doğarak Tanrı'nın sözü, görülebilir, acı, açlık ve susuzluk çeken ölümlü bir insana dönüştü. Bir erkek gibi büyüdü ve sonra vaftiz olarak kendi papazlığına şerefli makamına kavuştu.⁴⁶⁸ İsa Mesih'in insan olduğunu ileri sürmekle birlikte, onun Tanrı'nın varlığı ile dolu olduğu ifade edilir. Ölümsüz hayatına kavuşan İsa Mesih, zavallı günahkârların affi için haçta kendini feda etmiştir.⁴⁶⁹

Tanrı, sınırsız gücü olan Sözü'nü İsa Mesih'i ve Âdem ile Havva'yı yarattı. Âdem ile Havva bir yılan tarafından baştan çıkarıldı. Onları ve onların torunlarını kurtaran da İsa Mesih'tir. İsa Mesih'in tahtının da ölümsüz bir taht olduğuna inanılır.

⁴⁶³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 227.

⁴⁶⁴ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 75- 76.

⁴⁶⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 228.

⁴⁶⁶ Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 8- 9.

⁴⁶⁷ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁶⁸ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 229.

⁴⁶⁹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 76- 77.

Kutsal Kitap'ta da geçtiği üzere, cenneti ve yeryüzünü kuran ve onlara hükmeden İsa Mesih'tir. Mennonitler de İsa Mesih'e ibadet ederek, hizmet ederek, günahlarının affolunacağına ve ölümsüz yaşamın onlara bahşedileceğine inanmaktadır. Yine kıyamet günü ölümden dirileceklerine ve İsa Mesih'in kendilerini yargılayacağını kabul ederler. Ayrıca İsa Mesih'in babasıyla birlikte gerçek bir Tanrı olduğunu ileri sürerler.⁴⁷⁰

Mennonitler, Kutsal Kitap'ta, "kadının çekirdeği", İbrahim'in ve Davud'un çekirdeği" ifadesindeki çekirdeğin doğal çekirdek olmadığını ve bu çekirdeğin ruhsal anlamda olduğunu ileri sürerler.⁴⁷¹ Çünkü herşey yaratılmadan önce İsa Mesih'in var olduğunu ve onun Tanrı'nın tek oğlu olduğunu savunurlar. İsa Mesih, başlangıçta Tanrı ile birlikteydi ve Tanrı'ydı. Onsuz hiçbirşey yoktu. O, İbrahim'den önce ben vardım, demiştir. Dünya kurulmadan önce onun Baba ile birlikte olduğuna inanılır.⁴⁷²

İsa Mesih, Kutsal Ruh'un gücü ile Meryem'de ete ve kana bürünerek, görülebilir, somut bir hale gelmiştir. O, Âdem gibi ölümlü bir adama dönüşmüştür. Ancak günahı yoktur. Mennonitler, peygamberlerin de İsa Mesih hakkında onun bir Tanrı olduğunu ilan ettiklerini ileri sürer. İsa Mesih'te kusursuz, saf insan doğası da bulunmaktadır. O, kutsallığı kadar gerçek insan doğasına da sahiptir.⁴⁷³ O, bu gerçek insan doğasını, açlık, susuzluk, yorgunluk, acı ve ölüm ile göstermektedir. İsa Mesih'in isteği, Hristiyanların kendisi gibi olmalarıdır. O, görünmez Tanrı'nın gerçek simgesidir.⁴⁷⁴ Tanrı, insanların nasıl yaşaması gerektiğini göstermesi için İsa Mesih'i insan olarak göndermiştir. Ancak insan olan İsa, hala gerçek bir Tanrı'dır ve asla günah işlemez.⁴⁷⁵ Onun doğumunu anlamak da imkânsızdır. İsa Mesih, Tanrı'nın oğlu olduğunu itiraf ettiği için ölüm acısı çekmiştir. İsa Mesih, bütün pişman olan kalplerin iyileştiricisidir. O, hastaları iyileştirmeye yardım edecektir. Bu yüzden Babasının izni ile dünyaya gelmiştir. Kendisini dünya için feda etmiştir. Ona her kim inanırsa mahcup olmayacaktır. O, değerli kanı ve acı içinde ölümü ile Hristiyanları kurtarmıştır. Günahı, cehennemi ve şeytanı yenmiş, onlara sonsuz yaşam ve merhamet vermiştir.⁴⁷⁶ Bu yüzden Hristiyanların günlük yaşamda İsa Mesih'in izinden giderek yaşamaları

⁴⁷⁰ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 230.

⁴⁷¹ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 169.

⁴⁷² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 231.

⁴⁷³ Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 14- 16.

⁴⁷⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 232.

⁴⁷⁵ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 76.

⁴⁷⁶ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 233- 234.

gerektiği, böylece onun ihtişamlı krallığına katılacaklarını ve kendilerinin kutsanacağını ifade ederler.⁴⁷⁷

2.1.3. Kutsal Ruh

İsa Mesih, Tanrı'nın insanlara olan sevgisinden dolayı yeryüzüne gönderildikten sonra kendini insanlığın günahına kefaretle olmasın amacıyla feda etmiş, çarmıha gerilip öldükten sonra yeniden dirilmiş ve cennete yükselmiştir. İsa'nın cennete yükselmesinin ardından Tanrı, Kutsal Ruh'u insanlara bekledikleri yeni doyum için göndermiştir. Tanrı'nın Kutsal Ruh'u gönderdiği gün, pentekost bayramı olarak kutlanmaktadır. Bütün bu olayların, Tanrı'nın insanları Eski Ahit'e dikkatlerini çekmek için yaptığını inanılır. Yeni Ahit, Dört İncil ve Havariler Tarihi tamamlanmış kitaplar olarak görülür.⁴⁷⁸

Mennonitler, Baba'nın gerçek Baba, Oğul'un gerçek Oğul ve Kutsal Ruh'un da akıl almaz, ifade edilemez ve tanımlanamaz olduğuna inanmaktadır. Kutsal Ruh'un bu özelliklerinin Baba ve Oğul tarafından da tasdiklendiğini ileri sürerler. Kutsal Ruh, tanrısal bir özelliğe sahiptir. Oğul sayesinde Baba'dan hareket etmiştir. O, Baba ile birlikte ve Baba'da kalmadığı halde, Baba ve Oğuldan ayrılmamıştır. Onun kutsal bir ruha sahip olduğunu kutsal yazılardan öğreniyoruz. Onun görevinin, onları doğru olan herşeye götürmek olduğu ileri sürülür. Onun, inananları savunduğuna, iyileştirdiğine, takdis ettiğine, barıştırdığına, avuttuğuna, neşelendirdiğine, güvence altına aldığına ve kınadığına inanılır. Ona inananların, Tanrı'nın çocukları olduğunu doğruladığı iddia edilir. Mennonitlerin bütün bu inanışlarını Kutsal Kitap'tan öğrendiklerini, Kutsal Ruh'un gerçekten Tanrı'nın Ruh'u olduğunu, onları günahattan kurtardığını, onların kalplerine ve akıllarına huzur, sevinç ve memnuniyet verdiğini ve onları İsa Mesih'te kutsal kıldığını ifade ederler.⁴⁷⁹ Zaten Kutsal Ruh, Tanrı tarafından iyi işler yapması için İsa Mesih'in gönderilmesiyle birlikte gönderilmişti. Ayrıca, Kutsal Ruh'un kibar bir şekilde kendilerine günahlarını hatırlatarak, İsa Mesih'e dönüş yapmaları için yardım ettiğini söylerler. Böylece kişi günahattan arınmak isteği zaman, Kutsal Ruh o kimseyi değiştirir. İşte Mennonitler bu duruma yeni doğum derler. Ayrıca Kutsal Ruh

⁴⁷⁷ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 62.

⁴⁷⁸ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 13.

⁴⁷⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 235.

yeni Hristiyan olmuş birisini de Tanrı'nın isteğini anlaması için yüksek bir maneviyatla dürter. Böylece Tanrı, Kutsal Ruh aracılığıyla Hristiyanlığın büyümesini sağlamaktadır. Ancak bu büyümenin Kutsal Kitap'ı okuyarak ve ona çalışarak beslenmesi gerekmektedir. Bunun için de Kutsal Ruh'un sesine itaat edilmesi gerektiği vurgulanır. Çünkü Kutsal Ruh'un, dünyaya insanlara rehber olması için gönderildiğine inanılır.⁴⁸⁰

2.1.4. Kutsal Kitap'ın Yanılmazlığı ve Otoritesi

Menno Simons, insanların yaptıkları doktrinlere bağlı kalınmaması gerektiğini ve İsa Mesih'e ve onun sözüne inanılması gerektiğini ifade etmektedir. Menno, eski zamanlarda da modern zamanda da ilahiyatçıların birbirlerinin aleyhine çalıştıklarını, bu yüzden sahte doktrinlere ve şeytanın gücüne aldanılmaması gerektiğini vurgular. Yani Kutsal Hristiyan Kilisesi'nin sadece bir tane doktrini vardır. Bu doktrin saf, karışmamış Tanrı'nın Sözü ve Rab İsa Mesih'in onurlu İncil'idir. Doktorların fikirleri, papanın fermanları, ekümenik konsiller, insanların buyrukları veya bu gibi şeyler İsa Mesih'in doktrini değildir. İsa Mesih'in Kilisesi, İsa'nın Sözü'dür.⁴⁸¹

Eski Ahit peygamberlerinin, Musa'nın kanunlarını kabul ettiğine inanılır. Peygamberler, tevbe ve inancı insanlara öğretmiştir. Onlar, Tanrı'nın insanları olan İsrail'e rehberlik etmesi ve onları yanlış yoldan çevirmesi için gönderilmiştir. Bu insanlar, bir gün kendilerini kurtaracak olan Messianik umutları ile yaşamıştır. Çünkü İsa'nın gelişi, Tanrı'nın vahyiyle Eski Ahit'te belirtilir. İsa Mesih geldiğinde ise Tanrı'nın, ona son kitap olarak Yeni Ahit'i tamamlanmış bir şekilde verdiğiğine inanılır. Çünkü Tanrı, vahiy tanrısıdır ve Rab olarak gördükleri İsa Mesih'i kendilerine vermiştir. Ayrıca Tanrı'nın, kendi sözü olan Kutsal Kitap'ı gönderdiğine inanılır. Tanrı'nın sözüne rehberlik etmesi amacıyla gönderilen Kutsal Ruh sayesinde, kendilerinin yanlış yoldan doğru yola dönebileceklerini kabul ederler. Bunun için de Kutsal Kitap'ın incelenmesi gerektiğini söylerler. Çünkü Tanrı, örnek almaları amacıyla, Kutsal Kitap'ta insanların hikâyelerini anlatmıştır. Ayrıca İsa Mesih'in yaşam tarzını anlatmasıyla kendilerinin de nasıl bir hayat sürmeleri gerektiğini anladıklarını kabul ederler.⁴⁸²

⁴⁸⁰ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 14- 15.

⁴⁸¹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 224.

⁴⁸² Wenger, John Christian, **What Mennonites Believe**, s. 14- 16.

Kutsal Kitap, zorunludur ve öğretir. Kutsal Kitap ne daha yukarılara çıkar ne de daha aşağılara iner. O mütevazı bir şekilde yürür. Kutsal Kitap ne masal kitabıdır ne de hayalperestlerin kitabıdır. Tertullian, Kıbrıslı, Origen ve Agustin gibi yazarlar kendi yazılarında Tanrı'nın sözüne yer vermektedir. Bu yazıların doğru olması durumunda kabul olunacağı, fakat yanlış olması durumunda Kutsal Kitap'a göre lanetlenenleri ifade edilir. Kurtuluşun sadece İsa Mesih'in sayesinde olacağı, hiçbir insanın veya diğer doktrinlerin sayesinde olmayacağı ileri sürülmektedir.⁴⁸³

Mennonitler bir mezhep olarak kabul edilmelerine rağmen, kendilerini daha basit bir şekilde İsa Mesih'in takipçileri olarak görmektedir. Onlar, İsa'nın öğretileri olan Yeni Ahit'e göre yaşamayı tercih etmiştir. İsa Mesih ve İncil, Mennonitlerin diğer Hristiyan gruplarla paylaştığı ortak yanıdır. Onlar aynı Rab'be ve onun öğretilerine itaat etmektedir.⁴⁸⁴

Mennonitlikte vizyon veya melek ilham alma gibi durumlar yoktur. Bu tarz şeyleri aramamaktadırlar. Mennonitler için sadece İsa Mesih'in sözü yeterlidir. Sahte kehanetlerle, sakın kelimelerle, kutsalımsı görünüşle, palavralarla, sahte sözlerle sadece Romalı papalara benzenildiği ileri sürülmüştür. Yalnızca Kutsal Kitap'a inanılması ve uyulması gerektiği vurgulanmıştır.⁴⁸⁵

2.2. Öğretileri

Mennonitlere göre Tanrı, insanlara çok merhametli bir şekilde davranmaktadır. Bu merhametiyle insanlara kurtarıcı göndermiş ve insan olmanın yükümlülüğünün, kendi öğretilerine inanmaları ile yerine getirebileceğini belirtmiştir.⁴⁸⁶

2.2.1. Yaratılış

Mennonitler, Tanrı'nın cennetleri, yeryüzünü ve yeryüzünün içindeki bütün herşeyi yarattığını kabul eder. Ayrıca yarattığı şeyleri koruduğuna ve bu yarattıklarının tekrar tekrar yenilenmesini sağladığına da inanırlar. Yaratılmış olan herşey Tanrı'ya aittir ve Tanrı hayat için gerekli olan bütün imkânları temin etmektedir. Tanrı'nın kendisi iyi olduğu için dünya da iyidir. Kâinat da Tanrı'nın sevgisinin ve egemenliğinin bir göstergesidir. Yaratılmış olanlar ise Tanrı'nın kendinden olan kutsallığının ve

⁴⁸³ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 225.

⁴⁸⁴ Wenger, John Christian, **What Mennonites Believe**, s. 10.

⁴⁸⁵ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 225- 226.

⁴⁸⁶ Wenger, John Christian, **What Mennonites Believe**, s. 26.

sonsuz kudretinin işaretidir. Bu yüzden Tanrı, kendilerine hayat vermesi sebebi ile övülmeye ve ibadet etmeye layıktır.⁴⁸⁷

Mennonitler, Tanrı'nın yarattığı herşey için bir devamlılık ve değişimin olmasını mümkün kıldığını belirtir. Tanrı yarattığı şeylerde bir düzen belirlemiştir. Vaadini ve insanlığın devamı için günahın ve kötülüğün güçlerini sınırlandırmıştır. Bu yüzden Mennonitler, yaratılışın getirdiği düzen çerçevesinde, kendilerini Tanrı'ya emanet ederler. İster insan eli ile yapılmış olsun, ister içinde yaşadıkları milletlerin gücü ile isterse de Tanrı'nın doğal kudreti ile gerçekleşmiş olsun, muhtaç oldukları Yaratıcı'ya güven ve saygı ile yaşamlarını sürdürdüklerine inanırlar.⁴⁸⁸

2.2.2. Kader

Bir kişinin başına gelen bir musibet- bela veya lanetin, kendisinin kendi özgür iradesini kullanarak kötülüğü seçmesi ile başına gelen bir olay olduğuna inanılmaktadır. Bu açıdan felaketler kişinin kendisinden gelmekte olup iyi olan yaratıcıdan kaynaklanmamaktadır. Çünkü İsa Mesih, iyi olan bütün şeyleri yaratmıştır. Bu yüzden kendilerinin de bu iyi yolda yürümeleri gerekir. Yaşam ve ölüm insanların seçimine bırakılmamıştır. Kötülüklerin Tanrı'dan gelmediğine inanırlar. Kötülüklerin, belaların Tanrı'dan ileri geldiğine inanan kimselerin, Tanrı'ya küfrettiklerine inanılmaktadır. Kötülüklerin iyi şeylerden gelemeyeceğini kabul ederler. Aydınlıkların Babası'nın kötülük yaptığına dair bu tür iddiaların sadece kişilerin işledikleri günahların üzerini örtmek için söylendiğine inanılır.⁴⁸⁹

Tanrı, önceden kesin bir şekilde bela veya günahkâr bir yaşam belirlememiştir. Tanrı, bütün insanlık için kurtuluşu yaratmıştır. Bunun için de sonsuz aşkı temsilen, bütün insanlık için hayatın ilacı olmuştur. Yargılama hakkı da İsa'ya verilmiştir. Çünkü O, insanları kurtarmak adına kurban edilmiş ve insanların barışı için ölmüştür. Bu sebeple bütün insanlar, İsa'nın kutsal aşkını, evanjelik vaazlarını ve merhametini öğrenmelidir. Bütün insanlar, pişmanlık içinde ve inanan bir kalp ile Tanrı'nın atadığı İsa Mesih'i kabul etmelidir. Böylece insanlar onun şanını paylaşabilirler. Ancak Tanrı'nın bu merhametini reddeden, inanmayan, pişman olmayan kimseler, karanlıklar

⁴⁸⁷ Kauffman, Daniel, **Manual of Bible Doctrines**, Mennonite Publishing Co., Elkhart, Indiana, 1898, s. 17- 18.

⁴⁸⁸ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁸⁹ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 254.

içinde kalacaktır. Kendi seçtikleri bu yoldan ötürü Tanrı da onları reddetmiştir. Bu yüzden onlar, İsa'nın son akşam yemeğinin tadına asla varamayacak ve sonsuz hayata kavuşamayacaktır.⁴⁹⁰

2.2.3. Günah

Mennonitler, Genesis'te yaratılış hikâyesinin anlatılışından kendilerinin günah ile nasıl doğduklarını öğrendiklerini ifade ederler. Burada anlatılan olaya göre, yaratılıştan itibaren iyi bir durumda olmadıklarını ve yaratıcıya karşı isyan içinde olduklarını iddia ederler. Bu isyanın ve iyi olmamanın kaynağını, Âdem ile Havva'nın Tanrı'ya karşı itaatsizlik göstererek, günahkâr olmalarına ve böylece kendilerinin de asli günaha düşmüş bir şekilde dünyaya gelmelerine bağlamaktadırlar. Dünyaya geldikleri zaman da günahın kendilerini etkilemeye başladığına inanırlar.⁴⁹¹

Mennonitlere göre olay, Âdem ile Havva'nın şeytani yılan tarafından ısırılarak zehirlenmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Yılan ısırığıyla birlikte Âdem ile Havva da ölümlü hale gelmiştir. Bu günah doğum yoluyla insanlara geçtiğinden kendilerinin günahkâr olarak dünyaya geldiklerini düşünürler. Aslında gerçek günahkâr annedir. Kutsal Kitap'a göre, tövbe edilmedikçe af olunmayacaktır. Bu yüzden doğuştan gelen bu günahı affettirmek için İsa'nın sözüne inanılarak yeniden doğuş kazanılmalıdır. Rab için hiçbirşey gizli kalmaz.⁴⁹²

Günah işlemek kişiyi Tanrı'dan uzaklaştırır. Günah, kişinin veya grubun kendi isteğiyle yaptığı bir şey olup, Tanrı'nın bize verdiği iyiliği ve merhameti önemsememektir. Günah işleyen kişi veya grup, Tanrı'nın vaadine ve Tanrı'nın insanlarına karşı sadık kalmamış demektir. Bu da insanların arasındaki ilişkinin bozulmasına, şiddete ve Tanrı'dan uzaklaşmaya sebep olur. Günah işlemenin bir hastalık veya şeytandan kaynaklandığını ileri süren bir açıklamanın mümkün olmadığını belirtmektedirler. Ne olursa olsun günah, bir gerçektir. Yanılsama değildir. Günah kişilerin sorumluluğu altındadır. Mennonitler, bazı organizasyonların da günah alameti olduğunu ileri sürer. Bu organizasyonlar, hükümetler, askeri servisler, ekonomik sistem, eğitim ve dini enstitüler, aile sistemleri, sınıf, ırk, cinsiyet ve millet yapıları şeytani

⁴⁹⁰ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 25- 26.

⁴⁹¹ Wenger, John, Christ, **What Mennonites Believe**, s. 12- 13.

⁴⁹² Horsch, John, **a.g.e.**, s. 236.

ruhlara elverişlidir. İnsanların birbirlerine karşı şiddet uygulamaları ve nefret duymaları, kadınların erkek üzerinde egemen olması, hayat şartlarının aksilikleri, hep günah alametleridir.⁴⁹³

Kutsal Ruh'a karşı olsun ya da olmasın o, işlenen bütün günahlardan haberdardır. Vaftizden sonra ve inanç ikrarından sonra bir kişi kötülüğe, günaha düşerse, olayları akıllı bir şekilde değerlendirmeli ve mantıksız hareketlerde bulunmamalıdır. Çünkü her kim ne günah işlerse işlesin, İsa'nın günah işleyenden haberi olmaktadır. Kutsal Ruh'a karşı günah işlensin veya işlenmesin, günah işleyen kişiye, İsa'nın kelimesine göre ihtarda bulunulması gerekmektedir. Kişi şayet pişman olur, kutsal yazıya uygun olarak tövbe ederse ve bu pişmanlığını da davranışlarıyla gösterirse, Kutsal Ruh'a karşı günah işlememiş gibi kabul edilir. Ancak kişi, günahına tövbe etmezse, kötülüğünde ısrar ederse, İsa ve onun sözünü küçümsemiş olur ve davranışları da açıkça günah işlediğini gösterir. Bu kişi yaptıklarının sonucu olarak ölecektir. Bununla birlikte İsa'ya ve Kutsal Ruh'a yönelik günahlar affedilmeyecektir. Yani Mennonitlere göre ister ruhsal olarak ister davranışsal olarak yapılan bütün günahlara karşı, erdemli bir şekilde uzlaşma sağlanmalı ve pişman olunmalıdır.⁴⁹⁴

2.2.4. Kurtuluş

Hristiyanlar, Tanrı'nın kendilerine merhamet ve lütf gösterdiğine inanırlar. Çünkü Tanrı, Âdem ile Havva'nın işlemiş olduğu günahıtan ötürü, kaçmak veya saklanmak zorunda kalmayan insanları kurtarmak amacıyla İsa Mesih'i göndermiştir. Mennonitlere göre, İsa Mesih'in bütün yaşamı, ölümü ve dirilişi, Tanrı'nın bütün insanlara sunduğu günahıtan kurtulmanın ve yeni yaşamın bir yoludur. Çünkü günahkâr olan insan, tek başına Tanrı ile kendisi arasında bir bağ kuramaz. Tanrı ile kendisi arasındaki ayrılığın birleşmesini sağlayan köprü İsa Mesih'tir. Tanrı'nın kurtuluşunun, günahlardan pişmanlık duymak ve İsa Mesih'i, Rab ve Kurtarıcı olarak kabul etmek ile mümkün olacağını kabul etmektedirler. Tanrı ile İsa Mesih'te bağdaştıklarına inanırlar. Zaten İsa Mesih'in de insanlarını kurtarabilmek için merhametinin ve lütfkârlığının bir göstergesi olarak insanları ile bağdaşım kurabilmek için Tanrı tarafından gönderildiğini kabul ederler. Çünkü Tanrı, İsa Mesih imanına sahip olan kimseleri affetmek için

⁴⁹³ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 31- 33.

⁴⁹⁴ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 236- 237.

hazırdır. Tanrı, daha önceden insanları kurtarmak için İsrail ile bir anlaşma yapmıştı. İsa Mesih'in insanlar için akıttığı kan ile de yeni bir anlaşma yapılmış oldu. Böylelikle İsa Mesih'in onların günahlarını bağışladığını, onları iyileştirdiğini, şeytanın esaretinden, yeniden dirilişi ile günahattan ve ölümün etkisinden kurtardığını, onların günah borçlarını hükümsüz kıldığını, onlara yeni bir yaşam bahsettiğini ve böylece onların Tanrı'nın merhametiyle kurtulduklarını savunmaktadırlar. Çünkü Tanrı bu dünyayı sevdiği için insanlığın kurtuluşu amacıyla, oğlunu bütün insanlığa kurtarıcı olarak göndermiştir. Bu sebeple Mennonitler, kendilerinin İsa Mesih'i takip ederek kurtuluşa ereceklerini iddia etmektedirler. Vaftiz ile de kendi kurtuluşlarını doğruladıklarına inanırlar. Böylece Tanrı'ya ve kiliseye olan bağlılıklarını kanıtlarlar. Bu durum yeni bir doğuş gibi Tanrı'nın ailesine katılmayı ifade eder. Böylece daha da çok İsa Mesih'in şeklini almış olduklarına inanırlar.⁴⁹⁵

2.2.5. Tövbe

Menno Simons, tövbenin eski günahkâr yaşantılarını terk etmek olduğunu ileri sürmüştür. Günahlardan nefret edilmeli ve Tanrı'ya içtenlikle ağlanmalıdır. Kişi işlediği günahlardan dolayı kederlenmeli, pişman olmalı ve sıkıntı duymalıdır. Daha sonra Tanrı'ya doğru bir şekilde günahlarını itiraf etmelidir. Ayrıca, günahkâr kişi teselli bulmak için, komşusuna yardım etmeli, hizmet etmeli, onu rahatlatmalı, doğru ve sevecen olmalıdır.⁴⁹⁶

Kilisenin güvenilir olmadığını söylemek, tövbeyi gerektirir. Tövbe etmede hatalarında ısrar eden Mennonitlere, görevden alınma ve uzaklaştırma cezası verilir.⁴⁹⁷

Kişinin aceleci tavrıyla, bilmeden günah işlemesi hafif bir derece olarak görülür. Bunun için tövbe etmesi yeterlidir. Ancak kişinin, kanıtlı bir şekilde günah işlemesi ve bu günahında devam etmesi halinde, cemaatin de bu günahı bilmesi durumunda yargılamaya gidilir, kişinin utanması ve tövbe etmesi sağlanır.⁴⁹⁸ Böylece topluluğun önünde, günah itirafı uygulamasına gidilir. Çünkü halk önünde utanma duygusunu ön plana koyarak, kişilerin günah işlemesine engel olunmak istenmiştir.

⁴⁹⁵ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 35- 36; Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 13, 17, 20.

⁴⁹⁶ Horsch, John, **a.g.e.**, s. 239- 240.

⁴⁹⁷ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 39. 56.

⁴⁹⁸ Ris Cornelis, **a.g.e.**, s. 48- 49.

Özellikle ailevi durumlarda meydana gelen şiddet gibi günahların itirafının saklanması halk içinde utanmayı istememelerinden kaynaklandığı belirtilir.⁴⁹⁹

2.2.6. Kilise Misyonu

Mennonitlere göre, kiliseye Tanrı'nın krallığının bir nişanesi olarak bakılır. Tanıklığıyla, bütün ulus için getirdiği kurallarla, onları vaftiz etmesiyle ve buyurduğu bütün şeyleri gözetlemesiyle kilisenin otoritesine sahip olan kişi de İsa Mesih'tir. İsa, öğüt vermek, öğretmek ve iyileştirmek ile görevlidir. O, Tanrı'nın krallığının yakın olduğunu, tövbe edilmesini ve müjdeye inanılmasını istemiştir. İsa, öldükten ve dirildikten sonra disiplinleri ile otorite sahibi olmuştur. Tanrı'nın hükümdarlığından sonra İsa Mesih'in hükümdarlığının kanıtı, kilise olarak adlandırılmıştır. Yani kilise, Tanrı'nın egemenliğinin kanıtıdır. Kilise, kişiyi tövbeye ve ibadete çağırır. Adaleti ve doğruluğu temsil eder. Mazlumun refaha ulaştığı ve Tanrı'nın insanları bir parçası olarak kabul ettiği yerdir. Kutsal yağ ile acıları dindirir, kişiyi stresten kurtarır, barış ve huzur sağlar. Kilise, İsa'nın yaşamının örneğini teşkil etmekte ve İsa'yı cisimlendirmektedir. Bununla birlikte kilise, İsa Mesih'in dirilişinin gücünü ifade eder. İsa Mesih, "Barış seninle olsun, Baba'nın beni göndermesi gibi ben de seni gönderiyorum... Kutsal Ruh'u kabul et." sözleriyle otoritesini göstermiş ve Ruh'tan izin almıştır. Bu yüzden, İsa'nın papazları olarak Tanrı'nın yeni insanlarını toplamak amacıyla Rab ve Kurtarıcı olarak gördükleri İsa Mesih'in görevini devam ettirmeleri, kilisenin misyonu olarak değerlendirilmektedir.⁵⁰⁰

Kilise, günahattan kaçıp, İsa Mesih'e doğru yönelen kimselerin sevgi ile birbirlerine bağlandıkları yer olmuştur. Bu yüzden kilise, İsa Mesih'in gelini olarak bile isimlendirilmiştir. Çünkü kilisenin İsa Mesih'e olan güven ve sevgi ile kaplı olduğu belirtilir. Kilisenin görevi, İsa'nın takipçilerinin Kutsal Kitap'ın öğretilerini öğrenmeleri için birbirlerine yardım etmesidir.⁵⁰¹

⁴⁹⁹ Roth, John D., **Practices**, s. 143.

⁵⁰⁰ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 42.

⁵⁰¹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 17- 18.

2.2.7. Tanrı'nın Egemenliği

Mennonitler, bütün umutlarını bir gün yükselmiş olan Rab İsa Mesih'in tekrar gelmesine, yaşayanları ve ölüleri yargılamasına bağlamıştır. İşte bu olay, Tanrı'nın egemenliğini ifade etmektedir. O gün İsa Mesih, Tanrı'nın geleceği güne hazırlık olarak yaşayanları, Tanrı'nın egemenliği altında kilisesinde bir araya getirecektir. Kötü ile iyinin arasındaki mücadelenin sonucunun Tanrı'nın zaferi ile sonuçlanacağına, ölülerin dirileceğine, yeni bir cennet ile yeni bir dünyanın ve yeni bir Kudüs'ün meydana geleceğine inanmaktadırlar. Bu meydana gelecek olan yeni cennet, Kudüs ve dünyada barış, doğruluk, adalet olup, içinde açlık, susuzluk ve üzüntü olmadan İsa Mesih ile birlikte Tanrı'nın insanları, sonsuza kadar hüküm sürecektir. Böylece günah, kötülük ve zulme karşı zafer kazanılmış olacaktır. Mennonitler, İsrail'in, Tanrı'nın krallığı ve Tanrı'yı kral olarak görmeleri inançlarını kabul ettikleri gibi Tanrı'nın kral ve Rab olarak İsa Mesih'i görevlendirdiğine inanırlar. Gelecek olan bu Tanrı'nın egemenliğinin modeli olarak kiliseler gösterilir. Kiliseler, Tanrı'nın krallığının önzilemesi olarak kabul edilir. Kiliseler adaletin, sosyal ve ruhsal yaşamın, doğruluğun, sevginin ve barışın temsilcileridir. Çünkü kiliseler Rab'be boyun eğmiştir. Kiliselerin bu dünyanın krallığı olduğuna, ileride İsa'nın krallığı olacağına inanılmaktadır.⁵⁰²

2.2.8. Afroz

Mennonitler, afroz uygulaması ile kilise disiplininin koruma altına aldığı fikrindedir. Çünkü kilise gönüllü kişilerin oluşturduğu bir kurumdur. Kilise, Tanrı tarafından papaz tayin edilerek organize olmaktadır. Bu yüzden güvenilmez olan herşey kilisenin dışında tutulmalı ve kilisenin saflığı korunmalıdır. Menno Simons'un kendisi de katı görüşlüdür. Ona göre, afroz olmadan bozuk mezheplere karşı kilisenin özgürlüğü korunamaz. Afroz ile hareket etmek, sakınma uygulamasıdır. Afroz konusu yıllardır tartışılan, kalpleri kıran ve kiliseleri bölen bir konudur. Liberaller, Pavlus'un aslına uygun olmayarı "yeme" emrini tartışmıştır. Burada kastedilen şey sadece komünyon sofrasıdır. Ancak katı gruplar, bu ifadenin sosyal ve iş alanını kastettiğini ileri sürer. Bazıları Menno'nun da bütün ailesine ve evlilik ilişkilerine, bu emri uyguladığını düşünmektedir.⁵⁰³

⁵⁰² General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 89- 90.

⁵⁰³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s.327- 328.

Afroz edilen kişi, babasıyla, annesiyle, erkek kardeşleriyle, kız kardeşleriyle, kocasıyla, karısıyla ve diğer herkesle olan ilişkisinin, alışveriş, yeme, içme gibi faaliyetlerin kesilmesi anlamına gelmektedir. Afroz edilen kişiye yangın, sel, ölüm gibi konularda bile olsa, hiçbir şekilde yardım edilmez.⁵⁰⁴

Yeni Amişler, bu uygulamayı İsviçre'deki Mennonitlerden öğrenmiştir. Ancak bu uygulama trajik sonuçları da doğurabilmektedir. Çünkü birçok evhalkı, bu uygulama yüzünden yok olmuştur. Bu sebeple, Amerika ve Avrupadaki Mennonitlerin çoğu bu doktrini bırakmıştır.⁵⁰⁵

2.3. Sakramentleri

Mennonitler, Katolik Kilisesi'nin geleneklerinin geçersiz olduğunu kabul ederler. Katolik Kilisesi, Tanrı'nın lütfuna ulaşmak için yedi sakramentin uygulanmasını buyurur. Ayrıca Tanrı'nın papazlara, ekmeği İsa'nın kanına ve vücuduna çevirebilme gücü verdiğine inanılır. Mennonitler ise Katoliklerin ekmek şarap ayinini kendi ruhlarının kurtuluşunu İsa Mesih'i yemeyi umarak uyguladıklarını ifade eder. Bununla birlikte Mennonitler, Katolik Kilisesi'nin yedi sakramentin dışında birçok kutsal seramoni eklediğini inanarak, Katolik Kilisesi'nin bu uygulamalarının yersiz olduğunu kabul ederler.⁵⁰⁶

2.3.1. Vaftiz

Mennonitler için vaftiz, kurulmuş inananlar topluluğunun yani kilisenin bir üyesi olabilmek için ilk yapılması gereken ayindir. Kilise, yeniden doğmuş kalbe sahip olan gönüllü insanların birleşmesidir. Bebek vaftizi, tövbekâr olmamış kiliselerin mahkûm ettiği ve zorla yaptırılan evrensel bir işarettir. Mennonitlere Anabaptistlik aslını veren olgu, onların yetişkin veya inananların vaftizi üzerinde kararlılıkla durmaları olmuştur. İlk Mennonitlerin vaftiz şekli, yaygın olarak su serpme biçimindedir. Ancak, Hollanda ve kuzey Almanya Mennonitleri, bu konuda ayrılığa düşmüştür. Bu ayrılığın sebebi, bazı kilise kollarının vaftizde daldırma şeklini uygulamasıdır. Bu meselede bütün ikrarlar, sessiz kalmıştır. Ancak, Cornelis Ris bu

⁵⁰⁴ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 193.

⁵⁰⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 328.

⁵⁰⁶ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 24.

konuda sessiz kalmamıştır. Ris, daldırma konusunda uzlaşma sağlamaya çalışmıştır. Bu yüzden tüm vücudu suya daldırma veya özgür bir şekilde su serpmeye arasında, ikincisi kuzeyde daha uygun görülmektedir. Amerika’da, İsa Mesih’te Mennonit Kardeşler, Bruedergemeinde, Krimmer Brueder cemaatleri suya daldırma şeklinde vaftiz uygulamasını yapmaktadır. Defenceless Mennonitleri ise vaftiz olacak kişinin isteğine bağlı bir şekilde uygulama yapmaktadır.⁵⁰⁷

Mennonitlere göre, günahtan kurtuluşu sağlayan vaftiz, Yeni Ahit’te iki şekilde geçmektedir. Birincisi su ile yapılan vaftiz, ikincisi ise iç gerçekliktir. Suyu yapılan vaftiz, günahtan kutsal bir şekilde kurtuluşu gösterir. Aynı zamanda günah lekelerini yok ettiğine ve temizlenme sağladığına inanılır. İç gerçeklik ise İsa Mesih’in Ruh ile vaftizidir. Mennonitler su ile vaftizin, kendi ölümlerinden günahlarını ve yeni bir hayat için İsa Mesih’te dirilmelerini desteklediğini belirtir. Aynı zamanda ölümün sembolünü, günaha sırt çevirmeyi ifade ettiğini söylerler. Bu yüzden su ile vaftiz gerçekten vücudun temizlenmesi için değil, İsa Mesih’in onların günahları için ölümünün sembolü olarak kabul edilir.⁵⁰⁸

Bazı Mennonit cemaatleri, vaftiz törenlerini çok sessiz bir şekilde uygular. Tören çok hareketli bir şekilde yapılmaz. Vaftiz töreni sırasında birkaç sınıf ve papaz bulunur. Vaftiz olacak kişi, nasıl vaftiz olacağını bilir. Çünkü vaftizden önce kişiye vaftiz töreninin videosu izletilir. Mennonit vaftizi, eski Hristiyan vaftizleri gibi bir anlam taşımaz. Vaftiz olacak kişi ne yaptığının farkındadır. Vaftiz olacak kişi, aklında vaftizle ilgili herhangi bir soru işareti bulunmayacak şekilde bilgilendirilmiştir. Kişi vaftiz ile şeytandan uzaklaştığını ve Rab İsa’ya yaklaştığını, yeni bir yaşama kavuştuğunu, yeni bir doğum gerçekleştirdiğini ve kişiyi korkulardan kurtardığını anlamaktadır.⁵⁰⁹

Vaftiz, Mennonitler için cemaatin kimliğini vurgulayan önemli bir kilise olayıdır. Mennonitler, vaftiz törenini bahar sabahında yaparlar. Vaftiz törenini kutlamak için cemaat sabah vaktinde kahvaltı salonunda toplanır. Masalar temizlenir. Birisi geleneksel bir ilahi olan “I Went Down to The River to Pray” adlı ilahinin söylenmesi için önder olur. Herkes zevkle ilahiyi söyler. Güneşin yükselmesiyle, kilisenin genç bir

⁵⁰⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s.323- 324.

⁵⁰⁸ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 43- 45.

⁵⁰⁹ Kreider, Alan, “Initiation: Becoming Resident Aliens”, *Mennonite Life*, Vol. 57 No. 2, Bethel College, June, 2002, 17- 18.

üyeyi ki bu genellikle danışman olur, kısa bir tanıtım yapar ve vaftiz olacak adaya öğüt verir. Vaftiz olacak adaylar, kendi inanç ve niyetlerini açıklar. Daha sonra resmi ant içilir ve herkes heyecanla olaya odaklanır. Vaftiz suya batırma şeklinde yapılır. Cemaat de yeni vaftiz olan kişiye kutsanması için dua eder. Bu ayinin daima neşeli ve hareketlilik içinde geçtiği belirtilir. Mennonit cemaatlerinde, kendilerine özgü detaylar kiliseden kiliseye değişmektedir. Ancak genel olarak Mennonit cemaatleri vaftizi benzer şekilde uygulamaktadır.⁵¹⁰

Vaftiz, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına yapılır. Vaftiz tüm vücudun suya daldırılması şeklinde olduğu gibi suyu serpmeye şeklinde de yapılabilir. Böylelikle günahlardan temizlenme ve manevi kutsama gerçekleştirilmiş olur.⁵¹¹

Iowa First Mennonit Kilisesi'ni ziyaretim esnasında papaz Max Villatoro⁵¹² ile yaptığım mülakatta; Papaz, yetişkin vaftizi yaptıklarını, bireyin on bir- on iki yaşlarına gelince, kendi isteği ile bilinçli olarak vaftiz olmayı istemesiyle olayın gerçekleştiğini, vaftiz olacak kişinin vaftizin ne anlama geldiğini bilmesinin önemli olduğunu, bundan dolayı da yetişkin vaftizi dediklerini söylemiştir.

2.3.2. Ekmek Şarap Ayini

Ekmek şarap ayini, Kurtarıcı'nın yaşam ve acı çekme anısına düzenlenen bir anma töreni olarak algılanır. Kilise öğretilerinde ekmek ve şarap, İsa Mesih'in gerçek kanı ve eti veya ruhani olarak kanı ve eti olarak değerlendirilmez.⁵¹³ Mennonitler İsa'nın sofrası kutlamasını, Tanrı'nın egemenliğinde İsa Mesih ile bayramlaşma olarak kabul ederler. Ayrıca Mennonitler, İsa'nın sofrası olarak kutladıkları bu günü Şükran Günü, Komünyon, Eucharist diye de adlandırmaktadır.⁵¹⁴

Ekmek şarap ayini, İsa Mesih'in ölmeden önceki son akşam yemeğinin anısına kutlanan bir hatıradır. Aynı zamanda Mennonitler, bu ayini bayram anlamında kutlarlar. Ekmek, İsa Mesih'te birliği sembolize eden bir somun olarak görülür. Mennonitler, ekmek şarap ayinine, kutsal bir neşe olarak bakarlar. Eskiden insanların, bu ayine

⁵¹⁰ Roth, John, D., **Practices**, s. 193- 194.

⁵¹¹ Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 41- 42.

⁵¹² Max Villatoro, 45, Iowa, 21 Eylül 2015, First Mennonite Church of Iowa şehrinde papazlık yapmaktadır.

⁵¹³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 324.

⁵¹⁴ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 52.

katılırken üzgün oldukları ve koyu renkli elbisler giydikleri, şimdi ise bu ayindeki ruhsal durumun değişime uğradığı belirtilmektedir.⁵¹⁵

İsa Mesih'in son akşam yemeğinin kutlanmasının adına düzenlenen ekmek şarap ayini ile Mennonitler, kendilerini Rabbe daha yakın hissettiklerini, daha doğru, daha kutsanmış ve daha güçlü hale geldiklerini ifade ederler. Ayin ile Tanrı'nın merhametine kavuşacaklarına ve ayinin inananları birbirine kenetlediğine inanırlar. Bu yüzden İsa'nın masasına, sadece inananlar katılabilir. Diğerleri davet edilmez.⁵¹⁶

Mennonitler, 17. yüzyılda ekmek şarap ayinini, İsviçre'de iken yılda bir kere Paskalya gününde kutlardı. Ancak bugün birçok Mennonit cemaati, bu ayini ilkbahar ve sonbaharda olmak üzere yılda iki kere kutlamaktadır. Bu ayin hakkında yapılan tartışma, vaazdan sonra yapıldığı için çok fazla zaman almasıdır. Bundan yeni üyelerin rahatsız olduğu söylenir. Bazen Mennonitler bu ayini çok sık yaparlar. Bu yüzden ayinin bir rutin şeklini alması ve makine gibi duygudan yoksun hale gelmesi, tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmalara karşılık Mennonitler, Pavlus'un bu ayinin değersiz bir olay olmadığını ifade eden sözlerini önemserler. Bundan dolayı Mennonit cemaatleri, bu ayinin yapılacağı zamanki hazırlıkları özenerek yaparlar. Kilise üyelerinin, böylece Tanrı ile barış içinde olması sağlanır. Eğer herkes barış içinde değilse, ekmek şarap ayini ertelenir.⁵¹⁷

Ekmek şarap ayini, genelde yılda iki veya üç kez uygulanır. Ancak bazı durumlarda yılda beş veya altı kez uygulandığı da olur. Kilise yönetim kurulu, papaz adaylarının sınavı olduğu zaman, aday olan papaz veya papazların elleriyle hazırlanır. Ayine katılanlar yerlerinde otururken, ekmek ve şarap onların arasından geçerek gelir. Şarap, cemaate yetecek kadar tekrar doldurabilecek şekilde hazırlanır. Bu gelenek diğer Mennonitler arasında da yaygındır. Ekmek önce bütün cemaate dağıtılır ve herkes ile aynı anda yenilir. Eğer masa yoksa, papaz ekmeği dağıttıktan sonra diyakozlar şarabı dağıtır. Kadehleri boşalanların şarapları tekrar doldurulur. Çünkü Mennonitlere göre, Kutsal Kitap'ta "şarabı iç"⁵¹⁸ denmesinin anlamı içmek demektir. Yani az bir yudum

⁵¹⁵ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 49- 50; Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 79.

⁵¹⁶ Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 46.

⁵¹⁷ Roth, John, D. **Practices**, s. 208.

⁵¹⁸ Kutsal Kitap, Matta 26: 27, s. 1235.

almak demek değildir. Bu ayin sırasında, Kutsal Kitap'tan pasajlar ve yorumlar okunur. Aynı zamanda cemaat ilahi söyler.⁵¹⁹

2.3.3. Ayak Yıkama

Mennonitler, İsa'nın son akşam yemeğinde ölümünden önce havarilerin ayaklarını yıkaması ve yıkama işlemini yaparken durup onlara, sizin İsa'nınız, öğretmeniniz olan benim, sizin ayağınızı yıkadığım gibi siz de bir diğerinizin ayağını yıkamalısınız, sözlerine binaen uygularlar. Bu uygulama ile gururun ve dünyevi sevginin giderilmesinin amaçlandığı belirtilir. Aynı zamanda Hristiyanların birbirlerini sevmeleri için yapıldığı ifade edilir.⁵²⁰

Ayak yıkama pratiğini uygulayan ilk Anabaptist, Balthasar Hubmaier olup, bu pratiği 1525 yılında, azizin ayağını yıkayarak gerçekleştirmiştir. Menno Simons'un meslektaşı olan Dirk Philips'in, ayak yıkama hakkında en iyi açıklamayı getirdiği ifade edilir. Philips'e göre ayak yıkama, İsa Mesih'in inananları temizlemeye devam etmesinin ve Hristiyanların azizlere olan saygısının bir göstergesidir.⁵²¹

Anabaptistler, ayak yıkama uygulamasını açılış merasimi yapmak için kullanmaktadır. Bu uygulamaya, İsa'nın son akşam yemeğinde yaptığı uygulamanın bir canlandırması olarak bakılır. Bu uygulama, 16. ve 17. yüzyıllarda Mennonit Kiliseleri arasında yapılan ortak bir uygulamadır. Ancak Anabaptistler arasında ortak bir uygulama değildir. Ayak yıkama pratiğinin önemi, kiliselerde alın yazısının bağlanması şeklinde bir anlam ifade eder. Bu ifade iki anlamda anlaşılır. Birincisi, küçük düşürücü bir hareket şeklidir. İkincisi ise İsa Mesih'in kanında ruhların gerçekten yıkanmasının işareti olduğuna dair bir anlam ifade eder. Bu uygulama iki şekilde yapılır. Bazıları İsa'nın komünyon hizmetinde yaptığı şekilde uygular. Bazıları da Eski Ahit'teki şeklini uygular.⁵²²

Hollanda Mennonitleri, Danzinger Eski Flamanların ayak yıkama uygulamasını almıştır. Onlar bu pratiği bir ev seramonisi olarak, kıdemlilerin ayaklarını yıkayarak gerçekleştirir. Mennonitlere göre ayak yıkama, İsa'nın takipçilerine statü ve saygınlık amaçlı yaşamamalarını öğretmek için uyguladığını belirtir. İsa, son akşam yemeğinde

⁵¹⁹ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 240- 241.

⁵²⁰ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 53.

⁵²¹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 52.

⁵²² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 324.

havarilerin ayağını yıkayarak bunu göstermek istemiştir.⁵²³ Ayak yıkama sayesinde Hristiyanların birbirlerine karşı güven duymaları istenmiştir. Aynı zamanda sınıf, eğitim ve ırk farklılıklarının kişileri etkilememesi sağlanmaya çalışılmıştır. Böylelikle Hristiyanların, birbirlerine karşı iyi davranış sergilemesi istenmektedir.⁵²⁴

Ayak yıkama, Amerika'daki Almanlar ile Skippack yerleşimcileri arasında ilk yüzyıl boyunca ortak bir uygulama olmamıştır. Amişler ve Pequea Mennonitleri, Lancaster ilçesindeki Mennonitlere ayak yıkama uygulamasını öğretmiştir. Böylelikle bu uygulama, tüm koloni kiliseleri arasında yayılmıştır. Ayak yıkama uygulaması Avrupa'da ise Amişler hariç olmak üzere, bir kenara atılmıştır. Aşırı muhafazakâr Ruslar arasında da bu uygulama yapılmaktadır. Ayak yıkama, Amerika'da esas ayin şeklinde uygulanmaktadır. Uygulayan cemaatler şunlardır: Eski Mennonitler, bütün Amiş kolları, Mennonitlerin Illinois Konferansı, İsa Mesih'te Mennonit Kardeşler, Reform Mennonitleri, Wisler Mennonitleri, Bruedergemeinde, Krimmer Brueder, Defenceless Mennonitleri, Genel Konferanstan ayrı olan Rus Mennonitleri. Ayrıca Anabaptist mezhepler arasında Mennonit esasları olarak da geçmektedir. Bu mezhepler, Dunkardlar, Primitive Baptists, Moravyanlar, United Brethren, River Brethren'dir.⁵²⁵

Kuzey Amerika Mennonitlerinin ayak yıkama pratiğini uygulayışı şöyledir. Erkekler iman ile çift oluşturur. Kızlar da çift oluşturur. Sonra birbirlerinin ayaklarını yıkarlar ve biri diğerine kutsal bir öpücük verir. Daha sonra ise ayağı yıkayan kişi, ayağını yıkadığı kişiye onu, İsa Mesih'in kutsamasını söyler. Ancak bu pratiğin mum gibi sönerek azaldığı ifade edilir. Son zamanlarda birçok cemaatin bu uygulamayı canlandırmaya uğraştığı belirtilir. Bu ayinin insanların birbirine hizmet etmeyi unuttuğu şu dünyada, eşitliğin ve hizmet etmenin güçlü bir resmi olarak kaldığı ileri sürülür.⁵²⁶

Ayak yıkama, fiziksel bir yakınlığı sağlar. Anabaptist ve Mennonitler ayak yıkama ile birlikte kutsal öpücük dedikleri bir geleneği de uygular. İki ayağın yıkanması ve kutsal öpücük, sevginin ve yakınlığın göstergesi olarak ifade edilir. Bu öpücükte herhangi bir seksüel amaç olmadığı belirtilir.⁵²⁷

⁵²³ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 50- 52.

⁵²⁴ Roth, John, D. **Practices**, s. 114.

⁵²⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 325.

⁵²⁶ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 52- 53.

⁵²⁷ Roth, John, D. **Practices**, s. 115.

Eskiden kalan ve hala muhafazakâr mezhepler arasında uygulanan geleneklerden biri olan öperek selamlaşma, daha çok papazların ve kilise liderlerinin birbirlerini selamlama usulü olarak uygulanır. Ancak mezheplerin arasına liberal unsurların girmesiyle birlikte bazı gelenekler terk edilmiştir. Özellikle Pensilvanya'daki Genel Konferans cemaati bu unsurlara en açık olan cemeattir.⁵²⁸

2.4. Mennonit Cemaat ve Kilise Yapısı

Mennonitler, kişinin kiliseye kabulü ile yeni bir doğum yaşadığına inanır. Kilise, Tanrı'nın kanunlarının hüküm sürdüğü bir yerdir. Kilise evanjelistik bir özelliğe sahiptir. Kilisenin, Hristiyanlığın besin kaynağı olduğuna inanılır.⁵²⁹

2.4.1. İsa Mesih'in Kilisesi

Mennonitler kilisenin, İsa Mesih vasıtasıyla, Tanrı'nın kurtuluş teklifini kabul eden meclis olduğuna inanmaktadır. Aynı zamanda kilise, Tanrı'nın egemenliğini sağlamak amacıyla havarilerin oluşturduğu ve Kutsal Ruh tarafından desteklenen yeni bir topluluktur. Birçok milleti biraraya getiren kilise topluluğunu, Kutsal Ruh'un kutsal yağ ile yağladığına inanırlar. Kutsal Ruh, bu yağlaması ile milletlerin içindeki sınıf farklılıklarını, ırk ve cinsiyet ayrımlarını ortadan kaldırmıştır. Kilise, kötü ve iyi zamanlarda Kutsal Ruh'un varlığı ve gücü sayesinde ayakta durabilmiştir. Kilise, kendini Tanrı'ya ve İsa Mesih'e adayan ve onlara bağlanan kimselerin toplandığı yerdir. Bu bağın düzenli bir şekilde ibadetlere katılım ile tekrar tekrar yenilendiği vurgulanmıştır. Bu düzenli ibadetler aynı zamanda Tanrı'nın sonsuzluğunu, merhametini ve onun isteklerine bağlılığı ifade eder. Kilise, Tanrı'nın ev ahalisidir. Kilise topluluğunda, Tanrı'nın sevgisi ile herkesin birbirine olan sevgisi açığa çıkmaktadır. Herkes maddi, manevi, disiplin ve birbirini önemseme konularında ortak bir duygu paylaşmaktadır. Bu yüzden, Tanrı'nın ev halkının bir üyesi olmak için İsa Mesih'e katılmak isteyen herkese kapılarının açık olduğunu ifade ederler. İsa Mesih, dünyanın yöneticisi olduğu gibi kilise de bu yöneticilik görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda kilise, İsa Mesih'in görünen bedeni olarak kabul edilir. Kilisenin, İsa Mesih'in bedenine benzetilmesiyle tüm kilise üyelerinin de tek bir beden oluşturduğu ileri

⁵²⁸ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 329.

⁵²⁹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 33.

sürülür. Bu yüzden bütün üyeler, İsa Mesih'in tek olan bedenine katılıp, tek beden ve tek Ruh olabilmek için vaftiz olmaktadır. Böylece inananların, kilisenin başı olan İsa Mesih'in onları sevmesi gibi birbirlerini sevmesi gerekir.⁵³⁰

2.4.2. Papazlık ve Liderlik

Orta çağda Katolik Kilisesi, sıkı otoriteye sahip olup insanları, papaz, piskopos ve piskoposların piskoposu olan papa ve rahip sınıfından olmayanlar şeklinde ayırma gitmiştir. Bu ayırım, Mennonitleri rahatsız eden bir düzendir. Mennonitler, Matta 23: 89'da geçen pasaja dayanarak, İsa'nın takipçilerini baba veya haham gibi ünvanlarla anılmalarının faydasız olduğuna inanırlar. Onlara göre din adamları, birer öğretmendir ve herkes kardeştir. Yine Matta 20: 25-27 pasajlarını kanıt göstererek, İsa'nın, bir kimse muhteşem biri haline dönüşmek istiyorsa, bir hizmetçi veya köle olmalıdır, sözlerini rehber edinirler. Yani İsa Mesih'in krallığında, muhteşemlik tabirine vakıf olmak isteyen bir kimsenin, sevgi ve hizmet kapasitesine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bir papazın saygı, otorite ve mevki sahibi olmasının, ona üstünlük sağlamayacağını belirtirler. Sonuç olarak bir papaz, asla Tanrı'nın aile üyelerinin üzerinde bir mevkiye sahip olamaz. Bir papaz güvenilir ve Tanrı'nın sözünü öğretme sorumluluğunu taşıyan kimse olmalıdır.⁵³¹

Tanrı, felaketlerin tanrısı olmadığı için insanları birleştirecek ve onları eğitecek havariler, peygamberler, evanjelistler, papazlar ve öğretmenler istemiştir. Böylece bu kişiler, onun vücudunu inşa edecek kişiler olacaktır.⁵³²

Yeni Antlaşma'ya göre Rab, her cemaate kendilerini gözetecek papaz ve kıdemli almalarını emretmiştir.⁵³³ Bu yüzden papazlık, Tanrı ve onun kilisesi tarafından görevlendirilen, Tanrı'nın övgüsüne mazhar olan onurlu bir kardeşliktir. Tanrı, Kutsal Ruh aracılığıyla doktrin ve yaşamı belirlemiştir. Papazlar, İsa Mesih ile birlikte üzülen ve gözyaşı dökken insanlardır. Onlar, günahları aşmış ve Tanrı'nın melekleri ile birlikte sevinmişlerdir. Papazların, İsa'nın güvenini ve sözünü aldıkları için ekmeğe bile muhtaç olan aç insanların kurtarıcıları olduklarına, İsa Mesih ve onun havarilerinden sezdikleri

⁵³⁰ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 39- 40.

⁵³¹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 35- 36.

⁵³² Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 38.

⁵³³ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 40.

katkısız İncil'i uygulamakta ve öğretmekte olduklarına inanılır.⁵³⁴ Papazlar, Tanrı'nın sözünü zengin bir yiyecek gibi kilise üyelerine yedirirler.⁵³⁵

Piskopos ve papazlar, Tanrı'nın adamları ve İsa Mesih'in hizmetçileridir. Onlar Tanrı'nın krallığının bilgisini, gerçeği, sevgiyi, Tanrı'nın Ruhunu karşılıksız olarak kabul eden insanlardır. Yine onlar, kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatın zor anlarında, onlara yardım etmek için hiçbir ücret istemeden hizmet eden kişilerdir. Papazların maaş almadan hizmet etmeleri gerektiği savunulur. Bu konuda, Kutsal Kitap yazılarına göre İsa Mesih'in, havarilerin ve peygamberlerin Tanrı'nın sözünü öğretmek için herhangi bir ücret veya karşılık istemediklerini kanıt olarak gösterirler.⁵³⁶

Papazlar, kilise ile ilgili olan bütün işlerden sorumludur. Bu işleri yerine getirebilmek için onlara ofis verilir. Böylelikle kiliseyle ilgili olan herşeyi gözlemleyebilirler. Papazlar, kuzuları Tanrı'nın kilisesinin duruşuna uygun bir şekilde eğitmelidir. Daima Tanrı'nın sözüne göre konuşmalı ve doktrinlere göre hareket etmelidir. Görevlerini yerine getirirken Tanrı korkusu taşınmalı, sevgi ve kibarlıkla hareket etmelidir. Diğer papazlara karşı her zaman saygılı olmalıdırlar.⁵³⁷

2.4.3. Kilise Yönetimi

16. yüzyılda Anabaptistler, kendilerini ilk modern "özgür kilise" olarak tarif etmektedir. Özgür kilise, Avrupa'da hüküm süren devlet ve halk kilisesine karşı oluşturulan bir yapıdır. Kiliselerin, devletten bağımsız bir şekilde kurulması gerektiğine inanmaları sebebiyle, Anabaptist kiliseler özgür kiliseler olarak tanımlanmıştır. Din, devletten farklı bir kurum olarak değerlendirildiği için kilisenin yönetimine devlet gibi otoritelerin müdahale etmeye hakkı yoktur.⁵³⁸

Kilise yönetim kurulu, kıdemliler, piskoposlar, diğer öğretmenler ve diyakozlardan oluşur. Bütün organizasyon ve ibadetler, kilisenin erkek üyelerinin yönetimi altındadır. Kadınların oy hakkı yoktur. Kadınlara kilisede konuşma hakkı verilmez. Cemaat ile ilgili herhangi bir durumda mesele, bütün erkek üyelerin

⁵³⁴ Horch, John, **a.g.e.**, s. 277.

⁵³⁵ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 40.

⁵³⁶ Horch, John, **a.g.e.**, s. 278.

⁵³⁷ Ris, Cornelis, **a.g.e.**, s. 40.

⁵³⁸ Peachey, Paul, "The "Free Church?": A Time Whose Idea Has Not Come", **Anabaptism Revisited, Essays On Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992, s. 173- 174.

oluşturduğu konsilde karara bağlanır. Konsilde, vaizler, platforma yerleştirilmiş olan kollu sandalyelerine otururlar. Sandalyenin önü, toplantı evinin kapısına doğru bakar. Sıranın merkezinde uzun bir sandalye olur. Bu sandalye vaizin oturacağı sandalyedir. Kilise korosu şefi, çalgı aleti olmadan ilahi söyler. Sadece 17. ve 18. yüzyıldan kalma ilahi okunur. İlk ilahiden sonra papaz içeri girer ve oturur. Papaz, sandalyesinde dua eder. Dua eden kişi diz çöker. Bu sırada asla gürültü yapılmaz. Duadan önce papaz konunun özetini anlatır ve sonra duacı duayı yapar. Bu o gün toplanma sebepleri olan konuya dikkati çekmek için yapılır.⁵³⁹

Kilise yönetimi hususunda, ilk bağımsız kilise yanlısı olan mezhep Mennonitlerdir. Buna göre, her cemaat bağımsız bir birimdir. Arada bir çelişkili durumları karara bağlamak üzere konferanslar yapılır. Ancak ilk düzenlenen konferanslar kilisenin tamamı üzerinde, kanun yapma yetkisine sahip değildi. Son yıllarda düzenlenen konferanslar ise, kanun yapma yetkisi taşımaktadır. Çeşitli konferanslara göre, papazlar iki sınıfa ayrılır. Bunlar kıdemliler veya piskoposlar ve diyakozlardır. Uygulamada ise papazlar üç sınıftır. Bunlar kıdemliler, papazlar ve diyakozlardır. Kıdemliler, sakramentleri yönetir ve kilise disiplinini zorla yaptırırlar. Papazlar, sıradan vaizlerdir.⁵⁴⁰ Diyakozlar ise fakirlere yardım eder ve cemaatte meydana gelen her kişisel olayı düzeltir. Diyakozlar, genel refah olarak isimlendirilen sosyal yardımlaşmayı sağlayan kimselerdir. Cemaatin barış ve mutluluğundan sorumludur. Özellikle dul ve yetimler için finansal ihtiyacın karşılanmasını sağlar. Diyakoz gibi görev yapan kadınlar da vardır. Bu kadınlara *Phoebe* denilir.⁵⁴¹ Papazlar öncelikle kendilerine para yardımı yaparlar. 17. yüzyıla kadar Hollanda ve kuzey Almanya'da papazlara maaş verilmemekteydi. Güney Almanya, Rusya ve İsviçre'de de son yıllara kadar papazlara maaş verilmemiştir. Maaşı olmayan papaz, eğitimsiz papaz anlamına gelmektedir. Amerika'da ise son zamanlarda, Kuzey Amerika Mennonitlerinin Genel Konferans Orta ve Batı Bölgeleri, papazlara temel bir maaş bağlamıştır. İsa Mesih'te Mennonit Kardeşler de papazlarına para yardımı yapmıştır. Fakat bu devamlı bir yardım olmamıştır. Yönetim, sıkı bir şekilde cemaat yapısına aittir. Ancak kilise yetkilileri, Presbiteryanizme doğru meyil göstermektedir. İsa Mesih'te

⁵³⁹ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 227- 228.

⁵⁴⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 329.

⁵⁴¹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 40- 41.

Mennonit Kardeşler, kilise politikasında yarı piskopal bir yol tutarak Metodistleri takip ederler. Seçim yöntemi eski sistem üzerinedir. Seçilenlerin görevi zorunludur. Yani seçilenlerin, direk Tanrı tarafından seçildiğine inanılır ve sonuç bir kenara asla atılamaz. Buna göre, bir papaz gittiği heryere kendi görevini de götürür. Vaaz verirken gaibden haber verme özelliği mevcuttur. Ne olursa olsun kendi isteklerini göz önüne almadan cemaati için çalışır. Papaz insanlardan değil, Tanrı'dan gelmedir. Bu düşünce daha çok Amerika'ya gelen ilk göçmenler arasında olup dini liderler aşırı derecede yükseltilmiştir. Kutsal Ruh'un vaaz sırasında konuşan kişinin vaazı için rehberlik etmeye geldiğine inanılır. Bu inanış, yüzyılın ortasına kadar daha çok liberal olan Mennonitlerde de mevcuttur. Ancak aşırı muhafazakâr cemaatlerde hala bu inanış vardır.⁵⁴²

Mennonitlere göre, papazlık ruhban sınıfı değildir. Ayrıca papazların fakir insanlar arasından değil de sadece zengin insanlar arasından seçilmesine de karşı çıkmışlardır. Bununla birlikte papazlar, dini ayinleri yaparken para almamalıdır. Çünkü İsa Mesih, her bir ferde kendi krallığını ücretsiz verirken, papazların ücret alması söz konusu olamaz.⁵⁴³

Amerikan Mennonitleri, kendilerine ait olan ibadetlerini uygulamaya ve günlük yaşamlarında Alman lehçesini kullanmaya devam etmiştir. İlk Pensilvanyalılar, İsviçre ve güney Alman lehçelerini Pensilvanya Hollandacasına çevirmiştir. Rusyalılar ve İsviçreliler, basit Almanca konuşurlar. Fakat ibadetlerinde hala Almanca hâkimdir. Ancak diğer mezheplerin hepsi yirmi beş yıl boyunca dillerini tamamen İngilizce'ye çevirmiştir. Mennonitler toplumdan uzak bir hayat yaşamıştır. Ancak buna rağmen, hayatın getirdiği üstünlüğü de dikkate almışlardır. Yani endüstriyi kullanmışlar, gösterişsiz, dürüst bir hayat yaşamışlar, hayırsever davranmışlar, kanunlara uymuşlar ve dinlerini yaşamışlardır. Mennonitler bugün buldukları heryerde iyi ve barışçıl bir yaşam sürdürmektedir.⁵⁴⁴

⁵⁴² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 330- 331.

⁵⁴³ Krahn, Cornelius, **a.g.e.**, s. 67.

⁵⁴⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 332.

2.4.4. Kilise Düzeni ve Birliği

Mennonitlere göre kilise ofis, bina, komite veya bir meclisten öte gúnahtan uzaklaşarak, İsa Mesih'e yónelen insanların, Tanrı'nın ruhunda oluşturduğu bir vücut gibidir.⁵⁴⁵ Bütün kilise üyelerinin tek bir ruh ve beden halinde, İsa Mesih'in kilisesini oluşturduklarına inanırlar. Kilise, peygamberler ve havarilerle birlikte, İsa Mesih'in sevgi ile kurduğu kutsal bir tapınak ve ruhsal bir evdir. Kilise düzeni, imanı ve yaşamı birleştirmek, hizmet etmek ve hizmet edilmek için gereklidir. Bu şekilde kilise, İsa Mesih'in bedeninin sevgi ile inşa edildiği bir yer olarak kabul görmektedir. Kilisenin getirdiği sevgi ve birliğin, Tanrı'nın sevgisinin genişliğini işaret ettiğini ifade ederler. Bu yüzden kilise üyeleri, kilise liderlerini seşmede, herhangi bir olayı çózúme kavuşturmada, açık bir şekilde dualarla birlikte, Kutsal Kitap'ın rehberliğinde, birbirlerini dinlerler ve birbirleriyle konuşurlar. Bu yüzden herhangi bir durum karşısında, doğrulamalarda veya cezalandırmalarda, acele etmeden oy birliği ile karar verilmelidir. Kilise, aynı zamanda düzenli toplantıların, yerel kongrelerin ve geniş konferansların yapıldığı bir yerdir. Bu çeşitli aktivitelerin kilisede yapılması inananların Tanrı'ya olan minnettarlığının bir göstergesi olarak düşünölmür. Bu düşünce tarzı, apostolik kiliselerin yerel kongre ve geniş çaplı konsil düzenlemelerini temel almaktadır. Çünkü bu kiliseler, ortak bir misyona karar vermek için birlikte çalışmıştır. Bu yüzden Mennonitler de bir konu üzerinde karar almak için temsilciler tarafından geniş kongreler ve konferanslar düzenler. Yerel papazlar da bu toplantıları destekler.⁵⁴⁶

Kilise organizasyonu, cemaatlerden üstün olup, bölgesel konferansların kararlarını içerir. Vaizler ve delegeler bu organizasyon tarafından seçilir. Papazlar ve delegeler, problemleri birbirlerine yardım ederek halleder. Cemaatlerin nasıl daha iyi bir inanç üzerine kurulması hakkında çalışmalarda bulunur. Mennonit Kilisesi'nin hizmet organizasyonunda beş program tabelası mevcuttur. Görev Tabelası, kilisenin kendi işleri için kullanılır. Bu tabela işçilerin planları, ulaşımı, para kabul etmeleri ve onlara destekle ilgili olan şeyler için kullanılır. Yayın Tabelası, yayın evi ve kitapçılar için kullanılır. Kilisenin ihtiyaç duyduğu literatürleri sağlar. Eğitim Tabelası, okul, kolej, kilise seminerleri gibi Hristiyan eğitimi için kilisenin ihtiyaçını karşılayacak rehberlik görevini yapar. Papaz Cemaatinin Tabelası, papazların cemaat için daha verimli ve

⁵⁴⁵ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 39

⁵⁴⁶ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 62.

etkili çalışmasına yardım eder. Ortak Yardım Tabelası, kardeşliğin ihtiyacını karşılamak için sistematik bir yardım sağlar. Bu tabelaların amacı Mennonit gruplarının imanlı bir şekilde yaşaması için birbirlerine yardım etme amaçlı hizmet etmektedir.⁵⁴⁷

Günümüz Amerikasındaki Mennonit kiliselerinin işlevini, ziyaret ettiğim 18 ve 21 Eylül 2015 tarihinde Iowa First Mennonite Kilisesi'nden hareketle şöyle tarif edebiliriz. Gördüğüm kadarıyla, Mennonit Kilisesi'nin en önemli işlevi, içinde ihtiyaç duyulabilecek herşeyi barındırmasıdır. Kilisenin içi oldukça modern bir şekilde yapılmıştır. İki kattan oluşan kilisenin ayin salonu iki bölüm halinde uzun tahta sıralarla kaplıdır. Sahne kısmında bir kürsü vardır. Diğer tarafında da vaftiz havuzu bulunur. Bu havuz kişinin bel hizasına gelecek uzunlukta dört ayaklıdır. Kilisede ayinlerin yapıldığı salon haricinde mutfak, alt ve üst katta olmak üzere iki tane tuvalet, kütüphane, konferans odası, bilgisayar, tepegöz, batari, org, piyano, gitar gibi müzik aletleri, önemli gün ve olayları göstermek adına koridorda bir pano vardır. Bu panonun karşısında duran masada o hafta kilisede düzenlenecek olan programın içeriğini anlatan broşürler dizilidir. Ayrıca, yine masanın üzerinde sigara, alkol, depresyon, aile içi çatışmalar gibi sosyal yaşamda karşılaşılan problemlerle ilgili birçok konuda broşür vardır. Örnek olması açısından bu broşürlerin her birinden birer tane aldım. Ayrıca papazın kendisine ait odası da mevcuttur. Papazın odasında masası, sandalyesi, bilgisayar, kitaplığı, ziyaretçileri için sandalyeleri vardır. Kilisenin duvarlarında ise önemli kişilerin resimleri asılıdır. Kilise baştan sona halifleksle kaplıdır.

2.4.5. Hristiyan Yaşamı ve Yardım

Mennonitler, Tanrı'nın kendilerini kurtarmasının bir lütfu olarak İsa'nın ruhu ile dopdolu bir şekilde onun öğretilerini ve disiplinini takip etmeleri gerektiğine inanırlar. Böylelikle İsa Mesih'in yolundan gitmek demek, onun şekline dönüşmek, dünyadaki kötülüklerden ayrılmak ve Tanrı'nın isteğine ulaşmak demektir. İsa Mesih'i nasıl takip edeceklerini onlara öğreten şeyler ise Kutsal Ruh aracılığıyla Tanrı'nın deneyimine sahip olmak, dua, Kutsal Kitap ve kilisedir. İsa Mesih ile uyum içinde olmak için dünya hayatına uyum sağlamamak gerekmektedir. İsa Mesih'e gerçekten iman eden kimse, kendi kişisel arzularından vazgeçip, Tanrı'nın isteklerini yerine

⁵⁴⁷ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 42- 43.

getirmelidir. Gerçekten iman etmek için de askerlik ve şiddet içeren şeylerden uzak durup, adalet ve barış içinde yaşanmalıdır. Gerçek iman, millet, devlet veya etnik gruplarda değil, Tanrı'nın krallığına bağlı olmakta bulunur. Gerçek iman, küfre sapmamak, doğru konuşmak, evlilik yemini ile iffetini korumak, bedeni Tanrı'nın tapınağıymış gibi kabul edip, bağımlılık yapan her türlü şeyden korumak, günahkâr bir yaşam yerine barış ve merhamet duygularıyla hareket etmektir. Böylece İsa Mesih'e olan imanlarının sevgi içinde kilise topluluğuna tanık olarak, Tanrı'nın görevlendirdiği insanlar olacaklarına inanırlar. Bu tarz yaşam için de kendisine zulmetmiş düşmanlarına bile affedici davranan, onlara karşı intikam duygusu beslemeyen İsa'nın hayatı onlar için örnek teşkil eder.⁵⁴⁸

Yeni Ahit'e göre, Hristiyanlar birbirlerini güçlü bir şekilde sevmeli ve birbirlerine yardım etmelidir. Bütün herkesin birbirine karşı iyi davranışta bulunması gerektiği ifade edilir. Bununla birlikte bir kimse, diğer bir kimsenin yüküne katlanmalı ve İsa Mesih'in kanunlarını uygulamalıdır. İsa Mesih'in, sizi sevdiğim gibi siz de diğer birini sevin, şeklindeki ifadesini örnek alırlar. Sevginin gösterilmesi gerektiğini ifade ederler. Bir kimse kardeşine karşı kalbini kapatırsa, o kimse Tanrı'nın aşkına nasıl uyabilir, şeklindeki İsa Mesih'in sözleriyle gerçek bir Hristiyan'ın diğer bir kimsenin ihtiyaçlarına karşı bencil davranmaması gerektiğini belirtirler. Bu yüzden Mennonitler, İsviçre, Hollanda, Rusya ve Kuzey Amerika'daki yaşlı, yetim, sakat, hasta ve ruhsal olarak hasta olan kimselerle ilgilenmiştir. MCC olarak bilinen Mennonit Merkez Komitesi ihtiyacı olan bu kimselere yiyecek, giyecek ve koruma sağlamıştır. Yalnız bu organizasyon, dünya çaplı olarak faaliyet göstermektedir.⁵⁴⁹

2.4.6. Hristiyan Maneviyatı- Ruhaniliği

Mennonitler, İsa'nın yolundan gitmenin, Ruh önderliğinde yaşamı bilmek ile anlaşılacağını düşünmektedir. Yani kişisel ve ortak ibadetlerde Kutsal Ruh'un, Tanrı'nın ilmi ile derin bir şekilde kendilerine önderlik ettiğine inanırlar. Bu sayede, kendilerinin İsa Mesih İsa'nın yaşamını, ölümünü, dirilişini ve Tanrı ile olan bağını tattıklarını düşünürler. Bu bağdaki en önemli nokta da İsa Mesih'i ve vaftizi kabul etmeleridir. Bu şekilde Tanrı sevgisine nail olduklarını, yeni bir yaşam ve düzene

⁵⁴⁸ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 65- 66.

⁵⁴⁹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 3- 39.

eriştiklerini ifade ederler. Kutsal Ruh'un önderliğinde, İsa Mesih'e benzer bir yaşam sürmeleri sayesinde kendilerini Tanrı'ya adadıklarına inanırlar. Böylece, içleri Kutsal Ruh ile dolu olarak İsa Mesih'in yolundan giderek Tanrı ile bağ kurduklarını ifade ederler. Hristiyan maneviyatına sahip olmak için de Kutsal Kitap'a çalışmaları ve dua eden kişiler olmaları gerektiğine inanırlar. Bu inançtan kasıt, ibadetleri hep beraber yapmaları, birlikte ilahi söylemeleri, gösteriştan uzak durmaları, dine hizmet etmeleri ve dindar olmalarıdır. Bu disiplinlerle kendilerini tamamen Tanrı'nın ellerine bırakmış olurlar. Bu disiplinler sayesinde hayatlarında karşılaçacakları zor zamanlar için hazırlık yapmış olduklarına ve bu şekilde zor zamanları kolaylıkla atlatacaklarını savunurlar. Böylelikle kendilerini, İsa Mesih'in ve Tanrı'nın sevgisinden hiçbirşeyin koparamayacağına iman ederler.⁵⁵⁰

2.4.7. Hakikat ve Yeminden Sakınma

Mennonitler, kendilerini basit bir şekilde evet veya hayır diyerek doğru sözlü olmaya ve yemin etmenin yol açtığı küfürden sakınmaya adanmıştır. Bu öğretinin, kendilerini putperest dilden sakınmaya yaradığını ve doğru sözlü olmaya teşvik ettiğini ileri sürerler. Bir yemin, sadece bir doğruyu gösterir. Bu anlamda, bir kişi yemin etmediği zaman, daha az doğru söylüyormuş gibi bir ifade söz konusudur. Bu yüzden yemin etmeden de söylenen sözlerin, daima doğru olması gerektiğine inanan Mennonitler, bu konuda İsa'nın takipçileri olarak daima, doğru sözlü olduklarını savunurlar. İsa'nın da yemin kullanarak, gelecek hakkında, Tanrı'yı mecbur bırakmayı yasakladığını ifade ederler. Bu yüzden, kendi geleceklerini Tanrı'ya emanet etmişlerdir. Devletler de kendilerine olan sadakatlerini kanıtlamaları için vatandaşların, yemin etmesini istemektedir. Hristiyanlar için sadakat, Tanrıyı ifade eder. Bu yüzden herhangi bir sosyal ve siyasi topluluğa sadakat söz konusu olduğu zaman, sadakatte önceliklerinin İsa Mesih'in topluluğuna sadakat olduğunu ileri sürerler.⁵⁵¹ Bu sebeple adliye yüksek memurluğu, devlet memurluğu veya polislik gibi mesleklerde çalışılması yasaklanmıştır. Hangi sebeple olursa olsun bir Hristiyan'ın yemin etmesi yasaktır.⁵⁵²

⁵⁵⁰ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 69- 70.

⁵⁵¹ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 75.

⁵⁵² Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 203.

2.4.8. Barış, Adalet ve Direnmek

Mennonitler, Tanrı'nın dünyayı barış içinde yarattığına ve Tanrı barışının İsa Mesih'te ortaya çıktığına inanır. Bu barışın da tüm dünya barışını ifade ettiğini söylerler. Kutsal Ruh'un önderliğinde barış, adalet, uzlaşma, savaş ve şiddete direnmeme konusunda İsa Mesih'i örnek alırlar. Tanrı'nın dünyayı barışçıl bir yer olarak yarattığını ancak, insanların haksızlık, intikam hissiyatı ve zulüm getirdiğini ifade ederler. Peygamberler ve diğer elçiler, silah ve askeri güce karşı, Tanrı'ya güvenmeleri hususunda İsrail halkını işaret etmiştir. Tanrı, barışı İsa Mesih'in doğumuyla ortaya çıkarmıştır. İsa, düşmanlarını bile sevmiş, yanlış yapmalarına rağmen onları affetmiş ve onları doğru yola çağırmıştır. İsa, tehdit edildiğinde bile direnmemiş, kendi isteğiyle canını feda etmiştir. Onun ölümü ve dirilişi, ölümün hâkimiyetini kaldırmış, kendilerine Tanrı'nın barışını ihsan etmiştir. Böylece kendilerinin Tanrı ile barıştığına ve Tanrı'nın da barışı sağlamada kendilerini görevlendirdiğine inanmaktadırlar. Bu yüzden Mennonitler, İsa Mesih'in takipçileri olarak, kendilerini barışın temsilcileri olarak görürler. İsa Mesih'in disiplinine uyarak askere gitmezler ve savaşa katılmazlar. İsa'yı örnek alarak düşmanlarını bile severler, intikam yerine affedici olurlar ve şiddet içermeyen kötülüğe karşı direnirler. Çünkü Mennonitler, milletler arası savaş, ırklar ve sınıflar arası düşmanlık, çocuk ve kadın tacizi, kadın erkek arası şiddet, kürtaj ve ölüm cezası gibi bütün şiddet çeşitlerine tanık olmuştur. Bu yüzden Mennonitler, Tanrı'nın egemenliğini ümit ederek, günlük yaşamlarında iyilik ve adalet ile kötülüğü yenerek barışa ulaşacaklarına inanırlar.⁵⁵³

2.4.9. Kilisenin Toplum ve Devlet ile Olan İlişkisi

Mennonitler, sivil otoritelere karşı olan davranışlarıyla bilinmektedir. Ancak bu davranışın yanlış anlaşıldığı ileri sürülür. Şöyle ki, Mennonitler, barışçıl bir yapıya sahip olan Anabaptistlerdir. Bu yüzden bütün sivil otoriteleri ve devlete bağlı olan kiliseleri kabul etmezler. Çünkü bu egemenliğin kabulü, Hristiyanlık için lüzumsuz olarak görülür. Mennonitlere göre devlet, kilisenin işlerine karışmamalıdır. Bununla birlikte gerçek bir Hristiyan da sivil otoritelerin işlerinden uzak durmalıdır. Çünkü Mennonitlere göre, bu dünya otoritesi geçicidir. Bu yüzden bu otoriteler, kötü insanları

⁵⁵³ General Conference Mennonite Church, a.g.e., s. 81- 82.

cezalandırmak için var olmalıdır. Ancak Hristiyanların bu konuda herhangi bir müdahalesi olmamalıdır. Çünkü İsa Mesih'in öğretisi, "düşmanlarımı sev" şeklindedir.⁵⁵⁴

Mennonitler için kilise, İsa Mesih'e bağlılıkla Tanrı'nın bütün milletleri sevgi ile çağırdığı, Tanrı'nın kutsal ulusudur. Kilise sosyal, politikal ve ruhsal olarak sadece Tanrı ile bağın bulunabildiği yerdir. Bu yüzden Tanrı'nın sevgisinin ve gücünün, kendilerini koruduğuna inanırlar. Kilisenin korunması için de şiddete ihtiyaç yoktur. Gerçek kilisenin, sadece Hristiyan milletlerin ve İsa Mesih'in kilisesi olduğunu kabul ederler. Aynı zamanda yalnızca bu kiliseler, Tanrı'nın şanına şahit olacaklardır. Mennonitler, toplumda düzeni korumak ve adaleti sağlamak için Tanrı tarafından kurumları kurduklarını iddia eden devlet otoritelerini, Tanrı'nın isteğine karşı gelen putperestler olarak tanımlamaktadır. Çünkü en iyi bir devlet bile kilise dışında İsa Mesih'in kurallarına iman etmede ve Tanrı'nın adaletine göre yönetmede başarılı olamaz. Yine de Mennonitler, birer Hristiyan olarak devletlere ve otoritelere karşı saygı duyduklarını ve onlar için dua ettiklerini ifade ederler. Aynı zamanda şiddet içermediği sürece, kendilerinin toplum kuruluşlarında ve devlet içinde görev alma hususunun da uygun olduğunu kabul ederler. Bununla birlikte, İsa Mesih'in bir yolu olarak "city on a hill"i kurduklarını, İsa Mesih'in temsilciliklerinin kurulduğuna şahit olduklarını, bu kuruluşların da adalet ve barış yolunda ilerlediklerini savunurlar. İsa Mesih, bütün devletlere ve güçlere karşı, ölmüş ve dirilmiştir. Bu yüzden zafer İsa Mesih'e aittir. Bu sebeple bütün devletlere ve güçlere karşı en yüce otorite olarak, rabların rabbi olan İsa Mesih'i kabul ederler.⁵⁵⁵ Devlet ise sadece dünyevi otoriteyi temsil etmektedir.⁵⁵⁶ Bu sebeple Mennonitler, Tanrı'nın sözüne aykırı olmadığı sürece, imparator, kral, efendi, prensler ve tüm otoritelerin kanunlarına uyacaklarını belirtir. Vergi vermek ve devletin verdiği görevleri yerine getirme konusunda da itaatkâr olduklarını dile getirmektedirler.⁵⁵⁷

Mennonitlere göre kilise, özgür bir yapıya sahiptir. Özgür kiliseler de kanun, ülkenin resmi dini kuruluşu veya milleti tarafından kurulamaz. Onlara göre kilise, devletten ayrı bir kurumdur. Bu yüzden özgür kilisenin üyeleri birer Hristiyan olarak

⁵⁵⁴ Smith, C. Henry, **The Mennonites of America**, s. 353- 354.

⁵⁵⁵ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 85- 86.

⁵⁵⁶ Peachey, Paul, **a.g.böl.**, s. 173.

⁵⁵⁷ Horch, John, **a.g.e.**, s. 289- 290.

sadık inananlar olmalıdır. Bu yüzden Tanrı ve kurtarıcı olan İsa Mesih'e imanı aramalıdır. Çünkü kilise üyeleri, birer kız ve erkek kardeş gibidir. Kardeş olan kilise üyeleri, İsa Mesih'in vücudunda tek bir parça gibi kabul edilir. Bu yüzden zenginlik gibi sebeplerle üstünlük kurma söz konusu değildir. Bunun yanında ırkçılık da kabul edilmemektedir. Ayrıca papazlar, kardeşlerine İsa Mesih'in sözünü öğreten birer öğretmen oldukları için görevlerini toplum üzerinde üstünlük sağlamak için kullanamazlar. Çünkü Yeni Anlaşma'ya göre, kendilerini Tanrı'nın bir ailesi olarak görmektedirler.⁵⁵⁸

2.4.10. Hristiyan Yöneticiliği

Mennonitler herşeyin sahibinin Tanrı olduğunu kabul eder. Ancak Tanrı'nın, hayat ile ilgili konularda yönetimi kiliseye devrettiğine inanırlar. Bu durumda kendilerini Tanrı'nın hizmetçileri olarak görerek, kendilerini Tanrı'nın evinde kâhyalık yapan kişilere benzetirler. Tanrı'nın, İsa Mesih yoluyla kendilerine yeni bir hayat ve manevi bir hediye verdiğini, bu yüzden kiliseye bakmakla ve görevlerini yerine getirmekle sorumlu olduklarını ifade ederler. Zaman olgusunun da Tanrı'ya ait olduğuna inanan Mennonitler, kiliseyi geliştirmek için zamanı değerlendirdiklerini söyler. Eski zamanlarda Tanrı, insanlar için ibadet ve dinleme amaçlı belli dönemler belirlemiştir. Eski Ahit'te, Tanrı'nın dünyayı yarattıktan sonra yedinci gün dinlenmesi anısına, yedinci günü kutsal saymışlardır. Bu güne Şabat denilmektedir. Aynı zamanda Şabat, Tanrı'nın Yahudileri kölelikten kurtarmasını ifade eden kutsal bir gündür. İsa aracılığıyla bütün bu zamanlar kutsaldır. İsa, adalet, iyileştirme ve kurtarıcı olarak Tanrı'dan ayrılmıştır. Bugün kilise haftanın ilk gününü kutsal gün olarak bu yüzden kutlamaktadır. Yine Eski Ahit'e göre, Şabat yılı ve yıldönümü İsrail'in ve yeryüzünün de Tanrı'ya ait olduğunu ifade eder. Yıldönümü, İsa'nın başkanlığında İsa'nın yardımını ifade eden bir yıl olarak kabul edilir. Böylece İsa, sağırın duymasını, körlerin görmesini, sakatların yürümesini sağlamıştır. Kudüs'teki ilk kilise, hastalara ve ruhu ele geçirilmiş olan insanlara, İncil dualarıyla yıldönümünde yardım eder. Kudüs'te kurulan ilk kiliseden sonra inşa edilen kiliseler de yıldönümü zamanında, ekonomik olarak ilk kiliseye yardım eder. Kendilerini Tanrı'nın yeryüzü için görevlendirdiği

⁵⁵⁸ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 11, 36.

kâhyaları olarak gördükleri için ekonomik adalet, yardım ve yaşam için gerekli olan herşeyde malın ve paranın sahibi olarak, kendilerinin sorumlu olduğuna inanırlar. Yeni cennet ve yenedünya için herşeyi hazırladıklarını ifade ederler.⁵⁵⁹

2.5. Mennonit Gelenekleri

Mennonitler, dini inanç ve doktrinlerine sıkıca bağlı olan bir topluluktur. Ancak Amerikan yaşamın, 19. yüzyılın son yarısında ve 20. yüzyılda modernleşmenin etkisi Mennonitler üzerinde de görülmektedir. Muhafazakâr Mennonit cemaatleri, modern hayatın rahatlığı ile yeni yaşam koşulları edinmiştir. Modern zamanın etkisi ile geleneklerinde çeşitlenmeler olmuş, eğitim sistemleri yüksek seviyeye ulaşmış ve üretim alanında teknolojiye faydalanmışlardır.⁵⁶⁰

2.5.1. Adetler ve Bayramlar

a) **Örtünme:** Mezhepler arasında ortak olan veya olmayan doktrinlerin dışında ikrara bile girmeyen, bir köşeye atılan uygulamalar da vardır. Köşeye atılan uygulamalardan birisi ibadet için kullanılan örtüdür. İlk zamanlarda bütün mezhepler arasında ortak olan bu uygulama daha sonra Reform Kilise kadınları için ibadet ederken ortaya çıkan bir uygulamaya dönüşmüştür. Sadece ibadet ederken baş örtme, daha sonra Mennonitler arasında koruma amaçlı giyilen bir başlığa yerini bırakmıştır. Eski Mennonitler, Amişler, Reform Mennonitleri ve bazı diğer küçük mezhepler hala ibadet sırasında örtü kullanmaktadır. Bu örtü küçük dar ve beyaz şilebezinden yapılan bir başlıktır. Bu saydığımız mezheplerin arasında bazıları Pensilvanya'da bu başlıkları sadece ibadet sırasında değil, tüm zaman bütün işlerde takarlar.⁵⁶¹

Muhafazakâr Mennonitler, kadın ve erkeklerin gösterişli bir şekilde giyinmelerini kendi toplumları içinde hoşnutsuzlukla karşılamaktadır. Giydikleri kıyafetler, dünyadan elini eteğini çekmiş insanların kıyafetleri şeklinde olmalıdır. Elbisede gösterişin, süsün olması da müsriflik olarak görülür. Kadın ve erkeklerin kıyafetleri çok sade ve iç karartıcı olmalıdır. Kıyafette şıklıktan ve aksesuardan nefret

⁵⁵⁹ General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 77- 78.

⁵⁶⁰ Weaver, J. Denny, **Keeping Salvation Ethical**, Mennonite and Amish Atonement Theology in The Late Nineteenth Century Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 35, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1996, s. 30.

⁵⁶¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 328- 329.

ederler. Bütün erkekler sakallıdır. Duruşları da kasvetli ve ciddidir. Evleri de mütevazı bir şekilde döşenmiştir.⁵⁶²

Mennonitlerin bu giyim tarzı Yeni Ahit'e göre belirlenmiştir. Çünkü Yeni Ahit'de İsa Mesih'in ve Havarilerin cinsel savaş içinde oldukları belirtilir. Saçlara şekil verilmesi yasaktır. Altın, inci gibi lüks ve pahalı şeylerin takılması yasaktır. Yani, Hristiyanların kendilerini mütevazı bir şekilde göstermeleri istenmektedir.⁵⁶³ Özellikle kadınların altın, inci gibi pahalı ve lüks şeylerden sakınmaları, saçlarına şekil vermemeleri, açık kıyafetler giymemeleri ve kadınların görünür bir şekilde dindar olmaları istenmektedir.⁵⁶⁴

Özellikle Frizyeli Mennonitlerin yurtdışında gösterişli bir şekilde giyindikleri bilinmektedir.⁵⁶⁵ Kendilerine modern liberal Mennonitler diyen grup da muhafazakâr Mennonitler gibi siyah desenli elbiseler giymezler, tek düze yaşamazlar. Onlar fast foot gibi istedikleri yiyecekleri yiyip, içecekleri içip, istedikleri gibi seyahat ederler.⁵⁶⁶

Bazı Mennonit gruplar, kıyafet konusunda çok katı kurallar uygular. Özellikle kadınların kıyafetleri kilise tarafından sert bir şekilde uygulanır. Kadınların özellikle başlarına bone-başlık takmaları gerekir.⁵⁶⁷ Saçlarını topuz şeklinde toplarlar ve bu topuzları kaplayan bu başlıklardan takmalıdır. Kadınlar, pelerin elbise giyerler, makyaj yapmazlar. Erkekler de genellikle sade ceket giyerler. Bu tarz giyim sosyal fırsatların ve seksüelitenin bastırılması için kullanılmıştır. Bu şekilde dünyanın saf ve güvende kalmasının sağlanabileceği ileri sürülür. Özellikle Muhafazakâr Mennonitler elbiselerde açık kahverengi ve koyu renkleri tercih ederler.⁵⁶⁸

Amerika'da tarafımızdan yapılan gözlemde ise Muhafazakâr Mennonitlerin açık renkli çiçek desenli elbiseler giydikleri, bu elbiselerin en çok açık mavi ve beyaz olduğu, bayanların saçlarını topuz şeklinde yaparak bir başlıkla örttükleri, çocuk yaştaki

⁵⁶² Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 200, 206, 220, 225.

⁵⁶³ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 40.

⁵⁶⁴ Simon, Menno, "Faith", **The Complete of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871, s. 148.

⁵⁶⁵ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 130.

⁵⁶⁶ Gundy, Jeff, **Scattering Point, The World in a Mennonite Eye**, State University of New York Press, Albany, 2003, s. 4- 5.

⁵⁶⁷ Juhnke, James C., "Rachel Weaver Kreider and The ROTC Controversy at Ohio State University 1934- 35", *Mennonite Life*, Vol. 57, No. 4, Bethel College, December, 2002, s. 3.

⁵⁶⁸ Regier, Ami, "Revising The Plainness of Whiteness", *Mennonite Life*, Vol. 57, No. 2, Bethel College, June, 2002, s. 6- 7.

kızların ise iki belik halinde saçlarını ördükleri, sade topuksuz ayakkabı giydikleri ve ayrıca hiçbir takı takmadıkları gözlemlenmiştir.

Mennonitler günlük yaşamlarında giydikleri kıyafetlerin lüks ve abartılı olmamasına dikkat ederler. Çünkü elbisenin kendilerini kibre götürmeyecek tarzda olması gerektiğine inanırlar. Günlük yaşamda giyilen elbisenin lüks olması durumunda uygulanan ceza aforozdur. Kişilerin portrelerinin de uygunsuz bir şekilde kullanımının cezası aforozdur. Prusyalı Mennonitler, peruk takmanın bile aforozu gerektirdiğini belirtmiştir. Mennonitlerde kıyafetlerin ince olması da yasaktır. Elbiselerinde düğme olması da yasaktır. Bunun dışında gümüş, altın ve süs gibi şeyler, ayakkabılarının kopçalı olması, dizde pantolon giymek de yasaktır. Elbiselerde düğme veya aksesuar gibi şeylerin olmasının, kişinin şeytana bir kanca ile bağlanmasını sağladığına inanılmaktadır. Ancak bu tarz yaşamın şehirlerde zor olması sebebiyle iyileştirilmeye gidildiği görülmüştür. Groningen Mennonitleri daima basit siyah elbise giyer. Erkekler uzun sakal bırakırlar, saçlarını kazıtırlar ya da kısa keserler. Bu tarz giyim, dünyevi işlerden el ayak çektiklerinin göstergesi olarak kabul edilir. Bu cemaat diğer ve Anabaptist mezheplerden bile uzak durur ve onlarla evliliği de yasaklar. Mennonitlerin evlerinde kullandıkları mobilyalar ise oldukça görkemlidir.⁵⁶⁹

Muhafazakâr Mennonit papazların elbiseleri de cüppe ve kayıştır. Mennonit papazlarının elbiseleri Devlet Kilisesi papazlarınıninkine benzemektedir. Papaz adaylarının elbisesi de papaz elbiselerine benzemektedir. Amsterdam'da da bütün diyakozlar, kilise ayinlerinde siyah giyerler ve kayış takarlar.⁵⁷⁰

b) Saatçilik: Mennonitlerin modern dünya ile olan gelişimlerdeki ilk deneyimleri saat yapmalarıdır. Bu metaryal kültürün ilk araştırması olarak geçmektedir. Zaman kavramına Tanrı'nın bir hediyesi olarak bakan Mennonitler, İsa Mesih öğretilerinin uygulanmasını belirlemek için saati kullanmıştır. Bu yüzden saat imalatını geliştiren Mennonitler, saatlerin dekorasyonunda dini simge, ev simgesi, toplantı evi simgesi ve ikon simgesi kullanmıştır. Saat imalatı onlar için hala önemlidir.⁵⁷¹

c) Makinacılık: Muhafazakâr Mennonitlerin eski günlerden kalma bir makinesi vardır. O da sosis doğrama kütüğüdür. Bu alet el ve ayakla çalışan ve sosisleri

⁵⁶⁹ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 125, 227- 228; Regier, Ami, **a.g.m.**, s. 3.

⁵⁷⁰ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 237.

⁵⁷¹ Janzen, Reinhild, Kauenhoven, "Keeping Faith and Keeping Time: Old Testament Images on Mennonite Clocks", *Mennonite Life*, Vol. 55, No. 4, Bethel College, December, 2000, s. 1.

güzelce doğrayan bir alettir. Bunun dışında el ve ayakla çalışan keten ve pamuk dokuma makineleri vardır. Mennonitlerin büyük büyük baba ve büyük büyük anneleri zamanlarından kalma keten düğmeleri mevcuttur. Eskiden ayakla veya at sırtında yolculuk yapılırken, şimdilerde vagonlar, yolcu taşıma araçları, gösterge paneli bulunan vagonlar, yaylı koltuklar, iki ve dört tekerlekli arabalar, posta arabası ve demiryolu trenlerini kullanırlar. Birkaç neslin bisiklet ve otomobil kullanması Mennonitlerle dünya arasındaki yarışın başlamasına sebep olmuştur. Mennonitler oto trafiğinin içine çekilmekten korkmaktadır. Modern dünyaya ayak uydurmakla parçalanacaklarını ve çağın büyük tehdidi altında olduklarını düşünmektedirler.⁵⁷² Bununla birlikte çoğu Mennonit gurubu artık teknolojiyi rahatça kullanmaktadır. Kuzey Amerika Mennonitleri teknolojiyi rahatça kullanan gruplar arasındadır.⁵⁷³

d) Fellowship Meals (Dostluk Yemeği): Tanrı'nın verdiği bereketin kutlanmasını ifade eden bir bayramdır. Dostluk yemeği, bir kilise uygulaması gibi de görülmüştür. Dostluk yemeği, bazen (carry in) taşıma veya (pot luck) Tanrı ne verdiyse, şeklinde de isimlendirilmiştir. Kendi vücutlarında Tanrı'nın varlığının dönüşmüş halinin, yemekle olan ilişkileri ile olduğunu ileri sürerler. Yiyeceğe bakmakla cezbedildiklerini ve yiyeceğin vücudun yakıtı olduğunu belirtirler. Bazen vücudu ayakta tutabilmek için aç kurtlar gibi yediklerini, fast foodun da bu görüşü destekleyen bir kötülük olduğunu ifade ederler. Bu pratikte, cemaatin üyeleri, ibadet hizmetinden sonra herkesle paylaşmak için bir veya iki yemek getirir. Bu uygulama kilise yaşamının bir parçası gibi saygı görür. Dostluk yemeğiyle aç olan kişi hoşnut olur. Hem zenginin vaadi sunulur hem de nefis sıralanmış seçenekler bulunur. Dostluk yemeğinin, kalori ve yemek pişirmekten daha da öte olan anlamı, ekmeğe şarap ayininin bir uzantısı gibi ibadet olarak uygulanmasıdır. Tanrı'nın bereketinin vücutta şekil bulmasıdır. İsa Mesih'in yaşayan varlığının da ruhsal olarak kişide var olmasıdır. Dostluk yemeği, Tanrı'nın ölçsüz cömertliğidir. Çünkü masalar bir bayram gibi salatalar, güveçler, renkli aromatik iştahlı cemaat ve etnik grupların yöresel yemekleriyle, sebzeler ve tatlılarla donanmıştır. Bu, Tanrı'nın kendilerini kutsadığının kanıtı olarak görülür. Böylece dostluk yemeğinin, Tanrı'nın bereketinde eğlenmeleri için onları davet ettiğine

⁵⁷² Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 119- 121.

⁵⁷³ Kaufmann, Eric, **Shall The Religious Inherit The Earth, Demography and Politics in The Twenty-First Century**, Profile Books, London, Great Britain, 2010, s. 38.

inanılır. Yemeklerin paylaşılması her üyenin katkısıyla bayram olur. Yani Hristiyan topluluğunun doğasını açığa çıkarır. Tek beden olmayı sağlar. Aynı zamanda Hristiyan misavirperverliğinin kanıtıdır. Yabancılar da Pazar günü bu masaya katılabilir ve onlar için sıcak bir hoş geldin göstergesi olur. Yaş, sınıf, ırk, bekâr, evli farketmeden herkesin ortak bir masada toplanarak kiliseyi tanınması ve ilk aile gibi düşünülmesidir. Dostluk yemeği aynı zamanda aileler arasında en iyi yemeğin yapılması konusunda yarışa gidilir. Tanrı'nın yaratmasının bolluğunun bir göstergesidir.⁵⁷⁴

e) The Relief Sale (Yardım Bayramı): Mennonitler, ismini verdikleri bir bayram daha kutlamaktadır. Bu bayram, özellikle Mizhiana Mennonitleri arasında yaygındır. Eylül ayının dördüncü Cumartesi günü, Indiana'nın Elkhart şehrinde kutlanılır. Ayrıca bu bayramın milli bir bayram olduğu belirtilmektedir. Bu bayramın amacı, dünya genelinde acı çeken Mennonitlerin rahatlamasının anısına kutlanmaktadır. Bu bayram, Mennonite Central Committee tarafından da desteklenmektedir. Çünkü milli bayramların, grup yaşamı süren insanların birbirlerine olan bağlarını daha da güçlendirmek için gerekli olduğu görüşündedirler. Sosyal ve kültürel açıdan kutlanan milli bayramların, topluluklarının bağını güçlendirdiğini ve günlük yaşamlarına kural ekleyerek, aynı amaca hizmet ettiklerinin hatırlatıldığı belirtilir. Bu yüzden milli bayramlar, Elkhart şehrinde 1966 yılından beri kutlanır. Milli bayramların sadece Elkhart şehrinde değil, Goshen, Indiana şehirlerinde de her yıl Eylül ayının dördüncü Cumartesi günü kutlanır. O gün pasif seyirci diye bir durum yoktur. Bayrama katılan herkes hazırlıkları birlikte yapar ve bayramı birlikte kutlanılır. Yiyecek olarak sosis ve pankek yenilir. Ayrıca eve götürmek için pankek satın alınır. "Run for Relief" (Yardım Koşusu) adını verdikleri beş kilometre koşu yarışı düzenlenir. Detroit, Chicago, Indianapolis gibi şehirlerden, birçok yerli turist bu bayrama katıldığı ve birçok şey satın aldıkları bilinir. Diğer şehirlerden de gelen farklı Mennonitler vardır. Diğer şehirlerden gelen kimseler, bu bayrama katılmak için etrafta kamp kurarlar. Çünkü bayram, Cuma gecesinden Cumartesi öğleden sonraya kadar devam etmektedir. Mennonitler, bu bayramla çeşitli dünya kültürlerinin biraraya geldiğini ve kaynaştığını

⁵⁷⁴ Roth, John, D., **Practices**, s. 13- 17.

söyler. Ayrıca dünya genelini içeren tam on bin köyden farklı ve ekzotik parçalar, bu bayrama getirilerek satılmaktadır.⁵⁷⁵

Diğer Mennonit geleneklerinden birisi de bekâr anneyi destekleme ve hasadı ambara koyma olup bu uygulamalar cömerliklerinin ifadesi olarak gösterilir.⁵⁷⁶

f) Noel ve Paskalya: Noel ve Paskalya günleri de Mennonitler için önem arzeden uygulamalardır. Noel, diğer cemaatlerde olduğu gibi İsa'nın doğumunun kutlanmasıdır. Bu kutlama yemekli bir kutlama olur. Noel kartları verilir ve hediyeleşme yapılır.⁵⁷⁷ Paskalya da İsa Mesih'in Golgotha'da haçta kendini feda etmesinden sonra cuma gününde Kudüs dışında kendilerini günahattan ve ölümden özgür bırakması, onlara yeni bir yaşam vermesi ve Paskalya'nın ilk sabahında ölümden yükselmesi anısınadır.⁵⁷⁸

g) Dua İsteği: Mennonitlerin yaygın olarak kullandıkları diğer gelenek acıların paylaşılması, dert yükünün hafiflemesini sağlamaktır. Bu gelenek genellikle ibadetlerden sonra yapılır. İbadete katılan kişiler, kendi istekleriyle açık bir şekilde konuşma yaparlar. Bu konuşma, yapılan vaaza cevap niteliğinde olabileceği gibi kişinin kişisel endişelerini ifade eden bir konuşma da olabilir. Ancak daha çok duacıdan istekte bulunma ve geniş cemaatin içindeki yaşamlarında, iletişim hakkında bilgi edinme şeklindedir. Bunların dışında, hastalık haberleri, iş arama, komşuluk ilişkileri, dünya hayatıyla ilgili çekilen sıkıntılar hakkında konuşma yapılır. Böylece bu yolla İsa Mesih'in kanunları da yerine getirilmiş olur. Çünkü duygusal, ekonomik, manevi ve ruhsal olarak kişileri rahatsız eden yüklerin paylaşılması sağlanır. Ortak yardım uygulamasıyla, İsa Mesih'in bedeninde birleşme sağlanır.⁵⁷⁹

h) Acı Çekme Servisi: ölüm döşeginde olan hastalar için uygulanır. Kilise üyeleri toplanarak birlikte dua eder, birkaç ilahi söyler, Kutsal Kitap'tan rahatlatıcı ve teselli edici pasajlar söylenir, sonsuz yaşamla ilgili umutlar ifade edilir ve kişi yeryüzünde vücuduna işleme için keskin soğuğa çıkarılır.⁵⁸⁰

⁵⁷⁵ Beck, Ervin, **MennoFolk, Mennonite & Amish Folk Traditions**, Studies in Anabaptist and Mennonite History No. 43, Herald Press, Scottsdale, Pa., 2004, s. 188- 190.

⁵⁷⁶ Roth, John, D., **Practices**, s. 200.

⁵⁷⁷ Froese, Brian, **California Mennonites**, John Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2015, s. 57, 97, 115.

⁵⁷⁸ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 17.

⁵⁷⁹ Roth, John, D., **Practices**, s. 134- 135.

⁵⁸⁰ Roth, John, D., **Practices**, s. 213- 214.

ı) Müzik Festivali: Mennonitlerin yaygın olarak kutladıkları bir bayramdır. Mennonit cemaatleri bu bayramı yarışma şeklinde de uygular. Müzik festivalleri birçok müzik dalında gerçekleştirilir. Bununla birlikte, özellikle müzik koroları çok yaygındır.⁵⁸¹ Mennonitler için müzik, ibadet sayılmaktadır. Mennonitler müzik konusunda, ortak müzik uygulamalarını da geçmiş bulunmaktadır. Eğitim sistemlerine müzik eğitimi de eklemiştir. Hatta Winnipeg'den Yarrow'a ve Vancouver'dan Gem'e kadar olan bölgelerdeki Mennonitler, müziği ibadet çeşidi olarak kabul eder. Rusya ve İsviçre Mennonitleri müziği bağımsız bir ortak müzik uygulaması olarak görür. Amerika ve Kanada Mennonitleri ise müziği 1960 yılında profesyonel klasik müzik şeklinde geliştirmiştir. Profesyonel klasik müzik adayları da güçlü katılımcılar olmuştur. Daha sonra evanjelik içerikli popüler ibadet müziği kendini gösterir. Popüler ibadet müziği, özellikle genç Mennonitler arasında ünlüdür. Mennonitlerin etnik çeşitliliği müziği de etkilemektedir. Bu yüzden, Mennonite World Conference'de müziğin global hale gelmesi sağlanmıştır. Genel Konferans ve Mennonite Kilisesi, Mennonite Hymns adı altında birkaç batıdan olmayan ilahi ve Anglo Amerikan folk ilahilerini kabul eder. The Blue Mennonite Hymn adlı bir ibadet kitabı da yayınlanmıştır. Bu şekilde Mennonitler, yaratıcı yazılarını ve müziğini ortaya çıkarır. Buna da Menno- nots demektedirler.⁵⁸²

Mennonitler için şarkı uygulaması, kendilerini adadıkları çok önemli bir uygulamadır. Çünkü Rab, insanlarını çağlar boyunca, kendi kutsal ismini yüceltmeleri için şarkı söylemelerini ve şarkı söyleyen topluluk oluşturmalarını istemektedir. Ayrıca şarkı söylemek, inananların birlik olmasını sağlamakta ve manevi gelişimleri için önderlik etmektedir. Şarkı, yüksek sesle söylenmelidir ki cennetin eğlencesi ve memnuniyeti ile onur ve rahmete kavuşulması sağlansın. İlahiler ve şarkılar dini ibadete uygun olarak seçilmelidir. Pazar okullarında söylenen müzik ve kilisede söylenen müzik, çok çok eski bir şarkıysa genelde kitapsız okunmaktadır. Ancak şarkıların birçok yerinde harmoni değişiklikleri olabilmektedir. O yüzden bu şarkıları kötü veya yanlış olarak değerlendirmemek gerektiği ifade edilir. Ayrıca eskiden kalma bazı ilahilerin yarım nota şeklinde yazılmasının, bu şarkıların hızlı bir şekilde iki kere okunacağı

⁵⁸¹ Ahlquist, Karen, **Chorus and Community**, II. Cilt, University of Illinois Press, Urbana, Chicago, 2006, s. 51- 76.

⁵⁸² Dueck, Jonathan, "Worship Wars, World Music, and Menno- Notrs: Recent Studies in Mennonite Music", *Journal of Mennonite Studies*, Vol: 21, University of Maryland, 2003, s. 123- 125.

anlamına gelmediği belirtilir. Bu durumda olan şarkıların yavaş, hızlı, yüksek sesle, alçak sesle, neşeli veya üzgün olarak okunacağı anlamına geldiği ifade edilir. Nakarat halinde olan şarkıların da sıralı bir şekilde yazılmadığı belirtilir. Aynı şekilde şarkılarda genel olarak kullanılan ilahi melodilerini kullanmazlar. Her kelime için de farklı vezinler kullanılmaz. Vezin melodi ile aynı şekilde yerleştirilir. Kilise müziğinin çok geliştiği vurgulanmaktadır. Kiliselerde ve pazar okulunda ilahi kitaplarının bulundurulduğu ifade edilir. Kilise ve pazar okulu ilahilerini, komite özenle seçmektedir. Çünkü şarkı ve ilahi seçimi dini bir ibadettir. Müzikler, yazılmış olan kitapların arasından özenle seçilmektedir. Müziğin iyi olması çok önemli olduğundan iyi bulunmayan her müzik elenmiştir. İlahileri, kendi zevklerine göre bestelediklerini ifade ederler. Mennonit liderlerin ilk kullandıkları ilahileri, oldukları gibi kabul ettiklerini, çünkü liderlerine güvendiklerini belirtirler. Eski ilahilerin babalar ve anneler tarafından söylendiği bilinmektedir. Bu yüzden, bu ilahilerin gelecek nesillere aktarılmasının önemi üzerine dururlar. Ayrıca bu ilahilerin zaten seçilmiş ilahiler olduklarını ifade ederler. Sonradan seçilen ilahilerin, özellikle güçlü ilahiler olmasına özen gösterirler. Zayıf ilahiler kabul edilmez. Bunun için de birçok pratik yaparlar. Melodi seçiminde, kilise ibadetlerine uygun olacak şekilde özenle seçim yapılır. Mennonitlerin şarkı söylemeye verdikleri önem, bu uygulamanın kendi muhteşem Babalarını beğendikleri, ona şükran duydukları ve onu yücelttikleri anlamına geldiği ifade edilir. Aynı zamanda diğer insanların da kendi şarkı söylemeleriyle aydınlığa yönelebilecekleri düşünülür. Çünkü Tanrı'nın kendilerine vermiş olduğu ses, azizlerin örnekliliği ve Tanrı'nın merhametinin göstergesidir. Bu ses ile günahkârların kurtuluşunun sağlanabileceği belirtilir.⁵⁸³

2.5.2. İbadetler

Mennonitler, ibadet konusunda şüpheli davranmalarına rağmen, ibadetleri zamanla kendilerine özgü bir şekil almıştır. Bugün tipik bir Mennonit ibadeti, sırayla, hoş geldin karşılması, birkaç ilahi, sunuş, kutsal yazıdan okuma, vaaz, cemaatin açık bir şekilde iştirak etmesi, genel haberler, duyurular, kutsama, defalarca dua etmek şeklinde yapılır. Mennonit ibadet uygulamaları kendi yörelerine has geleneklere göre

⁵⁸³ Brunk, J. D., **Church and Sunday School Hymnal**, Stanbope Press, Boston, USA, 1902, s. 1- 2.

yapılır. İbadetler teolojik açıklamalardan uzaktır. Her pazar, pazar ayini için aynı cemaatin üyeleri çeşitli umutlarla biraraya gelir. Duygusal olarak eğlenceli bir deneyim yaşarlar, zihinsel olarak meydan okuma yaparlar, düşünceyi geliştirirler, kutsal yazı üzerine derin eğitim yaparlar, ilişkiler, ahlak ve uyarı üzerine öğüt verirler. Mennonitler, ibadetleri ilk Hristiyan ikrarı gibi düşünmezler. İbadetleri, Tanrı'nın memnuniyetini kazanmak için ve İsa Mesih'in öğretilerine uymak için yaparlar. Bu şekilde her bir kilise üyesinin dünya yaşamında örnek teşkil edebileceğini düşünürler. Mennonit ibadeti, cemaatin toplanmasıyla, Tanrı'nın varlığının kutlanması olarak görülür. Bu şekilde günlük yaşamlarının da bir disiplin üzerine kurulu olması gerektiğini öne sürerler.⁵⁸⁴

Mennonitler kilise ayinlerini Pazar günü yapmaya devam etmiştir.⁵⁸⁵ Ancak Mennonit ibadetleri sadece kiliseye gitmek, şeklinde olduğundan dolayı gençler tarafından eleştiri almıştır. Özellikle gençler, kuru, rutin ve sıkıcı olarak gördükleri ibadetlerin neden rahatsız edici olduğunu sorgulamıştır. Voleybol ligi gibi yerel aktivitelerin olması istenmiştir. Bu yüzden müzik aktivitesinden daha geniş bir organizasyon ile yeni bir enerji getirilmesi hedeflenmiştir. Bu enerjiyi sağlamak için ibadet saati, geniş bir şarkı devresiyle başlamaktadır. Bu devrede mikrofon, gitar, piyano ve batari kullanılır. Beş altı kişilik şükür grubu vardır. Bu ekipmanların kullanılmasıyla ibadetler yeniden hayat bulmuştur. Modern çağın Hristiyan müziğinden de şarkılar alınmıştır. Bu şarkıların yazıları ekranda gösterilir. Böylece ilahi okunurken gözler yukarı kaldırılır, eller serbest bırakılır veya şükretmeye benzer bir şekil alınır.⁵⁸⁶

Pazar ayini Mennonitler için eski bir İncil hikâyesi olup, Pazar günü Tanrı'nın kendilerini özel bir amaç için çağırdığına inanırlar. Kuzey Amerika Mennonitleri Pazar günü ayinini, Şabat günü ibadetine benzetmektedir. Bu uygulama Mennonit cemaatlerinin hepsinde mevcuttur. Yani Mennonitler, Pazar günü alım satım gibi işleri, spor faaliyetlerini ve diğer eğlenceleri bırakırlar. Pazar ibadeti bir nevi fiziksel aktivite olarak da görülür. Pazar sabahı kalkılır, erkek ve kız kardeşleriyle eğlenmek için kiliseye gidilir. Kiliseye varılınca, el sıkışılır, insanlar birbirlerini selamlar, birbirlerinin sağlıklı olmalarını dilerler ve sonra birlikte ibadet ederler. Ancak modern zamanın

⁵⁸⁴ Roth, John D., **Practices**, s. 66.

⁵⁸⁵ Heiser, E. William, **History of East Bend Mennonite Church from 1889 to 1949**, Fisher, Illinois, 1949, s. 6.

⁵⁸⁶ Roth, John, D., **Practices**, s. 67.

getirdiklerine kanan Mennonitler, Pazar günleri ayinden sonra alışveriş yaptıklarını dile getirmektedir. Çünkü kendi geleneklerinin baskıcı tutumu karşısında, kasıtlı bir niyet olmadan çalışmadıkları zaman, yeni şeyleri görmek ve satın almak için marketlere gittiklerini belirtirler. Bu yüzden Pazar günleri, yasak olmasına rağmen satın alma ve satma işleriyle uğraşmalarını kendi kimlikleri ve statülerine aykırı olduğunu belirtirler. Bununla birlikte yine de kendi kimliklerini ve statülerini yaptıkları işlerin bağlamayacağını dile getirip, hala Tanrı'nın çocukları olduklarını söylerler.⁵⁸⁷

Iowa First Mennonite Kilisesi'nin Pazar ayinindeki gözlemlerimiz ise şöyledir: Amerikalılar, oldukça dakik insanlar oldukları için ayin saat tam dokuz buçukta başlar. Ayinden önce kiliseye girişte, önceden gelenler sonradan gelenleri kapıda karşılar. Herkesle el sıkışıp sarılırlar. Daha sonra herkes bir yere otururlar. Gözlemlediğim kadarıyla, kilise misyonerlik faaliyetlerini yürüten, muhafazakâr olmayan modern Mennonitlerin devam ettiği bir yerdir. Kiliseye gelen herkes çok temiz ve şık giyinir. Kadınların çantalarından, erkeklerin ayakkabılarına kadar özenle seçilir. Ayrıca bayanlar muhafazakâr olmadıkları için kap, örtü gibi şeyler takmazlar. Saçlarını güzel bir şekilde yaparlar. Kimisi bağlamış, kimisi omuzlarından aşağı bırakırlar. Papaz da herhangi bir cüppe giymez. Papaz gömlek ve kumaş pantolon giyer ve papyon takar. Yardımcı papaz da benzer şekilde giyinir ve kravat takar. Papaz aynı zamanda misyonerlik yaptığı için misyonerlik seyahatlerinde yaptığı çalışmalarını slayt gösterisiyle takdim eder. Bu sırada soru soranlar olur. Papaz da bu sorulara cevap verir. Misyonerlikle ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildikten sonra ayine geçilir. Papaz İncil'den pasajlar okur ve açıklar. Bu pasajlar slayt ile ekrana yansıtılır. Daha sonra oturanlar arasından birkaç kişi aralıklarla ön tarafa çıkarak bazı pasajlar okur. Bu pasajlar okunduğu sırada, arada bir ayağa kalkarak ilahi söyler. Pasaj okuma, açıklama ve ilahi söyleme birkaç kere tekrar edilir. Ayinin arasında misyoner bayan bir öğretmen, birkaç çocukla sahneye çıkar. Öğretmen gitar çalar ve çocuklar gitar eşliğinde şarkı söyler. Öğretmen de şarkı söylemede onlara eşlik eder. Daha sonra bu öğretmen, orada bulunan çocuklarla birlikte başka odaya geçer. Onların nereye gittiklerini sorduğumda, çocuklara özel İncil dersi vermeye gittiklerini, İncil derslerinin akşam da yetişkinlere verildiğini söylediler. Ayrıca Perşembe günü, sadece İspanyol Mennonitlere ait olan bir

⁵⁸⁷ Roth, John, D., **Practices**, s. 158- 159.

ayine katıldım. Ayin saat 18’de başladı. O da pazar ayini gibi bir saat sürdü. Ancak İspanyolların papazı bayandı. Bayan papaz bir tişört ve kot pantolon giymişti. Ayine katılan diğer kimseler de yaz olduğu için tişört, şort veya pantolon giymişlerdi. Yapılan tören, diğer ayinden farklı değildi.

Mennonitler her yıl bahar ayında, *The Relief Sale* bayramında, Mennonit dayanışmasını devamlı kılmak adına tören düzenler. *The Relief Sale* bayramında açılış programından önce fiyat saptanır. Cuma akşamı da ibadet edilir. Son yıllarda akşam vaktinin erken saatlerinde, ibadetten önce “sacred concert” adını verdikleri konser, Relief Sale Men’s Chorus tarafından düzenlenir. Bu ibadet hizmetinde, koro halinde şarkılar söylenir. 1999 yılındaki program “Healer of Our Every” tarafından düzenlenmiştir. Program, satış başkan yardımcısı tarafından açılmış ve dua ile devam etmiştir. Koro ve bütün seyirciler 606 adlı şarkıyı söylemiştir. Bu uygulama 2002 yılında da aynı şekilde başlamış ve programın devamında, dayanışmalarını göstermek için herkes birbirini alkışlamıştır. Ancak bu olaydan sonra resmi yetkililer tarafından, sessiz olmaları konusunda uyarı almışlardır. Cumartesi sabahı sekizde, ibadet sembolü olarak buğdaydan yapılan ekmeğin somunu 200 dolardan satılır. Satışa sunulan şeyin ekmeğin olması sebebi, ekmeğin temel yiyecek olmasından kaynaklanır. Bu ibadetin hemen ardından, Pazar ayininin sonunda Cuma günü kutlanan bayramın gelirleri hesaplanır. Sağlanan kazanç herkese duyurulur. Satıştan elde edilen sonuç, finansal rapor olarak yıllığa kaydedilir. Bu sırada, dini motivasyonu sağlamak için dualar edilir. Daha sonra oradaki insanlara teşekkür edilir.⁵⁸⁸

Pazar sabahları düzenlenen ayin sırasında, kilisedeki kişilerden para toplanması da diğer bir ibadetleridir. Bu para, kilisenin işlerini yerine getirmek için harcanır. Parayı toplamak için bir tabak kullanılır. Kutsal kitap, fazla mal depolamanın potansiyel tehlike olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte mal varlığının olması, Tanrı’nın verdiği bereket olarak kabul edilir. Emeklilik için geniş banka hesabın olması ve hisse senetlerinin olması bir erdem olarak kabul edilir ve Tanrı’ya bağlılığın göstergesidir. Aslında bu ibadetin, yeni bir ibadet olmadığı belirtilir. Çünkü Eski Ahit’te İsrail çocukları, Tanrı’ya olan bağlılıklarını göstermek için ürünlerinin ilk hasadını Tanrı’ya sunmuştur. Bu ürünler, yeni ekilmiş tohumlar, iyi genç boğa, en iyi kuzu

⁵⁸⁸ Beck, Ervin, **a.g.e.**, s. 191- 194.

Tanrı'yı memnun etmek için tapınağa sunulur. Her ne kadar Tanrı'ya bir sunum olsa da zaten bütün herşeyin sahibinin o olduğu belirtilir. Eski Ahit'e göre bu ibadet, sunulan kurbanların yakılması şeklindedir. Ancak Mennonitler, bu geleneği kaldırarak ortak yardım kuruluşları oluşturmuştur. Mennonite Disaster Service, kuruluşu finansal yardım ve gönüllüler için araştırma fırsatı vermektedir. Mennonite Economic Development Association kuruluşu da iş kurmak isteyenlere, çeşitli türlerde araştırma yapmak isteyenlere, çocuklarına yiyecek ve kıyafet sağlayamayanlara ve ahlaklı bir şekilde para kazanmak isteyenlere yardım etmektedir. İsa'nın da Hristiyanların kiliseye yaptığı katkıların, gösterişten uzak kalmasını istediği için kurban sunumu yerine para vermekle, takipçilerine motivasyon ve cesaret verdiğine inanılır.⁵⁸⁹

Kutsal Kitap'a göre, dua ederken İsa Mesih'in adıyla dua edilmelidir. Çünkü İsa Mesih'in adının anılmasıyla duacının onunla bir bütün olduğuna, Tanrı'nın duacıyı duyduğuna ve dualarına cevap verdiğine inanılır. Eğer Tanrı'nın istediği şekilde dua edilmezse, Tanrı'nın o duayı yanıtsız bırakacağı ifade edilir. Genellikle, doğru bir hayat yaşama, kutsal rehberliğe mazhar olma, günlük hayatta günahlardan arınmış olma, dünyada Tanrı'nın Krallığı ile kutsanma, günlük ihtiyaçlar, endişe, nefret, kıskançlık, üzüntülerden kurtulma ve psikolojik olarak sağlık isteme gibi konularda dua edildiği belirtilmektedir.⁵⁹⁰

Dua edilirken papaz, sandalyesine geçer. Duayı yapan kişi diz çöker. Dua edilirken çok sessiz olunur. Duadan önce papaz özellikle dikkat çekmek için konuyu özetler. İbadet sırasında sınıf ayrımı gözetilmez.⁵⁹¹

Mennonitler için şahitlik etmek bir ibadettir. İsa'nın "Sen benim şahidim olacaksın" sözüne binaen uygulanan bu ibadet, İsa'nın göğe yükselmesinden önce söylediği söz olup, disiplin olarak kabul edilmektedir. Bunun anlamı, insanları Kurtarıcı'ya çekmeleri gerektiğidir. İnsanları kurtarıcıya çektikleri takdirde, Rab, Kutsal Ruh aracılığıyla tutku, sevinç ve sevgiyle Hristiyanları dolduracaktır. Bu yüzden nereye giderlerse gitsinler, İncil'in iyi haberini duyurmaları ve yaymaları gereklidir. İlk Hristiyanların Kudüs'te evde kalmaları sebebiyle, İsa'nın onlara zulüm edilmesine izin

⁵⁸⁹ Roth, John D., **Practices**, s. 160- 161.

⁵⁹⁰ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 18.

⁵⁹¹ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 228.

verdiğini ifade ederler. Bu yüzden gittikleri her yere Pavlus, Barnabas, Silas ve diğerlerinin yaptığı gibi iyi haberi paylaşımları ve yaymaları gerekir.⁵⁹²

Mennonitlerin temel ibadeti, cemaatin toplanıp Kutsal Kitap'ı okumasıdır. Kutsal Kitap, bazen tüm cemaat tarafından bazen de tek bir okuyucu tarafından bazen de cevap niteliği taşıyan bir okuma şeklinde gerçekleştirilir. Bazı cemaatler Kutsal Kitap'ın kaynağı niteliğinde kitap okurlar. Bazıları da okumaya başlamadan önce veya okuduktan sonra İncil'i öper. Ancak hangi cemaat olursa olsun, Kutsal Kitap herkes tarafından muhakkak okunur. İbadetlerde ve pazar ayininde vaaz sırasında Kutsal Kitap okunur. Özellikle pazar günü okunan Kutsal Kitap'ın, onlara kim olduklarını hatırlattığı ifade edilir. Mennonitler, Tanrı'nın işlerini ve hikâyeleri tekrar tekrar dinlediklerini belirtir. İncil ile ilgili hikâyelerin kendi yaşamlarını inanç içinde geçirmelerini ve İsa'yı en iyi şekilde tanımalarını sağladığı belirtilir. Bu hikâyelerin yaşamlarına anlam kattığını ve bu hikâyeleri tekrar tekrar dinlemenin bir sakıncası olmadığını, çünkü insanlığın unutkan bir varlık olduğunu ve kendi kimliklerini unutmalarını için okumaları gerektiğini ifade ederler.⁵⁹³

Mennonitler kutladıkları bayramlarda, kendi imajlarını sergilemek adına birçok satış yaparlar. Ancak bu satışlar Mennonitler için ibadet olarak kabul edilir. Satışlarda özellikle sosis, pankek ve turta revaçtadır. Bunun dışında koşu yarışmaları da ibadet kabul edilir. Kazanan kişiye turta hediye edilir. Mennonitler alkol kullanmadıkları için kutladıkları bayramlarda da alkole yer verilmez. İçecekleri alkolsüz olarak tüketirler. Bu bayramlarda ibadet olarak gördükleri yiyecek satışı ön plandadır. Bu ibadete **Conspicuous Consumption** (Cazip Tüketim) ismini verirler. 2001 yılında düzenledikleri bir bayramda, 50 farklı yiyecek standından 130 bin dolar kazandıkları kayıtlıdır. Ancak bu miktarın, toplam satışın yüzde 35'i olduğu ifade edilir. Bunların dışında **Competition** (Yarış) adını verdikleri beş kilometre koşu ve üçe üç basketbol turnuvaları düzenlenir. Çocuklar için ayrıca tiyatro gösterileri yapılır. Diğer bir ibadet de **Exchange** ismini verdikleri zengin insanların, fakir insanlar için verdikleri para yardımınıdır. Bu yardım iki şekilde düzenlenir. Birincisi, dünya genelinde yardıma ihtiyacı olanlara verilmek üzere toplanan yardımdır. İkincisi de kendi kilise üyeleri için toplanan yardımdır. Yalnız bu yardımlar satış karşılığı gerçekleşir. Mesela, bir somun

⁵⁹² Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 55.

⁵⁹³ Roth, John D., **Practices**, s. 159- 160.

ekmek için 200 dolar ve bir mermer silindir için 1500 dolar ödenmektedir. Mennonitler bu satışlarda kadınların da görev almalarına izin verirler. Mennonit toplumu erkek egemen bir topluluktur. Ancak zamanla kadınların da değeri artmış ve satışlarda her ne kadar hala erkekler liderlik yapsalar da kadınlar da görev almıştır. Satışlarla ilgilenilmesi durumu da bir ibadet olarak kabul edilmiş ve bu ibadete **Reversal veya Extension** denilir.⁵⁹⁴

Mennonit cemaatlerinde ortak olarak yaygın olan uygulama alkol ve sigaradan uzak durulmasıdır.⁵⁹⁵

2.5.3. Evlilik, Aile ve Bekârlık

Mennonit ikrarı, Mennonitlerin Mennonit olmayanlar ile evliliğini kesinlikle yasaklamaktadır. Çünkü Mennonitler, kendilerinden olmayanlara da inanmayanlar demektir. Bu yüzden inananın bir inanmayanla evlenmesi kabul edilemez. Böyle bir evliliğin gerçekleşmesi durumunda kişi kiliseden kovulur. Mennonitlerin diğer bir mezhepten kişiyle evlenmesi durumunda uygulanan ceza aforozdur.⁵⁹⁶ Mennonitlere göre evlilik, çok değerli bir olgudur. Çünkü İsa, evliliğin değerine inanmıştır. Aile kurmak, Tanrı'nın varlığının tanıklığı olarak görülür.⁵⁹⁷ Ancak Hristiyan olmayan bir çiftten biri Hristiyanlığı kabul ederse, her ne kadar diğer eşi inanmayan kategorisine girse de boşanmaları gerekmez. Çünkü, çiftlerden birinin sonradan Hristiyan olması, bu durumun özel bir durum olarak görülmesini sağlamaktadır. Sonradan Hristiyan olan bu kişinin, inanmayan eşi ile olan evliliğine normal bir şekilde devam etmesine izin verilir. Bu durum için de Aziz Petrus'un 3: 12 (Çünkü İsa'nın gözleri doğru kişilerin üzerindedir. Kulakları onların yakarışına açıktır. Ama İsa kötülük yapanlara karşıdır.) pasajını delil olarak gösterirler.⁵⁹⁸

1539 yılında, Menno Simons'un Gallius Faber'in fikirlerine karşılık olarak yazdığı yazıda belirttiğine göre, evlilik ilişkisinin bitmesini sağlayan tek neden zinadır. Ancak, 1547 yılında Dirk Philips ve diğer yedi papaz, bu katı kuralı çözüme

⁵⁹⁴ Beck, Ervin, **a.g.e.**, s. 194- 200.

⁵⁹⁵ Steiner, Sam, "The City and The Formation of Mennonite Church Eastern Canada" *Journal of Mennonite Studies*, Vol: 21, Conrad Grebel University College, 2003, s. 157.

⁵⁹⁶ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 203, 227.

⁵⁹⁷ Roth, John. D., **Practices**, s. 126.

⁵⁹⁸ Jeschke, Marlin, **Discipling in The Church, Recovering a Ministry of The Gospel**, Herald Press, Third Edition, Kitchener, Ontario, Scottdale, Pa., Waterloo, Ontario, 1988, s. 99.

kavuşturmuştur. 1568 yılında Dirk Philips, tamamen boşanma olmama konusunda karar kılmıştır. Ancak tekrar evliliğe izin verilmemiştir. Ayrıca Mennonitler, inananlar ve inanmayanlar arasındaki evliliği de yasaklamıştır. Ancak, daha sonraki yıllarda inanmayanlar ile evliliğin yaşanması durumunda hoşgörülü bir karar alınmıştır. Bu karara göre, bu çift inananlar gibi imanlı bir şekilde yaşamalıdır. Bunun dışında evlilik töreninin kilisenin dışında yapılması kabul edilmez. Eğer kilise dışında gerçekleşen bir evlilik olursa, bu evlilik İsa'nın kabul etmediği bir evlilik olur. Kilisede evlenen çiftlerin evliliği ise sorgusuz sualsiz, Rab ile yapılan bir anlaşma olmuş olur. Her kim bu kurala uymazsa aforoz edilir ve bir daha kiliseye kabul edilmez. Kiliseye kabul edilmenin yolu, bu kişinin yakınarak sızlanarak ağlaması ile geri kabul edilmesini istemesidir.⁵⁹⁹

Evli çiftlerden birinin aforoz edilmesi durumunda, evliliğin feshi gerekmez. Çünkü aforoz edilen kişinin, bu evlilik bağının devam etmesi sebebiyle inancına geri dönüş yapması için fırsat verilmektedir. Böylece evliliğin ruhsal bağı ve sosyal ilişkiler kullanılarak, kişinin gerçek kurtuluşu sağlanmış olmaktadır.⁶⁰⁰

Mennonit geleneğine göre, İsa Mesih, kiliseyi ailenin anlamıyla tekrar tanımlamıştır. Kilise bizim tek ailemizdir, ifadesi kabul edilir.⁶⁰¹

Mennonitlere göre, evlilik Tanrı'nın insanların aile kurmasını ve bu aile aracılığıyla kutsanmasını istemesidir. Ayrıca Tanrı, bütün insanlığın kilisenin bir parçası olmasını istemektedir. Çünkü kilisenin bir parçası olmak demek, Tanrı'nın ailesine girmek demektir. Sadece evlilerin değil, bekârların da kilise ailesinin bir parçası olmasıyla yetişebileceğine ve şifa bulacağına inanmaktadırlar. Hristiyan aile ilişkilerinin, Tanrı'nın koruması altında büyüdüğünü kabul ederler. Tanrı insanlığı birbirine bağlı bir şekilde yaratmıştır. Tanrı'nın bu yaratışındaki amacı insanları imanlı aileler şeklinde birbirine bağlayarak, Tanrı'nın ev halkını oluşturmalarını sağlamaktır. Böylece Tanrı, onları bu şekilde kutsamaktadır. Aynı zamanda bütün Hristiyanlar, Tanrı'nın ev halkı olmanın verdiği bağ ile birbirlerine karşı, abi kardeş gibi davranırlar. Bu yüzden ister bekâr olsun ister evli olsun, bütün onur sahibi Hristiyanlar, kilise ailesinin bir ferdi olarak kabul edilir. Mennonitler, bekârların kilise aktivitelerine

⁵⁹⁹ Dosker, H. Elias, **a.g.e.**, s. 191- 192.

⁶⁰⁰ Jeschke, Marlin, **a.g.e.**, s. 99.

⁶⁰¹ Roth, John. D., **Practices**, s. 130.

katılmaları ile Tanrı tarafından kutsanacaklarını düşünerek, onlara saygı duymaktadırlar. Tanrı, bir kadın ile bir erkeğin hayatlarını beraber geçireceklerine dair verdikleri bir anlaşma olarak evliliği seçmiştir. Hristiyan evliliği, kilise şartlarına göre yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmayla kadın ve erkek, İsa Mesih ile ortak bağlılıklarını ifade eder. İsa, evliliğin kutsal olduğunu beyan etmiştir. Evlilik bir kadın ve bir erkek arasında gerçekleşen kutsal bir müessesedir. Evliliği bozabilecek tek şeyin ölüm olduğu belirtilmektedir. İncile göre, cinsel birleşme ve çocuk sahibi olmak için evlilik şarttır. Çiftlerin evlilik ilişkilerinde, aile üyeleri arasında meydana gelebilecek olan herhangi bir zorluk karşısında, yardım alacakları yer kilisedir. Kilise, Tanrı'nın ailesini temsil etmekte olduğu için ailelere umut ve şifa kaynağıdır. Çiftler arasında oluşabilecek kalp katılığı sonucunda nihai nokta olarak boşanmanın olabileceğini, Markos 10: 4 (Onlar, Musa, erkeğin bir boşanma belgesi yazarak karısını boşamasına izin vermiştir, dediler.) pasajına dayanarak söylerler. Ancak günümüzde çiftlerin boşanmasından ziyade, evliliklerinin devamı için kilisenin önder olması gerektiğine inanırlar. Çocuk da İsa'nın onlarda Tanrı'nın egemenliğini görmesi sebebiyle önemlidir. Buna göre çocuklar sevimli, evde ve kilisede terbiye edilmelidir. Çocuklar ailelerinin onurunu ifade ederler. Genç insanlar da evde ve kilisede büyüklerine saygı göstermelidir.⁶⁰² Bununla birlikte, çocukların ailelerin onayı olmadan evlenmesi yasaklanmıştır. Mennonit papazların da evlenmelerinde bir sakınca yoktur.⁶⁰³ Kadınlar, akla yatkın olan bütün şeylerde kocalarına itaat etmelidir.⁶⁰⁴

Mennonitler her zaman diğer toplumlara karşı tamamen olmasa bile, kapalı bir şekilde yaşarlar. Dünyeviliğe karşı olan güçlü bir duyguları vardır. Bu duygu, birkaç sebebe dayanmaktadır. Anabaptistliğin ortaya çıktığı zamanlarda Mennonitler, devlet ve kilise otoriteleri tarafından kovalanmıştır. Bu yüzden, onların dış dünya ile ilişkileri kesilmiştir. Böylece Mennonitler, kutsal yazıda yazdığı üzere, özel insan olmaya önem vermiştir. Bu özel insan olma yolunda, afroz edilen kişilerle ve kendilerinden olmayanlarla evlilik yasaklanmıştır. Kırsal kesim insanı olan Mennonitler, bu yaşam tarzları ile de toplumdan uzak kalmıştır. Amerika'ya göç edenler de kendi dillerini

⁶⁰² Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 39.

⁶⁰³ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 54, 114; General Conference Mennonite Church, **a.g.e.**, s. 72- 74.

⁶⁰⁴ Simon, Menno, "The True Christian Faith, Which Converts, Changes, Makes Pious, Sincere, New, Peaceful, Joyful and Blessed The Human Heart", **The Complete Works of Menno Simon**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871, s. 148.

korudukları için toplumdan uzak bir hayat sürdürmüştür. Taşra geleneğini ilk terk edenler de Hollandalı ve kuzey Almanya Mennonitleridir. Ancak Avrupa ve Amerika'daki kiliseler, tamamen ilk günkü maneviyatlarını korumuştur. Bu muhafazakârlık, modası geçmiş bir halde devam etmiştir. Özellikle bazı kilise kollarının kıyafetlerinde bu demodelik kendini belli etmektedir. Eski Mennonitler, Amişler, Reform Mennonitleri, Huteritler, Manitoba Eski Kolonileri ve Wisleritler, elbise konusunda geçmişteki geleneklerini sıkı bir şekilde hala uygulamaktadır. Bu cemaatlerin çoğunda kadınlar şapka yerine başlık takarlar. Erkekler de yakasız, sade palto- ceket giyerler. Sert şapka takarlar ve kravat takmazlar.⁶⁰⁵

Eski Mennonit geleneklerine göre gelinlerin başına duvak takılmasına izin verilmemektedir. Bununla birlikte kilisede evlenirken, çiftlerin yüzük değiştirmesi de yasaktır.⁶⁰⁶

Çiftler, kilisede evlendikten sonra ilk altı veya on iki ay ya da beşinci yıllarına kadar evlilikleri denetim altında tutulur. Çünkü cemaat onların uzun ve onurlu bir evlilik hayatı yaşamaları için kendi deneyim ve bilgeliklerini onlarla paylaşır. Evlilik yıldönümleri, özel hayatın bir olayı değildir. Bu yüzden evlilik yıldönümleri, cemaatle kiliselerde kutlanır. Evliliklerde meydana gelebilecek problemlerde kilise güven duyulan tek yerdir. Kilise, sorunları olan evli çiftlere danışmanlık yapmaktadır. Kilise, bekâr, boşanmış, dul kimselerin kendilerinin değeri olmadığını düşünmelerine engel olmaktadır. Hayat ve evlilik eğlence, inançlı yaşam ve zorluklara katlanmanın gerekliliği demektir.⁶⁰⁷

Mennonitler, atalarının zulüm gördüğü zamanlarda çocukları arasında seçim yapmak zorunda kaldıkları gerçeğine nispeten, çocukları arasında eşit sevgi gösterememe korkusu olduğunu ifade etmektedir. İlk çocuğa verilen sevginin, ikinci ve diğer çocuklara da verilememesi korkusu konusunda, Tanrı'nın yarattıklarına karşı sınırsız, şartsız sevgisini, kutsamasını ve merhametini örnek alırlar. Bu yüzden kendilerinin de bütün çocuklarına karşı sınırsız sevgi gösterebileceğine inanırlar.

⁶⁰⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 331.

⁶⁰⁶ Steiner, Sam, **a.g.m.**, s. 158.

⁶⁰⁷ Roth, John D., **Practices**, s. 37- 38.

Kendilerinin en derin korkularına rağmen, sevginin kaynağının sınırsız olduğunu ifade ederler.⁶⁰⁸

Iowa First Mennonite Kilise'si papazı 21 Eylül 2015 tarihinde Max Villatoro ile yaptığım mülakatta; Mennonit ailelerin çocuk sayılarının fazla olduğunu, Mennonitlerin çocuklarını Tanrı'nın bir hediyesi olarak gördüklerini, ayrıca Mennonitlerde evlilik yaşının erken olduğunu, erkek veya kız olsun, on sekiz yirmi yaşlarında evlilik yapanların oldukça fazla olduğunu, Mennonit çocukların yaşlanan anne ve babalarını kendi evlerine getirerek, onların bakımını da üstlendiklerini söylemiştir.

2.5.4. Cenaze ve Defin

Mennonitler için yaşam, kutlanması gereken bir olgudur. Onlar için yaşam, sadece fiziksel vücuttan ibaret değildir. Bu yüzden ölüm, yenilginin göstergesi olamaz. Mennonit ikrarında ölüm şöyle açıklanır: Tanrı yaratıcıdır ve yaşamı devam ettiricidir. Fiziksel vücudun ölmesi günahın bir sonucudur. Kişi dirilişinde, ölüm ve günahın gücünü aşmış bir şekilde zaferle ortaya çıkar. Diriliş sebebiyle, İsa Mesih'te ölen kimse de kendi dirilişini ve Tanrı ile sonsuz yaşamını sezer. Ancak bu inanış şeklinin Hristiyanların ölümün kendilerine ne kadar yakın olduğundan etkilenmedikleri anlamına gelmediği belirtilir. Bununla birlikte ölümü, daha geniş bir sistem olarak görürler. Ölüm, dirilişi hatırlatmaktadır. Bu yüzden kişi, ölüm korkusu yaşamaz ve neye mal olursa olsun, vücudunu kurtarmak için medikal yöntemlere çok fazla sığınmaz. Cenaze törenlerine katılmak önemlidir. Çünkü insanların iyi bir anlam ifade eden ölümü birbirleri arasında paylaştıklarına inanırlar. 16. yüzyılda birkaç bin kişinin idam edilmesi ile bu sahnelere tanık olan insanlar tarafından şehitliğin güçlü bir anlama kavuşması sağlanmıştır. Cenaze töreni sırasında verilen vaazlarla şehitliğin önemi üzerine dikkat çekilerek, Anabaptistliğe katılanlarda da artış olmasının sağlandığı ifade edilmektedir.⁶⁰⁹ Bu yüzden ölen kişiye acıma hissi duymazlar.⁶¹⁰

Muhafazakâr Mennonitlerde ölen kişinin vücudu hastaneden eve getirilir. Evde ona beyaz elbise giydirilir ve onun anısına konuşma yapılır. Ertesi gün, ölen kişinin akrabaları ve arkadaşları cenaze törenini planlamak için eve gelirler. Aynı zamanda bu

⁶⁰⁸ Roth, John D., **Practices**, s. 139.

⁶⁰⁹ Roth, John D., **Practices**, s. 120- 121.

⁶¹⁰ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 126.

kişiler akşama kadar ölen kişinin evinde aileyi teselli eder. Ertesi sabah ölen kişinin akrabaları, öğle yemeği için eve gelirler. Öğleden sonra piskopos ve papazlar gelir ve kısa bir ayin yapar. Cenaze töreni için herkes baştan ayağa kadar, siyah renk kıyafet giyer. Birkaç kilise üyesi, at arabaları ile aile üyelerini kilise evine götürür. Ölen kişi kaliteli ahşaptan yapılmış tabuta konulur. Tabut da at arabasıyla taşınır. Yalnız tabutun vagonu alçaktır ve üzerine branda örtülür. Arabacı, vagonun önünde atı sürer. Ölen kişinin eşi ve çocukları da yine at arabasıyla bu vagonun arkasından gelir. Kiliseye varıldığı zaman kilisenin bahçesi genellikle en az otuz at arabası ile kaplı olur. Bazı kişiler birbirlerini kutsal öpücük ile selamlarlar. Tabut kilisenin bahçesinde durur. Yağmur varsa tabut kilise evine taşınır. Ancak bazı Mennonit toplulukları tabutu kilise bahçesinde bekletmez, direkt kilise evine götürür. Tabutun bir tarafına kadınlar diğer tarafında erkekler dizilir. Ölen kişinin aileleri de tabutun yanına geçerler. Tabutu taşıyan kişiler, mezarlığa kadar dinlenerek tabutu götürürler. Bu şekilde herkes mezarlığa kadar tabutla beraber yürür. Daha sonra tabut kilise mezarlığına gömülür. Yıllar önce ölen kişinin ailesi, bir yıl boyunca siyah elbise giymekteydi. Ancak günümüzde sadece altı ay giyilir.⁶¹¹

Muhafazakâr olmayan kesimde, cenaze kiliseye arabayla taşınır. Kilisede kendi ikrarlarını ifade eden konuşma yaparlar. Cenaze törenleri, İsa'nın dirilişini ve Tanrı'nın ölümü alt ettiğini hatırlatır. Kilisede yapılan cenaze töreninde, ilahiler söylenir, vaiz dua eder, mektuplar yazılır ve son olarak Mennonit ikrarını ifade eden cesaret verici sözler söylenir. Mennonitler için ölüm, İncil'in doğruluğuna göre yaşamış oldukları hayatın şahitliği demektir.⁶¹² Bununla birlikte Mennonitler, Katolik Kilisesi'nin papazlarının, cennetteki Tanrı, İsa, Kutsal Ruh, melekler, azizler, havariler, şehitler ve Kutsal Bakire ile görüştikleri ve onları duydukları iddialarını kabul etmezler. Ayrıca Katolik Kilisesi, kişinin öldükten sonra acı çektiği yer olan araftaki insanları, senet karşılığında kurtardığına inanmazlar. Mennonitler, kişiyi günahattan ve şeytandan kurtarabilecek tek kişinin İsa Mesih olduğunu savunurlar.⁶¹³

⁶¹¹ Kraybill, B. Donald; Hurd, P. James, **Horse and Buggy Mennonites, Hoofbeats of Humility in a Postmoders World**, Pennsylvania German History and Culture Series, Number 7, Volume 40, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2006, s. 57, 181- 183.

⁶¹² Roth, John, D., **Practices**, s. 120- 121.

⁶¹³ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 25.

Frizyeli Mennonitler, kilisede cenaze töreni düzenlemezler. Frizyeli Mennonitler aralarında, Mennonit olmayanların cenazesine katılımının uygun olup olmayacağı konusunda tam bir anlaşma sağlayamamıştır. Ancak Mennonit olmayan birisinin cenazesine katılan birinin görevinden uzaklaştırıldığı bilinmektedir.⁶¹⁴

Mennonit mezarlıkları kilisenin yanında kurulur.⁶¹⁵ Mennonitlerin mezarlıkları kiliseye aittir. Buraya kilise mezarlığı denilir. Mennonitler için herşeyin güzel ve temiz görünmesi önemli bir konudur. Bu yüzden güzellik anlayışı çerçevesinde, mezarlıklarını oldukça temiz tutarlar.⁶¹⁶ Mennonitler, ırkçılığa karşı olduklarından dolayı mezarlıklarına gömdükleri kimselerde de ırk ayrımı yapmazlar.⁶¹⁷

2.6. Amerika'daki Mennonitlerin Bugünkü Durumu

Alman Mennonitlerinin Amerika'ya göç ettikten sonra Amerika vatandaşlığını almaları kolay olmamıştır.⁶¹⁸ Çünkü Mennonitler, devlet işlerinde ve hâkimlik işlerinde çalışmak istememiş, askere gitmeyi reddetmiştir. Özellikle savaş zamanında askere gitmek istememeleri sorun olmuş ve bu konuda Hollanda ile irtibat kurmuşlardır. Bu irtibatlarında hükümetin emri altında çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir. Mennonitler, milletvekili gibi işlerde de çalışmak istememiştir. Bununla birlikte milletvekili olarak seçilen Mennonitler olmuştur. Fakat bu kimselere artık Mennonit gözüyle bakılmamıştır.⁶¹⁹

18. yüzyılın başlarında Mennonitler, farklı mezheplere geçişler sebebiyle üye kaybı yaşamıştır. Bu kaybın sebebi olarak, kendi propagandalarını yapmamaları gösterilmektedir. Buna rağmen Mennonitlerin sayıları azalma göstermiş olsa da kaybettikleri üye sayısı kadar üye kazandıkları da ifade edilir. Ayrıca çoğunluğunu genç kesimin oluşturduğu üye kaybının nedeni olarak, Pensilvanya kilisesinin ayinlerde aşırı tutucu olması da gösterilir. Lancaster ilçesinde, yetmiş Mennonit cemaati bulunmaktadır. Pensilvanya'daki Mennonitler, burayı kendileri için ev olarak kabul etmiştir. Alman lehçesi ile karışık İngilizce konuşmuşlardır. Bu konuştıkları dil kendi aralarında yaygın ve normal olarak kabul edilse bile Almanya'da böyle bir lehçe

⁶¹⁴ Dosker, Henry, Elias, **a.g.e.**, s. 130, 241.

⁶¹⁵ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 180.

⁶¹⁶ Roth, John D., **Practices**, s. 186, 215.

⁶¹⁷ Dyck, Cornelius, J., **a.g.e.**, s. 315- 316.

⁶¹⁸ Hartzler J. S.; Kauffman, D., **a.g.e.**, s. 198- 199.

⁶¹⁹ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 232.

bulunmamaktadır. Bu lehçeye, Pensilvanya Hollandacası denilmiştir. Genç Pensilvanyalı Mennonitler, bu şehirde kalıp da kendi cemaatlerinde yaşamaya devam etmemiştir. Böylece yüzlerce genç Mennonit, Amerikan kolej başkanı, üniversite profesörü, milletvekili, yargıç, edebiyatçı ve endüstri kaptanları olarak dünyanın birçok yerine yerleşmiştir.⁶²⁰

Mennonitlerin hayatında ortak yaşam ve toplantı evleri önemli bir yer teşkil etmiştir. Dini bir cemaat oluşturan Mennonitler, sık sık kişisel evlerde toplantı düzenlemiştir. Düzenlenen bu toplantılar, Lancaster vilayetinde, Pensilvanya'da, Maryland'da, Virjinya'da ve daha başka yerlerde yapılmıştır. Mennonit bir vaiz, Lancaster'ın güneyindeki Strasburg bölgesinin Willow caddesinde, geniş bir toplantı odasına sahip olan bir bina inşa etmiştir. Mennonit cemaatleri, toplantı için kendilerine birkaç mil uzakta bile olsa bu toplantı evine gelmiştir. Bundan sonra diğer Lancaster Mennonitleri de toplantı evleri inşa etmiştir. Sırf toplantı evleri için arazi satın alındığı belirtilmektedir. Bu şekilde toplantı evlerinin sayısı gittikçe artmıştır.⁶²¹

Kölelik konfederasyonu içinde inançlarını sürdürenler, sadece Virjinya Mennonitleridir. Mennonitler, işçi köle olarak satın alınmaya karşı çıkmıştır. Ayrıca savaş karşıtı da olan Mennonitler, kölelik ve sivil savaş yüzünden ciddi sıkıntı yaşamıştır.⁶²² Çünkü Amerika tarihinde ilk defa köleliğe karşı olduklarını ifade edenler arasında Mennonitler de vardır.⁶²³

Amerikan Mennonitleri, 18. yüzyılın sonlarında edebi aktivitelere yönelmiştir. Mesela Heinrich Funk'un, kilise tarihi ve Kutsal Kitap'tan yararlanarak oluşturduğu edebi eserler vardır. Bu şekilde ilahi kitapları da yazılmıştır.⁶²⁴ Yine Funk ailesinden olan Joseph Funk, kilise edebiyatı ve müziği üzerinde çalışmalar yapmıştır. Öğretmen olan Funk, Mennonitlerin editörü olup, müzik kitapları yayınlamıştır. 1832 yılında, kutsal melodiler olan Harmonia Sacra isimli bir kitap yayınlamıştır. On yedi baskı yapan bu kitap, sadece Virjinya Mennonitleri arasında değil, tüm Mennonitler arasında

⁶²⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 209- 210.

⁶²¹ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 183- 184.

⁶²² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 212.

⁶²³ Çatalbaş, Resul, **Radikal Reformistler, Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket**, Ankara, 2015, s. 61.

⁶²⁴ MacMaster, Richard K., **a.g.e.**, s. 172.

yayılmıştır. 1837 yılında otuz üç makaleden oluşan Mennonitlerin inanç ikrarları, piskopos Peter Burkholder tarafından Long adı altında yayınlanmıştır.⁶²⁵

1833 yılında Virjinya'nın Augusta ilçesinden ayrılan Benjamin Kindig, ailesiyle birlikte Illinois topraklarını ucuza alma fırsatını kaçırmayarak buraya yerleşmiştir. Bu aile, Tazewell ilçesine yerleşmiştir. Burası bugün "Birlik Mezarlığı" olarak bilinmektedir. Kindig ailesinin buraya yerleşmesinin ardından Virjinya'dan birçok kişi de buraya göç etmiştir. Bu kişiler emin olmasalar da buradaki Mennonitlerin ataları olduklarını düşünerek, Mennonit mezhebine girmiştir. Illinois topluluğunun ilk papazı seçilerek, kilise inşa edilene kadar evlerde ibadet etmeye başlamışlardır. Illinois, sivil savaşa kadar hızlı bir şekilde göçmen almaya devam etmiştir. Illinois'e ilk göç sırasında, burada altı kilise inşa edilmiştir. Ancak Mennonitler, burada oldukça sıkıntılı anlar yaşamıştır. Devlet, işletmelerinin bazılarını satınca, arazi sahipleri de kendi çiftliklerini satışa çıkarmıştır. Böylece Mennonitler tarım işiyle uğraşmıştır. Ayrıca evsiz kaldıkları için kendilerine kütükten yapılmış kulübeler inşa etmişlerdir. Bundan birkaç yıl sonra da ahşap ev inşa etmişlerdir. Mobilyalarını da kendi elleriyle yapmışlardır. Işıklandırmaları da sadece mum ile sağlanmış, kıyafetlerini de satın aldıkları kumaşlardan dikmişlerdir. Erkekler, Pazar günleri için temiz ceketle tüm pantolon ve deri ayakkabı; kadınlar ise geniş bone, başlık takmış ve uzun elbise giymiştir. Vaiz de bazı durumlarda kapalı bir şey giymiştir. Çünkü bu elbiseye önceki evlerinden kalma dini bir gereklilik olarak bakılmıştır. İster vaftiz olmuş olsun, isterse olmasın genç Mennonitler de büyüklerine benzer kıyafetler giymiştir. Tarım, başlıca gelir kaynaklarıdır. Ancak makinalaşmanın henüz olmaması ve toprakların işlenmemiş olması sebebiyle, elleriyle yaptıkları tarım onlara zorlu anlar yaşatmıştır. Ektikleri ana ürün mısırdır. Mennonitlerin karşılaştıkları diğer bir zorluk da çayırlarda meydana gelen yangın sebebiyle evlerin, malların ve bazen bütün bir ailenin yok olmasıdır. Marketlerin dağınık bir şekilde kurulması ve tren yolunun olmaması sebebiyle de sığır ve domuzların çektiği tahtadan yapılmış vagonlarla marketlere iki haftada varabilmişlerdir. Bataklıklar yüzünden de ölüm oranı yüksek olmuştur. Zorluklarla çalıştıkları arazilerden arta kalan vakitlerde, sosyal ve dini aktivitelerini çok az yerine getirebilmişlerdir. Toplantı evleri ve mezarlıkları bulunmayan Mennonitlerin ise sosyal

⁶²⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 212- 213.

ve dini yaşamları henüz yerine oturmamıştır. Hastalıktan ölenler, komşularının yaptığı basit tabutlara konularak kendi çiftliklerine gömülmüştür. Kilise ayinleri, ayda bir veya iki kere pazar günleri ev veya ambarda yapılmıştır. Dil olarak Almanca veya Pensilvanya Hollandacası konuşulmuştur.⁶²⁶

Bugün Mennonitler, kutsal kitaba bağlı olarak eski tarz yaşam sürenler, yani muhafazakârlar ve Amerikan yaşamına uyum sağlayanlar şeklinde tasnif edilmektedir. Okulları, misyonerlik ve evanjelistik kurumları bugün de geniş çapta faaliyetlerine devam etmektedir. Bu topluluğun basit bir yapıya sahip olmadığı açıktır. Kurumlarıyla ve büyük kilise oluşumlarıyla, her dönem ilgi toplamayı başarmışlardır.⁶²⁷

Sosyal yaşama en çok uyum sağlayan Mennonitler, Amerika'nın orta batısında yaşayan Mennonitlerdir. Araştırmacılar, Mennonitlerin sosyal hayata uyum sağlamasını, kentleşme, endüstri, eğitim ve ekonomik alanların ilerlemesine bağlamıştır.⁶²⁸ Günümüzde barışı desteklemeleri, şiddete karşı olmaları, dünya hayatında egemenlik elde etme çabasında olmamaları, hala savaş yanlısı olmamaları, insan haklarını gözetmeleri, ekonomik alanda çalışkan olmaları sebebiyle Amerika'da yer edinen Mennonitler, aile kavramına değer verir, günahtan sakınır, alkol, kumar, sigara, modern dans ve cinsel görüntülerden uzak dururlar. Mennonitlerin bu yaşam şekilleri, Amerikan toplumu önünde açıkça sergilenir. Mennonitlerin büyük bir çoğunluğu, modern dünyanın kültür ve geleneklerine uyum sağlamıştır. Yani kıyafetleri, saç kesimleri, teknolojiyi kullanmaları gibi birçok yönden, bugünkü insanlardan farklı değillerdir. Özellikle genç kesim, modern ve teknolojik dünya ile paralel bir yaşam sürer. Gençler Mennonit toplumunun, modern dünyaya daha hoşgörülü yaklaşmasını istemiştir. Bu sebeple Mennonit liderler de sosyal değişim yüzünden, kendi cemaatlerini kaybetme korkusu ile modern dünyaya uyum sağlamanın zararı olmayacağını düşünmüştür. Bu yüzden Mennonitlerin çoğunluğu modern hayatı seçmiştir. Mennonitlerin en mükemmel gelişimi ekonomik ve eğitim alanındaadır.⁶²⁹

Muhafazakâr Mennonitler, 20. yüzyılın son yarısında teknolojiyi kullanmaya başlamıştır. Muhafazakâr Mennonitler orta beyaz, orta sınıf ve atalarının mirasçısı

⁶²⁶ Heiser, E. William, **a.g.e.**, s. 5- 6.

⁶²⁷ Bendroth, Margaret, "Evangelicals, Family and Modernity", **American Religions and The Family, How Faith Tradition Cope with Modernization and Democracy**, Edit. Don S. Browing and David A. Clairmont, Colombia University Press, New York, 2007, s. 58- 60.

⁶²⁸ Kraybill, B. Donald; Hurd, P. James, **a.g.e.**, s. 12- 13; Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 268.

⁶²⁹ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 259- 263.

olarak değerlendirilmiştir. Toplum arasına girmezler. Kendi yaşamlarına karışılmasını istemezler.⁶³⁰ Ancak Muhafazakâr Mennonitler, son kırk yılda genişleyen dünyaya karşı durmak yerine onu kucaklamayı seçmiştir. Çünkü genişleyen dünyada, kardeşlik düşüncesini ön plana çıkarmanın gerekli ve faydalı olduğunu düşünmüşlerdir. Bununla birlikte muhafazakâr Mennonit nüfusu çok azdır.⁶³¹

Muhafazakâr Mennonit toplumunu birleştiren kilisedir. Pazar ayinleri, konsey toplantıları, ekmek şarap ayini, vaftiz, papazlığa atanma töreni, düğün, özel kilise toplantıları ve cenaze kiliselerde yapılır. Bu uygulamaların olduğu zamanlarda, bütün Mennonit cemaati kilisede toplanır. Bu şekilde cemaat bağı sağlanmaktadır.⁶³² Muhafazakâr Mennonitler, gelecek nesillerinin hem modern dünyada ayakta kalmasını hem de muhafazakâr yaşamlarını devam ettirmelerini istemektedir. Günümüzde, Muhafazakâr Mennonitler, hala eski tarz yaşamlarının çoğunu devam ettirirler. Kıyafetleri, mimari yapıları, ibadetleri, eğitim sistemi, ulaşım araçları, dilleri hala eski tarzını korur. Bununla birlikte Muhafazakâr Mennonitler, teknolojiyi kullanmaktadır.⁶³³ Ancak modern teknolojiyi, sadece ihtiyaçları ölçüsünde hayatlarına kabul etmişlerdir.⁶³⁴ Evlerinde elektrik, gaz, telefon, radyo, video çalar ve müzik enstrümanları bulunur. Taşıt olarak hala at, at arabaları ve basit araba tarzı vagon kullanırlar. Tarlalarda traktör ve benzeri modern makineler kullandıkları gibi şehirlerarası seyahatte otomobil de kullanırlar.⁶³⁵ Bununla birlikte bu kesim kıyafetleri, saç kesimi, kadınların başlarına başlık takması, mücevher kullanmama gibi konularda hala gelenekseldir.⁶³⁶

Muhafazakâr olmayan Mennonitler, her ne kadar dünya hayatına uyum sağlasa da Kutsal Kitap'ın gerektirdiklerini hala yaparlar ve papazlarının sözünden çıkmazlar. Ancak papazın sözünden çıkmama konusu, eski çağlardaki gibi değildir. Papazın sözleri ile Kutsal Kitap'ın pasajlarının çakıştığı durumlarda Mennonitler, rahatlıkla papaza

⁶³⁰ Bendroth, Margaret, **a.g.böl.**, s. 58- 60.

⁶³¹ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 270.

⁶³² Kraybill, B. Donald; Hurd, P. James, **a.g.e.**, s. 91- 92.

⁶³³ Weiner, Johnson; Karen M., **Old Order Amish and Mennonite Schools**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2007, s. 12, 18- 19.

⁶³⁴ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 263.

⁶³⁵ Kraybill, B. Donald; Hurd, P. James, **a.g.e.**, s. 3, 91; Weiner, Johnson, Karen M., **a.g.e.**, s. 167- 168.

⁶³⁶ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 263.

itiraz edebilmektedir. Aile ve cemaat bağları kuvvetlidir.⁶³⁷ Ayrıca 21. yüzyılda Amerika'daki Mennonitler, hala evanjelik olarak kabul görmektedir.⁶³⁸

Amerika'daki Muhafazakâr olmayan Mennonitlerin doğum oranları düşmüştür. Bu düşüşteki sebep, Mennonitlerin iç göç yapmalarıdır. Modern hayatı kabul eden Mennonitler, eski yıllara nazaran bugün daha çok insanı Mennonit cemaatine katılmaya teşvik etmektedir. Bu şekilde Mennonitler, modern dünyaya ayak uydurarak hem genç nesli elinde tutmuş hem de cemaatlerine yeni üyeler kazandırmış olmaktadır.⁶³⁹

Bugün Muhafazakâr Mennonitler, erken yaşta evlilik yapmaktadır. Doğum oranları da Amerikan nüfusuna göre yüksektir.⁶⁴⁰ Modern hayata ayak uyduran Amerikan Mennonit ailelerin çocuk sayısı azken, muhafazakâr olan kesimin çocuk sayısı fazladır.⁶⁴¹

Amerika'daki Mennonit nüfusun %68'ini modern hayata uyum sağlayan liberal Mennonitler, %32'sini de Muhafazakâr Mennonitler oluşturmaktadır.⁶⁴²

2015 yılı sayımına göre, dünya genelindeki Mennonitlerin %9,5'i Latin Amerika ve Karibbien'de, %32,3'ü Kuzey Amerika'da bulunmaktadır. Amerika ve Kanada'da toplam 682.559, Latin Amerika ve Karibbien'de 199.912 kişi mevcuttur. Bunların toplamı ise 882.471 kadardır. Bu toplama, vaftiz edilmemiş olan Mennonit çocuklar eklenmemiştir.⁶⁴³

⁶³⁷ Manke, Mary, Philips; Keller, Kathryn, "Lao Newcomers and Mennonite Settlers: A Case Study of Local Cultural and Language Interaction", *Journal Of Language, Identity and Education*, Volume. 5, Issue. 2, Lawrence Erlbaum Associates, 2006, s. 136- 137.

⁶³⁸ Bendroth, Margaret, **a.g.böl.**, s. 58.

⁶³⁹ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 272.

⁶⁴⁰ Cooksey, C. Elizabeth, Donnermeyer, F. Joseph, "A Peculiar People Revisited: Demographic Foundations of The Iowa Amish in The 21. Century", *Journal of Amish and Plain Anabaptist Studies*, Volume 1, Issue 1, April, 2013, s. 112.

⁶⁴¹ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 266.

⁶⁴² Naka, Tomomi, "Faith at Work: Mennonite Beliefs and Occupation", *Ethnology*, Vol. 47, N. 4, University of Pittsburgh, Fall, 2008, s. 275.

⁶⁴³ Bkz. <http://www.mwc-cmm.org/article/world-directory>; http://www.mwc-cmm.org/sites/default/files/website_files/mwc_world_directory_2015_statistics.pdf

2.6.1. Mennonit Okulları ve Eğitim

2.6.1.1. Üniversite Öncesi Mennonit Okulları

Amerika'ya göç eden ilk Mennonitler, kırsal kesimde yaşamak zorunda kaldıkları için ilk zamanlarda okullarla ilgili herhangi bir çalışma görülmemektedir. Ayrıca, ilk göç edenler öncü sınıfını teşkil etmektedir. Bu yüzden eğitim ile ilgili olarak ellerine herhangi bir fırsat geçmemiştir. İlk dönemde, Pensilvanya'da halk okulu denilen bir sistem de olmadığı için ilk fırsatta her cemaat kendi özel okulunu kurmuştur. Daha sonra ilk defa 1702 yılında Germantown'da eğitim kurumu açılmıştır. Bundan sonra Mennonit topluluklarının birçoğu kendi özel okullarını kurmuştur. Bu okullar özellikle kilise evlerinde oluşturulmuştur. Elbetteki bu okullar yeterli olmamıştır. Son göç eden Rus göçmenleri, ilk olarak basit yerleşim evleri inşa etmiştir. Birkaç aylığına çocukların eğitimi sağlanmıştır. Bunlar, bölge kilisesine bağlı olan okullar olup, çeşitli cemaatler tarafından kurulmuştur. Bu okullarda başlarda İncil, kilise tarihi ve Almanca öğretilmiştir. Daha sonra ise bu derslere İngilizce de eklenmiştir. Çok geçmeden çeşitli cemaatler kendi halk okullarını inşa etmiştir. Son savaş sırasında, bu okulların sayısında azalma yaşanmıştır. Bu azalmanın sebebi Alman olmayanların, Alman diline karşı olan önyargılarıdır. Bu olaylar yüzünden İngilizce okulların sayısı artmıştır.⁶⁴⁴

Mennonitlerin açmış olduğu hazırlık ve İncil okulları, kilisenin çeşitli kollarına yerleştirilmiştir. Bu okullar, batı bölgesinde ve Ruslar arasında daha yaygın bir biçimde kullanılmıştır. 1891 yılında Manitoba'da Gretna Normal Okul inşa edilmiştir. Bu okul aynı zamanda Saskatchewan Rosthern ilçesinde de açılmıştır. Bu okulların Ruslar arasında daha yaygın olmasının amacı, Almanca ve dini konuların birlikte öğrenilmesini geliştirmektir. Bununla birlikte bu okullarda kilise ayinleri hakkında da ders verilmiştir. Bu amaçla hazırlık okulları oldukça işe yaramıştır. Bu okulların yönetimi, bölgesel kiliseler ile okul birliğinin elindedir. Bu şekilde Mennonit topluluğu ve eğitim arasında kurulan bağlantı sayesinde, yeni neslin Mennonit kültürünü yaşatması hedeflenmiştir. Ayrıca okulların yönetimi konusunda, genç ve yaşlı kesimden öğretmenler ile aileler birlikte çalışmıştır. Genel Konferans Komitesi'nin 1917 yılında yayınladığı rapora göre, hazırlık ve İncil okullarının sayısı dokuzdur. Bu okullar ve buldukları yerler şöyledir: Kan'ın Goessel ilçesinde Alexanderwohl ve Tabor Gemeindeschule; Nebraska'nın

⁶⁴⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 299- 300; Friesen, John W., "Studies in Mennonite Education: The State of The Art", *Journal Mennonite Studies*, Vol. 1, 1983, s. 134.

Henderson ilçesinde Bethesda Fortbildungschule; Minnesota'nın Mt. Lake ilçesinde Vorbereitungsschule; Nebraska'nın Beatrice ilçesinde Fortbildungsschule, Oklahoma'nın Gotebo ilçesinde German- English Preparatory School; Kansas'ın Inman ilçesinde Hoffnungsau Vereinschule; Manitoba'nın Gretna ilçesinde Monnonitische Lehranstalt; Kansas'ın Hillsboro ilçesinde Vorbereitungsschule; Oklahoma'nın Meno ilçesinde Vorbereitungsschule, Saskatchewan'ın Rosthern ilçesinde Training School, Kansas'ın Inman ilçesinde Krimmer Brueder cemaatinin yönetimi altında bulunan Zoar Vorbereitung ve Bible Schule'dur. Muhafazakâr Mennonitlerin kurmuş olduğu okullar da 1909 yılında Kansas Hesston'da inşa edilen Hesston Akademisi ve Bible okuludur. 1917 yılında bu okullarda toplam dört yüz elli bir öğrenci eğitim görmüştür. Bu okulların hepsi eğitim yönünden ileri derecede olan okullardır. Buradaki eğitimi kilise liderleri vermektedir. Bu okullarda birçok genç kadın, erkek ve hiç eğitim alma fırsatı bulamamış kişiler eğitim görmüştür. Araştırmaya göre, 1920 yılında orta batı bölgesindeki üniversitelerin sayısı da on tanedir.⁶⁴⁵ Bu okullar Mennonitlerin ortak kültür ve dinini öğretmektedir. Ancak bu okulların adlarının Almanca olması, devlet yasama organının dikkatini çekmiştir. Devlet yasama organı bu okulların adlarının İngilizce ifadelerle değiştirilmesini istemiştir. Böylelikle Almanca dilinin kullanımı da azaltılmış olacaktır. Bu kanunu, özellikle Kansas uygulamış ve ardından diğer eyaletlerde de benzer kanunlar kabul edilerek uygulamaya konmuştur.⁶⁴⁶

Yukarıda saydığımız okulların birçoğu İngilizce isim alarak günümüzde de eğitimlerine devam etmektedir. Amerika'da bulunan Mennonit okullardan bazıları şunlardır: Ephrata Mennonite School, Greenwood Mennonite School, Juniata Mennonite School, Eastern Mennonite School, Philadelphia Mennonite School, Weavertown Mennonite School, Hinkletown Mennonite School, Gehmans Mennonite School, Christopher Dock Mennonite School, Taber Mennonite School, Wadsworth Mennonite School, Rockway Mennonite School, Sunnyside Mennonite School, Grace Mennonite School, Former Western Mennonite School, Dublin Mennonite School,

⁶⁴⁵ Urry, James, "From Speech to Literature, Low German and Mennonite Identity in Two Worlds", *History and Anthropology*, Vol. 5, No. 2, Harwood Academic Publishers, Printed in Great Britain, 1991, s. 237- 239; Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 305.

⁶⁴⁶ Juhnke, James C., **Vision, Doctrine, War: Mennonite Identity and Organization in America, 1890-1930 Mennonite Experience in America**; Volume, 3, Herald Press, Scottdale, Pa., 1989, s. 92.

Cleardale Mennonite School, Two Hills Mennonite School gibi daha birçok Mennonit okulu mevcuttur.⁶⁴⁷

Amerikan hükümeti, Muhafazakâr Mennonitleri halk okullarına çekmek için 1950 yılında piskopos, kıdemliler ve Mennonit halk ile görüşme yapmıştır. Mennonitler, çocuklarının dünyevi hayata geçiş yapmalarından ve Alman dilini unutmalarından endişe ettiği için çocuklarını halk okullarına göndermeyi reddetmiştir. Bununla birlikte Muhafazakâr Mennonitler, halk okullarının gerekli olmadığını düşünmüştür. Ancak Amerikan hükümeti, Mennonitleri halk okullarına çekmek için 1965 yılına kadar uğraş vermiştir. Mennonitler arasında halk okullarını tamamen reddeden ve yeniliğe açık olan şekilde iki kesim oluşmuştur. Yeniliğe açık olan kesim çocuklarını halk okullarına göndermiştir. Ancak diğer kesim, çocuklarını kendi okullarına göndermeye devam etmiştir.⁶⁴⁸ Bu yüzden halk okullarını reddeden Muhafazakâr Mennonitler, 1960 yılında topluluklarını güvence altına almak için tek sınıflı okullarını resmi hale getirmiştir. Ayrıca, Mennonit kuruluşların desteği ile bu okulların eğitim seviyelerini ve okul sistemini yükseltmişlerdir. Daha da önemlisi bu gelişmeler okul ve aile ilişkilerini daha da yakınlaştırmıştır.⁶⁴⁹

Muhafazakâr Mennonitler, 1986 yılında tek odalı okul sistemini resmileştirmiştir. Bu okullarda tek sınıf bulunur. Bu tek sınıflarda 20 ile 30 kişi, kendi sınıfına göre ders görür. Bu okullar, daha çok İncil'in öğretilmesi ve muhafazakâr kesimin sosyal çevreden soyutlanarak, modern hayata uyum sağlamaması amacıyla açılmıştır. Bu yüzden, bu tek sınıflı okullar sayesinde muhafazakâr kesim, kendini dış dünyaya karşı korumuştur. Aynı zamanda, kendi aralarında sosyalleşmenin sağlanması amaçlanmıştır. Bu okullarda, derslerin yanısıra dersi dinleme, el kaldırma, konuşma, çalışma, okuma, diğer grubu dinleme, sınıfla ilgisi olmayan şeyler hakkında konuşma, sırasından kalkma, birbirine eşya atma, kavga etme ve bunlara benzer şeyler hakkında öğrenci davranışlarıyla ilgili notlar büyük önem arzeder. Muhafazakâr Mennonitler,

⁶⁴⁷ Bkz. <http://gameo.org/index.php?search=mennonite+school&title=Special%3ASearch&fulltext=1>

⁶⁴⁸ Bowen, Dawn S., "Preserve Tradition, Confronting Progress: Social Change in a Mennonite Community, 1950- 1965", *American Review of Canadian Studies*, Vol. 25, No. 1, November, 2009, s. 53-55, 73- 75.

⁶⁴⁹ Gingrich, Luann Good; Lightman, Ernie, "Striving Toward Self- Sufficiency: A Qualitative Study of Mutual Aid in an Old Order Mennonite Community", *Family Relation*, Vol. 55, No. 2, Blackwell Publishing, April 2006, s. 181.

genellikle çiftçilik ile uğraştıkları için okul ve aile birliği, ekim ve hasat zamanlarını dikkate alarak eğitim faaliyetlerini yürütmektedir.⁶⁵⁰

Muhafazakâr Mennonitlerin kendilerine ait okulları bugün de eğitime devam etmektedir. Okulları eski tarzdır. Ancak eskisi gibi tek sınıf değildir. Sınıf sayısı ikiye çıkmıştır. Muhafazakâr Mennonitler, okullarda kendi gruplarının sosyo kültürel bağlarını güçlendirmek ister. Kilise ile iş birliği içinde çalışan bu okulların temel amacı, çocuklarına koloni yaşamının inanç ve değerlerini öğretmektir. Böylece kendi toplumlarının devamını sağlamak isterler. Çocuklarının modern dünyaya asimile olmasına engel olmaya çalışırlar. Diğer derslere ek olarak, özellikle müzik ve ilahi dersleri önemlidir. Dersler sabah 8,45'te başlar ve 15 dakika ilahi söylenir. İlahiden sonra 4. sınıf için matematik dersi verilir. Daha sonra öğrenciler sıralarında kendi başlarına ders yapmaları için bırakılır. Bundan sonra 1. sınıfın dersine geçilir. 1. sınıf da kendi başına sıralarında ders çalışması için bırakıldıktan sonra 3. sınıfın okuma dersine geçilir. Daha sonra bütün sınıfla birlikte okuma ve tekrarlama dersi yapılır. Öğrenciler kendi başlarına sıralarında ders çalışması için bırakılır. Bu sırada öğretmen de kendi masasında ders çalışır. Saat 10,45'te on beş dakika ara verilir. Bu arada öğrenciler kickball oynarlar. Ondan sonra saat 14,45'e kadar dersler bu şekilde devam eder. Sınıflarda bilgisayar yoktur. Sınıflar oldukça basit düzenlenmiştir. Bununla birlikte okullarda elektrik ve gaz bulunur. Buna ek olarak okullarda, öğle yemekleri için mikrodalga fırın, fotokopi makinesi de vardır. Okullarda farklı kiliselere ait öğretmenler de görev alır. Okulların her konuda ihtiyaç duyduğu yardımı, öğrenci aileleri üstlenir. Sınıflardaki öğrenci sayısı genellikle 20- 30 kişi arasındadır. Okulda sanat dersleri de verilir. İş alanları genellikle çiftçilikle ilgilidir.⁶⁵¹ Elektronik teknolojik gereçleri hiç kullanmayan, tamamen eski tarz hayat süren Mennonit grubu ise azınlıktadır.⁶⁵² Bu grup kendini Amiş- Mennonitleri olarak isimlendirir.⁶⁵³

⁶⁵⁰ Dewalt, W. Mark, Troxell, K. Bonnie, "Old Order Mennonite One- Room School: A Case Study", *Anthropology and Education Quarterly*, Volume 20, Susquehanna University, 1989, s. 308, 317, 323.

⁶⁵¹ Weiner- Johnson, Karen M., **a.g.e.**, s. 169- 175.

⁶⁵² Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 274; Gingrich, Luann Good; Preibisch, Keryy, "Migration as Preservation and Loss: The Paradox of Transnational Living for Low German Mennonite Women", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36, No. 9, November 2010, s. 1503.

⁶⁵³ Cowles, L. Spencer, "Charting a Third Way in Minority Education: Transformative Community in The Old Order Mennonite Church of Kreider County", *Anthropology and Education Quarterly*, Volume 36, Eastern Mennonite University, 2005, s. 386- 389; Gundy, Jeff, **a.g.e.**, s. 24.

Muhafazakâr Mennonitlerin arasında çocuklarını bir veya iki sınıflı okullara göndermeyip, evokulunu tercih edenler de vardır. Evokulu sisteminde kilisede verilen eğitim de önemli yer teşkil eder. Bu kesim, çocuklarını dış dünyanın olumsuz etkisinden tamamen uzaklaştırmak istemektedir. Bu eğitim tarzında, özellikle Hristiyanlık temelli bir eğitim programı yürütülmektedir. Böylece çocuklarının kendi inanç ve dini uygulamaları hakkında herhangi bir tartışmaya yol açacak etkiden uzak kalmaları sağlanmaktadır.⁶⁵⁴ Özellikle lise çağındaki gençlerin eğitimi evde verilmektedir. Bu eğitim çoğunlukla anne ve babalar tarafından bazen de kilise topluluğu tarafından verilmektedir. Aileler, bu şekilde, çocuklarını laik dünyadan ve kültürel farklılıklardan tamamen korumak istemektedirler. 2000 yılındaki sayımda, evde eğitim gören çocukların sayısının oldukça fazla olduğu belirtilmektedir.⁶⁵⁵ Ancak Muhafazakâr Mennonit çocukların başarı düzeyi, diğer Mennonit çocukların başarı düzeyinden daha düşüktür. Çünkü Muhafazakâr Mennonitler için çiftçilik yapmak, eğitim almaktan daha önemlidir. Onların eğitim alanında önem verdikleri konu ise İncil'in öğrenilmesi ve uygulanmasıdır.⁶⁵⁶

Muhafazakâr Mennonitlerin dışındakiler, dünya hayatına entegre olmuştur. Eğitim alanının genişlemesiyle sadece ziraat ve çiftçilikte çalışmayan Mennonit kesimi ortaya çıkmıştır. Bu yüzden birçok Mennonit, şehirlerdeki iş alanlarında çalışmaya başlamıştır. Böylece Amerikan kültürünü benimsemişlerdir. Özellikle genişleyen dünya hayatında yer edinebilmek için Central Committee'nin çabalarıyla, birçok yerde Mennonit kilisesinin sayısı artırılmış ve modern eğitim kurumları çoğaltılmıştır. Amerika, vatandaşlarına birçok yönden değişik fırsatlar sunmaktadır. Mennonitler de bu fırsatlardan yararlanmaktadır. Özellikle eğitilmiş Mennonitler, değişime daha yakındır. Bugün birçok Mennonit, sağlık, ilaç ve eğitim/akademik sektörlerinde çalışmalarını sürdürmektedir.⁶⁵⁷

Pazar okularının ilk kuruluş zamanı 1902 yılıdır. Bu yılda Ohio'nun Elida şehrinde yapılan Mennonite General Konferansı'nda neslin modernleşme, Amerikanlaşma konusunda tehdit altında oldukları ifade edilmiştir. Bu tehlikenin önüne

⁶⁵⁴ Kulig, Judith C.; Wall, Margaret; Hill, Shirley; Babcock, Ruth, "Childbearing Beliefs Among Low-German-Speaking Mennonite Women", *International Nursing Review*, Vol. 55, 2008, s. 421.

⁶⁵⁵ Bendroth, Margaret, **a.g.böl.**, s. 60- 61.

⁶⁵⁶ Maykovich, Minako Kurokawa, "Acomparative Study of Japanese, Italian and Mennonite Canadians: Aspiration Versus Achievement", *International Review of Sociology*, Vol. 1, No. 1, March 1971, s. 15.

⁶⁵⁷ Meyer, John W., **a.g.böl.**, s. 264- 266.

geçmek için Ohio'da ilk defa açılan Pazar okullarının insanları saygı ile birbirlerine kenetleyeceği düşünülmüştür.⁶⁵⁸

Günümüzde Mennonitler için Pazar okulları, hala önemli bir yere sahiptir. Mennonitler, pazar okullarında çocuk ve Pazar okulu müfredatı okutur. Pazar okullarında özellikle İncil temelli eğitim verilir. Bu eğitime en saygın kişiden başlanır. O da Eski Ahit'ten İbrahim olup, daha sonra diğer saygın kişiler öğretilir. Buna ek olarak İsrail çocukları, yeni yerlere yerleşmeden önce yolculuğa çıkan ailelerin başına gelen tehlikeler, vaadedilmiş topraklar, taze başlangıçlar ve Tanrı'nın cemaatten istekleri ders olarak işlenir.⁶⁵⁹

Günümüzde eğitimine devam eden Mennonit okullarından bazıları şunlardır:

1939 yılında kurulan Lancaster Mennonite Okulu, İsa Mesih merkezli bir eğitime sahip olup, bugün hala eğitimine devam etmektedir. Bu okul zamanla beş kampüse sahip olan, çok büyük bir Hristiyan Okulu haline gelmiştir. 1939 yılında Locust Grove Mennonite School'u, 1942'de Yeates School'u, 1949'da Kraybill Mennonite School'u, 1995'de Hershey Christian School'u ile birlikte çalışmalara imza atmıştır. Bundan sonra 2001'de New Danville Schoolu'u, 2003'de Locust Grove Schoolu'u, 2006'da Kraybill School'u ve 2015 yılında Hershey Christian School'u Lancaster School'una eklenerek, Lancaster Mennonite School beş kampüslü bir okula dönüşmüştür. Bu okul, kreş, anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise eğitimi vermektedir. Mennonit olmayan öğrenciler de kayıt yaptırabilmektedir. Mennonit perspektifine göre inanç ikrarını temel alan bir eğitim vermektedir. İsa Mesih merkezli eğitim veren bu okulda, Hristiyan öğretmenler, koçlar, yöneticiler ve memurlar iş birliği içerisinde öğrencilere İsa Mesih sevgisini birer model olarak gösterirler. Sadece ileri derece eğitim değil aynı zamanda öğrencilerin hayat boyu öğrenme becerilerini de geliştirmektedir. Ayrıca bu okul diğer ülkelerde de eğitim vermektedir. İlkokul altı yıldır. Ortaokul 7. ve 8.'inci sınıflardan oluşur. Lise de 4 yıl olup, 25 krediden oluşan kredili sistem ile eğitim vermektedir. Ortaokul dersleri hazırlık matematiği, bilim, sanat dili, sosyal bilimler, sanat, İncil, müzik, teknoloji, aile ve tüketici bilimi, bilgisayar uygulamaları, beden eğitimi, sağlık, dünya dilleri (İspanyolca, Almanca ve Fransızca) olarak uygulanmaktadır. Lise dersleri olarak tarım, bilim, teknoloji, sanat dersleri, İncil ve

⁶⁵⁸ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 174.

⁶⁵⁹ Roth, John D., **Practices**, s. 130.

kilise tarihi, işletme, bilgisayar ve bilişim teknolojisi, kariyer eğitimi ve hizmeti, kooperatif programları, sürücü eğitimi, İngilizce dersleri, aile ve tüketici bilimi dersleri, sağlık dersleri, güvenlik dersleri, beden eğitimi dersleri, öğrenime destek dersleri, matematik dersleri, biyoloji dersleri, İngilizce kompozisyon dersleri, psikoloji, dünya tarihi, müzik dersleri, bilim dersleri, sosyal bilgiler dersleri, teknik eğitim dersleri, dünya dilleri dersleri verilmektedir. Ayrıca atletizme de çok önem verilmekte olup, okullar arası şampiyonlukları bulunmaktadır. Erkek basketbol, kız basketbol, erkek futbol, kız futbol, hokey, santraç koşu, bowling, kız tenis, erkek tenis, kız voleybol, erkek voleybol, engelli koşu, kız softbol, erkek beyzbol ve erkek lakros takımları mevcuttur. Öğrencilerin okula ulaşımı için okul otobüsleri işlemektedir. Görsel sanat, tiyatro ve müzik kolları da mevcuttur. Okul aile ile iş birliği içerisinde eğitim sürdürülmektedir. ⁶⁶⁰

Iowa Mennonite School, 1940 yılında Iowa'nın Kalona ilçesinde kurulmuş olup, lise eğitimi vermektedir. Bu gibi Mennonit okullarına kayıt olmak isteyen öğrencilerin, Mennonit olması şart koşulmamaktadır. Tarım dersinde hayvan bilimi, ileri hayvan bilimi, bahçivanlık, ileri bahçivanlık, tarımsal hassas teknoloji, toprak ve koruma, tarımsal eğitim ve tarım, iletişim yöntemleri, bilim süreçleri, doğal kaynaklar, bitkiler ve hayvanlar, bitki ve tarımsal mekanik dersleri verilir. Sanat dersleri olarak sanata giriş, fotoğrafçılık, seramik, çizim ve baskı yapımı, bilgisayar grafikleri, tablo, heykeltıraşlık ve yaratıcı proje sanatı uygulanır. İncil dersleri olarak, Eski Antlaşma araştırması, Yeni Antlaşma araştırması, kilise ve Anabaptist tarihi, Hristiyan aile yaşamı, dünya çevresinde Hristiyanlık verilir. İş dersi olarak, klavye uygulamaları, dijital vatandaşlık, muhasebe verilir. Aile tüketici bilimi dersleri olarak, çocuk gelişimi, giyim tekstili, gıdalara giriş, iç mimari, mutfak sanatları uygulanır. Yabancı diller dersi olarak İspanyolca I, II, III ve IV verilir. Iowa iletişim ağı dersi olarak da psikoloji dersi verilir. Iowa online ileri seviye yerleştirme akademisi dersi olarak mikroekonomi, makroekonomi, istatistik, ABD hükümeti ve siyaseti, Amerikan tarihi verilir. Dil sanatı dersi olarak İngilizce temel kavramlar, İngilizce edebiyat, İngilizce kompozisyon, İngilizce iletişim, İngilizce araştırma, İngilizce Amerikan edebiyatı, İngilizce ileri derecede yazı, ileri düzey İngilizce, Roman I, İngilizce belagat, İngilizce temel, gelişmiş

⁶⁶⁰ Bkz. www.lancastermennonite.org

İngilizce kompozisyon ve uygulamalı yazı dersleri verilir. Matematik dersleri olarak cebir öncesi, cebir I ve II, geometri, yaşam becerileri matematiği, kişisel finans, matematik öncesi, bilgisayar programlamaya giriş, ileri düzey yerleştirme matematik verilir. Müzik dersleri olarak müziğe giriş, koral (dini orkestra), senfonik band, ileri müzik, konser korosu, gezici koro, müzik teorisi uygulanır. Çalışma salonu, kütüphane yardımcısı, akran öğreticisi, yaratıcı projeler, yönlendirilmiş çalışmalar dersleri de vardır. Fiziksel eğitim ve sağlık dersleri olarak, beden eğitimi, sağlık I ve II dersleri verilir. Fen dersleri olarak genel fen, biyoloji, kimya, fizik, ileri düzey yerleştirme kimya, anatomi ve psikoloji, hayvan bilimi, ileri düzey yerleştirme fizik, bitki bilimi, hayvan endüstrisi araştırması verilir. Sosyal çalışmalar dersleri olarak da dünya tarihi, Amerikan tarihi, Amerikan hükümeti, ekonomi, 19. ve 20. yüzyıl dünya tarihi bilgiler, güncel olaylar üzerine çalışmalar ve sosyoloji uygulanır. Bunun dışında, öğrenciler okuldaki kilisede ayinlere katılır. Yılda bir kere İncil dersi almaları gerekir. Okul aktiviteleri ve eğitim, aile ve kilise ile iş birliği içerisinde yürütülür. Anabaptist kökenli İsa Mesih merkezli bir eğitim programı uygulanır. Öğrencilerin, barış içinde Hristiyan disiplinine ve ayinleri uygulamaya göre yetişmeleri sağlanır. Bununla birlikte öğrencilerin başka insanlar için faydalı olabilecekleri yardım programı mevcuttur. Böylece grup yaşamı için gerekli olan hissiyatı kazanmaları sağlanır. Başka insanlara yardım etmiş olurlar. İsa Mesih merkezli eğitimleriyle öğrencileri barışçıl bir hayata hazırladıklarını ifade ederler. Bunun dışında şapel raporu denilen bir program mevcuttur. Bu program pazartesi, çarşamba, perşembe ve cuma günleri düzenlenir. Programda İncil'den alınmış bazı pasajlar skeç şeklinde canlandırılır. Haftanın ve günün önemine göre orkestra, konser gibi organizasyonlar yapılır. Mesela Noel kutlaması için dini koro kurulur. Bunun dışında özel bir gün veya hafta değilse, Tanrı'nın yaratma özelliğini bilimsel yollardan kanıtlama gibi çeşitli yaratıcı sunumlar düzenlenir. Okulun sanat, kulüp ve atletik aktiviteleri yoğundur. Spor aktiviteleri beyzbol, erkek ve kız basketbol, erkek ve kız golf, erkek ve kız yüzme, erkek ve kız tenis, koşu, erkek ve kız sakır, erkek ve kız basketbol, futbol, softbol, voleybol ve engelli koşudur. Okulun %62'si Mennonit, %38'i Mennonit olmayan öğrencilerden oluşur. Okul ayrıca her yıl Çin, Rusya, Almanya, Arnavutluk, Ermenistan, Ekvador, Kırgızistan, Karadağ, Güney Kore, Tacikistan, Türkiye ve Ukrayna'dan öğrenci kabul etmektedir. Okul ücreti yıllık 8.725 dolardır. Okul devletten herhangi bir ücret almamaktadır. Ayrıca Mennonit

Kilisesi'ne üye olan öğrencilere 3.675 dolar indirim uygulanmaktadır. Bununla birlikte her öğrenci 1.400 dolar burs almaktadır. Yurtdışından gelen bu öğrenciler, kalmaları için belirli ailelerin yanlarına verilir. Bu şekilde kültür alışverişi ve İngilizce öğrenimi sağlanmış olur.⁶⁶¹

Belleville Mennonite School, 1945 yılında Belleville, Pensilvanya'da kurulmuş ve hala eğitimine devam etmektedir. Bu okul, kreş, anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi verir. Öğretmenlerin Hristiyan olmasına özen gösterilir. Öğretmen ve aileler arasında sıkı bir ilişki vardır. 21. yüzyıl şartlarına göre akademik bir program düzenleyen okul, öğrencilerini kolej, iş hayatı ve yaşama hazırlamaktadır. Bununla birlikte öğrencileri Hristiyan topluluğunun bir parçası olarak yetiştirmektedir. İsa Mesih merkezli eğitim veren bu okul, öğrencilerini barışçıl bir yaşam ve İsa Mesih gibi bir lider olma üzerine bir program uygular. Sadece Mennonit çocuklarını değil elli farklı Hristiyan mezhepten öğrencileri de vardır. Bununla birlikte okul Venezuela, Brezilya, Japonya, Kore, Çin, Meksika, Güney Amerika ve Almanya gibi ülkelerden öğrenci almaktadır. Okul ekipmanlarının modern ve teknolojik olup, okul programı da modern bir şekilde düzenlenmiştir. Kreş programı özellikle çocukların kişisel, sosyal, akademik ve ruhsal açıdan gelişmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Anaokulu yarım gün ve tam gün olarak iki programlıdır. Anaokulunda özellikle birinci sınıfa hazır olma şeklinde bir program düzenlenir. Okuma, yazma, matematik, İncil, sanat, müzik, fiziksel eğitim, İspanyolca, bilgisayar ve öğrenmeye teşvik dersleri ile el işi yeteneklerini geliştirecek uygulamalar, özel geziler ve kütüphane ziyaretleri mevcuttur. İlkokulda okuma, yazma, edebiyat, dil, İngilizce kelimeleri heceleme, matematik, sosyal dersler, fen dersleri verilir. Ayrıca el işi yeteneklerini geliştirecek aktiviteler, teknoloji dersleri, geziler, özel projeler, deneyler, İncil dersleri, yazar ziyaretleri, topluluk eğitimi, okul günleri, konu projeleri, kar eğlencesi gibi birçok aktivite uygulanmaktadır. Ortaokul, lise ve gençlik çağına hazırlık olarak programlanmıştır. Genç insanlar olarak sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek hedeflenir. Konu projeleri, yaşayan tarih müzesi, kolej partnerleriyle birlikte yapılan bilim deneyleri, tiyatro, park gezileri, Noel ve sevgililer gününü kutlamak için partiler, Noel oyuncaklarını muhtaç ailelere verme, Washington DC gezisi ve daha birçok aktivite düzenlenmektedir. Spor salonunda

⁶⁶¹ Bkz. www.iowamennonite.org

bulunan şapelde öğrencilerin sorumluluk sahibi olmasını sağlayacak manevi dersler vardır. Özel program olarak belirtilen bilgisayar, fen, sanat, müzik, koro, beden eğitimi ve İspanyolca dersleri verilmektedir. Bu dersler dışında öğrenciler atletik takımlara, koroya katılma ve tiyatro oyunlarında görev alma gibi fırsatlara da sahiptir. Lise eğitimi, öğrencilerin koleje gitmeleri için düzenlenen programlara sahiptir. Öğrencilerin %85'inden fazlası koleje gidebilmektedir. Bu konuda özellikle Juniata Koleji ile iş birliği içerisinde çalışılmaktadır. Öğrencilerin bağımsız ve başarılı genç Hristiyanlar olmaları için çalışılmaktadır. Ruhani açıdan zenginleşmeleri için İsa Mesih merkezli bir eğitim verilir. Bunun için papazlar ve cemaat liderlerinin önderliğinde şapellerde İncil dersleri ve ibadetler yapılır ve gruplara katılırlar. Seçmeli dersler şunlardır; ev ekonomisi, koro, sanat, fotoğrafçılık, seramik, okul öncesi eğitim kurumları, ağırlık kaldırma, işyeri becerileri, sinema, tiyatro, teknoloji, ibadet ekibi, ses dersi, başarı dersleri (kimya, İngilizce, tarih, matematik), sosyoloji, dünya dinleri. Bunun yanında öğrencilerin liderlik yeteneklerini geliştirmek için öğrenci senatosunda görev alma, Ulusal Onur Cemiyeti'ne katılma, ibadet takımlarına katılma, haftalık öğrencilerin dua isteklerini paylaştığı ve birbirlerini ruhsal açıdan destekledikleri gruba katılma programları da uygulanmaktadır. Bütün bunların dışında İngilizce, matematik, fen, İncil, tarih, sanat ve müzik gibi normal dersleri de mevcuttur. Okul, bütün aktivitelerde teknoloji kullanmaktadır. Ayrıca beş bilgisayar laboratuvarının dışında beşinci sınıfta ve lise birinci sınıfta iken bütün öğrencilere iPad hediye edilmektedir. İnterneti her zaman rahatlıkla kullanabilen öğrenciler için laptop ve whiteboard eğitimi de verilmektedir. Öğrencilerin koleje gitmeleri için destek programları vardır. Ayrıca Juniata Koleji ile iş birliği içerisinde çalışmalarının yanısıra öğrencilerin bu koleji tercih etmeleri durumunda kolej, öğrencilere 200 dolar indirim uygulamaktadır.⁶⁶²

Western Mennonite School, 1945 yılında lise eğitimi için Salem Oregon'da kurulmuştur. Bu okula kuruluşundan bu yana spor salonu, yatakhane, idare binası, kilise ve 1990 yılından sonra da ortaokul eklenmiştir. Ayrıca her geçen yıl sınıf sayısı artmaktadır. Okul ücreti yıllık lise için 8.950 dolar, ortaokul için ise 7.395 dolardır. Bu ücret toplu verilebildiği gibi aylık da verilebilir. Okul, ulaşım ve öğle yemeği sunmaktadır. Otuz sekiz ülkeden öğrenci kabul etmektedir. Okulun %14'ünü

⁶⁶² Bkz. www.bmsprek12.org

yurtdışından gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrenciler için İngilizce yetenek geliştirme, Amerikalı öğrencilerle entegrasyon, Hristiyan inanç perspektifinden ahlaki karakter gelişimi sunulur. Bunlara ek olarak mükemmel bir akademik program, destekleyici topluluk, geliştirme ve liderlik fırsatları, ev sahibi ve evde yaşama deneyimi, akademik destek fırsatları da verilmektedir. İnançlı ve öğrenim dolu bir yaşama hazırlık amaçlı bir eğitim vermektedir. İsa Mesih merkezli oluşturulan programlarında öğrencilerin kendi güçlü yanlarını keşfetmesini sağlamak ve İsa Mesih'in öğretilerinin önemini incelemeleri için bir ortam sağlamaktadır. İsa Mesih merkezli, mükemmel eğitim, topluma faydalı olmak, barış, hizmet ve zengin imkanlarıyla öğrencileri hayata katmak ve hayatın ileriki safhaları için hazırlamak amaçlanmıştır. Ebeveynler, öğretim üyeleri, personel, mezunlar ve arkadaş topluluğu, İsa Mesih merkezli eğitimi desteklemek için bir araya gelir ve öğrenciler için eşi benzeri olmayan destek sistemi oluşturur. Böylece öğrencilerin saygınlık ilişkileri kurması, yerel ve küresel toplulukta genişleyebilecekleri olumlu bir ağ oluşturmaları sağlanır. Anabaptistlik temel alınarak nitelikli sınıf projeleri ve hizmet günleri sunulur. Öğrencilerin sınıfta ve toplulukta inanç yolculuklarını yönetmelerine, sunmalarına ve paylaşımlarına fırsatlar sunar. Hayatlarının bu dönemlerinde gençler kim olduklarını ve Tanrı'nın verdiği hediyeleri keşfederler. Aynı zamanda öğrencilerin ilgi alanlarını keşfetmeleri için spor, müzik, tiyatro, kulüpler ve liderlik fırsatları vardır. Okulun müfredatı, üniversiteye hazırlık yapan akademik program, geleneksel program, tüm çekirdek bölümlerde minimum 25 kredi, tüm temel bölümlerde sunulan ileri sınıflar şeklinde düzenlenmiştir. Rehberlik danışmanı tek tek, grup halinde ve sınıfta şeklinde yapılan akademik, kariyer, üniversite ve kişisel- sosyal danışmanlık sağlamaktadır. Dersler, uygulamalı sanatlar, güzel sanatlar, mukaddeme, iş ve kariyer eğitimi, bilgisayar, İngilizce, matematik, beden eğitimi, sağlık, fen, sosyal bilgiler ve dünya dilleri şeklindedir. Spor kulüpleri, takımlar ve yaz kampları öğrencilerin sorumluluk sahibi olmaları, kendi benliklerini oluşturma, kontrol etme, fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerine destek olma amacıyla programlanmıştır. Mezun öğrencilerin %85'inden fazlası kolej ve üniversiteye devam etmektedir. Öğrenciler mezun olduktan

sonra George Fox, Corban, Oregon, Oregon Eyalet, Cornell, Syracuse, Goshen, EMU, Seattle Sanat Enstitüsü ve Villanova gibi daha birçok üniversiteye başlamıştır.⁶⁶³

Lititz Area Mennonite School, 1979 yılında Lititz’de açılmıştır. Bu okul, günümüzde ilkokul ve ortaokul eğitimi vermektedir. Okulun misyonu Hristiyan eğitimi, tüm yaşamın yaratıcısı ve sürdürücüsü olarak İsa Mesih’te Tanrı’yı tanıyarak imanı, insan tecrübesine entegre etmektir. Özel, eğitilmiş ve deneyimli öğretim üyeleriyle birlikte yükseköğretim standartları, her öğrencinin ihtiyaçları karşılanarak onlarda güçlü bir toplum duygusu oluşturmayı palanlamaktadır. Anabaptist bir çerçeve içerisinde Hristiyan merkezli bir eğitim sunan okul, yedi temel değer ile hareket etmektedir. Bunlar, İsa Mesih merkezli olmak, ibadet, barış, mükemmellik, hizmet gücü ve topluluk bilincidir. Okul derslerinin yanısıra öğrencilerin problem çözmeyi öğrenmeleri, eleştirel ve yaratıcı düşünceleri, fikirlerini başkalarına anlatmaları gerekir. Bu öğrenme yaklaşımı, Lititz Bölgesi Mennonite Okulu’nun bütün çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim verme misyonunu kapsar. Bununla birlikte öğrencilerin ruhlarını yönlendirmek ve vücutlarını geliştirmek için ev ve kilise ile birlikte çalışmaktadırlar. Bu konuda Selanikli 4: 23- 24 ve İbraniler 4: 12, pasajlarında geçtiği üzere Tanrı bizi zihin, beden ve ruhla nasıl yarattığına dair iki örnektir, öğretisini temel alırlar. Tanrı, Sözü ve karakteri hakkında, günlük İncil dersi verilir. Bu şekilde Hristiyan disiplini İsa Mesih’e itaat için şapellerde ibadet ederler ve bu uygulamaya haftada bir aileler de katılır. İncil uygulaması her sınıfa entegre edilmiştir. Her hafta dua için de toplanılır. Müzik dersleri anaokulunda başlar ve ilkokul, ortaokul boyuca devam eder. İkokulda temel müzik müfredatı, şarkı söyleme, müzik teorisi, enstrüman çalma ve müzikle uğraşma gibi temel ilkeler üzerine kurulmuştur. Ortaokulda şan, müzik teorisi, müzik tarihi, çalma aletleri, müzik dinleme ve müzik düşünme gibi dersler mevcuttur. Sanat dersleri ile yaratıcılıkları geliştirilen öğrenciler, Van Gogh, Matisse, Picasso, Monet, Cezanne, Cassatt, Catlin ve Homer gibi sanatçıları da incelemektedir. Fiziksel eğitimleri için aldıkları beden eğitimi dersi ile birçok spor dalında meşgul olurlar. Kütüphane dersi ile bilginin nasıl araştırıldığı, bilgiyi kullanma yöntemleri, yazarlar ve dünya Hristiyanlığı hakkında bilgi edinirler. İlk yılda başladıkları bilgisayar dersleri ile bilgisayarı kullanmayı, internet araştırması yapmayı, çeşitli programlar kullanmayı öğrenirler.

⁶⁶³ Bkz. www.westernmennoniteschool.org

Anaokulunda okuma, yazma, İncil, heceleme, matematik, dilbisi dersleri verilir. İlkokulda, okuma, yazma, matematik, İncil, dilbilgisi, heceleme, sosyal çalışmalar ve fen dersleri uygulanır. Ortaokulda İncil, dil sanatları, matematik, sosyal bilgiler, fen ve İspanyolca dersleri vardır. Bunlara ek dersler de mevcuttur. Bu dersler ile tarihi, bilimsel, yaratıcı ve analitik konular hakkında bilgilerini derinlemesine araştırmalarını sağlamak, bildiklerini genişletme, ilgi alanlarıyla yeni ve heyecan verici şekilde etkileşim kurmak, akranlarıyla iş birliği yapmak, öğrenme sürecinde yaratma, bulma, keşfetme, öğrenme, soru sorma ve sevinç duyma için zaman ve rehberlik vermektedir. Ayrıca kız ve erkekler için voleybol, basketbol, futbol takımları ve müzik koroları, tiyatro, orkestra takımları da mevcuttur.⁶⁶⁴

2.6.1.2. Mennonit Üniversiteleri

Mennonitler, ilköğretim ve lise eğitimi veren okullarını açtıktan sonra eğitimlerine devam etmek istemiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Mennonitler arasında daha yüksek eğitim alma konusu gündeme gelmiştir. Bu sebeple Mennonit gençlerin dinlerinde yasak olan yollara girmediği, sadece kendi kardeşlerinden daha azimli olan bu gençlerin, kendilerini kolej ve üniversite okuma yoluna verdikleri ifade edilir. Bu şekilde bazıları onurla mezun olurken, bazıları kiliseye geri dönüş yapmıştır. Dini liderler de yaşam kalitesinin artması taraftarıdır. Bu yüzden daha kültürlü olan mezhep liderleri harekete geçmiştir. Bu kişiler Genel Konferanstan olan John H. Oberholtzer, Daniel Hoch, Daniel Krehbiel ve Ephraim Hunsberger'dir. İlk konferanslarda, papazların eğitimi açısından okulların kurulması gerektiğine karar verilmiştir. Böylece, 1863 yılında Illinois'in Summerfield ilçesinde Mennonit Mezheplerin Hristiyan Eğitim Enstitüsü ağır şartlar altında açılmıştır.⁶⁶⁵ Savaşa katılmadıkları için Mennonitlerin devlete verdikleri vergilerin oldukça yüklü olması sebebiyle, savaş zamanlarında ekonomik olarak sıkıntıya düşmüş, kendi evlerini ve kiliselerini inşa etmede gecikmişlerdir. Sonunda, 1866 sonbaharında düzenli binalarını inşa etmişlerdir. Bu binalar ortak kurumlardan oluşmaktadır. Ohio'nun Wadsworth ilçesinde, ilk defa sadece kendi mezheplerine ait özel enstitü de inşa etmişlerdir. Bu olay, Volksblatt'da bütün

⁶⁶⁴ Bkz. www.lams.info

⁶⁶⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 299- 300.

dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu yüzden çeşitli Mennonit yerleşim yerlerinden ve merkezden birçok kişi burayı ziyaret etmiştir.⁶⁶⁶

Ohio'nun Wadsworth ilçesine kurulan enstitü daha önce Summerfield'de kurulan Hristiyan Eğitim Enstitüsü'dür. Bu enstitü, ilk öğrencisini 2 Aralık 1868 tarihinde almıştır. Enstitü direkt olarak Genel Konferans'ın kontrol heyetinin gözetimi altına girmiştir. Ancak, 1878 yılında okul kapatılmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte yüksek eğitim ve öğretim denemesi başarısız olmamıştır. Birçok kilise lideri bu Mennonit Enstitüsü'nde ilk eğitimini zaten almıştır. Wadsworth'de güney Alman ve Rus kiliseleri arasındaki kilise okulları hala varlığını sürdürmektedir. Ohio Enstitüsü'nün kapanmasından sonra, 1882 yılında Kansas Newton'da Alexanderwohl cemaatinde, Kansas Konferansı küçük bir Vorbereitungsschule açmıştır. Sonraki yıl bu bina Halstead'a inşa edilmiştir. 1893 yılında Halstead Enstitüsü, Bethel Koleji'ne verilmiştir. Bu kolej Newton'da bulunmaktadır. Kolejin yönetimini konferansın onayı ve desteği ile gönüllü ortaklar yapmaktadır. Bethel Koleji, kurulduğundan beri batı kiliseleri arasında oldukça etkili bir yere sahip olmuştur. Birçok kilise lideri ile misyoner, bu fakültede eğitim almıştır. Daha sonraları fakülte, Batı Bölgesi Konferansı'nın denetimi altına girmiştir. Sunulan rapora göre, fakülteye giren öğrenci sayısı müzik öğrencileri hariç olmak üzere iki yüz yetmiş birdir. Bundan önceki yıldaki öğrenci sayısı ise iki yüz ellidir. 1895 yılında bir grup adam, iş birliği oluşturarak, fon sağlayarak İndiana'nın Elkhart ilçesinde hazırlık ve İncil okulu inşa etmiştir.⁶⁶⁷ Bu enstitü, Elkhart Enstitüsü Birliği olarak isimlendirilmiştir. Ancak okul, Elkhart Enstitüsü olarak bilinmektedir. On yıl varlığını devam ettiren bu enstitü, gönüllü olarak Mennonite Board of Education'a satılmıştır. İndiana'nın Goshen şehrinde yeni bir bina inşa edilerek,⁶⁶⁸ okul 1902 yılında Goshen'e taşınmış ve Goshen Koleji adı altında daha büyük bir kolej olmuştur. Muhafazakâr Mennonitler ile Amiş Mennonitleri kilise okullarının ne kadar gerekli olduğunun farkına varamamışlardır. Goshen Koleji ise genç ve etkili liderlerin önderliğinde, kilise tarafından kontrol edilen eğitim enstitülerinin gerekliliğinin farkındadır. Bu sebeple kolej, birçok yabancı misyoner ve kilise lideri yetiştirmiştir. İlk mezunlar arasında, John S. Coffman bulunmaktadır. Coffman ilk

⁶⁶⁶ Krehbiel, H. P., **a.g.e.**, s. 126.

⁶⁶⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 300- 302.

⁶⁶⁸ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 28.

evanjelist olmakla birlikte, Elkhart okulunun kurulmasında önderlik eden kişidir. 1899 yılında ölene kadar da Trustees Board'ın başkanlığını yapmıştır.⁶⁶⁹

1896 yılında Nebraska Konferansı ve Amerika Konferansı olmak üzere iki konferans gerçekleşmiştir. Amerika konferansı, Pensilvanya, Indiana ve Ohio'da düzenlenmiştir. Bu konferansta alınan karar, Marion, Ontario ve Kansas gibi bazı yerleşim yerlerinde bulunan Mennonit topluluklarının okul ihtiyacının karşılanmasıdır. Konferanslarda, belirlenen yerlerde enstitü açmak için toplantılar düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu toplantılarda alınan kararlarla birlikte birçok yerde iki, yedi, on dört ve buna benzer sayıda sınıflardan oluşan enstitü kurulmuştur. Ayrıca Kansas McPherson'da Sabbath Okulu da açılmıştır.⁶⁷⁰

Bruedergemeinde cemaati, 1898 yılından sonra Kansas McPherson'da Dunkard kolejinin eğitim işlerinde Dunkardlarla birlikte çalışmıştır. İsa Mesihte Mennonit Kardeşler cemaati de 1902 yılında Elkhart'da İncil Eğitim Okulu'nu kurmuştur. İndianalı küçük bir grup, bu okulun teminatını üstlenmiştir. Birkaç yıl ayakta duran bu okul, desteklenmediği için daha sonra terk edilmiştir. 1908 yılında kendilerine ait Kansas Hillsboro'da Tabor Koleji'ni açmışlardır.⁶⁷¹ Bu koleji kuran Muhafazakâr Mennonitlerin amacı, genç Mennonitleri bencil ve günahkâr dünyadan korumaktır. Böylece genç Mennonitler, güvende ve sadık kalacaklardır.⁶⁷²

Mennonitler, yeni nesil öğrencilere sunduğu eğitim kitaplarının çevirisinde orjinal metne sadık kalarak, gerçek anlamın dışına çıkmadan çeviri yapmaları gerektiğinden, ders kitaplarını günümüze uyarlamakta biraz zorlanmaktadır. Ayrıca şehit olmuş atalarının çektikleri zulümleri, işkenceleri ve ölümlerinin tarihlerini yeni nesillere aktarmak istemişlerdir. Bununla birlikte, İncil'in dışında yeni nesilleri uyarıcı ve onlara cesaret verici kitapların da olması gerektiğine inanılmıştır. Örneğin The Church and Sunday School Hymnal, isimli ilahi kitabı bestelenmiş ve 1902 yılında Dayton Virjinya'da basılmıştır. Ayrıca Life Songs adlı kitap da komite tarafından bestelenmiştir. 1911 yılında da kitaba eklemeler yapılmıştır. Bu kitabın hala kullanıldığı ifade edilir. Pazar okullarında bebek vaftizi ile ilgili Infant Lesson Book for Use in

⁶⁶⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 303.

⁶⁷⁰ Huffman, J. A., **a.g.e.**, s. 111- 112.

⁶⁷¹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 303; Ottoson, Robin Deich, "The Battle Over The Flag: Protest, Community Opposition and Silence in The Mennonite Colleges in Kansas during The Vietnam War", *Journal of Church and State*, Vol. 52, No. 4, Oxford University, November 2010, s. 702.

⁶⁷² Juhnke, James C., **Vision, Doktrine, War**, s. 165.

Sunday School, adlı kitap okutulmaktadır. Ayrıca gençlere rehberlik etmesi amacıyla soru ve cevaplardan oluşan bir kitapçık da basılmıştır. Bu gibi kitaplar, Lancaster Conference of Mennonites piskoposluğunun izniyle, Mennonite Publishing Company tarafından basılmıştır.⁶⁷³

Mennonitler, Mennonit tarihi ve diğer konular hakkında kitapların basılmasına çok önem vermiştir. Bu yüzden kilise tarafından The Mennonite Publication Board 1908 yılında kurulmuştur. Aynı zamanda Scottdale, Pensilvanya'da The Publishing House kurulmuştur. Bu yayın evi hala varlığını sürdürmektedir. Mennonit yazarlar tarafından seksen altı alanda kitap basılmıştır. Bu kitaplar genelde ahlak, eğitim, tarih, fen ve ibadet konularında yazılmıştır.⁶⁷⁴

Mennonit eğitim sisteminin zirveye ulaştığı an Bluffton Koleji ile Mennonite Seminary, yani Mennonit İlahiyat Fakültesi'nin kurulduğu andır. Bu enstitüler birkaç araştırmaya kaynaklık etmektedir. 1912 yılına ait Mennonit makalelere sahiptirler. Bu makaleler, Pensilvanya Germantown ilçesinde yer alan Mennonit İlahiyat Fakültesini savunan bir tarzda olup, Rev. Silas M. Grubb tarafından kaleme alınmıştır. Bu makalelerin Mennonit kollarının iş birliği içinde enstitüleri kurduğunu ifade etmesi üzerine, Merkez Mennonit Koleji'nin başkanı Dr. S. K. Mossiman makalelere bir cevap yazmıştır. Goshen Koleji'nin başkanı N. E. Byers ise Başkan Mossiman'a bu birlikteliğin sadece ilahiyat fakültesi için organize edildiği ve üç kolej arasında bağlantı olmasının da iyi bir durum olduğunu ifade eden bir mektup yazmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra N. E. Byres, S. K. Mossiman ve Bethel Koleji'nin başkanı J. W. Kliewer, Pensilvanya'dan A. S. Shelly ile birlikte Chicago'da bu konuyu görüşmek üzere bir toplantı düzenlemiştir. Bu konferans resmi bir toplantı olmasa bile Warsaw ve İndiana'dan gelen beş kilise temsilcileri ile yapılmıştır. Bu kiliseler, Genel Konferans Mennonitleri, Eski Mennonitler, İsa Mesih'te Mennonit Kardeşler, Illinois Konferansı ve Defenceless Mennonitleri'dir. Bu konferansta, Merkez Mennonit Koleji (1902 yılında Ohio Bluffton'da kurulmuştur) ile birlikte enstitülerin birbirleri ile iş birliği içinde olmalarına karar verilmiştir. Liberal Sanatlar Koleji, İlahiyat Fakültesi ve Müzik Konservatuvarı bölümleri arasında iş birliğine karar verilmiştir. Sonraki yıl Merkez Mennonit Koleji mütevellileri, yeni bir organizasyon oluşturmuştur. Bu yeni

⁶⁷³ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 113- 114.

⁶⁷⁴ Heatwole, L. J., **a.g.e.**, s. 29- 30.

organizasyona göre, Bluffton Koleji ve Mennonit İlahiyat Fakültesi başkanlığına S. K. Mossiman, Liberal Sanatlar Koleji Dekanlığına da N. E. Byers getirilmiştir. Bir sonraki yıl da İlahiyat Fakültesi dekanlığına J. H. Langenwalter getirilmiştir. Illinois Bloomington'dan olan John Ropp da enstitüye finansal destek sağlamıştır. Enstitü 1914 yılında kurulmuş ve bu yıldan beri büyüme göstermiştir. 1918 yılına ait olan rapora göre, yaz döneminde üç yüz kırk öğrenci çeşitli bölümlerde eğitim görmüştür. Liberal Sanatlar Koleji'nde yüz elli üç öğrenci kayıtlıdır. İlahiyat Fakültesi'nde ise on altı öğrenci bulunmaktadır. Kayıtlı diğer öğrenciler ise müzik ve ayrıcalıklı öğrencilerdir.⁶⁷⁵

I. Dünya Savaşı'na kadar Mennonitlerin Amerika'daki yedi okulu, yüksek eğitim seviyesine ulaşmıştır. Öncelikle hazırlık okulu şeklinde temel eğitim aldıktan sonra gittikçe gelişen programlarıyla üst sınıflara geçmişlerdir. Kolejlerde dini misyon ve sosyal kontrol odaklı başarılı eğitim vermişlerdir. Burada sosyal kontrolden kasıt, Mennonitlerin Amerikan toplumunda çalışmasını sağlamak, Mennonit değerlerini yaymak, eğitilmiş genç nesilleri, kiliseden Amerikan toplumuna kazandırmak ve Mennonitlerin liderliğini üstlenebilecek bireyler yetiştirmektir.⁶⁷⁶ Bununla birlikte Mennonit enstitü ve kilise kurumlarının alt ve üst olmak üzere çeşitli pozisyonlarına kaliteli adaylar yetiştirmek planlanmıştır. Bu yüzden 20. yüzyılın ortalarında, özellikle Mennonitlerin kendi içlerinde eğitilmiş insanların yetiştirilmesine özen gösterilmiştir.⁶⁷⁷ 20. yüzyılın ortalarında özellikle şehirlere yerleşen Mennonitler, şehir hayatını gördükten sonra eğitim alanında yenilik yapmanın gerekli olduğunu görmüştür. Eğitim sistemlerinin geliştirilmesi için faaliyetlere başlamışlardır. Bunun için birçok Mennonit kuruluşu, finansal açıdan eğitime destek vermiştir.⁶⁷⁸

Yukarıda sayılan kolejlerin dışında küçük kolejler de bulunmaktadır. Bir de Mennonitlere ait arazilerde de fakülteler açılmıştır.⁶⁷⁹ Kurulan bu üniversitelerin birçoğu İngilizce isimler olarak bugün hala eğitimine devam etmektedir. Bununla birlikte bugün Amerika'nın birçok ilinde Mennonitlerin üniversiteleri mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır: Canadian Mennonite Üniversitesi, Anabaptist Mennonite Biblical Seminary, Bethany Koleji, Columbia Bible Koleji, Eastern Mennonite

⁶⁷⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 303- 304.

⁶⁷⁶ Juhnke, James C., **Vision, Doktrine, War**, s. 163- 164.

⁶⁷⁷ Kniss, Fred, "Conflict and The Telling of North American Mennonite History", *Journal of Mennonite Studies*, vol. 23, 2005, s. 107.

⁶⁷⁸ Steiner, Sam, **a.g.m.**, s. 159.

⁶⁷⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 306.

Seminary, Fresno Pacific Üniversitesi, Fresno Pacific University Biblical Seminary, Hesston Koleji, Maranatha Bible School, Menno Simons Koleji, Rosedale Bible Koleji, Steinbach Bible Koleji, Wadsworth Enstitüsü vb.⁶⁸⁰ Bunlardan başka daha birçok üniversite açılmıştır. The Two Centers for Mennonite Brethren Studies at Pacificand Tabor Colleges, The Associated Mennonite Biblical Seminaries, Bethel College in Kansas, Goshen College, Tabor College, Fresno Pacific College, Eastern Mennonite College, The Archives of The Mennonite Church, The Mennonite Historians of Eastern Pennsylvania, and The Lancaster Mennonite Historical Society adlı enstitüler ve üniversiteler Mennonit arşiv ve çalışmalarına katkıda bulunmuştur.⁶⁸¹

Günümüzde Eastern Mennonite Üniversitesi ve Goshen Üniversitesi gibi birçok Mennonit üniversitesinde ve kolejinde yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık alanında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda fiziksel, ruhsal, finansal ve sosyal alanlarda öğrencilere destek verilmektedir. Bu destek için üniversiteler ve kolejler, çeşitli Mennonit kuruluşları ve kiliselerle iş birliği içinde çalışmaktadır. Mennonit üniversite ve kolejleri, pazar okulları, kiliseler ve papazlarla birlikte üniversite ve üniversite sonrası eğitim için birlikte çalışmalar yapmaktadır. Üniversite ve kolejden mezun olan öğretmen, doktor ve hemşire gibi birçok kişi, Mennonitlere ait olan anaokulunda, ilkokulda, ortaokulda, liselerde ve pazar okullarında göreve başlamaktadır.⁶⁸²

Bugün Mennonitlerin çoğunluğu üniversite eğitimi almış kimselerdir. Mennonitler, kiliselerde verilen geleneksel dini eğitim sisteminin bugünkü hayat şartlarına cevap verebilecek nitelikte olmadığını düşünmektedir. Çağdaş yaşamdaki, dini ve felsefi meselelere cevap vermekte zorlandıklarını kabul eden Mennonitler, diğer fikirleri dinlemeye ve anlamaya açık olduklarını ifade ederler.⁶⁸³

Bethel Koleji, Mennonitlerin Kuzey Amerika'da kurduğu en eski üniversitedir. Bethel Koleji'nin resmi sayfasına göre kolej, 1887 yılında Newton, Kansas'da kurulmuştur. Bugün Bethel Koleji'nin 32 fakültesi bulunmaktadır. Bu koleje Mennonit olmayan öğrenciler de kayıt yaptırabilmektedir. Her öğrenciye bir danışman hoca

⁶⁸⁰Bkz. <http://gameo.org/index.php?title=Special%3ASearch&profile=default&search=mennonite+university&fulltext=Search>

⁶⁸¹ Juhnke, James, C. **Vision, Doktrine, War**, s. 12- 13.

⁶⁸² Nana, Tomomi, "Faith of Work Mennonite Beliefs", s. 281- 282.

⁶⁸³ Fretz, J. Winfield, "Newly Emerging Communes in Mennonite Communities", *International Review of Modern Sociology*, Vol. 6, Spring 1976, s. 110- 111.

verilir. Bu danışman hoca, öğrencinin dersler, maddi ve manevi yönden ihtiyaç duyduğu yardımı verir. Öğrencilerin %98'i finansal açıdan yardım alır. Amerikan öğrencileri için harç ücreti, oda, depozito, öğrenci aktiviteleri için ödeme, kitap, sağlık sigortası olmak üzere toplam 38.175 dolardır. Yurtdışından gelen öğrenciler için ise harç, depozito, oda, kişisel harcamalar, yaz için yaşam harcaması, seyahat, sağlık sigortası, kitap ücreti 42.230 dolardır. Derslere ek olarak on dört spor kulübü, elli farklı kulüp, sanat kulüpleri ve kilise hizmetleri bulunur. Fiziksel, sağlık, akademik ve kariyer hedefli, ek hizmetleri mevcuttur. Öğrencilerin özel ilgi alanlarına göre, yeteneklerini geliştirebilecekleri, kariyerlerini tasarlayabilecekleri özel eğitim programları mevcuttur. Buna bireyselleştirilmiş uzmanlık alanı denilmektedir. Bu programlar için öğrenciler, en az 3.0 not ortalamasına sahip olmalı, bir danışman hocanın ve iki sponsor fakülte danışmanının koordinasyonu ile hareket etmelidirler. Bunlar çevre bilimleri (biyolojide birincil yoğunlaşma), cinsiyet çalışmaları (çeşitli programlardan birinde yoğunlaşma), toplum onarıcı adalet (sosyal hizmette yoğunlaşma), yaratıcı yazı (İngilizce konsantrasyon), on konu (tarihte yoğunlaşma), müzik tiyatrosu (müzik veya iletişim sanatında yoğunlaşma), sinir bilimi (psikolojide yoğunlaşma), ön mühendislik (metamatikte yoğunlaşma) ve barış, adalet ve çatışma araştırmaları (İncil'de ve dinde yoğunlaşma)'dır. Bunun dışında mezun olmadan önce staj, araştırma yolu, iş tecrübesi veya gönüllü hizmet yoluyla da ders kredisi alınabilmektedir. Herhangi bir konuyu araştırmak için yardıma ihtiyaç duyulduğu zamanlarda, Akademik Gelişim Merkezi, öğrencilere kaynak vermede ve bulmada yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda öğrencinin mesleğine karar verme aşamasında, Deneysel Öğrenme ve Kariyer Hizmet Ofisi, öğrencilerin akademik çalışmalarını gelecekteki kariyerleriyle nasıl bağlayacağını göstermektedir. Bunların yanında, öğrencilerin araştırırken eğlenmesini sağlayan Keşif Macera Kursu bulunmaktadır. Bu kurs ile öğrencinin liderlik özelliğini ön plana çıkarması, fiziksel, sosyal, ruhsal, duygusal ve entellektüel olarak öğrencinin meydan okuması amaçlanmaktadır. Danışma sınıfları da birinci sınıflar için danışma ve uzman danışma şeklinde ikiye ayrılır. Birinci sınıflar için özellikle kişisel, sosyal ve ruhsal alanda öğrencinin akademik odaklanması ve yardım alması sağlanır. Uzman danışma ise bu özelliklere ek olarak kariyer çalışmaları ön plana alınır.⁶⁸⁴

⁶⁸⁴ Bkz. www.Bethelks.edu

Bugün hala Indiana'da bulunan Goshen Koleji'nin 40 fakültesi, 47 yan dal fakültesi, 40 yüksek lisans, doktora, yetişkinler için devam programı, mezunlar için uygulama programları ve online programları mevcuttur. Goshen Koleji, Amerika'daki en iyi liberal sanat üniversitelerinden birine sahip olup, Amerika'daki Mennonit olmayan birçok öğrenciye eğitim vermektedir. Buna ek olarak, diğer ülkelerden de birçok öğrenci kabul etmektedir. Bununla birlikte Çin, Peru, Senegal, Tanzania, Kamboçya gibi birçok ülkeye de öğrenci göndermektedir. İsa Mesih merkezli eğitim veren Goshen Üniversitesi, Amerika'daki en iyi yurtdışı çalışma programına sahip olan elli üniversite arasında 4. sıradadır. 1968 yılından günümüze kadar 7.700 öğrenciyi 24 ülkeye gönderdikleri bilinmektedir. Ayrıca Ekolojik Yenilenme Enstitüsü, Latin Eğitim Başarı Enstitüsü, Küresel Anabaptizm Araştırmaları Enstitüsü ve Temel Değerler Enstitüsü olmak üzere dört enstitüsü mevcuttur. Bununla birlikte Kültürlerarası ve Uluslararası Eğitim Merkezi, dünya çapında öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet vermektedir. Kültürlerarası akademik, sosyal, ruhsal ve duygusal olarak hizmet veren bu merkez ile öğrencilerin dünyanın farkında olmaları sağlanır. Üniversite öğrencilerinin %80'inden fazlası bu hizmete katılmaktadır. Ayrıca Kenya, Çin, Senegal, Kamboçya, Hindistan, Ekvador, Tanzania ve Paraguay gibi birçok ülkenin iş, eğitim, İngilizce dersleri ve kültür alanında gelişmesi üzerine uygulamaları mevcuttur. Gelişmekte olan ülkelerin hapishanelerindeki mahkûmlara da özel eğitim verilmektedir. Ayrıca Mısır, İngiltere, Fransa gibi birçok ülkeye gezi düzenlenmektedir. Bu gezilerle öğrenciler, akademik ve sanatla ilgili konferanslara, seminerlere katılırlar. Üniversitenin öğrenci senatosu da öğrencilerin liderlik, yönetebilme, proje hazırlama ve araştırma yapma özelliklerini geliştirmek için kurulmuştur. Üniversitenin Eğitim Hizmet Dönemi (Yurtdışında Eğitim), Sürdürülebilirlik Liderlik Yarışması, Akçaağaç Araştırmacıları Yaz Araştırması, Kültürlerarası ve Uluslararası Eğitim Merkezi, ICore Teknoloji Girişimi adlı oluşumlar ile öğrencilerin birçok konuda araştırma yapmaları için imkanlar sunulmaktadır. Örneğin ICore Teknoloji Girişimi bütün öğrencilere ipad hediye etmektedir. Goshen Koleji, barışçıl Mennonite Kilisesi ile kök saldığı için, öğrencilerin çeşitli kulüp, sanat ve spor aktivitelerinin yanı sıra dini aktiviteleri de vardır. Bu konuda özellikle kolejin kampüs papazları öğrencilere danışmanlık yapmaktadır. Öğrenciler, ibadet edebilecekleri şapellere, araştırma programlarına, hizmet imkanlarına ve İncil çalışmalarına sahiptir. Ayrıca ibadet ekipleri kurulmuştur. Bu ekiplerle ibadet

edilmekte, dini hizmetler sunulmakta ve İncil araştırmaları yapılmaktadır. Öğrencilere yıllık ibadet kitapçığı dağıtılmaktadır. Bu tarz hizmetler online olarak da sunulmaktadır. Ayrıca Mennonitler için ibadet sayılan müzik konusunda da müzik koroları kurulmuştur. Bu korolar haftalık ve yıllık çeşitli programlarda gösteri yapmaktadır. Ayrıca bu korolar müziklerini düzenlenen turlar sayesinde herkese ulaştırmaktadır.⁶⁸⁵

Tabor Üniversitesi eğitimine 3 öğretim üyesi ve 39 öğrenci ile başlamıştır. Tabor Üniversitesi bugün hala Kansas'ta eğitimine devam etmektedir. Tabor Kolejinin bugün lisans, yetişkin, mezuniyet sonrası, online, yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur. Lisans harç parası yıllık 36.775 dolardır. Lisans programı 26 lisans düzeyinde fakülteye sahiptir. Kolej on farklı ülkeden öğrenci kabul etmektedir. Kolej, bu öğrencilerin viza, pasaport işlemlerinden kalacak yerlerine kadar öğrencilere yardım etmektedir. Lisans öğrencilerine yönelik Başkanlık Liderlik Programı ve Lohrenz Onur Programı düzenlenmektedir. Bu programlar ile öğrencilerin liderlik vasıflarının, ruhsal, duygusal, fiziksel olarak gelişmelerinin ve akademik ve kariyer bakımından zenginleşmelerinin sağlanması amaçlanır. Ayrıca bu program ile birçok öğrenciye burs imkânı sağlanmaktadır. Bunların dışında öğrencilere, yaşam programı, öğrenci etkinlikleri, atletizm, okul öncesi spor, müzik ve tiyatro, düzenli şapel ve eğitim etkinlikleri, öğrenci ibadet ve küçük gruplar, öğrenci organizasyonları, misyon ve hizmet gezileri, danışmanlık, öğrenci başarı ve kariyer hizmetleri şeklinde programlar mevcuttur. Ayrıca Kampüs Papazlık Konsili diye bir organizasyon vardır. Bu organizasyon öğrencilere İsa Mesih ve Tanrı Krallığı yolunda çeşitli aktiviteler düzenler. Mesela bu programlardan şapel ve ibadet gruplarında papazlar, öğrencileri İsa Mesih'in yoluna çekmek için düzenli toplantılar yaparlar. Hristiyanların ruhsal gelişimlerine katkı sağlamak için şapellerde öğrencilerin ve misafirlerin konuşma ve okuma yapması sağlanır. Her pazartesi akşam dokuzda Tarihi Kilise'nin bodrumunda erkek papaz eşliğinde, erkek öğrencilere şarkı söyleme, dua etme, ibadet etme programları uygulanır. Bu programlar sırasında frizbi, kickball gibi oyunlar da oynanır ve göl kenarına mangal yapmaya gidilir. Aynı şekilde kadın papaz eşliğinde, kız öğrencilere Havva ile ibadet, dua, cesaretlendirici projeler, hediye hazırlama, kart yazma, bowling, piknik gibi birçok aktivite düzenlenir. Ayrıca kızlar küçük gruplar

⁶⁸⁵ Bkz. www.goshen.edu

oluşturarak her hafta birine gider. Bu küçük gruplar diğer kızları duaya, ibadete teşvik ederler.⁶⁸⁶

Bluffton Koleji, 1899 yılında Ohio'nun kuzeybatısındaki Bluffton adlı küçük bir kasabasında kurulmuştur. Bu kolej ilk olarak Central Mennonite Koleji yani, Merkez Mennonit Koleji olarak açılmıştır. Bugün Bluffton Koleji akademik ve labratuvar araştırmalarıyla oldukça gelişmiş bir üniversitedir. Mennonit Kilisesi'ne bağlı olan bu kolejin 92 tane fakültesi mevcuttur. Yetişkin programı ve lisansüstü programları da mevcuttur. Bir Hristiyan üniversitesi olan Bluffton Koleji, çatışmanın barışçıl yollarla çözülmesi ve başkalarına hizmet verilmesi hususunda birçok ülkeden öğrenci kabul etmektedir. Yurtdışından gelen öğrencilerin yılda 15 bin dolar kazanmasını sağlayacak akademik burslar düzenlemiştir. Öğrenciler için kampüsün içinde konutlar düzenlenmiştir. Ayrıca birçok mağaza, kilise, restoran, park yeri üniversiteye yürüme mesafesindedir. Şehre araba ile iki saatlik bir mesafededir. Lisans programının Amerikan öğrencilerinin yıllık harcı 29.718, yurtdışından gelen öğrencilerin yıllık harcı da 40.950 dolardır. Yurtdışından gelen öğrencilerin kampüs içinde çalışarak 2.340 dolar, yaz mevsiminde çalışmaları durumunda da 4.960 dolar kazanma imkanları vardır. Öğrencilerin dünya genelindeki kültürleri, sosyal yaşamları, fakirliği, eğitim görmeleri ve kültür alışverişini sağlamak için Cross&Culture adlı program ile kısa dönemli Çin, Bolivya, Kentaki, Botswana, Şikago ve Trinidad'a geziler düzenlenir. Yetişkin programları ise sağlık yönetimi, hemşirelik sertifikasına sahip olup da bir hemşirelik fakültesinden mezun olmayanlar için düzenlenen program, lisans diploması olanlar için eğitim lisans programı, dış doktoru stajı şeklindedir. Kolej, sınıfta öğrenmeyi tamamlamak için birçok sanatsal ve kültürel etkinlik sunmaktadır. Müzikal konserler, görsel sanat sergileri, tiyatrolar, artist serisi performansları, dersler, okumalar gibi birçok etkinlik çevredeki diğer öğrencileri, çalışanları, aileleleri bir araya getirir. Özel programlar adı altında öğrencilere kısa ve uzun dönemli programlar düzenlenmektedir. Kolej araştırma labratuvarı ve kütüphanesi de oldukça gelişmiştir. Kariyer Geliştirme, Akademik Gelişim, Öğrenme Kaynak Merkezi, Yazı Merkezi adlı merkezler öğrencilerin her yönden ihtiyaçlarını sağlamaktadır. Kariyer Geliştirme, öğrencilerin kariyerleri için yapabilecekleri her türlü proje gibi şeylere destek verir. Akademik

⁶⁸⁶ Bkz. <https://tabor.edu>

Gelişim, akademik alanda her türlü ihtiyacın giderilmesini sağlar. Teknoloji Merkezi ve Yardım Masası, öğrencilerin teknolojik problemlerine bedava yardımcı olmaktadır. Örneğin öğrencilerin laptopları bedava bir şekilde tamir edilmekte, program yüklenmektedir. Tamir süreci boyunca da öğrenciye yedek laptop verilmektedir. Ayrıca kolej, engelli öğrencilerin tüm programlara erişimini sağlayacak imkanlar vermektedir. Böylece engelli öğrenciler kendilerini kısıtlayan durumlarını düşünmek zorunda kalmadan akademik çalışmalara odaklanabilirler. Öğrenciler futbol, basketbol, softbol, beyzbol, voleybol gibi birçok atletik takıma katılabilmektedir. Bu şekilde beden ve ruhsal açıdan gelişimlerini tamamlayan öğrenciler kişisel disiplin ve liderlik vasıflarını da geliştirebilirler.⁶⁸⁷

2.6.2. Misyonerlik ve Evanjeliklik

Mennonit misyonerlik hareketinin kökleri, onların ilk kiliselerine dayanmaktadır. Mennonitler, Yeni Ahit'te, ilk Yahudi Hristiyanların, kendi etkilerini kültürel ve coğrafik sınırları aşarak, Yunan- Roma dünyasına yaymalarını örnek alırlar. Hristiyanlık her gelenek, kültür, millet ve imparatorluk kültürünü kırarak derecede hareketli bir yapıya sahiptir. Böylece ilk Mennonit misyonerleri, Yeni Ahit'deki misyonerlik hikâyelerini örnek alarak görevlerinde güç kazanmıştır. Mennonitler, Matta 28: 18- 20 pasajlarında “git ve bütün milletleri müritlerin yap” ve Markos 16: 15 pasajında “bütün dünyaya git ve bütün yaratılmışlara iyi haberleri vaaz et” pasajlarında geçen emirle hareket ederler.⁶⁸⁸ Bu sebeple, 1811 yılında Mennonit Genel Derneği kurulmuştur.⁶⁸⁹ Aynı zamanda Mennonitler, kendi aralarında meydana gelen bölünmenin iyileştirilmesi için uğraşmıştır. 1811 yılında Genel Mennonit Derneği, papazların eğitimini geliştirmiş ve fakir kiliselere yardım için örgütlenmiştir. Böylelikle kiliselerin birçoğu bu topluluğa bağlanmıştır.⁶⁹⁰

Mennonitlere göre, İsa Mesih'in her yerde tanınması gerekmektedir. Bu yüzden Mennonitler, güçlü bir şekilde Evanjelizmi savunmaktadır. Böylece her inananın İsa Mesih'in görevlisi olduğuna inanırlar.⁶⁹¹

⁶⁸⁷ Bkz. www.bluffton.edu

⁶⁸⁸ Juhnke, James C., **Vision, Doctrine, War**, s. 141.

⁶⁸⁹ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 75.

⁶⁹⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 72.

⁶⁹¹ Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 28.

Hollanda kiliseleri, 1847 yılından beri Amsterdam'da kendilerine ait misyoner derneklerine sahiptir. Almanya ve Rusya kiliseleri de bu dernekleri, yaptıkları görevlerde desteklemektedir. Bu dernekler sayesinde 1851 yılında P. Jantz, Java'da ve Kuzey Rusyalı olan misyoner Henry Dirks, Sumatra'da misyonerlik faaliyetleriyle birer kilise kurmuştur. Aynı şekilde Hollanda Mennonit Kilisesi de etkili uzman adamlar yetiştirmiştir.⁶⁹²

Mennonitler, Avrupa dışında dünyanın bütün bölgelerinde serbest kilise uygulamasına gidilmesinin gerekli olduğunu vurgular. Özellikle üçüncü dünya ülkelerine misyonerlerin gönderildiği belirtilmektedir. Bu ülkelerde kilise disiplininin ve kiliselerin büyümesinin üzerinde durulması gereken bir konu olduğundan bahsedilir.⁶⁹³

Bütün kiliselerin, eğitim ve öğretim açısından harekete geçmeleri ile birlikte ruhsal yaşamlar yenilenmiştir. Aynı zamanda girişken çalışmalar da pazar okullarında kendini gösterir. Bu girişkenlik, misyonerlik ve Evanjeliklik yönünden gelişme sağlar. Bu konuda başı çeken kurum Genel Konferans'tır. Hoch, Oberholtzer ve Daniel Krehbiel, misyonerlik ve Evanjeliklik konusunda birlik olma konusunu görüşmüştür. Konferansın ilk resmi kararı, misyoner bir toplum kurma olmuştur. Ancak yabancı misyoner çalışması için hala vakit vardır. Bu konuda ilk gönüllü olan kişi Wadsworth okulundan mezun olan S. S. Haury'dir. Fakat misyoner tayin etme işlevi, kararsızlık yüzünden iki yıl ertelenmiştir. Daha sonra Amsterdam misyoner topluluğu ile yapılan görüşmeden sonra doğu İndies'de bağımsız bir organizasyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu organizasyon misyonerliği yerli kuzey Amerikan kıızılderililer arasında başlatmıştır. Bu amaçla S. S. Haury ve J. B. Baer Alaska'ya bir gezi düzenlemiştir. Ancak tereddüt içinde geri dönmüşlerdir. 1880 yılında ilk misyonerlik merkezi Arrapahoe Kıızılderilileri arasında oluşturulmuştur. Daha sonra diğer merkezler, diğer kabileler, eski Kıızıderili bölgelerinde, Arizona'daki Hopisler ve Montana'daki Şayenler arasında çalışılmıştır. Bu çalışma hala da devam etmektedir. Yurtdışında kurulan ilk misyonerlik merkezi, 1900 yılında Hindistan'dadır. Buraya gönderilen misyonerler, Rev. P. A. Penner ve J. F. Kroeker ile eşleridir. Diğer bir misyonerlik merkezi de Çin'de kurulmuştur. Genel Konferans'ın Yabancı Misyoner Komitesi,

⁶⁹² Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 76.

⁶⁹³ Jeschke, Marlin, **a.g.e.**, s. 138- 139.

yapılan konferansta, Amerika ve yurtdışı misyonerlik merkezlerinde çalışanların kırk beyaz ve yetmiş beş yerli çalışan olduğunu beyan etmiştir.⁶⁹⁴

Bruedergemeinde cemaati ev ve yabancı misyonerlikle yakından ilgilenmiştir. 1883 yılında ilk yerli işçilerini yabancı bir alana göndermişlerdir. 1885 yılında da ilk misyoner meclisi oluşturulmuştur. Yerli çalışanlar, Hindistan, Afrika ve Kuzey Amerika yerlileri üzerinde çalışmıştır. 1898 yılında ise ilk yabancı misyoner merkezi Hindistan'da açılmıştır. Cemaatin dokuz misyoneri yabancı alanlarda çalışırken geri kalan misyonerler ev* alanlarında çalışmıştır. 1917 yılında Güney Amerika'da misyonerlik çalışmalarına başlamak için buraya iki aile gönderilmiştir. Bayan T. K. Hershey ile Bayan J. W. Shank misyonerlik çalışmaları için Arjantin'e gitmiştir. Cemaat, 1883 yılında misyonerlik çalışmalarına kırk dolar ile başlamış, 1918 yılında bu miktar kırk yedi bin dolara yükselmiştir. Her üye için ortalama yedi dolar on sent düşmektedir.⁶⁹⁵

Misyonerlerin harcamaları, yapılan konferanslardan sağlanmaktadır. Özellikle Annual Conference, Evanjelik ve misyoner lisanslı bir kuruluş olup, geliri yüksektir.⁶⁹⁶

Krimmer Brueder cemaati misyonerlik görevine Kuzey Karolina'da zenciler üzerinde başlamıştır. Aynı zamanda Meksika'da, Afrika'da birkaç tane misyonerlik merkezi bulunmaktadır. Çin'de de misyonerlik merkezi kurmuşlardır. İsa Mesih'te Mennonit Kardeşler cemaati, geniş sayıda ev ve yabancı misyonerlere sahiptir. Sadece savaştan önce Afrika, Ermenistan, Çin, Hindistan, Tibet ve Güney Amerika'da elli misyoner çalışmaktadır. İlk yabancı misyoner, 1887 yılında Afrika'ya giden Eusebius Hershey'dir. Hershey ilk başta kilise ve otoritelerin desteğini almadan gitmiştir. Fakat daha sonra kilise, onun misyonerlik çalışmalarını desteklemiştir. Merkez Illinois Mennonit Konferansı ve Defencless Mennonitleri, Afrika'da birlikte kurdukları bir misyoner merkezine sahiptir.⁶⁹⁷

Mennonitler yıllık konferanslarında, misyonerlerin yaptıkları çalışmaları değerlendirmektedir. Bu konuda A Board of Foreign Missions kurulmuştur. Bu kurumun sekreteri, yabancı misyonerlerle bağlantı içindedir. Sekreter, topladığı bilgileri

⁶⁹⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 307.

⁶⁹⁵ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 308.

*Ev ile kastedilen anlam Mennonitlerin kendi vatanları olan Amerika'dır.

⁶⁹⁶ Edit. Publisher, C. H. Brunner, **Proceedings Of The Twenty- Fifth Annual Conference Of The Mennonite Brethren in Christ Of Pennsylvania**, Convened in Bethlehem, Pa., 1908, s. 4.

⁶⁹⁷ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 308.

rapor halinde yıllık konferansda sunar. Bunun dışında, yılda bir kere misyonerlik günü vardır. Bu gün pazar okullarında papaz tarafından yürütülen bir toplantıda görüşülür. Misyonerlik görevinde bulunan kişi yaptığı çalışmaları aktarır.⁶⁹⁸

Mennonitler, dağınık olan Mennonit yerleşimcilerini göz önüne alarak dini ve dünyevi işleri kombine ederek, gündemde olan konuları yayınlar. Bununla birlikte Mennonitler dünyevi ve politik yayınların tehlikesinin farkında olarak daha geniş bir şekilde, Mennonit cemaatlerine basın yoluyla ulaşmayı isterler. Böylece çeşitli konular hakkında Mennonit gazetesi yayınlanır. Haberler genellikle bayanlar tarafından yazılır. Yayınlanan başlıca haberler, Mennonitlerin yeni yaşamı, vaftiz, misyonerlik festivalleri, uyanış toplantıları ve yeni yapılan kilise binaları hakkındadır.⁶⁹⁹

Eski Mennonitler ile Amiş- Mennonitleri, İndiana Elkhart'da Mennonit Yayın Şirketi kurmuştur. Bu şirketin kurucusu ve başkanı John F. Funk'tır. Öncü olan kişi de bir evanjelist olan J. S. Coffman'dır. Coffman, seksenlerin sonu ve doksanların başında evanjelistliği yaymak için Orta Batı ve Kanada'daki tüm kiliseleri ziyaret etmiştir. Onun bu ciddi girişimci hareketini şirketler takip etmiş ve pazar okulu toplantıları düzenlenmiştir. Bu sayede genç erkek ve kadınlara kilise meseleleriyle ilgili olarak tartışma fırsatı verilmiştir. Bu bahsedilen meseleler misyonerlik meseleleridir. Misyonerliği ilk savunan kişi de Ohio Blufftonlu M. S. Steiner'dir. Bluffton'da pazar okulları konferansında Steiner, Chicago'da misyonerliğe başlanması teklifini sunmuştur. 1893 yılında yapılan bu konferanstan sonra daha fazla şehirde misyonerlik merkezi açılmıştır. Oldukça etkili çalışmalar yapan Steiner'in ilk misyonerliği 1898 yılında İndiana'da olmuştur. Ancak Steiner, 1909 yılında ölmüştür. Steiner ölene kadar misyonerlik işine önderlik etmiştir. Bundan sonra misyonerlik çalışmaları daha da gelişmiştir.⁷⁰⁰

1936 yılında göreve başlayan Evanjelik Mennonit grupları, özellikle genç insanlar üzerinde misyonerlik çalışmalarını üstlenmiştir. Daha sonra bu grup, Evanjelik Mennonite Misyon Konferansı ismini almıştır.⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Edit. Publisher, C. H. Brunner, **a.g.e.**, s. 5- 7.

⁶⁹⁹ Juhnke, James C., **Vision, Doktrine, War**, s. 89.

⁷⁰⁰ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 307.

⁷⁰¹ Guenther, Bruce L., "The Convergence of Old Colony Mennonites, Evangelicalism and Contemporary Canadian Culture: A Case Study of Osler Mission Chapel (1974- 1994)", *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 14, 1996, s. 100.

Mennonitler, İsa Mesih'in sözleriyle gerçek bir Hristiyan'ın, diğer bir kimsenin ihtiyaçlarına karşı bencil davranmaması gerektiğini belirtir. Günümüzde Mennonitlerin dünya çapında yardım kuruluşları faaliyet gösterir. Özellikle İsviçre, Hollanda, Rusya ve Kuzey Amerika'daki yaşlı, yetim, sakat, hasta ve ruhsal olarak hasta olan kimselerle ilgilenmişlerdir. MCC olarak bilinen Mennonit Merkez Komitesi ihtiyacı olan bu kimselere yiyecek, giyecek ve koruma sağlamıştır. Bu organizasyon dünya çaplı olarak faaliyet göstermektedir. MCC aynı zamanda açlık, eğitim ve bölgesel uyum için problemleri çözmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte Mennonite Felaket Servisi (MDS), doğal felakete uğramış insanlara yardım etmektedir. Mennonite Ekonomik Geliştirme Ortaklığı (MEDA) da ihtiyacı olan insanlara ve küçük iş kurmaya çalışan insanlara finansal destek sağlamaktadır. Gönüllü Servis (VS) de hasta, yaşlı, akıl ve ruh sağlığı yerinde olmayan ve bu gibi kimselere yardım etmektedir. Kuzey Amerika Mennonitleri de Mennonit Ortak Yardımı (MMA) adı altında hastane, ilaç, sigorta ve kilise üyeliği gibi görevlerde yardım etmektedir. Onlar, bütün sigorta şirketleri gibi ihtiyacı olan kız ve erkek kardeşlerine yardım etmekten memnun olduklarını dile getirmişlerdir. MMA özellikle fırtına, ateş ve sel baskını gibi afetlerde kayıp olan kimseleri bulmak için çalışmaktadır. Bu çalışmalarında birçok Mennonitin gönüllü olarak yardım ettiği ifade edilir.⁷⁰²

20. yüzyılın son yarısında özellikle Kaliforniya şehri, birçok Mennonit cemaatin ortak yeri haline gelmiştir. Kaliforniya, Bakersfield, Reedly, Los Angeles, Columbia, Nebraska, Kansas, Oklahoma gibi birçok yerden cemaat üyelerini çekmiştir. Mennonit üyelerin Kaliforniya'da buluşma amacı, evanjelik bir programla yardım, yardım evleri inşa etme, eğitim, misyonerlik, kilise ve İncil kulüpleri kurma gibi birçok konuda iş birliği oluşturmaktır.⁷⁰³

Misyonerlik çalışmaları her ne kadar tam olarak 20. yüzyılda kurulmuş olsa da misyonerlik alanındaki büyüme geleceğe hazırlık olarak düşünülür. Kiliseler daha uzun gelecek için misyonerlik çalışmalarını desteklemektedir. Cemaatler, misyonerlere ihtiyaçları olan parayı göndermektedir. Bu paralar, aç ve yardıma ihtiyacı olanlar için kullanılmaktadır. Bu konuda Mennonitler liberalliği kullanmaktadır. Hindistan, Ermenistan ve diğer ülkelerde güvenli iş desteği sağlamaktadırlar. Misyonerlerin

⁷⁰² Wenger, John, Christian, **What Mennonites Believe**, s. 3- 39.

⁷⁰³ Froese, Brian, **a.g.e.**, s. 194- 195.

açtıkları kuruluşlar da şunlardır: Huzur evleri, yetimhane, kadın papaz hastanesi, tüberküloz, sanatoryum, diğer hayırsever ve iyiliksever kurumlardır.⁷⁰⁴

20. yüzyılın son yarısında, Mennonitlerin diğer dikkat çeken yönü misyonerlik ve kilise işlerinde kadınlara da yer vermesidir. Kadınlar, kilise işlerinde özellikle dikiş alanında kullanılmıştır. Mennonitler için kadınların yeri, aile, toplum ve kilisenin arkasındaki makine şeklindedir. Kadınlar misyonerlik görevlerinde, eğitim alanlarında, yardım evlerinde, İncil seminerlerinde ve Mennonitlerin kurdukları MCC gibi kuruluşlarda sekreter, başkan yardımcısı, memur, mali sekreter, yönetim memuru gibi alanlarda aktif rol almıştır.⁷⁰⁵

Mennonitler, kolejler, ilahiyat fakülteleri, üniversiteler ve akademik dergiler ile iş birliği içerisinde Mennonitliğin yayılması için çalışmaktadır. Bununla birlikte yayınlar, ansiklopediler, internet ansiklopesi ve internet siteleri ile çalışma alanlarını genişletmişlerdir.⁷⁰⁶ Bununla birlikte Mennonite Mutual Aid gibi birçok Mennonit organizasyonu, kendi üniversite ve kiliselerine ekonomik açıdan destek sağlamaktadır.⁷⁰⁷

Günümüzde, Mennonit misyonerlik çalışmaları oldukça programlı bir şekilde yürür. Mennonitler, başta iş fırsatları olmak üzere çeşitli sebeplerle Amerika'ya göç eden kişilerle başarılı bir şekilde etkileşim içine girerler. Amerika'ya yeni gelenler, misyonerlik çalışmaları için hazır bir fırsattır. Özellikle Asya'dan göç eden kesim üzerindeki misyonerlik çalışmaları, başarılı bir şekilde sonuçlanmaktadır. Mennonitlerin misyonerlik çalışmalarındaki ilk adımları, hedef aldığı kişilere veya gruba, Amerika'ya uyum sağlaması için İngilizce konuşma partnerleri ayarlamaktır. Bununla birlikte, öğrencilerin okullara yerleştirilmesi için yardım ederler. Bu okul yardımı, okul öncesi eğitimden başlar ve üniversite ile devam eder. Buna ek olarak öğrencilerin başarılı olması için yaşlarına göre ek dersler verirler. Yardım ettikleri kişiler sadece öğrenciler değildir. Öğrencilerle tanıştıktan sonra hemen öğrencinin ailesi ziyaret edilir. Öğrencilerin ailelerine de gerekli yardımı yaparlar. Her aileye bir Mennonit aile, arkadaş aile olarak verilir. Mennonit aile, yardım ettiği ailenin her ihtiyacını giderir.

⁷⁰⁴ Smith, C. Henry, **a.g.e.**, s. 308- 309.

⁷⁰⁵ Froese, Brian, **a.g.e.**, s. 123- 127.

⁷⁰⁶ Koop, Karl, "Anabaptist and Mennonite Identity: Permeable Boundaries and Expanding Definitions", *Religion Compass*, 8/ 6, 2014, s. 199- 204.

⁷⁰⁷ Naka, Tomomi, "The Spirit of Giving: Mennonite Narratives About Charitable Contributions", *Culture and Religion*, Vol. 12, No. 3, September 2011, s. 328.

Mesela, beraber araba tamir ederler, beraber yemek yerler, ihtiyaçları olabilecek servisleri, marketleri, klinikleri, hastaneleri, doktorları ve avukatları gösterirler. Mennonitler bu yardımlarla da kalmaz, dil sınıflarına, vatandaşlık sınıflarına, ehliyet sınıfına, kanunları öğrenmek için sınıflara başvurmaları gibi daha birçok yönde yardımlarını sürdürürler. Buna ek olarak bugün çoğu Mennonit, öğretmen, sağlık görevlisi, tarım danışmanı olarak birçok ülkede çalışmaktadır. Mennonitler, birçok Koreli, Latin, Afrikan Amerikalı yetişkin ve çocuğu kendi bünyelerine katmıştır. Mennonitler ırk ayrımına çok karşıdır. Diğer ülkelerde özellikle ırk ayrımına maruz kalmış kişilere yardım eli uzatırlar. Mennonitler, bütün bu yardım çalışmaları ile birlikte kendi cemaatlerinin tanıtımını da yaparlar. Mennonitliğin nasıl ortaya çıktığı, atalarının ne gibi zulümler gördüğü, kutsal kitap gibi daha birçok konuda hikâyelerinden söz ederler.⁷⁰⁸

Mennonit Kilisesine ve Mennonit okullarına katkıda bulunan birçok organizasyon 20. yüzyılda kurulmuştur. Bu organizasyonlar şunlardır: Education of The General Conference Mennonite Church, The Schowalter Foundation, The Mennonite Central Committee, Mennonite Mutual Aid, The Goodville Mutual Insurance Company, The Franconia Conference of The Mennonite Church, The Mennonite Historical Society, Eastern Mennonite Associated Libraries and Archives, Lancaster Mennonite Historical Society, Illinois Mennonite Historical and Genealogical Society, Virginia Mennonite Conference, Iowa Mennonite Historical Society, The Indiana- Michigan Mennonite Conference, The Mennonite Historians of Eastern Pennsylvania, Jayco.⁷⁰⁹

Mennonit yardım kuruluşları, bugün dünya çapında işlev görmektedir. En aktif yardım kurumu The Mennonite Central Committee (MCC)'dir. Bu yardım kuruluşunun amacı, Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Ortadoğu ülkelerine çeşitli konularda yardım etmektir. Bununla birlikte bu kuruluş, kadın ve genç gruplara Anabaptist teolojisi hakkında bilgi verir. Bu yardım kuruluşunun sadece 2001 yılındaki bütçesi 63 milyon dolar olup, yirmi Afrika ülkesine, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve ortadoğu ülkelerine yardım etmiştir. Bu yardım, kalkınma, eğitim, savunma, çatışmaların çözümü, kapasiteyi geliştirme konularında olmuştur. Kadınlara küçük işletmelerde çalışmaları için eğitim verirler. Özellikle 2006 yılında Afrika ülkelerine 10 milyar

⁷⁰⁸ Manke, Mary, Philips; Keller, Kathryn, **a.g.m.**, s. 126- 138.

⁷⁰⁹ Juhnke, James, C. **Vision, Doktrine, War**, s. 12- 13.

dolarlık bütçe ayırmışlardır. Mennonitler, sosyal ve ekonomik açıdan yardım yaparlar. Mennonitler, sosyal çöküntüyü engellemeyi, ticareti teşvik etmeyi, demokrasiye ve yabancılardan gelecek yardımlara güvenmelerini isterler. Mennonitler, arabulucular olarak vasıflandırılır. Bu kurum, sivil toplumda geleneksel misyonerlik görevi görür. MCC'nin yerel görevlileri, programlı bir şekilde misyonerlik faaliyetlerini sürdürür.⁷¹⁰

Mennonitlerin dünya genelinde en fazla nüfusa sahip olduğu yer Amerika'dır. 1975 yılı sayımı kayıtlarına göre, dünyanın farklı yerlerine dağılmış 60.000 misyoneri mevcuttur. Mennonitler misyonerlik çalışmalarını, kurmuş oldukları yardım kuruluşları adı altında sürdürmektedir.⁷¹¹

Mennonite World Conference'nin kendi resmî sitesine göre, 2015 yılında dünya genelinde vaftiz edilmiş kişi sayısı şöyledir: Asya ve Pasifik'deki Kırgızistan'da 200, Kazakistan'da 300, Bangladeş'te 14, Myanmar'da 48, Hindistan'da 29.099, Tayland'da 42.368, Viyetnam'da 4.500, Singapur'da 78, Endonezya'da 62.761, Avustralya'da 14, Japonya'da 2.640 ve Çin Honkong'da Mennonit olduğu belirtilmiş ancak kasıtlı olarak sayı verilmemiştir. Afrika Senegal'de 110, Burkina Faso'da 704, Benin'de 56, Cote d'Ivoire'de 1.100, Gana'da 213, Togo 72, Nijerya'da 603, Congo'da 622, Agola'da 23.677, Namibya'da 300, Güney Afrika'da 440, Botswana'da 211, Mozambique'de 8.043, Zimbabwe'de 48.997, Malawi'de 1.190, DR Congo'da 123.000, Burundi'de 894, Kenya'da 37.172, Uganda'da 380, Etiyopya'da 274.661, Eritrea'da 400, Zambiya ve Tanzania'daki nüfusun tam olduğu ifade edilmiş ancak sayı belirtilmemiştir. Avrupa kıtasındaki İngiltere'de 316, İrlanda'da 25, Hollanda'da 7.200, Belçika'da 35, Almanya'da 42.206, Avusturya'da 369, İsviçre'de 2.350, Fransa'da 2.078, Portugal'da 170, Albanya'da 30, Romanya'da 67, Ukrayna'da 499, LitVanya'da 203, Rusya'da 3.000 kişi olup, İtalya ve İspanya'da Mennonit sayısı kasıtlı olarak gösterilmemiştir. Latin Amerika ve Caribbean'deki, Meksiko'da 33.435, Belize'de 5.405, Guetamala'da 991, Honduras'da 15.205, El Salvador'da 369, Nicaragua'da 1.538, costa Rica'da 3.869, Panama'da 20, Kolombia'da 64, Ecuador'da 1.340, Peru'da 359, Paraguay'da 16.142, Arjantin'de 5.124, Uruguay'da 851, Brezilya'da 15.133, Venezuela'da 616, Trinidad ve Tobago'da sayı belirtilmemiş, Grenada'da 8, Jamaika'da

⁷¹⁰ Dicklitch, Susan, Rice, Heather, "The Mennonite Central Committee (MCC) and faith-based NGO aid to Africa", *Development in Practice*, Volume 14, Number 5, August, 2004, s.660- 667.

⁷¹¹ Sarıkçıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, 5. Baskı, Isparta, 2004, s. 376.

713, Porto Riko'da 798, Haiti'de 5.566, Dominik Cumhuriyeti'nde 830, Kuba'da 8.664, Bahamalar'da 25, Bolivya ve Şile'de Mennonit bulunmaktadır fakat nüfus gösterilmemiştir. Kuzey Amerika'daki Kanada'da 106.900, Amerika'da 524.338 kişi mevcuttur.⁷¹²

2015 yılı sayımına göre, dünya genelindeki Mennonitlerin %20,4'ü Asya Pasifik'te, %3,1'i Avrupa'da, %9,5'i Latin Amerika ve Karibbien'de ve %32,3'ü Kuzey Amerika'da bulunmaktadır. Amerika ve Kanada'da toplam, 682.559, Latin Amerika ve Karibbien'de 199.912, Asya ve Pasifik'te 431.313, Afrika'da 736.801, Avrupa'da 64.610 kişi mevcuttur. Bunların toplamı ise 2.115.195 kadardır. Bu toplam, 87 ülkenin vaftiz edilmiş inananlarını göstermektedir. Yani bu sayıya, vaftiz edilmemiş olan Mennonit çocuklar eklenmemiştir.⁷¹³

2.7. Avrupa'daki Mennonitlerin Bugünkü Durumu

Avrupa'daki Mennonitler, 16. yüzyıl boyunca ağır bir şekilde zulme uğramıştır. Bu yüzden Mennonitler, inanışlarını rahat bir şekilde yaşamak için ilden ile hareket etmiştir. 17. yüzyıl boyunca Hollanda, Almanya, İsviçre, Fransa ve Alsace Lorraine'ye göç etmişlerdir. Daha sonra zamanla Mennonitlerin çoğu Amerika'ya yerleşmiştir.⁷¹⁴

Bugün Avrupa'da yaşayan Mennonitler, dik saçlı, siyah elbiseli, kaşları piyırşingli olarak milenyum zamanına uyum sağlamıştır.⁷¹⁵ Avrupa'da yaşayan Mennonitler, eski tarz sade kıyafetler, at arbası kullanımı gibi yaşam tarzıyla yaşamamaktadır. Avrupalı Mennonitler, giyim tarzı, ulaşım araçları, yerleşim yerleri bakımından tamamen teknoloji ve modern dünya hayatını yaşamaktadır. Devlet memurluğu gibi devlete ait işlerde görev alırlar. Ancak hala savaş ile alakalı işlerde çalışmazlar. Aynı zamanda, yüzyıllar öncesinden kalma kiliseleri hala işlev görmektedir. Bu kiliseler günümüzde birçok turistin gezi alanı olmuştur. Araştırmacılar,

⁷¹² Bkz. <http://www.mwc-cmm.org/maps/world>

⁷¹³ Bkz. <http://www.mwc-cmm.org/article/world-directory>; http://www.mwc-cmm.org/sites/default/files/website_files/mwc_world_directory_2015_statistics.pdf

⁷¹⁴ Weaver B. William, **a.g.e.**, s. 37.

⁷¹⁵ Gundy, Jeff, **a.g.e.**, s. 5.

Avrupa'daki Mennonit kiliselerinin büyük olduğunu, ancak üye sayısının oldukça az olduğunu belirtir.⁷¹⁶

2015 yılı sayımına göre, dünya genelindeki Mennonitlerin %3,1'i Avrupa'da bulunmaktadır. Avrupa'daki nüfusları 64.610'dur.⁷¹⁷

⁷¹⁶ Gundy, Jeff, **a.g.e.**, s. 168- 169, 188.

⁷¹⁷ Bkz. <http://www.mwc-cmm.org/article/world-directory>; http://www.mwc-cmm.org/sites/default/files/website_files/mwc_world_directory_2015_statistics.pdf

SONUÇ

Anabaptism, Katolik Kilisesi'nin bebek vaftizi uygulamasını reddederek yetişkin vaftizini öne süren bir harekettir. Anabaptist hareketinin birçok lideri olmasına rağmen, bu hareketin temsilciliğini yapan lider Menno Simons'dur. Menno Simons, Anabaptist bir lider olarak yetişkin vaftizini ve ekmek şarap ayininin bir anma ayini olduğunu ileri sürerek Mennonit Kilisesi'ni kurmuştur. Bugün Anabaptist olarak bilinen kiliselerin hepsinin kökeni Mennonit Kilisesi'dir. Menno Simons ve Mennonitler, Mennonit inancını yaymak için çabalarırken, Katolik ve Protestan kiliselerinin zulmüne maruz kalmıştır. Bu sebeple, kendi inançlarını yaşamak isteyen Mennonitler, Avrupa'nın birçok ülkesine göç etmeye başlamıştır. Göç ettikleri yerlerde zaman zaman rahat zaman zaman da baskı altında yaşayan Mennonitlerin çoğunluğu, en son çare olarak Amerika'ya göç etmiştir. Amerika'da inançlarını rahat bir şekilde yaşama fırsatı yakalayan Mennonitler, burada kendi inanç ikrarlarını oluşturmuştur.

Mennonitler, yüzyıllar boyunca başarılı bir şekilde ayakta kalmış, Amerika'da ve diğer ülkelerde zengin nüfuslarıyla dikkate değer bir topluluk olmuştur. Hristiyanlık görüşlerinin köklü olması, özel dini inanışlarını sürdürmeleri, kendi geleneklerini yaşatmaları ve birçok üretim imkânlarını değerlendirerek kazanç sağlamaları övgüye layık görülmüştür. Mennonitler, Amerikan toplumu içinde güçlü bir yer edinmiştir. Kendi cemaatleri içinde bir bütünlük sağlayan Mennonitler, 19. ve 20. yüzyılda ziraat ve hayvan çiftliği daha da geliştirmiş ve bu alanda oldukça geniş imkanlara sahip olmuştur. Bununla birlikte Mennonitler, 17. yüzyıldan günümüze kadar dünya çapında yarışacak seviyede enstitüler işletmektedir. Şimdilerde dünyayı kapsayan aile ilişkileriyle, eğitim, ilaç, ekonomik organizasyon alanlarında, yüksek yetki ve sorumluluklara sahiptirler. Yüzyıllardır süren bu gelişmeleri, birçok alanda rakiplerini saf dışı bırakmıştır. Güçlü aile yapıları ve gelenekleriyle birçok otoriteye boyun eğmemişlerdir. Araştırmacılar Mennonitlerin bu başarısının, otoritelere karşı agresiv bir davranış sergilemediklerinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca Mennonitlerin evrensel dayanışmayı ileri sürmesi, akılcı hareketleri ve yerel birliktelikleri, onların hayatta kalmasını sağlamıştır.⁷¹⁸

⁷¹⁸ Meyer, John W. "Reflections on a Half- Century of Mennonite Change", *Mennonite Quarterly Review*, Vol. 77(2), N. 257, 2003, s. 258.

Bugün Amerikan Mennonitleri, birçok cemaate ayrılmakla birlikte Mennonitler iki grup halinde değerlendirilmiştir.

Birincisi, Amerikan araştırmacıların muhafazakâr olarak isimlendirdikleri, gelenek ve Kutsal Kitap'a aşırı bağımlılık gösteren bir gruptur ki bunlar Amerika'nın merkez şehirlerine özel araçlarla gidilebilecek uzaklıkta olan yerlerde yaşayan kesimdir. Bu Mennonitler toplumdaki ve sosyal yaşamdan uzak, kapalı bir toplum olarak yaşarlar. Kendi ekinlerini ekerler ve kendilerine ait okulları mevcuttur. Teknolojiyi ve kendi üretimleri olmayan ürünleri sadece ihtiyaca binaen kullanırlar. Şehir merkezine gitmek için araba kullanmaları da mecburi ihtiyaç olarak gösterilir. Bunun dışında kendi bölgelerinde at ve at arabaları kullanırlar. Giyim tarzları da eski Amerikan kovboy filmlerini anımsatan sade kıyafetlerdir. Kadınların özellikle topuz yaptıkları saçlarını başlık ile örtmeleri dikkat çekici bir özelliktir. Diğer Amerikan vatandaşlarıyla herhangi bir sosyal ilişkiye girmezler. Kendilerine ait okulları mevcuttur ve eğitime devam etmek isteyenler üniversitelere gidebilmektedir.

İkincisi, şehirlerde yaşayan kesimdir. Bu Mennonitler, daha sosyal bir yaşam sürerler ve teknoloji ile iç içedirler. Giyim tarzları da aynı normal Amerikan vatandaşları gibidir. Toplumdan uzak yaşayan Mennonit kadınların ve erkeklerin şort gibi kısa kıyafet giymeleri mümkün olmamasına rağmen, şehir merkezlerinde yaşayan Mennonit kadın ve erkeklerin rahatlıkla şort ve kısa kollu kıyafetleri giydikleri görülür. Kısaca belirtmek gerekirse, şehirlerde yaşayan Mennonitleri diğer Amerikan vatandaşlarından ayıran tek unsur, onların kilise olarak Mennonit Kilisesi'ni tercih etmeleridir. Yoksa günlük ve iş hayatında onların Mennonit olduklarını söylemek imkânsızdır. Pazar günleri Mennonit Kilisesi'nde düzenli ve dakik olarak ayinlerini yerine getirirler. Bu günde özellikle çocukların da dini eğitimine önem gösterilir. Pazar günü ayininden sonraki en önemli etkinlikleri misyonerlik faaliyetlerinin değerlendirilmesidir. Misyonerlerin ne gibi çalışmalar yaptıkları kiliseye katılanlara anlatılır. Misyonerlik faaliyetleri gelişmiş olan Mennonitler, birçok okul ve üniversite kurmuştur. Bu üniversitelerde kendi inançlarını da empoze ederler. Birçok ülkede misyonerlik merkezleri açan Mennonitler, her geçen gün kiliselerine yeni Mennonit üyeleri kazandırmaktadır.

21. yüzyılda Mennonitler, dünya genelinde yayılmaya devam etmektedir. The Mennonite World Conference'nin raporuna göre, 2000 yılının Haziran ayında dünya

genelinde 1,2 milyon Mennonit'in, Brethren in Christ'in ve Amish'in 64 farklı ülkede yaşadığı tespit edilmiştir. Bu kişilerin 10.000'den fazla cemaate üye ve 200 farklı konferansa ait oldukları belirtilir. Ayrıca bu Mennonit nüfusun, seksen farklı dili konuştukları kaydedilmiştir. Sadece kuzey Amerika'da, 50 konferansa ait olan 5000 cemaatin olduğu ve bu cemaatler arasında on iki dilin konuşulduğu bilinmektedir.⁷¹⁹

2015 yılı sayımına göre, dünya genelinde 2.115.195 Mennonit mevcuttur. Bu sayıya vaftiz edilmemiş Mennonit çocukları dahil edilmemiştir. 2015 yılı sayımı olan 2.115.195 Mennonit nüfusunu, 2000 yılındaki 1,2 milyon nüfusla kıyasladığımızda, on beş yıl içerisindeki nüfus artışının sebebi, Mennonitlerin misyonerlik görevlerini ciddiyetle yapmalarıdır. Ayrıca bu sayının sadece vaftiz olanları ifade etmesi ve Mennonit ailelerin vaftiz olmamış çocuklarını kapsamaması dikkat çekicidir. Mennonitler, dünya genelinde özellikle az gelişmiş ülkelerde misyonerlik görevlerini başarılı bir şekilde yürütmektedir. Misyonerlik görevlerinde insanlara sağlık, inşaat ve küçük işletmeler gibi birçok alanda gönüllü yardım sunmaktadırlar. Bu yüzden birçok Mennonit internet sitesi, onların insanlara yaptıkları yardımların kanıtlarıyla doludur.

⁷¹⁹ Lapp, John A., "The Mennonite Year in Review: Mennonites in The Year 2000", Mennonite Quarterly Review, Vol. 75, No. 1, 2001, s. 99.

KAYNAKLAR

- Ahlquist, Karen, **Chorus and Community**, II. Cilt, University of Illinois Press, Urbana, Chicago, 2006.
- Anderson, James, M., **Daily Life During The Reformation**, Greenwood Publishing Group, Santa Barbara, California, 2011.
- Beck, Ervin, **MennoFolk, Mennonite & Amish Folk Traditions**, Studies in Anabaptist and Mennonite History No. 43, Herald Press, Scottsdale, Pa., 2004.
- Bender, Harold Stauffer, **The Anabaptist Vision**, Herald Press, Waterloo, Ontario, 1944.
- Bendroth, Margaret, “Evangelicals, Family and Modernity”, **American Religions and The Family, How Faith Tradition Cope with Modernization and Democracy**, Edit. Don S. Browing and David A. Clairmont, Columbia University Press, New York, 2007.
- Bernard, David K., **A History of Christian Doctrine, The Reformation to the Holiness Movement A. D. 1500- 1900**, Vol. 2, Word Aflame Press, Hazelwood, America, 1996.
- Bowen, Dawn S., “Preserve Tradition, Confronting Progress: Social Change in a Mennonite Community, 1950- 1965”, *American Review of Canadian Studies*, Vol. 25, N. 1, November, 2009.
- Bottos, Lorenzo, Canas, **Old Colony Mennonites in Argentina and Bolivia, Nation Making, Religious Conflict and Imagination of the Future**, Religion in the Americas Series, Volume 7, Edit: Henri Gooren, Oakland University, Netherlands, 2008.
- Braght, Thieleman J. van., **Martyrs Mirror** Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1938.
- Brown, John Newton, **The Life and Times of Menno: The Celebrated Dutch Reformer with an Accurate Portrait**, Pennsylvania, 1853.
- Brunk, J. D., **Church and Sunday School Hymnal**, Stanbope Press, Boston, USA, 1902.
- Buckwalter Horst, Irvin, “Menno Simons: The Road to a Voluntary Church”, **The Dutch Dissenters: A Critiical Companion to their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986.

- Chalmers, Alexander, **The General Biographical Dictionary: Containing an Historical and Critical Account of the Lives and Writings of the Most Eminent Persons in Every Nation, Particularly The British and Irish; from the Earliest Accounts to the Present Time**, C. I, Londra, 1812.
- Coggins, James Robert, **John Smyth's Congregation, English Separatism, Mennonite Influence, and the Elect Nation Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 32**, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, 1991.
- Cooksey, C. Elizabeth, Donnermeyer, F. Joseph, "A Peculiar People Revisited: Demographic Foundations of The Iowa Amish in The 21. Century", *Journal of Amish and Plain Anabaptist Studies*, Volume 1, Issue 1, April, 2013.
- Cowles, L. Spencer, "Charting a Third Way in Minority Education: Transformative Community in The Old Order Mennonite Church of Kreider County", *Anthropology and Education Quarterly*, Volume 36, Eastern Mennonite University, 2005.
- Çatalbaş, Resul, **Radikal Reformistler, Hristiyanlıkta Anabaptist Hareket**, Ankara, 2015.
- Dewalt, W. Mark, Troxell, K. Bonnie, "Old Order Mennonite One- Room School: A Case Study", *Anthropology and Education Quarterly*, Volume 20, Susquehanna University, 1989.
- Dicklitch, Susan, Rice, Heather, "The Mennonite Central Committee (MCC) and Faith-Based NGO Aid to Africa", *Development in Practice*, Volume 14, Number 5, August, 2004.
- Dipple, Geoffrey, "The Spiritualist Anabaptists", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to the Christian Tradition, a Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700, Volume 6, Brill Academic Publishing, Leiden, Boston, 2007.
- Dosker, Henry Elias, **The Dutch Anabaptists**, The Stone Lectures Delivered at the Princeton Theological Seminary 1918- 1919, The Judson Press, Philadelphia, 1921.
- Driedger, Michael, "Anabaptists and The Early Modern State", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M.

- Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500-1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.
- Duce, Alastair, Duke, **Reformation and Revolt in the Low Countries**, Londra, 2003.
- Dueck, Jonathan, "Worship Wars, World Music, and Menno- Notrs: Recent Studies in Mennonite Music", *Journal of Mennonite Studies*, Vol: 21, University of Maryland, 2003.
- Dyck, Cornelius, **An Introduction to Mennonite History: A Popular History of The Anabaptists and The Mennonites**, Herald Press, Third Editon, Scottdale, Pennsylvania, 1993.
- Edit. Publisher, C. H. Brunner, **Proceedings of The Twenty- Fifth Annual Conference of The Mennonite Brethren in Christ of Pennsylvania**, Convened in Bethlehem, Pa., 1908.
- Edit. Translate, George B. Von Der Lippe, Victoria M. Reck- Malleczewen, **A History of The Münster Anabaptists**, Newyork, 2008.
- Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **Spiritual and Anabaptist Writers**, Louisville, Kentucky, 2006.
- Ens, Adolf, "The Tie That Binds: Prussian and Russian Mennonites (1788- 1794)", *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 8, 1990.
- Estep, William, R., **Renaissance and Reformation**, William B. Eerdmans Publishing, Michigan, 1986.
- Euler, Carrie, "Huldrych Zwingli and Heinrich Bullinger", **Brill's Companions to the Christian Tradition, A Companion to the Eucharist in the Reformation**, Edit. Lee Palmer Wandel, A Series of Handbooks and Reference Works on the Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1800, Volume 46, Kean University, 2014.
- Fretz, Joseph, Winfield, **The Waterloo Mennonites: A Community in Paradox**, Waterloo Ontario, Canada, 1989.
- _____, "Newly Emerging Communes in Mennonite Communités", *International Review of Modern Sociology*, Vol. 6, Spring 1976.
- Friesen, John, "Theological Developments among Mennonites in Poland in The Sixteenth and Seventeenth Centuries", **Anabaptism Revisited, Essays on**

- Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992.
- Friesen, John W., “Studies in Mennonite Education: The State of The Art”, *Journal Mennonite Studies*, Vol. 1, 1983.
- Froese, Brian, **California Mennonites**, John Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2015.
- Funk, John F., Brother, **The Complete Works of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871.
- Funk, John F. and Brothers, “An Account of The Severe Persecutions of Menno Simons, and a Description of The Place Where He Last Preached The Gospel, Died and Was Buried” **The Complete Work of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871.
- Gali, Mark, **131 Christians Everyone Should Know**, Nashville, Tennessee, America, 2000.
- Gary K. Waite, **David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543**, Waterloo, Ontario, Canada, 1990.
- General Conference Mennonite Church, **Confession of Faith in a Mennonite Perspective**, Published by Arrangement with the General Board of the General Conference Mennonite Church and The Mennonite Church General Board, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1995.
- Gingrich, Luann Good; Lightman, Ernie, “Striving Toward Self- Sufficiency: A Qualitative Study of Mutual Aid in an Old Order Mennonite Community”, *Family Relation*, Vol. 55, No. 2, Blackwell Publishing, April 2006.
- Gingrich, Luann Good; Preibisch, Keryy, “Migration as Preservation and Loss: The Paradox of Transnational Living for Low German Mennonite Women”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36, No. 9, November 2010.
- Greschat, Martin, **Martin Bucer A Reformer and His Times**, Beck, Münih, 1990.
- _____, “The Relation Between Church and Civil Community in Bucer’s Reforming Work”, **Martin Bucer Reforming Church and Community**, Edit. D. F. Wright, Cambridge University Press, 1994.
- Gross, Leonard, “The First Mennonite Merger: the Concept of Cologne”, *Mennonite Yearbook (1990- 91)*, Scottdale, Pennsylvania, 1990.

- Goertz, Hans- Jürgen, “Radical Religiosity in The German Reformation”, **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004.
- Grayson Calter, “Johann Heinrich Bullinger (1504 -1575)”, **The Encyclopedia of Christian Literature**, I. Cilt, Maryland, America, 2010.
- Greschat, Martin, **Martin Bucer A Reformer and His Times**, Beck, Münih, 1990.
- GuenTher, Bruce L., “The Convergence of Old Colony Mennonites, Evangelicalism and Contemporary Canadian Culture: A Case Study of Osler Mission Chapel (1974- 1994)”, *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 14, 1996.
- Gundy, Jeff, **Scattering Point, The World in a Mennonite Eye**, State University of New York Press, Albany, 2003.
- Harris, Mark W., **Historical Dictionary of Unitarian Universalism**, Lanham, Maryland, Oxford, 2004.
- Hartzler, J. S. Kauffman, Daniel, **Mennonite Church History**, Mennonite Book and Tract Society Published, Scottdale, Pennsylvania, 1905.
- Heatwole, L. J., **Mennonite Handbook of Information**, Mennonite General Conference Through its Historical Committee, Mennonite Publishing House, Scottdale, Penna, 1925.
- Hege, Otto, “Matthias Servaes Von Ottenheim (1536- 1565)”, **GAMEO**, 1957.
- Heiser, E. William, **History of East Bend Mennonite Church from 1889 to 1949**, Fisher, Illinois, 1949.
- Hershberger, Guy F., “Introduction”, **The Recovery of The Anabaptist Vision**, Paris, 1957.
- Hill, Kat, **Baptism, Brotherhood and Belief in Reformation Germany**, Oxford University Press, Newyork, 2015.
- Horsch, John, **Menno Simons, His Life, Labors and Teachings**, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pa., 1916.
- Hostetler, John, A., **Hutterite Society**, The Johns Hopkins University Press Baltimore London, 1974.
- _____, **The Amish**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1995.
- Huffman, Jasper Abraham, **History of The Mennonite Brethren in Christ Church**, The Bethel Publishing Company, New Carlisle Ohio, 1920.

- H. W. Meihuizen, “A New Edition of Menno Simons’ Writings”, **The Dutch Dissenters: A Critical Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986.
- Isaak, Helmut, “The Struggle for an Evangelical Town”, **The Dutch Dissenters: a Critical Companion to Their History and Ideas**, Edit., Horst, Irvin Buckwalter, Leiden, Netherlands, 1986.
- Janse, Wim, **Albert Hardenberg als Theologe Profil eines Bucer- Schülers**, Leiden, New York, Köln, 1994.
- Janzen, Reinhild, Kauenhoven, “Keeping Faith and Keeping Time: Old Testament Images on Mennonite Clocks”, *Mennonite Life*, Vol. 55, No. 4, Bethel College, December, 2000.
- Janzen, Rod; Stanton, Max, **The Hutterites in North America**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2010.
- Jeschke, Marlin, **Discipling in The Church, Recovering a Ministry of The Gospel**, Herald Press, Third Edition, Kitchener, Ontario, Scottdale, Pa., 1988
- Jonas, William Glenn, “The Baptist River”, **The Baptist River: Essays on Many Tributaries of a Diverse Tradition**, Mercer University Press, Macon, Georgia, 2006.
- Joris David; Waite, Gary, K., **The Anabaptist Writings of David Joris, 1535- 1543 Classics of the Radical Reformation**, Herald Press, Waterloo, Ontario, 1994.
- Juhnke, James C., “Rachel Weaver Kreider and The ROTC Controversy at Ohio State University 1934- 35”, *Mennonite Life*, Vol. 57, No. 4, December, 2002.
- _____, **Vision, Doktrine, War: Mennonite Identity and Organization in America, 1890- 1930 Mennonite Experience in America**; Volume, 3, Herald Press, Scottdale, Pa., 1989.
- J. H. Langenwalter, **Christ’s Headship of the Church According to Anabaptist Leaders Whose Followers Became Mennonites**, Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1922.
- J. M., “Germany, Historical Notices of The Evangelical Mennonite”, **Evangelical Christendom, Its State and Prospects**, Volume XIV, London, 1855.

- Karlstadt, Andreas Rudolff- Bodenstein Von; Furcha, Edward J., **The Essential Carlstadt: Fifteen Tracts Classics of The Radical Reformation**, Waterloo, Ontario, Scottdale, Pennsylvania, 1995.
- Kauffman, Daniel, **Manual of Bible Doctrines**, Mennonite Publishing Co., Elkhart, Indiana, 1898.
- Kaufmann, Eric, **Shall The Religious Inherit The Earth, Demography and Politics in The Twenty- First Century**, Profile Books, London, Great Britain, 2010.
- Keim, Albert, N., **Harold S. Bender, 1897- 1962**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1998.
- Keyser, Marja, “Dating The Four Editions”, **The Dutch Dissenters: A Critiacal Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986.
- _____, “The Fresenburg Pres”, **The Dutch Dissenters: A Critiacal Companion to Their History and Ideas**, Leiden, Hollanda, 1986.
- Klaassen, Walter; Klassen Wiliam, **Marpeck, A Life of Dissent And Conformity**, Studies in Anabaptist and Mennonite History No: 44, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 2008.
- Klassen, Peter, J., **Mennonites in Early Modern Poland and Prussia**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, Maryland, 2009.
- Klötzer, Ralf, “The Melchorites and Münster”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Leiden, Hollanda, 2007.
- Kniss, Fred, “Conflict and The Telling of North American Mennonite History”, *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 23, 2005.
- Kolb, Robert, “Martin Luther and The German Nation”, **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions To European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004.
- Koop, Karl, “Anabaptist and Mennonite Identity: Permeable Boundaries and Expanding Definitions”, *Religion Compass*, 8/ 6, 2014.
- Krahn, Cornelius, **Dutch Anabaptism, Origin, Spread, Life and Thought, (1450- 1600)**, The Hague, Netherlands, 1968.
- Krahn Cornelius, “Micronius, Marten (1552- 1559)”, **GAMEO**, 1957.
- Kraybill, Donald B., **Concise Encyclopedia of Amish, Brethren, Hutterites and Mennonites**, Baltimore Maryland, 2010.

- Kraybill, B. Donald; Hurd, P. James, **Horse and Buggy Mennonites, Hoofbeats of Humility in a Postmoders World**, Pennsylvania German History and Culture Series, Number 7, Volume 40, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2006.
- Krehbiel, H. P., **The History of The General Conference of the Mennonites of North America**, Pastor of the First Mennonite Church, Canton, Ohio, 1898.
- Kreider, Alan, "Initiation: Becoming Resident Aliens", *Mennonite Life*, Vol. 57 No. 2, Bethel College, June, 2002.
- Kulig, Judith C.; Wall, Margaret; Hill, Shirley; Babcock, Ruth, "Childbearing Beliefs Among Low- German- Speaking Mennonite Women", *International Nursing Review*, Vol. 55, 2008.
- Kutsal Kitap, Kitabı Mukaddes Şirketi, Ohan Matbaası, 3. Basım, İstanbul, 2003.
- Langenwalter, J. H., **Christ's Headship of the Church According to Anabaptist Leaders Whose Followers Became Mennonites**, Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1922.
- Lapp, John A., "The Mennonite Year in Review: Mennonites in The Year 2000", *Mennonite Quarterly Review*, Vol. 75, No. 1, 2001.
- Leowen, Harry; Nolt, Steven, **Through Fire and Water, an Overview of Mennonite History**, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1996.
- MacMaster, Richard K., **Land, Piety, Peoplehood: The Establishment of Mennonite Communities in America, 1683- 1790**, The Mennonite Experience in America Volume. I., Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, 1985.
- Manke, Mary, Philips; Keller, Kathryn, "Lao Newcomers and Mennonite Settlers: A Case Study of Local Cultural and Language Interaction", *Journal of Language, Identity and Education*, Volume. 5, Issue. 2, Lawrence Erlbaum Associates, 2006.
- Matheson, Peter, "Martin Bucer and The Old Church" **Martin Bucer Reforming Church and Community**, Edit. D. F. Wright, Cambridge University Press, 1994.
- Maykovich, Minako Kurokawa, "Acomparative Study of Japanese, Italian and Mennonite Canadians: Aspiration Versus Achievement", *International Review of Sociology*, Vol. 1, No. 1, March 1971.

- McGrath, William R., "The Anabaptists: neither Catholics nor Protestants", **The Sword and Trumpet**, Hartville, Ohio, America, 1964.
- Melton, J. Gordon, **Encyclopedia of American Religions**, 7. Edition, Thomson Gale, USA, 2003.
- Melton, J. Gordon, **Melton's Encyclopedia of American Religions**, Gale, Cengage Learning, Eighth Edition, USA, 2009.
- Meyer, John W. "Reflections on a Half- Century of Mennonite Change", *Mennonite Quarterly Review*, 77(2), 257. 2003.
- Miller, Douglas, **Armies of The German Peasant's War 1524- 1526**, Osprey Publishing, Oxford, 2003.
- Mortimer Sarah, **Reason and Religion in The English Revolution, The Challenge of Socinianism**, Cambridge Studies in Early Modern British History, Cambridge University Press, 2010.
- Naka, Tomomi, "The Spirit of Giving: Mennonite Narratives About Charitable Contributions", *Culture and Religion*, Vol. 12, No. 3, September 2011.
- Naka, Tomomi, "Faith at Work: Mennonite Beliefs and Occupation", *Ethnology*, Vol. 47, No. 4, University of Pittsburgh, Fall, 2008.
- Nelson, Alan, "The Rationalist Impulse", **A Companion to Rationalism**, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2005.
- Ottoson, Robin Deich, "The Battle over The Flag: Protest, Community Opposition and Silence in the Mennonite Colleges in Kansas during The Vietnam War", *Journal of Church and State*, Vol. 52, No. 4, Oxford University, November 2010.
- Peachey, Paul, "The "Free Church?": A Time Whose Idea Has Not Come", **Anabaptism Revisited, Essays on Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992.
- Peter Blickle, **Nochmals zur Entstehung der Zwölf Artikel, Bauer, Reich, Reformation**, Festschrift für Günther Franz zum 80, Geburtstag, Stuttgart, 1982.
- Pettegree, Andrew, **The Reformation: Critical Concepts in Historical Studies, II**. Cilt, Routledge, 2004.

- P. Henry, *Das Leben Johann*, **Archive for Reformation History**, 55- 56. Ciltler, Verlagshaus Gerd Mohn, 1964.
- Published Cornelis J. Dyck, “What We Believe, Written by Hans de Ries, Anabaptist Leader of Almaar, Noord- Holland in 1577” *Mennonite Quarterly Review* 36, Goshen, Indiana, 1962.
- Regier, Ami, “Revising The Plainness of Whiteness”, *Mennonite Life*, Vol. 57, No. 2, Bethel College, June, 2002.
- Rempel, John D., “Anabaptist Theologies of The Eucharist”, **Brill’s Companions to The Christian Tradition, A Companion to The Eucharist in The Reformation**, Edit. Lee Palmer Wandel, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1800, Volume 46, Kean University, 2014.
- Ris, Cornelis, **Mennonite Articles of Faith, as Set Forth In Public Confession of The Church**, Pastor of The Mennonite Church at Hoorn, Holland, Translate: Mennonite Book Concern, Berne, Indiana, 1904.
- Robles, Yolanda J. “Menno Simons (1496- 1561)”, **The Encyclopedia of Christian Literature**, C. I., Maryland, America, 2010.
- Roth, John D., “Marpeck and The Later Swiss Brethren 1540- 1700”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill’s Companions to the Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on the Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.
- _____, **Practices, Mennonite Worship and Witness**, Herald Press, Scottdale, Pa., 2009.
- Rothkegel, Martin, “Anabaptism in Moravia and Silesia”, **Brill’s Companions to the Christian Tradition**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill’s Companions to the Christian Tradition, a Series of Handbooks and Reference Works on the Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, 5. Baskı, Isparta, 2004.
- Schaff, Philip, **History of The Christian Church**, Volume VIII: Modern Christianity, The Swiss Reformation, Third Edition, Dallas, 2002.

- Schmidt, Mary Delores, "Linguistic Transitions of The Russian- Mennonites in Kansas", Emporia State University, Graduate Thesis, Emporia, Kansas, Jun, 1977.
- Schroeder, William; Huebert, Helmut T., **Mennonite Historical Atlas**, Winnipeg, Canada, 1996.
- Schroeder, William; Huebert Helmut, **Mennonite Historical Atlas**, II. Edition, Christian Press, Winnipeg, Canada, 2001.
- Scott, Tom, "The Peasant' War", **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, USA, 2004.
- Simon, Menno, "A Clear Incontrovertible Confession and Demonstration Founded on The Power of The Holy Scriptures", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Foundation and Plain Instruction", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Fundamental Doctrine From The Word of The Lord", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Fundamental Doctrine or An Account of Excommunication, Ban, Exclusion or Separation from The Church of Christ", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Fundamental and Clear Confession of the Poor, Afflicted Christians" **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Pleasing Meditation and Devout Contemplation on The Twenty- Fifth Psalm", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, "A Reply to A Publication of Gellius Faber", **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.

- _____, “A Very Humble Supplication of The Poor, Despised Christians”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “Excommunication”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “An Account of The Severe Persecutions”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “An Explanation of Christian Baptism in The Water From The Word of God”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “Exhortation to All in Authority”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “Faith”, **The Complete of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “Menno Simons’s Renunciation of The Church of Rome”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “Testimony Against John Van Leyden”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of The Church of Roma”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “The Confutation”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “The Cross of Christ”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “The Spiritual Resurrection.”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.
- _____, “The True Christian Faith, Which Converts, Changes, Makes Pious, Sincere, New, Peaceful, Joyful and Blessed The Human Heart”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart, Indiana, 1871.

- Smith, C. Henry, **The Mennonites, A Brief history of their Origin and Later Development in Both Europe and America**, Berne, Indiana, 1920.
- _____, **The Mennonites of America**, Mennonite Publishing House, Scottdale, Pennsylvania, 1909.
- Snyder, C. Arnold; Agnes, Linda; Hecht Huebert, **Profiles of Anabaptist Women: Sixteenth- Century Reforming Pioneers**, Canada, 1996.
- Snyder, C. Arnold, "Swiss Anabaptism: The Beginnings, 1523- 1525", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.
- _____, "The Confession of The Swiss Brethren in Hesse, 1578", **Anabaptism Revisited, Essays on Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992.
- Spaans, Jake, "Reform in The Low Countries", **A Companion to The Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions to European History, Blackwell Publishing, Malden, Ma., USA, 2004.
- Spinks, Bryan D., **The Cambridge Dictionary of Christian Theology**, Cambridge University, Newyork, 2011.
- Stayer, James M., "Anabaptist", **Encyclopedia The Renaissance and The Reformation**, Newyork, 2004.
- _____, "Reublin and Brotli, The Revolutionary Beginnings Of Swiss Anabaptism", **The Origin And Characteristics of Anabaptism**, Edit. Publisher, Marc Lienhard, International Archives of The History of Ideas, 87, Martinus Nijhoff, The Hague, 1977.
- _____, "Swiss- South German Anabaptism, 1526- 1540", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden, Boston, 2007.
- _____, Stayer, James M., "Davidite vs. Mennonite", **The Dutch Dissenters: A Critiical Companion to their History and Ideas**, Leiden, Holland, 1986.

- _____, Stayer, James M., “The Anabaptists and The Sects”, **The New Cambridge Modern History: The Reformation, 1520- 1559**, C. II, Cambridge, England, 1990.
- Steiner, Sam, “The City and The Formation of Mennonite Church Eastern Canada” *Journal of Mennonite Studies*, Vol. 21, Conrad Grebel University College, jms.winnipeg.ca, 2003.
- Tinsley, Barbara Sher, **Pierre Bayle’s Reformation: Conscience and Criticism on The Eve of The Enlightenment**, Danvers, Massachusetts, 2001.
- Toews, Paul, “Differing Historical Imaginations and The Changing Identity of The Mennonite Brethren”, **Anabaptism Revisited, Essays on Anabaptist/ Mennonite Studies in Honor of C. J. Dyck**, Edit. Walter Klaassen, Herald Press, Scottdale, Pa., 1992.
- Torrejon, Veronika, “Moravians: One Faith Two Worlds” *The Morning Call Newspaper*, 22 Temmuz 2007, Lehigh Pa.
- Urry, James, **Mennonites, Politics and Peoplehood**, University of Manitoba Press, Winnipeg, Manitoba, Canada, 2006.
- _____, “From Speech to Literature, Low German and Mennonite Identity in Two Worlds”, *History and Anthropology*, Vol. 5, No. 2, Harwood Academic Publishers, Printed in Great Britain, 1991.
- Visser, Piet, “Mennonites and Doopgezinden in The Netherlands, 1535- 1700”, **A Companion to Anabaptists and Spiritualist, 1521- 1700**, Brill’s Companions to Christian Tradition, Volume 6, Edit: John D. Roth, James M. Stayer, Leiden, Boston, 2007.
- Waardenburg, Jacques, “Reform”, TDV, İslam Ansiklopedisi, C.34, İstanbul, 2007.
- Waite, Gary K., **David Joris and Dutch Anabaptism 1524- 1543**, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, Canada, 1990.
- Weaver, J. Denny, “Anabaptism”, **Evangelical Dictionary of Theology**, Baker Academic, United States of America, V. Edition, 2007.
- _____, **Keeping Salvation Ethical**, Mennonite and Amish Atonement Theology in The Late Nineteenth Century Studies in Anabaptist and Mennonite History; No. 35, Herald Press, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1996.

_____, **Becoming Anabaptist: The Origin and Significance of Sixteenth- Century Anabaptism**, Scottdale, Pennsylvania, Waterloo, Ontario, 1987.

Weaver B. William, **History of the Central Conference of Mennonites**, Second Publishing, Danver, Illinois, 1927.

Wedel, Cornelius H., **Scetches from Church History for Mennonite Schools**, Newton, Kansas, 1920.

Weiner- Johnson, Karen M., **Old Order Amish and Mennonite Schools**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2007.

Wenger, John, Christian, “Melchiorites”, **Evangelical Dictionary of Theology**, Baker Academic, United States of America, V. Edition, 2007.

_____, **What Mennonites Believe**, Revised Edition, Herald Press, Scottdale, Pa., Waterloo, Ontario, 1991.

William, John Johnson, “Germany, Historical Notices of The Evangelical Mennonites VI.”, **Evangelical Christendom: Its State and Prospects**, The Evangelical Alliance, C. IX. London, 1897.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Acre>

<http://gameo.org/index.php?search=mennonite+school&title=Special%3ASearch&fulltext=1>

<http://gameo.org/index.php?title=Special%3ASearch&profile=default&search=mennonite+university&fulltext=Search>

<http://www.mwc-cmm.org/maps/world>

<http://www.mwc-cmm.org/article/world-directory>

http://www.mwc-cmm.org/sites/default/files/website_files/mwc_world_directory_2015_statistics.pdf

www.lancastermennonite.org

www.iowamennonite.org

www.bmsprek12.org

www.westernmennoniteschool.org

www.lams.info

www.lams.info

www.Bethelks.edu

www.goshen.edu

<https://tabor.edu>

www.bluffton.edu

Kaynak Kişi

Max Villatoro, 45, Iowa, 21 Eylül 2015, First Mennonite Church of Iowa papazıdır.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Hatice KELEŞ
Öğrenci Numarası	101205201
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Programı	Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Davut KILIÇ
Tez Başlığı (Türkçe)	Mennonit Kilisesi Üzerine Bir Araştırma

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 244 sayfalık kısmına ilişkin, 27/12/2016. tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezim benzerlik oranı % 6 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Davut KILIÇ
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Sami KILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

Hatice Keleş, 1982 yılında doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Kırıkhan Hatay'da, lise öğrenimini de Kahramanmaraş'ta tamamladı. 2006 yılında da Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını yine Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda yaptı. Doktora Eğitimine de Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda başladı.

